שו״ת · אחרונים

פי אריה

רבי מרדכי יהודה ליב גלאזשטיין

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

פי אריה

רבי מרדכי יהודה ליב גלאזשטיין

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/פי-אריה/
הקובץ נוצר ב־18 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

הקדמה 4
חלק אורח חיים 6
סימן א 6
סימן ב 28
סימן ג 45
סימן ד 62
סימן ה 66
סימן ו 98
סימן ז 105
חלק יורה דעה 130
סימן ח 130
סימן ט 155
סימן י 175

בעז"ה

הקדמה

החוקר בהחלו לחקור בענינים עמוקים. אמר מתנצל שאין ראוי למעיין בספרו שייחסהו במה שיחקור עליו לעזות. או היותו מתפאר והורס לדבר בענינים גבוהים כו' אבל ראוי לו שייחסהו להשתדלות ורב מן הזריזות בהמציא להתירם בהיתר מעט מתוקן על השאלות הנכבדות ומעולות (ומה גם שאינו מן הגנות) והביאו המורה (פ"ה מראשון) כן הדבר הזה ומן ההתנצלות האלה כוללת כל חובר חוברת לקבל אלף בעניני שאלות ותשובות מן בירור ההלכה בהביאו מן הראיות המוכרחיות לפי דעתו מן התלמוד וגדולי הראשונים והפוסקים מן ההערות והקושיות הנופלות בהם ולהוליד מזה תולדה מחודשת בדין מן הדינים אם כי מגמת פניו ילך ויביט בשביל האמת לפי חשבו. וידע אופני השמירה מהטעאות השכל בהשכלת התלמודי לפי מושכלו. משאם ומתנם קולע אל השערה ולא יחטא לפי מדעו. אף כי יבוא רעהו וחקרו להרוס בנינו אשר בנה לתל תלפיות ויסקל אבני מחצבתו אשר הכין לו ליסוד מוסד די לו להמחבר בעיוניו ובהערותיו החדשות. שלא ימלט בענין מן הענינים שלא יהי' מחודש כמאמרם אין מדרש בלי חידוש (חגיגה ד' ג'.) וגם מן הנמנעים שלא ימצא שמהם ייציב וקיים שלא יהרס. בלתי שישמור הרוצה לחבר ולחדש לבל יעתיק דעתו עקלקלות ובהלוכו בעקבי הראשונים בנתיב האמת אז בתוחלתו שיהי' עליו לתרופה ותחבושת ומזור להמתקדשים ומטהרים עיוני שכלם במדעי התלמוד והפוסקים כמצוה עלינו ואני שיט במעמקי ומרחבי הש"ס והרי"ף והרמב"ם וצירופיהם האמנם אם כי בזה הנושא אשר עומד וטורח בו המחבר אינו סובל כ"כ הרבה מן העיון לפי עיני המתנדב לעיין בספרו. מפני כן לא יגונה כדאיתא בירושלמי ברכות (פ"ב הל' ג') כל מילא דלא מחוורין מסמכין לה מאתרין סגין. ואולי יועילנו בהשתמשו כזה הסברא מן סברותיו ועיונו לתרין ולפרק במקום אחר כמאמרם בירוש' (ר"ה פ"ד) התורה עניה במקום זו ועשירה במק"א ובירושלמי ברכות ר"פ שלשה שאכלו (הל' א') אין תימר אין למידין אזוב מברכה ואנן חזינן רבנן קיימין בסוכה וילפין מטיט הנרוק וכו':

ובזה יש להבין מאמרם ז"ל בחגיגה (ד' ג':) בעלי אסופות אלו ת"ח כו' הללו מטמאין והללו מטהרין הללו אוסרין והללו מתירין שמא יאמר אדם איך אני לומד תורה מעתה ת"ל כולם נתנו מרועה א' אל אחד נתנן כו' מפי אדון כל המעשים ב"ה דכתיב וידבר אלהים את כל הדברים האלה אף אתה עשה אזנך כאפרכסת כו' לשמוע את ד' המטמאין

ואת ד' המטהרין כו' והדברים מוקשים דהם שני הפכים בנושא אחד דדברי האוסר וד' המתיר כולם נתנו מרועה אחד ואל אחד נתנן וכן מש"א בעירובין (ד' י"ג) דפלוגתא דב"ש וב"ה אלו ואלו דא"ח הן אתמהה אי כמר לאו כמר (ועי' בי"ב דרשות להר"ן). ולפי הקדמתינו הדבר על נכון כי האומנם דאין הלכה כפלוני בזה. אך סברתו וטעמו אמת וישומש נועם דבריו במקום אחר שגם בעל מהלקותו יודה לו שם במקום פלוני כמ"ש בכמה מקומות בש"ס ע"כ לא פליגי כו' אבל הכא אפילו פלוני מודה ורבו מלמנות וזה כוונת מאמרם ז"ל אלו ואלו דא"ח שעלהו לא יבול וד"ל ודברינו אלה מבואר בד' רש"י ז"ל בכתובות (ד' נ"ז.) ד"ה הא קמ"ל כו' וע"ש במ"ש. וחכמי האמת כ' בזה סוד דב"ש ברוב המקומות מחמירין (ועיין בעדיות (פ"ה) ובתוס' יבמות ד' י"ד ובריש ביצה) דהם ממידת גבור"ה ומדת ב"ה דמקילין ממידת החס"ד ומה שבמיעוט מן המקומות מצינו להיפוך ב"ש לקולא וב"ה לחומרא הם להמתקת המידות והלכה בב"ה דעולם חסד יבנה וזה אלו ואלו ד' אלהים חיים הם ר"ל דאלהים מידת גבור"ה וחיים מידת החס"ד כמ"ש חיי"ם וחס"ד וד"ל. ואין לנו עסק בנסתרות:

ופתח דברינו יאיר בתורת אמת מה שמצאתי בכ"י קודש מר חותני הרב הגדול בנגלה ונסתר הצדיק המפורסם איש חמודות כקש"ת מו"ה ר' דניאל זצוק"ל תלמידו של הרה"ג המפורסם בנגלה ובנסתר הצדיק כקש"ת מ' ר' אברהם הוראדנער זצוק"ל מווילנא [אשר מר חותני הרב הצדיק זצ"ל הניח אחריו ברכה הרבה כ"י בנסתר ומרבו הרב הג' המקובל הצדיק הנ"ל ומהגאון האמיתי החסיד כקש"ת מו"ה ר' שאול מווילנא זצוק"ל וכאשר אמר לי מר חותני הרב הצדיק ז"ל כמה פעמים בעוד היותי אצלו ויבוזו זרים יגיעם מפני ריחוק מקום שלא הייתי בעת פטירת מר חותני הרב הצדיק ז"ל] וז"ל הכ"י שמעתי מרבינו הוא הגאון מוהר"ח זצ"ל שמה שאמרו רז"ל ברכות (ד' למ"ד) לעולם ימוד אדם א"ע אם יכול לכוין יתפלל ואם לאו אל יתפלל היינו בפעם ב' דהיינו שאם לא כיון לבו בפעם א' אזי צריך לאמוד א"ע בפעם ב' ואמר ששמע מרבינו הגאון דווילנא זצוק"ל אגמ' דברכות (ד' למ"ד) ראב"ע אומר אין תפילת מוספין כו' יעוין בסוגיא היטב ואי' שם יתיב ר"ח וקאמר הלכה כר"י כו' שהקשה מהרש"א ז"ל ק"ק אמאי לא השיב לו ר"ז כסברתו לקמן יע"ש. ואמר רבינו הגאון ז"ל דזה לק"מ דהא דאמרי' לעולם ימוד אדם כו' היינו דווקא בפעם ב' אבל בפעם א' לא צריך והביא ראי' מירושלמי דאיתא בהדיא בשם ר"ח ב"א אם התפלל ולא כיון לבו ימוד א"ע ומשמע שם בהדיא דאין צריך אמירה אלא בפעם ב' א"כ פריך ר"י שפיר דלמא לא כיון דעתו ובפעם ב' האמיד ומאי דפריך לי' ר"ז לקמן הא אמר ר"א כו' י"ל שר"ז סבר דלא האמיד א"ע בפעם ב' ולהכי פריך והאמר ר"א לעולם

ומיושב בזה קושיית מהרש"א ז"ל ע"כ דז"ל (ועי' בא"ח סי' ק"א סע"א ובביאור הגר"א א ז"ל) השי"ת יפתח לבנו בתורתו ולעבדו בלב שלם ואמת ולא ימוש התורה מפינו ומפי זרעינו וז"ז אנס"ו:

ופותחין בכבוד אכסניא היא עירי אשר אני שוכן בתוכה ק' ראסנא אשר מספיקים אותי ואת ביתי בכבוד. יתברכו ממעיני הברכה הם וחתניהם רבנן מופלגי תורה מוקירי התורה ומכבדיה ומי ישע ישאבון ויעלו על גפי מרומי ההצלחה כאות נפשם ונפש ידידם:

המחבר.

שאלות ותשובות פי אריה

חלק אורח חיים

סימן א

בעזרת השי"ת

ישוב לקושיות השאגת אריה

ועוד ענינים מחודשים

הטור והמחבר באו"ח (סי' כ"ה) כתבו דמתעטף בציצית תחילה ואח"כ מניח תפילין וכ"כ הנמוק"י (בהל' ציצי') וכתבו טעמא דמצות ציצית תדירה מתפילין דנוהגת בין בחול ובין בשוי"ט משא"כ תפילין והמחבר הוסיף עוד טעם דמעלין בקודש יעו"ש:

והשאגת אריה ז"ל (סי' כ"ח) תמה ע"ז שכתבו דציצית תדיר יותר מתפילין. הא דעת רוב פוסקים דציצית אינו נוהג בלילה משא"כ תפלין דדעת רוב פוסקים דלילה זמן תפלין א"כ נגד זה דציצית נוהג בשוי"ט לעומת זה תפלין יותר תדיר מציצית בכל הלילות מה"ת ואיסור תפלין בלילה אינו אלא מדרבנן וכי משום גזירה דרבנן יפקע מעלת תדיר מתפלין כיון דמה"ת נוהג בלילות עכ"ד ז"ל:

סעיף א

ונלע"ד לולא דמסתפינא ליישב קושיית הש"א דהא מאן הוא מרא דשמעתא דכסות המיוחד ליום פטור בלילה הוא הרמב"ם (פ"ג מהל' ציצית) וכ"כ הב"י באו"ח (סי' י"ח) הא הרמב"ם לשיטתו בפ"ד מהל' תפלין (הל' י"א) דכל המניח תפלין אחר שקיעת החמה עובר בלאו עיי"ש אם כן להרמב"ם וסייעתו ציצית ותפלין אינן נוהגות בלילה אבל בשבת ויו"ט ציצית נוהג ותפלין אינן נוהגים כמ"ש הרמב"ם (פ"ד מהלכות תפלין הל' י') ולשיטת הרא"ש ודעימי' דס"ל דלילה זמן תפלין מה"ת וכמ"ש בהל' תפלין הא הרא"ש לשיטתו ס"ל דכסות יום חייב בלילה בציצית כמ"ש הטור (סי' י"ח) א"כ ממ"נ בבגד של

יום שמתעטף בה בין להרמב"ם ובין להרא"ש הו"ל תדיר. ואע"ג דלשיטת הש"ך ביו"ד (סימן רמ"ב) דהיכא דאין הרבים מסכימים מטעם אחד אלא כל א' וא' טעם בפני עצמו לא מהני בדאורייתא רק בדרבנן וכ"כ הש"ך בחו"מ (סי' כ"ה) ועי' בנוב"י מ"ת (תחו"מ סי' ג') לא דמיא דהכא מ"מ תדיר הוא בין למר ובין למר מאי נפ"מ או מהאי טעמא או מהאי טעמא כיון דסוף סוף תדיר הוה א"כ לפי זה בציצית ותפילין דלמר הו"ל תדיר משום דנהי דבלילה שוים הן לפטור מ"מ בשבת ויו"ט תדיר ציצית יותר ולמר בלילה תרוייהו שוים לחיובא א"כ לתרוייהו בין לרמב"ם וסייעתו ובין להרא"ש וסייעתו ציצית תדירי יותר מתפילין ומיושב קושיית השאגת אריה:

[**ובעיקר** דברי הש"ך נלענ"ד להבי' ראי' לדבריו מדברי תוס' נדה (ד"ח) ד"ה ואבוך אמר הל' כר"א כו' שהקשו דאע"ג דר' יוסי קאי כר"א דבב"ק (ד' ק"ב) אית ליה דשביעית נוהגת בעצים וא"כ כ"ש קטפא א"כ להכי לא חשיב בהנך דהל' כר"א ותי' משום דטעמא דר' יוסי משום דשביעית נוהגת בעצים אבל מודה דקטפא לאו פרי אבל טעמא דר"א דשביעי' אינו נוהג בעצים אלא משום דקטפא פירי עכ"ד וקשה אכתי כיון דבדינא ס"ל לר"י כר"א אלא בטעמא לא ס"ל כר"א אם כן בקטפא איכא ר"י נמי דס"ל דנוהג בשביעית אלא ודאי התוספת סבירי להו כסברת הש"ך דבדאו' כיון דכ"א מטעמא אחרינא לא הו"ל רבים והתם בשביעית דאורייתא מיירי ועי' תוס' גיטין (ד' ל"ו) שכ' בשם ר"ת דשביעית עבודת קרקע בזמן הבית דאורייתא עי"ש ועי' מהרש"א שם ועיין ברמב"ם פ"ג מהל' שמיטה ויובל (הלכה כ"ה) דפסק דשביעית נוהג בזה"ז כרבנן דר' ועיין בכ"מ שם:.

אמנם צל"ע ד' תוס' נדה (ד' יוד) ד"ה למהוי יחיד במקום שנים. גבי כתם בין שניה לשלישית דר' שמעון בן יהוצדק ס"ל כר' יוחנן יהיה חזקיה יחיד לגבייהו שהקשו אכתי לא יהיה חזקיה יחיד דדלמא טעמא דרשב"י דס"ל כרשב"ג בווסתות להכי כתם טהור אף לחזקי' אליבא דרשב"ג דחזקיה לא אמר טמא בין שניה לשלישית רק לרבי דס"ל דבתרי זימני הוה חזקה עיי"ש וקשה הא הכא בכתמים דרבנן לכו"ע אפי' מתרי טעמא הו"ל רבים א"כ מאי איכפית לן דטעמא דר"ש בן יוצדק משום דס"ל בווסתות כרשב"ג הא מ"מ ס"ל דכתם בין ב' לשלישית טהור בדינא כר' יוחנן ובפרט דקיי"ל בווסתות רשב"ג כדאמרי' ביבמות (ד' ס"ד) דסתם לן תנא כרשב"ג א"כ ממ"נ ס"ל לר"ש בן יהוצדק כר' יוחנן דכתמה בין שניה לשלישית טהור א"כ קושיית תוס' לק"מ:

ונ"ל דקושיית תוס' קאי לשיטתם שם (ע"א) בד"ה ר' יוחנן אמר כו' שכ' בתי' הב' באי נמי דפלוגתא דחזקיה ור"י קאי אברייתא דלעיל דאתיא כר' ושפיר מקשים ועי' ב"ק (ד' קט"ז) ובתוס' ד"ה הכרעה שלישית כו' ועיין בר"ן בסוכה (פ"ק) גבי הא דאמר אביי כו'

כולהו ס"ל סוכה דירת קבע בעינן יעו"ש ועי' תוס' נדה (ד' נ"ד.) בד"ה למאי כו' ולכאורה מבו' מד' תו' נדה אלו דלא כהש"ך ובאמת בירושל' סנהד' (רפ"א) מבואר דאפי' בדאורייי' ג"כ מהני מתרי טעמי דקאמר שם גבי עיבור שנה בהני ג' רועי בקר דחד אמר בכיר ולקיש כו' וחד אמ' תור באדר כו' וחד אמר קדום באדר כו' כיון דאילין מודין לאילין ואילין מודין לאילין הו"ל כמי שכולן מודין מצד אחד ע"ש ועי' בירושלמי ר"ה (פ"ב הל' ה') ובק"ע שם וכן מצאתי להגר"א בביאורו לחו"מ (סי' כ"ה) שרמז לירושלמי סנהדרין ולא ציין המקום וכוונתו לזה ועונלע"ד דע"כ לא כתב הש"ך דבאורייתא לא מהני מתרי טעמא היינו דווקא היכא דאיכא פלוגתא וכיון דאין מסכימים מטעם אחד לא מצינן לאיצטרופי למהוי רובא דהא חזינן דכל אחד לא ס"ל טעמו של חבירו ואיכא מאן דלא סבירי ליה טעמי דתרוייהו א"כ איכא רבים דלא ס"ל טעם של כל אחד ואחד משא"כ היכא דליכא מחלוקת בדבר כלל רק דלמר מהאי טעמא ולמר מה"ט דכו"ע מודים בדין זה אלא דלמר מה"ט ולמר מה"ט מהני אפי' בדאורייתא וא"ש דברי תוס' נדה (ד' נ"ד) הנ"ל דאין סתירה להש"ך ג"כ משום דהתם בין לרש"י ובין לר"ת יש להקל לרש"י משום דס"ל דימים דלידה עולין לספירה ולר"מ דימי נדה שאין רואה עולין כו' עי"ש ודוק ובזה נסתר הראיה מירושלמי סנהדרין שהבאתי:

ובעיוני בזה צל"ע ד' רש"י בנדה (ד' ח') ד"ה משום שא דקאי ר"א כוותיה כו' שכתב להכי הלכה כר"א משום דר' אלעזר נמי ס"ל הכי משו"ה הלכה כמותו כו' ע"ש משמע דס"ל לרש"י דהא דקאמר דקאי ר"א כוותי' להכי הלכה כמותו דרבים הוה וקשה לי מהא דיבמות (ד' מ"ו:) דפריך פשיטא יחיד ורבים כו' אע"ג דהתם ג"כ איכא רבים ר"א ור' יהושע ור"ע ומ"מ פריך דיחידי הוי לגבי חכמים שם וע"כ משום דלעולם רבים דחכמים עדיפי וכמ"ש מהרש"ל בישש"ש יבמות פ' הערל (סי' כ"ט) וכ"כ הק"נ פרק הערל (סי' וא"ו ס"ק י"ט) ע"ש וה"נ וצ"ע]:

סעיף ב

ויסוד חקירת השאגת אריה דפשיטא ליה דכיון דמה"ת נוהגת תפילין בלילה (להפוסקים הכי) ואלא מדרבנן משום גזירה לא מיפקע תורת תדיר בהכי כיון דאינו נוהג בלילה הוא רק מדרבנן וכמ"ש.

לענ"ד יש להביא ראי' ברורה ולדון בקרקע דלא כהש"א והוא דהנה בנזיר (ד' מ"ז) אמרי' שם במשוח שעבר ומרובה בגדים שהלכו בדרך ופגעו מת מצוה דמטמא יה משוח שעבר ולא מרובה בגדים משום דמשוח שעבר לאו בר עבודה ומרובה בגדים בר עבודה והנה בהוריות (ד' ט'):

(ד' יו"ד.) מבואר דמשוח שעבר שחטא דמביא פר משום דבקדושתיה קאי ומפיק ליה מקרא התם עיי"ש וביומא (ד' י"ב) מבואר דאינו עובד אלא משום איבה [וכ"כ התוס' שם בנזיר ד"ה מרובה בגדים ומשוח שעבר כו' דהמשוח שעבר אינו עובד אלא משום איבה ויעו"ש היכי משכחת לה ויעו"ש במפרש] ואמרי' שם ר"י אמר הלכה כר"י דאם עבד עבודתו כשירה וכ"פ הרמב"ם פ"א מהלכות יה"כ (הל"ג) ועיין בכ"מ שם וכן כתב בחידושי הרשב"א במגילה (ד' ט':) דמה"ת כהן גדול שעבר הרי הוא ככהן גדול והא דאינו עובד אינו אלא מדרבנן משום איבה ועי' פני יהושע שם במגילה (ד' ט') ועיין בירושלמי הוריות (פ"ג הל"ב) ובפ"מ שם א"כ מבואר מזה להדיא דמה"ת כה"ג שעבר וכה"ג שעובד שניהם שוים בקדושה והנה שם בנזיר (ד' מ"ז) אמר דמשוח בשמן המשחה ומרובה בגדים דמטמא מרובה בגדים ולא משוח משום דמשוח עדיף דמביא פר כו' עי"ש ומעתה קשה הא משוח שעבר נמי מביא פר על כל המצות כמבואר בהוריות (ד' י') וכמ"ש אה כן נהי דבמרובה בגדים איכא מעלה דעובד הא לעומת זה בכהן משוח שעבר איכא מעלה דמביא פר והו"ל דשוין הן ואמאי קאמר דמטמא כהן משוח שעבר עכצ"ל משום דאיכא מעלה במרובה בגדים דמביא פר יהכ"פ ועשירית האיפה משלו משא"כ במשוח שעבר כדתנן בהוריות (ד' י"א) עיי"ש ומעתה שפיר מכריע מעלה דמרובה בגדים למשוח שעבר משום דאיכא תרי מעלות דמביא פר יוה"כ ועובד משא"כ בכהן משוח שעבר דאינו עובד רק מעלה דמביא פר על כל המצות כנ"ל. והשתא אי ס"ד כסברת השאגת ארי' דכיון דמדאורייי' שפיר דמי אינו מאבד מעלה דידיה משום גזירה דרבנן:

א"כ אכתי הדרא קושיא לדוכתי' אמאי מטמא משוח שעבר הא במשוח שעבר איכא מעלה דמביא פר על כל המצות מאי אמרת דמרובה בגדים איכא תרי מעלות חדא דעובד ועוד דמביא פר יוה"כ ועשירית האיפה להכי מקודש טפי ממשוח שעבר זה אינו דהא כיון דמה"ת משוח שעבר ג"כ עובד אלא מדרבנן אינו עובד משום איבה וכי משום גזירה דרבנן דאמרי דאינו עובד יפקע משוח מקדושתי' כיון דמה"ת עובד א"כ בקדושתי' קאי א"כ אכתי שוין הם. אלא ודאי כיון דסוף סוף מרובה בגדים עובד ומשוח שעבר אינו עובד לא איכפת לן דמה דאינו עובד הוא מדרבנן כיון דמ"מ אינו עובד א"כ הו"ל שפיר מרובה בגדים עדיף. והיינו דמרובה בגדים תדיר טפי ממשוח שעבר נהי דלכל א' יש לו מעלת מקודש מ"מ מכריע במרובה בגדים דהוא תדיר ג"כ והיינו דעובד משא"כ במשוח שעבר נהי דמה"ת יכול לעבוד מ"מ כיון דרבנן גזרו דלא יעבוד לא הו"ל תדיר והכי נמי בנ"ד דנהי דמה"ת לילה זמן תפילין מ"מ כיון דרבנן אסרו להניח אם כן סוף סוף אינו מניח מאבדין תורת תדיר וא"ש:

והטורי אבן במגילה (ד' ע') תמה באמת אהא דנזיר דקאמר דמרובה בגדים ומשוח שעבר מטמא משוח שעבר משום דמ"ב עובד ומ"ש אינו עובד הא כיון דמה"ת עובד משוח שעבר דבקדושתי' קאי ואמאי גרע ממרובה בגדים ותירץ דהנך מעלות דנזיר (ד' מ"ז) אינו אלא מעלות מדרבנן יעו"ש ובאמת תירוצו תמוה דבירוש' נזיר (פ"ז סוף הל' א') איתא בהדיא גבי כה"ג ונזיר כו' החליף וטימא עצמו הקל בקדושה עובר אלאו דטומאה עיי"ש אלמא דהנך מעלות הוה מה"ת. אמנם למ"ש א"ש דכיון דמרובה בגדים עובד ומשוח שעבר אינו עובד הו"ל מרובה בגדים תדיר יותר וגם מרובה בגדים הוא מקודש כמשוח שעבר כמ"ש. וכה"ג כתב הנמוק"י בעצמו (שממנו מקור דין המחבר אלו) בשם רב האי גאון בהלכות קטנות) דמאן דרמי חוטי דכיתנא בגלימא דכיתנא עובר משום לא תשא וכ' וטעמא דמילתא משום דכיון דאסרו לסדין תכלת הו"ל כמו שאינו ראוי לתכלת ופטורה אף מן הלבן וכ"כ רש"י ז"ל וכן העלה הריטב"א עכ"ד אלמא דכיון דגזרו חכמים סדין בציצית משום כסות לילה א"כ אינו ראוי לתכלת וכיון דאינו ראוי לתכלת אינו ראוי ללבן אע"ג דתכלת אינו מעכב את הלבן מ"מ ראוי לתכלת בעינן וכיון דמדרבנן אינו ראוי לתכלת הו"ל כמו שאינו ראוי מה"ת וכיון דאינו ראוי לתכלת אינו ראוי ללבן ומוכח להדיא דה"נ כיון דרבנן אסרו לתפילין בלילה משום גזירה הו"ל כמו שאינו ראוי מה"ת ועיין מל"מ פ"ז מהל' תרומות ועיין סוכה (ד' כ"ג) גבי סוכה ע"ג אילן יע"ש ועיין ת' הגרע"א (סי' ה') ועוד (סי' קנ"ד) ויעויין ב"ב (ד' כ') בבן שמונה דאינו ראוי לטלטל מדרבנן ממעט בחלון לענין טומאה יע"ש ויש בזה אריכות דברים ובתש' אחרונים ואכמ"ל ועיין תוס' פסחים (ד' ל"ד) מ"ש בשם רב ניסים גאון עי"ש וי"ל ומיושב קושיות השאגת אריה והטורי אבן בעז"ה:

סעיף ג

עוד הקשה הש"א ז"ל אנמוק"י והטור והמחבר שכ' בטעמא דציצית קדים משום דתדיר הא כיון דתפילין מקודש משא"כ ציצית דחשיב במגילה (ד' כ"ו) ציצית תשמישי מצוה ונזרקין משא"כ תפילין תשמישי קדושה ונגנזין אם כן דתפילין מקודש אפי' אי נימא דציצית תדיר הא בזבחים (ד' צ'.) קא מיבעי' ליה תדיר ומקודש איזה מהן קודם ולא אפשיטא וא"כ אין לאחד מהם שום קדימה על חבירו וכ"פ הרמב"ם בפ"ט מהל' תמידין ומוספין א"כ ה"נ אפי' אי נימא דציצית תדיר הא תפילין מקודש ותרווייהו שוין יעו"ש שהאריך:

ונלע"ד דהנמוק"י הרגיש בקושית הש"א ותירץ במתק לשונו וז"ל הנמוק"י דמצות ציצית ששקולה כנגד כל המצות ועוד דהיא תדירה יותר שנוהגת בין בחול בין בשבת ויו"ט

ותדיר ושאינו תדיר תדיר קודם עכ"ל ויש לדקדק ל"ל הני ב' טעמים ונ"ל דהרגיש בקושיית הש"א וכוונתו לתרץ עפ"י מ"ש הנודע ביהודא מ"ק חא"ח (סי' ל"ט) דאף דתדיר ומקודש שניהם שוין מ"מ כשיש עוד איזה מעלה למעלת תדיר אזי מכריע למעלת מקודש יעו"ש א"כ זהו שכ' הנמוק"י דמצות ציצית שקולה כנגד כל המצות הו"ל חדא מעלה ועוד דהיא תדירה דהוא מעלה ג"כ דקיי"ל דתדיר קודם א"כ הכא דלציצית איכא הני תרי מעלות מכריע למעלת תפילין דמקודש לחוד אם כן א"ש:

לפי זה נלע"ד ליישב קושיא הג' של הש"א שהקשה אמ"ש הפוסקי' דציצית מיקרי תדיר הא לאו דבר שבחובה הוא דלא חייבה תורה לאהדורי בתר טלית בת חיובא כמו שחייב בתפילין א"כ אינו אלא מצוי דמצוי לא מקרי תדיר כדאמר בזבחים (דף צ') מצוי קאמרת מצוי לא קא מיבעי לן דוודאי מקודש עדיף כי קא מבעי לן בתדיר היינו בדבר שחובה עליו בעיקר חיוב משא"כ שלמים דאינן אלא מצוי דהא אינו מחוייב לידור ולהביא שלמים אלא דאם נדר והביא א"כ לא מקרי תדיר אלא מצוי. ותדיר מקרי שמחוייב מעצמו א"כ ה"נ בציצית נהי דאם לבש טלית בת ד' כנפות מחוייב להטיל בו ציצית מ"מ אינו מחוייב ללבוש טלית בת ד' כנפות דליחייב בציצית אם כן כיון דציצית אינו אלא מצוי לכו"ע מקודש עדיף והיינו תפילין יעו"ש באורך ולמש"כ א"ש והוא דהנה ק"ל בגמ' שם (ד' צ"א) דקאמר דמצוי לא מיקרי תדיר א"כ אמאי ברכת היין קודם לקידוש היום להדבר אחר שם משום דתדיר בימות החול כמ"ש רש"י שם הא אינו אלא מצוי דאי בעי לא שתי חמרא. עכצ"ל דכי מתרץ הש"ס דשבת מקדשי ליה ג"כ לברכת היין אם כן הו"ל מקודש ומצוי ועדיף ממקודש לחוד. א"כ לפ"ז נהי דמצוי גרע מתדיר מ"מ חזי לאצטרופי למעלה אחריתא להכריע א"כ כי אמר רבא בזבחים מצוי קאמרת מצוי לא קא מיבעי לן היינו מצוי לחוד נגד מקודש אבל מצוי ועוד מילתא אחריתא עדיף ממקודש לחוד א"כ מיושב פסק המחבר והפוסקים דכיון דציצית שקולה כנגד כל המצות ועוד מעלת מצוי מכריע למעלת מקודש לחוד וא"ש לכאורה אמנם למ"ש הש"א בעצמו (סי' כ"א) דבאמת ברכת היין מקרי שפיר תדיר משום קידוש והבדלה וברכת אירוסין ונשואין דלא סגי בלא"ה ה ע"ש אם כן אין ראיה מזבחים דמצוי חזי לאצטרופי ועיין:

אמנם לפ"ז יקשה דשם בזבחים פריך מברייתא דקאמר דמילה תדיר ופסח אינו תדיר ואמאי הא אינו אלא מצוי ומשני ומאי קושיא הא בנדרים (ד' ל"ב) קאמר דשקולה מילה נגד כל המצות א"כ אכתי חזי לאצטרופי מעלת מצוי דמילה למעלת שקולה נגד כל המצות כנ"ל גבי ציצית י"ל דעיקר פרכא אלישנא דברייתא דקרי ליה למצוי דמילה תדיר אלמא דמצוי הו"ל תדיר ובאמת למאי דמשני דתדירה במצות יש לומר דזהו כוונת

תירוצו היינו דשקולה נגד כל המצות ודלא כפי' רש"י דפירש משום דנכרתו עליה י"ג בריתות אי נמי דחדא מנייהו נקיט הברייתא או י"ל דהברייתא ס"ל כר' ישמעאל במתני' דנדרים (ד' ל"א ב') דאמר דגדולה מילה שנכרתו עליה י"ג בריתות וכה"ג קאמר ביבמות (ד' ה') מה למילה שנכרתו עליה י"ג בריתות ע"ש:

אך ק"ל בפסק השו"ע הנ"ל דהמחבר סותר א"ע דהנה לקמן (סי' ל"ח סעיף י"ב) פסק היה צריך לתפלין ומזוזה ואין ידו משגת לקנות שניהם תפלין קודמין והוא מירושלמי שלהי מגילה (סופ"ד) דאיתא התם תפלין ומזוזה שמואל אמר מזוזה קדים ורב הונא אמר דתפלין קודמת מ"ט דשמואל שכן נוהגת בשבת ויו"ט מ"ט דרב הונא שכן נוהגת במפרשי ימים והולכי מדבריות מתניתא מסייעא לשמואל תפלין שבלה עושין אותה מזוזה מזוזה שבלה אין עושין אותה תפילין עכ"ד. וביאורו מבואר דשמואל סבר דמזוזה קדים משום דתדיר יותר מתפלין דנוהגת בשבת ויו"ט משא"כ תפלין ורב הונא ס"ל תפלין קדים משום דחובת הגוף דאי אפשר לפטור ממנה משא"כ מזוזה דאי בעי מפריש לימים ומדברות ויפטור ממזוזה וה"ה דמצי למימר דאי בעי ידור כל ימיו בדירה שאולה ואנן קיי"ל כרב הונא דתפלין קדים וכ' הב"י (באו"ח סימן נ"ח) מטעמא דהא עיקרא דמילתא דירושלמי דמביא סייעתא לשמואל משום דס"ל גירסת הברייתא דתפלין שבלה עושין אותה מזוזה ומזוזה שבלה אין עושין אותה תפלין דס"ל דמזוזה מקודש טפי משא"כ לדידן דקיי"ל מנחות (ד' ל"ב.) להיפוך דתפלין שבלו אין עושין מזוזה ומזוזה שבלה עושין תפלין משום דתפלין מקודש טפי א"כ סייעתא להיפוך היינו לרב הונא עכ"ד הב"י. וקשה אכתי אמאי פסקינן כרב הונא הא מזוזה הוא תדיר ותפלין הוא מקודש והוא איבעיא דלא אפשיטא בזבחים (ד' צ"א:) ושניהם שוין כמ"ש הרמב"ם כנ"ל וצ"ל משום דכיון דתפלין חובת הגוף וגם מקודש מכריע למעלת תדיר וכמ"ש אלמא דחובת הגוף ומקודש עדיף ממעלת תדיר א"כ הכא נהי דלציצית איכא מעלה דשקולה כנגד כל המצות ותדיר לעומת זה לתפלין איכא מעלה דחובת הגוף ומקודש. אם כן אכתי שניהם שוין בעי למהוי להמחבר לטעמיה (סי' ל"ח) דפסק כרב הונא ואם נאמר דטעמא דפסקינן כרב הונא דירושלמי הוא מטעם ממה נפשך דאי נאמר דמקודש עדיף מתדיר א"כ בוודאי תפלין עדיף ואי נאמר דתדיר עדיף א"כ מוכח דמצוי לא מקרי תדיר כדאיתא בזבחים (ד' צ"א:) א"כ ממילא מזוזה אינה אלא מצוי ולהכי תפלין עדיף א"כ ה"נ אי נימא דמקודש עדיף בודאי תפלין עדיף מציצית לענין הקדמה ואי נימא דתדיר עדיף אם כן מוכח דמצוי לא מיקרי תדיר א"כ תפלין לא גרע מציצית דציצית מצוי ושקולה

כנגד כל המצות ותפלין חובת הגוף ומקודש א"כ אכתי שניהם שוין ועיין תשו' שאגת ארי' (סי' כ"ח):

וכ"ש לשיטת הרא"ש בהל"ק והובא בב"י (סי' לח) שכ' בטעמא לפסוק כרב הונא משום דמסתברא דחוב' הגוף עדיף ממצוה דאפשר לפטור ממנה כמו מזוזה דאי בעי פטר נפשיה בבית שאולה וכדומה א"כ ה"ה להקדים נמי עדיף מצוה דחובת הגוף ממצוה דאפשר לפטור ממנה דדיחוי והקדמה חדא מילתא ננהו כמ"ש התוס' בסוכה (ד' נ"ד:) וכ"כ המג"א (סי' תרפ"ד) מד' תוס' אל ועיין יד אפרים שם. א"כ ה"ה בציצית ותפלין לטעם הרא"ש דתפלין חובת הגוף דאי אפשר לפטור ממנה וציצית אינו חובת הגוף דהא אינו מצווה ללבוש בגד עם ציצית רק אם לובש בגד עם ד' כנפות רמי עליה רחמנא ציצית כדאמר להדיא במנחות (ד' מ"א) נהי דחייביה רחמנא כי מיכסי טלית בת חיובא כי מיכסי טלית דלאו בת חיובא מי חייבי' רחמנא וכ"פ הטור באו"ח (סי' יט) והרמ"א (סי' י"ז) דאינו מחויב לקנות טלית בת ד' כנפות ואפי' למ"ד דטלית לאו חובת גברא ואפי' כלי קופסא חייב בציצית כדאמר במנחות (ד' מ"א) מ"מ יכול לעשות הטלית באופן דלא יתחייב היינו שיעשה ג' כנפות עי"ש ועיין שבת (ד' קל"א) דאמר דאע"ג דס"ל לר"א דמכשירי מצוה דוחה שבת מודה ר"א דאם צייץ טליתו וקבע מזוזה לפתחו בשבת דחייב הואיל ויכול להפקירן ויפטור ממזוזה ומציצית ואפי' למ"ד חובת טלית קאמר התם וכפירש"י שם. וכ"כ התוס' מנחות (ד' מ"ד) ד"ה טלית שאולה כו' עי"ש להדיא כמ"ש. א"כ ציצית דמי למזוזה א"כ כמו דתפלין קדים למזוזה הכי נמי קדים לציצית דדיחוי והקדמה חדא מילתא כמ"ש התוס' סוכה והמג"א הנ"ל:

ובאמת נלע"ד דד' הרא"ש הנ"ל בהלק"ט הם גמ' ערוכה ביבמות (ד' ה) דעשה דמצורע דוחה לל"ת ועשה דנזיר משום דעשה ול"ת דנזיר קיל דישנה בשאלה יעו"ש והיינו משום דיכול לפטור ממנה ולמיעקר עשה ול"ת דידה וה"נ גבי מזוזה דכיון דיכול לדור בבית שאולה להכי אתי עשה דתפילין ודחי לעשה דמזוזה כמ"ש [ומה"ט י"ל בהא דנזיר (ד' מ"ז) במתני' דפליגי ר"א ורבנן בכ"ג ונזיר שפגעו ממ"צ בדרך דר"א אמר יטמא כ"ג ואל יטמא נזיר משום דנזיר מביא קרבן טומאה כו' ורבנן אמרי דיטמא נזיר דכהן קדושתו קדושת עולם כו' והקשו התוס' הא נזיר נמי איכא קדושת עולם ותי' משום דסתם נזירות למ"ד יום ולע"ד לק"מ קושיית תוס' דהא נזירות עולם ישנה בשאלה וכדמוכח בנזיר (ד' יד.) וכ"כ תוס' שם ובנזיר (ד' ד'.) ע"ש א"כ זהו דקאמרי רבנן דנזיר ק' אינו קדושת עולם והיינו דאפשר למשאל אנזירותי' וכ"כ הלח"מ פ"ז מהל' נזירות (הלכה י"ג) בכוונת הרמב"ם. ובירושלמי נזיר (פ"ז הל' א') מקשה הגע עצמך הלא נזיר מרחם ומשני זו תורה

וזו אינו תורה ועיין בק"ע שם ומבואר דקושיית תוס' פריך הירושלמי] עכ"פ מוכח מסוגי' דיבמות (ד' ה) דמ"ע דמצי למפטר ממנה קיל וכהרא"ש ויש להק' מהא דחולין (ד' קמ"א) גבי הא דקאמר דעשה דמצורע דחי לעשה ול"ת דשילוח הקן דפריך איך ס"ד דדחי הא אין עשה דוחה ל"ת ועשה יעו"ש ומאי פריך הא למש"כ החות יאיר בתשובה (סי' ס"א) דעשה ל"ת דשיה"ק אינו מצוה רק כשרוצה ליקח את הבנים אז אמרה תורה לשלח האם אבל כשאינו רוצה ליקח כלל אינו מצוה ועיין רש"י ב"מ (ד' קב) ד"ה ביציאת רובה כו' שכתב וז"ל אם הי' בא לתפוס קודם יציאתה חייב לשלח האם וליקח הבנים עכ"ל משמע להדיא דווקא באם רוצה ליקח הבנים הוא דחייב בשילוח אבל באינו רוצה פטור ועיין ת' חת"ס סופר חאו"ח (סי' ק') שהוכיח כהחו"י עי"ש א"כ לפי"ז דמצוה דשיה"ק אינו חובת הגוף דיכול לפטור ממנה בשאינו רוצה ליקח ועשה דמצורע אינו יכול לפטור ממנה בשום ענין ומאי פריך בשלמא על הרא"ש לק"מ די"ל דהתם בשיה"ק איכא עשה ול"ת משא"כ בהא דתפילין ומזוזה דאינו אלא עשה לחוד אבל מהא דיבמות (ד' ה) קשה דאפי' עשה ול"ת קיל היכא דיכול לפטור ממנה ונדחין מפני עשה דמצורע לחוד א"כ מאי פריך שם בחולין. בשלמא בהא דמשני דמיירי בנטלה ע"מ לשלח לק"מ דבאמת כיון דנטלה א"כ א"א ליפטור ממנה אבל לס"ד קשה. ובפרט למ"ש הטו"א בר"ה (ד' כ"ח:) ד"ה עובר עליו כו' שהקשה בהא דיבמות (ד' ה') דקאמר דעשה ול"ת דנזיר קיל דישנה בשאלה הא נזירות שמשון ליתא בשאלה כדאמר בנזיר (ד' י"ד.) וכן במכות (ד' כב) ומ"מ אמר קרא דדחי דהא קרא בכל גווני קמיירי אפילו בנזירות שמשון ותי' הטורי אבן מזה להוכיח דשם ישנה בשאלה קיל כיון דאיכא נזירות דישנה בשאלה יעו"ש א"כ אפי' למאי דמשני דנטלה ע"מ לשלח א"כ קשה נהי דהשתא לא מצי לאפטורי מ"מ מעיקרא מצי לאיפטורי וקיל א"כ לפי"ז אפי' בלא שיטת החו"י ג"כ קשה דהא אינו מחוייב לחזור בהרים וגבעות כמבו' בחולין (קלט). לק"מ דעד כאן לא קאמרי' גבי נזיר הכי היינו משום דבנזיר יש לבטל העשה גם עתה היינו אחר שבא העשה לידו יכול לבטל ע"י שאלה משא"כ גבי שילוח הקן דעתה כשיטול האם והבנים אינו יכול לבטל העשה כלל ותדע דבפ"ק דביצה (ד' ח:) גבי כיסוי הדם ביו"ט פריך הא אין עשה דכיסוי דוחה לעשה ול"ת דיו"ט ומאי פריך משום עשה ול"ת דיו"ט תיפוק לי' דעשה דכיסוי הדם אינו חובת הגוף דלא לשחוט ולא ליכסה א"ו כיון דאחר דשחט אי אפשר לפטור ממנה א"כ ה"נ בשה"ק דאחר שבא לידו א"א לפטור ממנה לא הוי בגדר נזירות כלל דהתם אף אחר שבא לידו אפשר ליפטור ע"י שאלה ומה"ט עד כאן לא כתב הרא"ש דעשה דתפילין עדיף דחובת

הגוף משא"כ עשה דמזוזה היינו דמזוזה יכול לפטור גם עתה ממנה ע"י שידור בבית שאולה משא"כ בכיסוי הדם ושה"ק אחר שבא לידו אינו יכול לפטור ממנה:

וביסוד קושיית הטורי אבן שהקשה בהא דיבמות (ד' ה.) דמאי פריך והרי נזירות שמשון ליתא בשאלה ומ"מ קאמר קרא דדחי לי' עשה דמצורע עיי"ש:

נלע"ד דלק"מ דהנה בנזיר (ד' סא:) גבי עובדי כוכבים אין להם נזירות דפריך ואימא בני ישראל נוזרין נזירות עולם ואין עובדי כוכבים נוזרין נזירות עולם יכול לא יהו נזירים ת"ל איש ומשני ר' יוחנן מי כתיב נזיר עולם ופירש"י מי כתיב בקרא נזירות עולם דקאמרת בני ישראל נוזרים נזירות עולם הא לא גמרי' נזירות עולם אלא מאבשלום עיי"ש. מבואר מזה להדיא דמידי דילפינן מקרא דדברי קבלה לא מצינן למימר דקרא דד"ת מיירי בהכי ומיושב קושיית הטו"א שפיר:

ובזה יתיישב ג"כ מה דק"ל לפי מ"ש רש"י במכות (ד' כב.) בד"ה נזיר שמשון כו' דאם הדירו אביו בנזיר ומת אביו דלא מצי הבן למשאל אנזירות אביו כיון דלא הדירו בעצמו ועיין במשנה למלך (פ"ב מהל' נזירות הל' י"ג) יעו"ש א"כ קשה ביבמות דקאמר שאני נזירות דישנה בשאלה להכי קיל עשה ול"ת דידיה א"כ כשהדירו אביו מאי איכא למימר דקרא בכל גווני מיירי אפי' בכה"ג ולמ"ש א"ש דבנזיר שם (ד' ס"א) פריך אימא בני ישראל מדירין בניהם בנזירות ואין עובדי כוכבים מדירין בניהם בנזיר יכול לא יהו נזירים ת"ל איש ומשני הא אמר ר' יוחנן הלכה הוא בנזיר ופירשו תוס' משום דכיון דהלכה הוא למ"מס אין סברא דקרא אתי למעוטי עיי"ש וא"ש ועיין תוס' נזיר (ד' נ"ח) ד"ה הר"ף כו' בסוה"ד מ"ש בשם ר"י מיושב ג"כ קושיית הטורי אבן עיי"ש:

וע"ד קושייתנו על המחבר י"ל דהמחבר לשיטתו דכ' בב"י להוכיח עפ"י דברי הזוהר להקדים ציצית לתפילין וכן כתב הגר"א בביאוריו יעו"ש וכן מבואר בס' פרי עץ חיים (שער הציצית פרק ג') בהגהת מה"ר צמח ז"ל בשם הרעיא מהימנא והתקונים יעו"ש ועיין עוד בפרע"ח שער התפילין (פי"א) בהגה"ה עיי"ש ועיין בפרע"ח שער הציצית פ"ג ע"ש ועיין בפרע"ח שער התפילין (פרק יו"ד). ומעתה כיון דעפ"י הנסתר ציצית קדים משום מעלין בקודש ועפ"י הנגלה שניהם שוין למש"כ באורך א"כ אזלי' אחר ד' המקובלים וכה"ג כתב הרדב"ז ח"א (סי' מ"ט) דכ"מ דאינו מוזכר בגמרא ובפוסקים להיפוך אזלי' אחר ד' המקובלים:

סעיף ד

וביסוד דברי המחבר לכאורה יש להביא ראיה לדבריו דמצות ציצית קודמת לתפילין מהא דפרק בתרא דברכות (דף ס':) גבי הא דקאמר כי מיתער כו' כי שמע קול תרנגולא

אומר הנותן לשכוי בינה כו' כי פתח עיניו לימא פוקח עורים כו' כי תריץ ויתיב כו' כי לביש לימא מלביש ערומים כי זקיף לימא זוקף כפופים כי מתעטף בציצית לימא ברוך אקב"ו להתעטף בציצית כי מנח תפילין לימא אקב"ו להניח תפילין כו' כי משי ידי' לימא אקב"ו על נטילת ידים וכ' התר"י והרשב"א דכל הני לימא כסדרן הוא א"כ מבואר מזה דמתעטף בציצית תחילה והדר תפילין כנלע"ד לכאורה. ושוב ראיתי דיש לדחות זה דהתוס' בברכות (דף יח) וכ"כ התוס' ישינים בשבת (ד' לב:) עיי"ש וכ"כ התוס' בערכין (ד' ב:) ד"ה הכל חייבין ובב"ב (ד' ע"ד.) שכתבו דבימי חכמי התלמוד היו כולן מקיימין מצות ציצית משום דכל בגדיהם היו של ד' כנפות [ונלע"ד דזהו כוונת תוס' בערכין (ד' ב ב) ד"ה אביו לוקח לו תפילין שכ' וגבי ציצית לא נקיט לישנא דלוקח משום דמסתמא יש לו טלית עכ"ד. והיינו משום דכל בגדיהם היו של ד' כנפות כמ"ש התוס' שם ד"ה הכל חייבין כו' יעו"ש] וכ"כ הרא"ש בברכות פ"ב (סי' ה'.) גבי עובדא דר' יונתן ור"ח דאזלי בביה"ק דבימיהם היו כל בגדיהם של ד' כנפות א"כ אין ראי' מזה משום כיון דלא סגי דלא לביש א"כ להכי מצות ציצית קודם משום דא"א באופן אחר משא"כ בזמנינו דמיוחד טלית של מצוה א"כ אפשר תפילין קודם וכה"ג כתב המעדני יו"ט בפ"ב דברכות (סי' יו"ד ס"ק מ') גבי רב דמשי ידי' ומנח תפילין וקרא ק"ש אמאי לא קאמר דמתעטף בציצית משום דפשיטא דכבר נתעטף דאיך יעמוד ערום משום דבזמניהם כל בגדיהם של ד' כנפות ולא סגי דלא לביש ציצית מקודם בעת לבישה עי"ש. א"כ ה"נ ונסתר הראי'. ובפרט לגי' הרי"ף והרא"ש דלא הי' להם הגי' בגמרא כי מתעטף בציצית כו' כמ"ש המעיו"ט:

איברא דיש להקשות אמחבר והנמוק"י הנ"ל דהנה למאי דאמרי' במנחות (ד' לו.) דמצות תפילין הוא כל היום להיות עליו וכ"כ בשו"ע (סי' ל"ז סעיף ב') מצוותן שיהא עליו כל היום ע"ש והנה הגאון בפמ"ג באשל אברהם (ס"ק ב') מסתפק שם הא דמצותן שיהא עליו כל היום הוא מה"ת או מדרבנן:

ולע"ד יש להוכיח דמ"ע מה"ת כל היום ובכל רגע מקיים מ"ע. דברפ"ק דערכין (ד' ג:) קאמר הכל חייבין בתפילין כהנים לוים וישראלים ופריך פשיטא ומשני כהנים איצטריך לי' מהד"ת הואיל דכתיב וקשרתם כו' והיו לטוטפות כו' והני כהנים הואיל דפטירי ממצוה דיד משום חציצה לפטרי נמי ממצוה דראש קמ"ל והקשו תוס' ולא קאמר כדאמר לעיל קמ"ל דנהי דפטירי בעידן עבודה שלא בעידן עבודה חייבין דפשיטא לי' דחייבין לעולם בתפילין של ראש ולא בעי למימר דס"ד דליפטרי מתפילה של יד שלא בעידן עבודה דפשיטא דחייבין עכ"ל התוס'. מבואר מזה דפשיטא לי' להגמ' דמ"ע דתפילין

הוא כל היום דהא פשיטא לי' בשלא בעידן עבודה בוודאי חייב בתפילין ואיצטריך לי' לתנא לאשמועינן דחייב בש"ר אפילו בעידן עבודה וכן בתפילה של יד דפטירי היינו בעידן עבודה אבל שלא בעידן עבודה פשיטא לי' דחייב אלמא דאע"ג דאחר עבודה מניח שניהם של יד ושל ראש מ"מ בעידן עבודה צריך להניח של ראש לחוד אלמא דמצוותן כל היום עליו מה"ת דהא התם מדאורייתא קאמר א"כ מזה מוכרח דמ"ע דתפילין כל היום מה"ת ועיין בתר"י רפ"ב דברכות דבור המתחיל האומנין בסוה"ד יעו"ש:

ומעתה כיון דמצות תפילין כל היום ובכל רגע ורגע מקיים מצות עשה דחובת הגוף וטלית כד מיכסי בה מחייב בציצית אבל לא רמיא רחמנא עלי' ללבוש לקיים מצות ציצית א"כ האי רגע דמאחר מצות תפילין אחר מצות ציצית עבר אעשה דתפילין א"כ הו"ל להקדים תפילין לציצית מהאי טעמא דכתיבנא:

ונ"ל דהנה במנחות (ד' צ"ט) אמר דבק"ש שחרית וערבית קיים מצות לא ימוש כו' אלמא דאע"ג דכתיב בי' לא ימוש מ"מ מיקרי תמיד בזה ובפרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית מקיים קרא דוהגית ועיין בר"ן נדרים (ד' ח'.) א"כ כ"ש בתפילין דכתיב סתמא בוודאי כיון שהניח פ"א ביום יצא מה"ת מ"ע דתפילין. אלא דאם מניח כל היום אזי מקיים בכל רגע מצות עשה אבל אינו מחוייב שיהא כל היום עליו ולא הוה כמו חצי מצוה אלא דבכל רגע מקיים בזה מ"ע אבל עכ"פ כשיניח פ"א ביום יצא י"ח וא"כ דמיא לציצית דהא בציצית כשלובש מקיים מ"ע. אלא דאינו מחוייב וה"נ כיון שמניח אח"כ תפילין יצא י"ח א"כ אי יאחר הציצית לא יקיים זה הרגע מ"ע דציצית וכמו כן בתפילין וכן כתב הלבוש (סי' ל"ז) משום דאמרה תורה סתם וקשרתם אי מניח כל היום איכא בזה מ"ע מ"מ אי מניח אפי' רגע אחת יצא י"ח זכירה וקשירה יעו"ש א"כ הא והא איתא דבאמת מצות תפילין כל היום להיות עליו מה"ת ומ"מ י"ח יוצא אפי' בשעה אחת אלא דאם עליו כל היום מקיים מ"ע בכל שעה ולא דמיא ללולב דמכי אגביה נפיק היינו משום דגבי לולב כתיב ולקחתם בלקיחה כל דהו יצא משא"כ גבי תפילין כתיב נמי והיו לטוטפות משמע הוי' תמידית ומ"מ כיון דלא כתיב ג"כ תמיד משמע דנהי דמצוה איכא מה"ת בכל שעה. מ"מ עיכובא ליכא והא דערכין היינו דאי מניח כל היום מקיים מ"ע [ובזה אתי לי שפיר מה דק"ל בהא דיומא (ד' ז' ב') גבי ציץ דכתיב תמיד דפריך מאי תמיד אי נימא תמיד ממש על מצחו מי לא בעי מיעל לבית הכסא ומי לא בעי מינם אלא מאי תמיד מרצה כו' יע"ש וקשה מאי קושיא לעולם תמיד על מצחו והא דקשה מי לא בעי כו' י"ל דבהנחת ציץ פ"א בבוקר ובערב יצא מ"ע דתמיד כמו גבי לחם הפנים לר' יוסי במנחות (ד' צ"ט) דכתיב ג"כ תמיד ומ"מ קאמר דבהנחת פ"א בבוקר ופ"א בערב מקיים בזה מצוה דתמיד

וה"נ ל"ש ומאי פריך אמנם למש"כ א"ש דבשלמא גבי לחה"פ דכתיב תמיד ולא כתיב והי'. משא"כ גבי ציץ דכתיב תרתי והי' על מצחו תמיד א"כ אי ס"ד דבפ"א בבוקר ופ"א בערב סגי לכתוב חדא והי' או תמיד דהא בתפילין דכתיב והיו לטוטפות איכא מ"ע כל היום א"כ כיון דכ' נמי תמיד משמע לעיכובא כל היום ממש בלי הפסק כלל ושפיר פריך מי לא בעי מיעל לביה"כ ומי לא בעי מינם משא"כ גבי לחה"פ דכתיב תמיד לחוד דמיא ממש לתפילין דכתיב והי' לחוד. משא"כ גבי ציץ דכתיב והי' תמיד א"כ שפיר משמע בלי הפסק דאינו יוצא י"ח רק בכל היום בלי הפסק להכי הוכרח הגמ' לומר תמיד מרצה. משא"כ גבי לולב דכתיב לקיחה לחוד דכי אגביה נפיק בי' ומיושב קושיא דהקשינו מהא דיומא אהא דמנחות וא"ש בע"ה]:

ובזה אתי שפיר מה דק"ל בהא דערכין (ד' כ"ד.) גבי ההוא גברא דזבנינהו לנכסי' אתא לקמי' דרב יימר אמר להו סליקו לי' תפיליו ופריך מאי קמ"ל מתני' היא המקדש נסכיו מעלין לי' תפיליו ומשני מהד"ת התם הוא דסבר מצוה קעבידנא. אבל לענין זבוניה מצוה דגופי' לא זבין אינש קמ"ל ע"ש וקשה מאי פריך מתני' היא הא טובא קמ"ל דבמתני' הו"א דהא דמעלין לי' תפיליו דווקא בשלא לבשן על ראשו. אבל בשהניחן על ראשו לא מסלקינן לי' משום דכיון דהניחן על ראשו וכשיסלקן יבטל מ"ע דתפילין באותו רגע עד דיפדם. א"כ ה"א דאתא עשה דתפילין ודחי לל"ת דמעילה דהא אפי' בקדשי בה"ב ג"כ חייב קרבן מעילה כמבואר במעילה (ד' ט"ו) ובכמה דוכתי א"כ ממתני' לא שמעינן כלל דיסלקם מראשו ואין לומר משום דאיכא עשה ג"כ דכל היוצא מפיו יעשה דלא גרע מנדר מ"מ קשה הא קי"ל דיש שאלה בהקדש כדאיתא לעיל שם בערכין (ד' כ"ג.) ובכמה דוכתיה ולמאי דאמרי' ביבמות (ד' ה') ובנזיר (ד' נ"ח) דהיכא דיש שאלה קיל לאו ועשה דידי' כדאמר שם מה לנזיר שכן ישנה בשאלה להכי קיל וכמ"ש א"כ ה"נ ליתי עשה דתפילין ולידחי' לאו ועשה דמעילה בשלמא למ"ד דהזיד במעילה במיתה היינו לר' בפסחים (ד' ל"ג ב') ובסנהדרין (ד' פ"ד) א"כ י"ל למאי דמסיק השאנת ארי' (סי' צ"ו) דכמו דאמרי' ביבמות (דף ז') דאין עשה דוחה ללאו שיש בו כרת ה"נ אינו דוחה ללאו שיש בו מיתה בידי שמים ע"ש א"ש אבל לרבנן דקי"ל כוותי' דהזיד במעילה באזהרה א"כ ליתי עשה דתפילין דכל היום ולידחי ללאו ועשה דמעילה ולא לסלקם א"כ אינו מוכח ממתני' כלל דצריך לחלוץ מראשו נהי דמעיקרא חל ההקדש על התפילין משום דתפילין בי בר חבו משכח שכיחא אבל מ"מ אחר שהניחם על ראשו לידחי עשה דתפילין דבזה הרגע שיסלקם יבטל מ"ע כמ"ש:

אמנם למש"כ א"ש דכיון דאינו חובה מה"ת להיות כל היום אלא דיצא בקשירה בשעה מועטת דמצוה סתמית נאמרה א"כ כיון דיצא מעיקרא מה שמניח אח"כ אינו חובה עליו כחובת הגוף א"כ כיון דיכול לבטל אח"כ המצוה לא אתי עשה כהאי ולידחי לל"ת ועשה דמעילה נהי דמ"ע מקיים אח"כ אבל אינו חובת הגוף כלל אחר שהניחם שעה כל דהו ודמיא אח"כ למזוזה וציצית דקיל מ"ע דידהו כמבואר בירושלמי שילהי מגילה שכ' וא"ש [ועיין בר"ה (ד' כח.) גבי תקע בשופר של עולה כו' דמצות לאו ליהנות נתנו ועיין טורי אבן שם]:

שוב ראיתי דבלא"ה לק"מ דהנה הש"א כתב (סי' צ"ו) דכמו דקי"ל דגזל הדיוט פסול למצוה משום מצוה הבאה בעבירה ה"נ בגזל גבוה דמה לי גזל גבוה מה לי גזל הדיוט יע"ש. אם כן הכא נמי הו"ל מצוה הבאה בעבירה דכיון דקדשי בה"ב הוא וא"ש לכאורה אמנם למש"כ דמצות לאו ליהנות ניתנו יש לדחות:

סעיף ה

וביסוד פסק השו"ע (סי' ל"ח) שהבאתי שפסק דמצוה דחובת הגוף דאי אפשר לפטור ממנה כמו תפילין עדיף ממזוזה דיכול לפטור ממנה ק"ל לכאורה מהא דקידושין (ד' כ"ט) דתניא התם לפדות את בנו ולעלות לרגל פודה את בנו ואח"כ עולה לרגל רי"א עולה לרגל ואח"כ פודה את בנו שזה מצוה עוברת וזה מצוה שאינה עוברת ופריך בשלמא ר"י כדקאמר טעמא אלא לרבנן מ"ט ומשני א"ק כו' וקשה מאי פריך מאי טעמא דרבנן הא למאי דקי"ל דכל מי שאין לו קרקע אינו עולה לרגל כדקאמר בפסחים (ד' ח') ע"ש א"כ מצות ראי' יכול לפטור על ידי שיפקיר נכסי' כדקאמר האי מיגו בשבת (ד' קל"א.) גבי ציצית ומזוזה לר"א דס"ל דכמה מצות מכשירין דוחה שבת מ"מ בציצית ומזוזה מודה משום דבידו להפקירן עי"ש ובכמה דוכתי' ומצות פדיון הבן אינו יכול לפטור ממנה להכי ס"ל לרבנן דמצות פדי' קודמת דהוה ליה חובת הגוף דאי אפשר לפטור משא"כ בעלייה לרגל א"ו דלא שנא בין מצוה דאפשר לפטור למצוה שאי אפשר לפטור ולהכי פריך מאי טעמא דרבנן הא כיון דשניהם שוים ואיכא נמי מעלה בעליה לרגל דהו"ל מצוה עוברת א"כ פריך שפיר א"כ מוכח מזה דלענין להקדים שניהם שוין מצוה דאפשר לפטור ממנה כמצוה דאי אפשר לפטור ממנה א"כ כמו דלהקדים שניהם שוים ה"נ ענין לדחות דהקדמה ודיחוי שניהם שוין כמ"ש התוס' בסוכה (ד' נ"ד) כמ"ש לעיל א"כ קשיא לכאורה לפסק הראשונים דס"ל דחובת הגוף עדיף וכמ"ש:

וביותר קשה דהא לשיטת התוס' בר"ה (ד'.) ד"ה מעשרות כו' דכל נתינות כהן דהגיעו זמנן ליתנן ולא נתנן עובר בבל תאחר אפי לא הפרישן יע"ש. א"כ ה"נ בפדה"ב דאם הגיע

זמנו קודם הרגל אם כן פשיטא דצריך לפדות מיד משום דאל"כ עבר בבל תאחר א"כ ה"נ זמן פדה"ב מצוה עוברת דהא סתם בר פלוגתא דר' יודא הוא ר' מאיר ור"מ ס"ל בר"ה (שם) דברגל אחד איכא בל תאחר ובע"כ צ"ל דהכא לא מיירי לענין הקדמה אלא דאין לו אלא כדי לפדות או לעלות לרגל וכיון דאין לו אינו עובר בבל תאחר דפדיון הבן (אבל אי נימא דמיירי דיש לו על שניהם א"כ כיון דיכול לפדות אותו בוודאי עובר בבל תאחר עכצ"ל דאין לו אלא על א' מהם) ומיירי לענין לדחות. וכן מפורש ברמב"ם (פי"א מהל' בכורים הל' ד') שכתב ואין לו כדי לזה וכדי לזה כו' ע"ש וא"כ לפי"ז בוודאי קשה מאי פריך מ"ט דרבנן הא שפיר איכא למימר דפה"ב עדיף משום דאי אפשר לפטור ממנה משא"כ בעולה לרגל דמיגו דאי בעי מפקיר לנכסי' וכמ"ש. ולפי"ז צ"ל מ"ש הרמב"ם דאם אין לו כדי לזה וכדי לזה פודה את בנו ואח"כ עולה לרגל הא כיון דמיירי דאין לו אלא על א' מהן. צ"ל דה"פ ואח"כ שיזדמן לו מעות אחרים יעלה לרגל. אבל בלא"ה לפדות הבן עדיף והגאון בעל או"ח נתקשה בד' הרמב"ם באין צורך. עכ"פ קושייתינו קשה כמ"ש:

ונ"ל דבחגיגה (ד' ו' ב') אמרי דשלשה מצות נצטוו ישראל בעלייתן לרגל ראיה וחגיגה ושמחה והיינו שלמי חגיגה ושלמי שמחה כו' וקאמר התם דחגיגה הו"ל עשה דקודם הדיבור וס"ל לב"ה דחגיגה שתי כסף וראיה מעה כסף משום דחגיגה עדיפא דישנה לפני הדיבור עי"ש (ד' ואו.) וכן אמרי' ביבמות (ד' ה' ב') דעשה דלפני הדיבור חמיר טפי ועיין תוס' קידושין (ד' ל"ח) בשם הירושלמי דס"ל דעשה לפני הדיבור קיל עי"ש. כבר תמה על זה השאגת אריה (סי' צ"ו) ע"ש ותירץ דהיכא דעשה דקודם הדיבור נשנית ג"כ לאחר הדיבור חמיר טפי א"כ הא דקאמר ביבמות (ד"ה) דעשה דקודם הדיבור עדיף היינו התם בתמיד דנשנית אחר הדיבור משא"כ בערב תאכלו מצות דירושלמי דתוס' קידושין לא נשנית אחר הדיבור עי"ש וכ"כ הפני יהושע בקידושין (ד' ל"ח) וכ"כ המקנה שם והשתא א"ש בחגיגה דנשנית גם כן לאחר הדיבור וא"ש [ובצל"ח פסחים (ד' צ"ו.) תוס' ד"ה אבל אתה שובר כו' כתב דכוונת תוס' בקידושין הוא כך משום דאין עשה דוחה ל"ת אלא בסמוכין היינו או כשעשה ול"ת לפני הדיבור או שניהם אחר הדיבור אבל כשהעשה לפני הדיבור והל"ת אחר הדיבור ואינו סמוך לעשה או להיפוך הו"ל הפלגה ולא מיקרי סמוכין ולא כמו שהבינו העולם יע"ש שהאריך בזה א"כ לפ"ד הצל"ח נסתר זה ועיין בר"ש רפ"ב דחלה] וע' שעה"מ ומעתה כיון דגמ' דידן ס"ל דעשה לפני הדיבור חמיר טפי א"כ להכי קאמר שפיר מ"ט דת"ק דס"ל דפדיון הבן עדיף מעלייה לרגל הא בעלי' לרגל איכא נמי מצוה דחגיגה דישנה לפני הדיבור ומה"ט לידחי עשה

דעלייה לרגל לפה"ב ואפי' אם תאמר דקילא משום דיכול לפוטרו מיגו דאי בעי מפקיר לקרקע וכדאמר כה"ג בשבת (ד' קל"א) שחייב משום דבידו להפקירן ע"ש מ"מ אכתי שקולים הם דהא בעלי' לרגל מקיים עשה דקודם הדיבור משא"כ בפה"ב ושפיר פריך מ"ט דרבנן הא לעלייה לרגל איכא נמי סברא דהו"ל מצוה עוברת משא"כ בפה"ב א"כ הו"ל תרי מעלות חדא דמקיי' בה עשה דקודם הדיבור ועוד דהו"ל מצוה עוברת. ואין להקשות א"כ לר' יודא אמאי צריך לטעמא דהו"ל מצוה עוברת תיפוק ליה דה"ל ישנה לפני הדיבור דהא לכו"ע בחגיגה (ד' ו') ס"ל או דראיה הוה ליה עשה דקודם הדיבור או דחגיגה הוה ליה עשה דקודם הדיבור אם כן מהאי טעמא עלייה לרגל עדיפא וי"ל דאצטריך לטעמיה משום דאל"כ יהיה שקולים ומה דבעי ליעבד להכי אצטריך האי טעמא דה"ל מצוה עוברת והכא תרתי ובפה"ב חדא ותרתי במקום חדא עדיפא. והשתא דאתינן להכי אין לומר פשוט דהכי פריך אמאי ס"ל לת"ק דדווקא פה"ב עדיף הא בפה"ב איכא מעלה דא"א לפטור ממנה כנ"ל ובעלייה לרגל איכא מעלה דעוברת. זה אינו דמנלן להמקשה דילמא ס"ל לת"ק דכיון דאי בעי פטר ע"י הפקר קיל ממצוה דפה"ב דלא מצי פטר נפשי' אפי' הוא אינו עוברת ומנ"ל להקשות מ"ט דלמא בזה פליגי דת"ק סבר דמיגו דאי בעי פטר נפשי' קיל ולהכי אדחית מפני פה"ב דלא מצי פטר נפשיה אפי' אי הוא אינו עוברת. ור' יודא סבר דמצוה עוברת עדיף אעפ"י דמצי פטר נפשי' א"כ כמו דלא מצי פריך על ר' יודא מ"ט משום דחזינן דס"ל דמצוה עוברת עדיף אעפ"י דמצי פטר נפשיה ה"כ אין קושיא על ת"ק דס"ל להיפוך דמצוה דפה"ב עדיף דלא מצי פטר נפשי' א"ו דבעלייה לרגל איכא תרתי דקודם הדיבור ומצוה עוברת משא"כ פה"ב וכדכתיבנא ולהכי פריך מ"ט דת"ק וא"ש [ועוי"ל דלמאי דאמרי' ביבמות (ד' י"ז:) ובכמה דוכתי שם דאסור לבטל מצות יבמין יעו"ש והינו דאסור לאדם להפקיע עצמו ממצוה ואף שאם אינו אלא מדרבנן מ"מ כיון דסוף סוף אין בידו להפקי' קרקעו וליפטר מלעלות לרגל ויעויין בע"ג (ד' כ"א) ויעויין בפסחים (ד' ט'.) דעביד כדר' אושעי' כו' ועויין ברכות (ד' ל"א) ויש לחלק ומיושב קושייתינו]:

ואין להקשות לפי"ז דהא בקידושין (ד' ל"ה.) מסיק לר' יודא דס"ל דב' כתובין הבאין כאחד מלמדין [עיין בתוס' חולין (ד' ס"א.) ד"ה מה התם כו' ותוס' שם ע"ב ד"ה מכדי דס"ל בפשיטות דהא דב' כתובים הבאין כא' א"מ אפי' בק"ו אין מלמדין ולאו דווקא במ"מ ע"ש ואכמ"ל] להכי נשים פטורות ממ"ע שהזּ"ג משום דס"ל דנשים חייבות בשלמי שמחה ולא ס"ל כאביי דאשה בעלה משמחה דאין המצוה דשמחה מוטלת עליה אלא על בעלה. אלא סבירא ליה כר' זירא דנשים חייבות בשמחה אם כן הוה ליה שלשה

כתובין הבאין כאחד היינו מצה שמחה והקהל ואין מלמדין עי"ש. א"כ קשה מאי צריך ר' יודא לטעמיה דהו"ל מצוה עוברת תיפוק ליה דעלייה לרגל הו"ל עשה השוה בכל דישנה בנשים משום שלמי שמחה וגם ישנה לפני הדיבור או משום חגיגה או משום עולת ראיה א"כ הו"ל הכא בעליי' לרגל תרי ובפה"ב רק חדא דלא מצי פטר נפשיה והני נפישין עדיפי כדאמר כה"ג בשבת (ד' כ"ה) הנך נפישין עי"ש וביבמות (ד' ע"ה) גבי פנ"ק עכ"ס ע"ש וי"ל כמ"ש התוס' שם דהא דמתרץ בקידושין הכי היינו למ"ד דנשים חייבות בשמחה אבל לאביי גופי' י"ל דמעייל קידוש היום דנשים חייבות בקידוש היום ד"ת כדאמר רבא בברכו' (ד' כ') ואביי הדר ביה ע"ש בתוס' א"כ יש לומר דר' יודא ס"ל דנשים חייבות בקידוש היום דבר תורה א"כ הו"ל מצה וקידוש היום והקהל שלשה כתובים הבאים כאחד ואין מלמדין:

ובסוגיא דקידושין (ד' כ"ט) הנ"ל בעיוני בזה יש לע"ד לחדש בזה דקאמר שם דטעמא דת"ק דס"ל דפודה וא"כ עולה לרגל משום דכתיב וכל בכור בניך תפדה ולא יראו פני ריקם:

וק"ל הא ביבמות (ד' ה') קאמר דאפי' ר"י דלא דריש סמוכין במשנה תורה דריש אב"א משום דמוכח ואב"א משום דמופנה אלמא היכא דמופנה דריש א"כ ה"נ מופנה הוא האי קרא דלא יראו פני ריקם דכתיב הכא דכבר כתוב בפ' משפטים (סי' כ"ג) את חג המצות תשמור כו' ולא יראו פני ריקם א"כ הא דנשנית בפ' כי תשא (סי' ל"ד) כל בכור בניך תפדה ולא יראו פני ריקם מיותר ע"כ לסמוכין אפי' ר' יודא מודה כיון דמופנה אפי' לאו במשנה תורה והא דנקיט במשנה תורה משום דכולהו מופנה כמ"ש התוס' ביבמות ע"ש א"כ מ"ט דר' יודא דע"כ סמכינהו הכתוב כמו דס"ל לת"ק:

ונ"ל דהנה לעיל בקידושין (ד' י"ז א') גבי פלוגתא דר"מ ור' יודא בהענקה בע"ע דכמה מעניקים ס"ל לר' מאיר חמש סלעים מכל מין ומין ור"י ס"ל שלשים כל' של עבד וקאמר בגמ' שם דר' מאיר ס"ל דיליף ריקם ריקם מבכור מה להלן חמש סלעים אף כאן חמש סלעים ופירש"י גבי עבד עברי כתיב לא תשלחנו ריקם וגבי בכור כתיב וכל בכור בניך תפדה ולא יראו פני ריקם וכו' ופריך ונילוף ריקם ריקם מעולת ראיה דליתא אלא שתי כסף למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה [ומה שכ' רש"י בעולת ראיה שתי כסף תמיהני דאינו אלא לב"ש אבל ב"ה ס"ל דחגיגה שתי כסף ועולת ראיה מעה כסף וקי"ל כב"ה וצ"ע] ותירץ אמר קרא אשר ברכך כו' ור' יודא יליף נתינה נתינה מעבד כו':

וק"ל דנחזי אנן לר' מאיר דיליף ריקם ריקם מבכור ע"כ ס"ל דהאי דכתיב גבי בכור וכל בכור בניך תפדה ולא יראו פני ריקם לא קאי אעולת ראי' כמו דס"ל לת"ק דהכא דיליף

דפה"ב קודם לעולת ראי' דכתיב וכל בכור בניך תפדה והדר לא יראו פני ריקם ראית פנים בעזרה בעולת ראי' אלא דהאי ולא יראו פני ריקם דבכור קאי אבכור ולהכי יליף דהענקה חמש סלעים מריקם דבכור אבל אי ס"ל לר"מ כת"ק דהכא א"כ האי ריקם דבכור בראיה קמיירי א"כ אדרבא אי ניליף ריקם דהענקה מריקם דבכור הו"ל למילף דהענקה שתי כסף כעולת ראי' לב"ש או מעה כסף לב"ה אלא וודאי כדכתיבנא א"כ ר"מ ע"כ ס"ל כר"י דהכא דעולת ראי' ואח"כ פה"ב דהאי הקישא לא אתא כלל לפה"ב ואח"כ ראי' דריקם דבכור בבכור קמיירי ולא בראיית פנים בעזרה. ומעתה הא תינח לר' מאיר דס"ל דהענקה חמש סלעים ויליף ריקם ריקם מבכור שפיר אצטריך האי ריקם דבכור להענקה אבל לר' יודא לשיטתו דס"ל דעולה לרגל ואח"כ פדיון הבן א"כ האי לא יראו פני ריקם דבכור מיותר דלהענקה לא איצטריך דהא יליף נתינה נתינה מעבד א"כ בוודאי קשה כמ"ש:

ונ"ל דהנה בבכורות (ד' נ"א ב') גבי הא דתנן המפריש פדיון בנו ואבד חייב באחריותו קאמר רשב"ל דאתיא ערך ערך מערכין רב דימי אמר ר' יונתן דכתיב וכל בכור בניך תפדה ולא יראו פני ריקם ויליף ריקם ריקם מעולת ראיה מה עולת ראיה חייב באחריותו אף פדיון הבן חייב באחריותו ופירש"י דלהכי יליף מעולת ראי' ולא יליף מולא יראו דבכור גופי' משום דלא יראה דבכור לאו בראיית פנים ממש קאמר דהא לאו בעזרה מייתי לה דלכהן יהיב לי' כו' ופריך ר"פ קרא לקרא ופירש"י דהא במתני' יליף דחייב באחריותו מאך פדה תפדה כו' ומסיק דכי אתמר דרשב"ל ורב דימי א"ר יונתן אריש דמתניתין דתנן התם (ד' מ"ט) מת הבן אחר למ"ד יום אעפ"י שלא נתן יתן מנ"ל ארשב"ל אתיא ערך ערך מערכין רב דימי אמר ר' יונתן וכל בכור בניך תפדה ולא יראו פני ריקם מה להלן בעולת ראי' יורשין חייבין אף כאן יורשין חייבין ע"כ. וא"כ ר' יודא דהכא דס"ל דעולה לרגל ואח"כ פודה את בנו משום דעלייה לרגל מצוה עוברת ס"ל דהא דאצטריך ולא יראו פני ריקם דבכור למילף דמת הבכור יורשין חייבין לשלם וכרב דימי אמר ר' יונתן דיליף מריקם ריקם דעולת ראי' א"כ אינו מופנה כלל ושפיר קאמר ר' יודא דעולה לרגל קודם ואח"כ פה"ב וס"ל דלא יראו פני ריקם דבכור לאו בעולת ראיה קמיירי אלא למילף ריקם ריקם מעולת ראיה לענין יורשין דחייבין לשלם פדיון הבן אבל ר' מאיר דקידושין (ד' י"ז) דאצטריך ריקם ריקם להענקה סבירא ליה הא דיורשין חייבין אתיא מערך ערך דערכין וא"ש:

עונלע"ד לומר בישוב קושייתינו הנ"ל שהקשינו על הנמוק"י והמחבר הנ"ל מהא דקידושין (ד' כ"ט) והוא דהנה בר"ה (ד' ו' ב') אמרי' בעי ר' זירא אשה מהו בבל תאחר

מי אמרי' דהא ליתא בראי' או דלמא כיון דאיתא בשמחה א"ל אביי תיפוק לי' דהא איתא בשמחה ופירש"י מי אמרי' כיון דלא מחייבא למיסק לא שייך בה זמן דרגלים. או דלמא כיון דמחייבא למיסק משום שמחה שייך בה זמן דרגלים וקרינן בה ובאת שמה והבאתם שמה כו' וכ' התוס' דה"ה דמצי למיבעי אזקן וחולה ומי שאין לו קרקע וכל הפטורי' מראי' אי איתנהו בבל תאחר מי אמרי' כיון דליתנהו בראי' ליתנהו בבל תאחר או דלמא כיון דחייבין למיסק משום שמחה יעו"ש א"כ מוכח מדבריהם ז"ל דמי שאין לו קרקע אינו פטור אלא מראי' אבל מחייב למיסק משום שמחה וטעמא דמילתא נלע"ד משום דהא דיליף ר' אמי בפסחים (ד' ח') דמי שאין לו קרקע פטור מקרא דלא יחמוד איש את ארצך גבי עולת ראי' כתיב. ולא בשמחה דילפינן בפסחים (ד' קט.) מוזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת לפני כו' וע"ש בתוס'. א"כ לפי"ז כיון דבשמחה אפי' מי שאין לו קרקע חייב א"כ שפיר קאמר מ"ט דת"ק דס"ל דפה"ב קודם למצות עולה לרגל דהא חייב לעלות לרגל משום שמחה ולא מצי פטר נפשי' ע"י שיפקיר דמ"מ מחוייב לעלות משום שמחה ומתרץ מקרא וכל בכור בניך תפדה ולא יראו פני ריקם ונראה לפי"ז כוונת המתרץ ע"פ מ"ש הטורי אבן בר"ה (ד' ו':) שכ' דהא דנקיט ר"ז בעייתו באשה מהו בבל תאחר ולא איבעי' לי' בכל הפטורים מראי' כמ"ש התוס' משום דבאנשים הפטורים מראי' כיון דעכ"פ חייבים בשמחה ואי מביאים שלמי שמחה מחוייבים לסמוך וקי"ל בזבחים (ד' ל"ג) דכל המחוייבים לסמוך צריך ראשו ורובו בעזרה א"כ הו"ל בכלל ובאת שמה כו' משא"כ באשה דליתנהי בסמיכה וליתנהי בראית עזרה ע"ש אם כן אפילו בשמחה ג"כ שייך קרא דולא יראו פני ריקם ועיין:

[**וצ"ע** ע"ד תוס' בריש פסחים (ד' ג' ב') ד"ה מאלי' שכ' דר' יודא ב"ב שלא עלה לרגל י"ל משום שלא הי' לו קרקע או חולה שאינו יכול להלך ברגליו דפטור מפסח כמו מראי' ע"ש הא לד' תוס' ר"ה הנ"ל והטורי אבן מבואר דאף מי שאין לו קרקע וכל הפטורים מראי' מ"מ מחוייב לעלות משום שמחה וצ"ע ובלא"ה ד' תוס' תמוהים כמו שתמה עליהם המשנה למלך (בפ"א מהל' קרבן פסח) יע"ש]:

אך קשה לשיטת הרא"ש ושאר ראשונים דסברי דמצוה דאפשר לפטור ממנה קיל כמ"ש א"כ קשה מהא דזבחים (ד' ז':) דאמר ר"ש חטאת למה באה לפני עולה דומה לפרקליט כו' ריצה פרקליט נכנס דורן אחריו תיפוק לי' בלא"ה דחטאת חובה"ג דאי אפשר לפטור ממנה משא"כ עולה דדורן היא דהו"ל נדר או נדבה א"כ אפשר בשאלה א"כ בלא"ה חטאת קדים כמו ציצית ותפילין משום דציצית אפשר לפטור ממנה משא"כ בתפילין וי"ל דאצטריך לחטאת ועולה הבאות עמהן דא"א לפטור וכדאמרי' בזבחים (ד' צ) דזה

בנה אב לכל חטאת הבאות עמהן דקודמת דהו"ל ג"כ חוב דא"א לפטור. אבל לעולת נדבה באמת לא אצטריך האי טעמא:

סעיף ו

ובהאי כללא דכיילי רבותינו בעלי' תוס' בסוכה (ד' נ"ד ב) והביאם המג"א (סי' תרפ"ד) והבאתי לעיל דדיחוי והקדמה חדא מילתא הוא דכמו דאמרינן דתדיר קודם הכי נמי דתדיר עדיף לענין לדחות עיין שם:

המג"א סי' תרפ"ד (ס"ק ב') הקשה על דבריהם מד' התוס' בשבת (ד' כ"ג:) שכ' דאף דלענין קריאה ר"ח קדים משום דתדיר מ"מ לענין לדחות פרסומא ניסא עדיף א"כ מפטיר בשל חנוכה וכ"כ הרא"ש שם בשבת ובשו"ע (סי' תרפ"ד) אלמא דאע"ג דתדיר עדיף לענין הקדמה מ"מ לענין לדחות לא אמרי' דתדיר עדיף ותמהו בשו"ת שב יעקב (סי' כ"ב) וביד אפרים להגאון מוהרא"ז מרגליות דקושיית המג"א מעיקרא לק"מ דהתם לענין חנוכה איכא מעלה דפרסומא ניסא לעומת מעלה דתדיר להכי עדיף לדחות לתדיר משא"כ בהא דכ' התוס' בסוכה (ד' נ"ד) דליכא מעלה אחריתא נגד מעלה דתדיר דהמקשה לא ידע אכתי מסברא כדי לידע שקדשו החודש בזמנו דבתר הכי משני הכי א"כ כיון דלשיר של שבת איכא מעלה דתדיר ולשיר של ר"ח לא ידע המקשה ממעלה כדי לידע שקידשו החודש בזמנו להכי תדיר עדיף:

המחצית השקל תמה על השב יעקב דקושיית המג"א נכונה היא דע"כ המקשה ידע דאית לי' מעלייתא נגד מעלת תדיר דשיר של שבת היינו (דאית לי' הכירא אחרינא דחלבי ר"ח ניתנין תחת כרכוב המזבח כו') מדפריך והא אית לי' היכרא אחרינא אלא דהמקשה סבר דעבדי' תרי הכירא לפרסם כדי שנקבע ר"ח בזמנו א"כ נגד מעלת תדיר דשבת איכא מעלת פירסומא דר"ח בשיר ר"ח ע"ש שהאריך הרבה בזה:

ולעד"נ להוכיח דדווקא פירסומא ניסא אית לי' מעלה לדחות מעלה דתדיר ומיושב קושיית המג"א. והוא דהנה הר"ן במגילה פ"ק בסוגיא דמבטלין עבודה למקרא מגילה כתב דהא דקאמרי' דכהנים בעבודתם ולויים בדוכנם וישראל במעמדן מבטלין עבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה היינו דאיכא שהות לעבוד עבודתן אחר מקרא מגילה להכי מקדמינן מקרא מגילה משום פרסומא ניסא אבל לענין לדחות והיינו דאי יקרא מגילה ליכא שהות לעבוד עבודה אזי אין נדחית שום מצוה דאורייתא מפני מקרא מגילה דרבנן עי"ש וכ"כ הרמ"א באו"ח (סי' תרפ"ז) והגר"א ז"ל תמה על הר"ן ומזרחי מסוגיא דמגילה (ד' ד') דקא מבעי לי' לרבא מת מצוה ומק"מ מאי וע"כ לענין לדחות קאמר דהא כמו דקאמר מקודם מת מצוה ועבודה דפשיטא לי' דמ"מ עדיף לענין לדחות דהא

מ"מ דוחה עבודה לגמרי כדאמרי' בכמה דוכתי ואהא קא מבעי לי' מת מצוה ומקרא מגילה הי מינייהו עדיף ג"כ לענין לדחות קא מבעי לי' א"ו דהא דמק"מ דוחה עבודה ג"כ לגמרי קאמר דמבטלין משום פרסומא ניסא וכ"כ הטורי אבן שם במגילה דמדלא קאמר מקדימין מקרא מגילה לעבודה וקאמר מבטלין משמע לגמרי אפילו בדליכא שהות אח"כ לעבודה וע"ש וכן דעת הט"ז (סי' תרפ"ז) יעו"ש:

עוד הוכיח הגר"א ז"ל מד' התוס' בשבת (ד' כ"ג:) וכ"כ הרא"ש שם דהא דאמרי' שם דמשום פרסומא ניסא והיינו לענין לדחות לגמרי היינו לענין קריאת התורה דר"ח וחנוכה ומפטיר כתבו התוס' הרא"ש דלענין קריאה מקדים של ר"ח לחנוכה משום דתדיר ואע"ג דפרסומא ניסא עדיף משום דכיון דיקר ג"כ של חנוכה ויקיים פרסומא ניסא שפיר מקדמינן של ר"ח משום דתדיר אבל לענין הפטורה מפטיר בשל חנוכה משום דלענין לדחות פרסומא ניסא עדיף וכ"כ בשו"ע (סי' תרפ"ד) אלמא דלענין להקדים תדיר קודם אפי' מצוה דרבנן לפרסומא ניסא א"כ אמאי קאמר דמבטלין עבודה מפני מקרא מגילה לענין להקדים אדרבא לענין להקדים תדיר עדיף מפרסומא ניסא אע"כ דהא דקאמר מבטלין עבודה מפני מקרא מגילה היינו לדחות לגמרי ע"ש:

ולכאורה ד' הגר"א תמוהין בראייתו השניי' מד' התוס' דשבת הנ"ל די"ל דלעולם לענין להקדים קאמר דמבטלין והא דתקשה הא לענין להקדים לא אמרי' פרסומא ניסא עדיף דפרסומא ניסא יכול לקיים אח"כ כמ"ש התוס'. זה אינו די"ל דכיון דרוב הפוסקים פסקו כרב אשי במגילה (ד' ה') דבזמנה ג"כ קורין אותה בעשרה היינו דמצוה לחזור אחר עשרה משום פרסומא ניסא א"כ להכי מבטלין עבודה מפני מקרא מגילה לענין להקדים משום דיקרא בעשרה ואח"כ לא ימצא עשרה א"כ בהאי הקדמה יהי' פרסומא ניסא אבל אח"כ לא יהי' פרסומא ניסא כ"כ. וצ"ל דכוונת הגר"א להוכיח הכי דמאן הוא מרא דשמעתא דמבטלין עבודה מפני מקרא מגילה הוא רב כדאמר רב יודא אמר רב מבטלין עבודה ובאין לשמוע מק"מ [(מגילה ד' ג') כן הוא הגי' שלפנינו וכן הי' גירסת הגר"א אולם בערכין (ד' ד'.) הגי' אמר רב יודא אמר שמואל] א"כ לרב לשיטתו דס"ל דבזמנה קורין אותה ביחיד וא"צ לחזור אחר עשרה דליכא מצוה דהא אפילו לרב אסי אינו אלא מצוה לכתחילה ולא לעיכובא כמ"ש רש"י והרא"ש וש"פ יעו"ש א"כ לרב לשיטתו ליכא מצוה בעשרה בזמנה ואמאי קאמר רב סתמא מבטלין עבודה משמע אפי' בזמנה כיון דאיכא שהות למקרא מגילה אח"כ ואי משום דבעשרה יהי' פרסומא ניסא ז"א דלרב ליכא מצוה בעשרה בזמנה דבלא"ה איכא פרסומא ניסא אפי' ביחיד. א"כ שפיר מוכיח הגר"א לפי גרסתינו אולם על הר"ן אין קושיא כ"כ די"ל דגירסתו אמר רב יודא אמר

שמואל כמו הגי' בערכין (ד' ד') ושמואל אולי ס"ל כרב אסי דאפי' בזמנה קורין בעשרה משום פרסומא ניסא א"כ נדחית ראייה הב' של הגר"א. ואולי י"ל דלשון מבטלין ובאין לשון רבים משמע אפילו בעשרה קמיירי:

עוד הוכיח הגר"א ז"ל דפרסומא ניסא עדיף לדחות מ"ע דאורייתא דהא לחד תירוצא שבתוס' פסחים (דף ק"ו) דקידוש היין הוא מן התורה ולא אסמכתא בעלמא וכ"ה שיטת המפרש בנזיר (דף ד'.) יעו"ש א"כ הא דאמר בשבת (דף כ"ג) דנר חנוכה וקידוש היום נר חנוכה עדיף אלמא דפרסומא ניסא עדיף לדחות מ"ע דאורייתא דקידוש היום ע"כ תו"ד הגאון:

וק"ל מהא דר"ה (ד' ל"ד) דאמר שתי עיירות באחת תוקעין ובאחת מברכין הולכין במקום שתוקעין ואין הולכין במקום שמברכין ופריך פשיטא הא דאוריי' והא דרבנן ומשני לא צריכא דאע"ג דהא ודאי והא ספק אלמא דאע"ג דספיקא הוא אי יקיים מ"ע דתקיעת שופר ומ"ע דתפלה דרבנן ודאי יקיים אפ"ה עדיף ספק מצוה דאורייתא מודאי מצוה דרבנן לענין לדחות אע"ג דתפלה תדיר מ"מ ס' מ"ע דאורייתא עדיף לדחות לודאי מצוה דרבנן דתדיר ואיך ידחה מצוה דנר חנוכה או קריאת המגילה מ"ע דאורייתא אלא ודאי צ"ל דודאי שאר מצות דרבנן נידחין מפני מצוה דאורייתא אע"ג דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה בשב ואל תעשה היינו היכא דאי יקיים מצוה דאורייתא אזי יעקר איסור דרבנן בקום ועשה כמו ערל הזאה ואיזמל דאי יקיים מצוה דאורייתא יעבור אאיסור שבות בקום ועשה פסחים (ד' צ"ב.) משא"כ היכא דאי יקיים מצוה דאורייתא אזי לא יעבור אדרבנן בקום ועשה אלא בשב ואל תעשה אזי אמרינן דעדיף לדחות דרבנן בשב ואל תעשה מלדחות מצות עשה דאוריי' בשב ואל תעשה. משא"כ במצות נר חנוכה ומקרא מגילה דאיכא פרסומא ניסא אחמור רבנן ושוי' כמו קום ועשה לדחות מצוה דאורייתא בשב ואל תעשה והשתא מיושב קושיית המג"א על נכון בע"ה. דהתם בסוכה (דף נ"ד) גבי שיר של שבת ושיר של ר"ח. דנהי דלעומת מעלה דתדיר בשבת איכא מעלה דר"ח לפרסומי דנקבע החודש בזמנו אבל מ"מ ליכא מעלה דפרסומא ניסא כלל משא"כ בהא דכ' התוס' בשבת (ד' כ"ג) דלעומת מעלה דתדיר דקריאת ר"ח איכא כנגדו מעלה דפרסומא ניסא דחנוכה ומעלה דפרסומא ניסא עדיף אפי' לדחות מ"ע דאורייתא דהוה תדיר ומקודש כמו עבודה ומקרא מגילה וכן קידוש היום לשיט' הסוברים דעל היין מה"ת והו"ל תדיר מ"מ נר חנוכה דוחה אותה אלמא דפרסומא ניסא שאני וה"נ דפרסומא ניסא דקריאה דמפטיר דחנוכה דוחה לר"ח ומיושב קושיית המגן אברהם כד' השב יעקב ולא מטעמי' כדכתיבנא:

בסיומא דפסקא מצאתי לכאורה סתירה לפסק הנמוק"י והמחבר הנ"ל שכ' דציצית קודמת לתפלין מד' הרא"ש הל' תפלין (סוף סי' ל"א) שכ' בשם השמושא רבא וז"ל אמר רבא כל המניח תפלין ומתעטף בציצית וקורא ק"ש ומתפלל מובטח לו שהוא בן עוה"ב והרא"ש כ' על ד' השמושא רבא שם דמביא כמה מימרות דלא נזכר בתלמוד ובאמת האי מימרא דרבא דכל המניח תפלין ומתעטף בציצית כו' כ' בעל מסורת הש"ס דלא ידע מקומו אבל מד' השמושא רבא מבואר להדיא דהמצוה להניח תפלין ואח"כ ציצית והרא"ש לא חלק עליו בדין זה וצ"ע כעת ועיין ע"ג (ד' ג':) מניחין תפלין בראשיהם תפלין בזרועותיהם ציצית בבגדיהם כו' אין סתירה מזה משום דמזכיר מה דקדיש יותר דהא קאמר תפלין בראשיהם ואח"כ תפלין בזרועותיהם אלמא דלא כסדרן אלא ודאי כדכתיבנא:

סימן ב

נשאלתי באותן פירות כמו אגסים קטנים שקורין (בארין) שאינם מתבשלין באילן לעולם רק אח"כ מניחין אותן במספוא ומתבשלין מהו הדין לענין ברכה:

תשובה בע"ה בברכות (דף מ') תנן על הנובלות כו' אומר שהכל נ"ב ר"י אומר כל שהוא מין קללה אין מברכין עליו מאי נובלת ר"ז ור' אילעא ח"א בושלי כמרי וח"א תמרי דזיקי כו' עד סוף הסוגיא ובשו"ע (סי' ר"ב סעיף ט') סופי ענבים שאין מתבשלין לעולם וכן על הנובלות שהם תמרים שבשלו ושרפום החום ויבשו מברך שהכל ע"כ והוא שיטת רש"י שם בברכות דמפרש בושלי כמרי שנשרפו מחמת החום כמו מיכמר בשרי בפסחים (דף נ"ח) אך הב"י שם הביא בשם רבינו ירוחם שכ' נובלות שהוא מין פירי שלא נגמר בישולו מברך שהכל והב"י כ' עליו שלא דק שהרי אמרו בגמ' דנובלות הוא בושלי כמרי ופירש"י שרופי חמה שייבשום ושרפום החום וא"כ אינו ענין לשלא נגמר בישולם עדיין עכ"ד הב"י והב"ח (סי' ר"ב) והט"ז (סי' ר"ד) השיגו על הב"י בזה דרי"ו לאו יחידאה הוא דהרבה מרבוותא הכי מפרשי דהא הרמב"ם בפי' המשנה שם פי' דנובלות הם הפירות שנפלו פגין קודם שיתבשלו וכ"כ הר"ר יונה שם והרמב"ם בהל' ברכות וכ"כ הטור (סי' ר"ד) דנובלות שהוא מין תמרים שאין מתבשלין על האילן מברך שהכל עיין שם בב"ח וט"ז ומפני שבעניי יש לי בזה מעט עיון חילקתי לסעיפים להקל על המעיין:

סעיף א

ונראה להביא ראייה לשיטת הרמב"ם והר"ר יונה והטור ורבינו ירוחם מירושלמי ברכות (פ' כיצד מברכין הנ' ג') וז"ל הירושלמי ראה נובלות שנשרו אומר ברוך דיין האמת בא לאוכלן אומר שהכל נ"ב ע"כ ובבבלי (דף מ') קאמר דלמ"ד תמרי דזיקי לא הוה מין קללה

והא דקאמר ר"י כל שהוא מין קללה כו' קאי אשארא כו' אלא דווקא למ"ד נובלות הוא בושלי כמרי הוה מין קללה א"כ הירושלמי דאמר הרואה נובלות שנשרו אומר ברוך דיין האמת ע"כ ס"ל כמ"ד בושלי כמרי ואי כפירש"י דבושלי כמרי היינו שנשרפו מחמת החום א"כ מאי אריא שנשרו הא עיקר הקללה הוא מחמת שנשרפו א"כ אפי' לא נשרו נמי א"ו כפי' הרמב"ם והר"ר יונה והעור וריו"ו דבושלי כמרי פי' שנפלו קודם בישולן א"כ עיקר קללה מה שנשרו קודם בישולן:

עוי"ל ראיה להני רבוותא מתוספתא דשביעית (פ"ד) דאיתא התם משהוציאו עלין עד שהם פגין חמשים יום משהם פגין עד שהם נובלות חמשים יום מנובלות ועד התאנים כו' וע"כ ס"ל להאי תוס' דנובלות לאו תמרי דזיקי דהא תמרי דזיקי היינו שנגמר בישולן וכ"כ הש"ך ביו"ד (סי' רצ"ד ס"ק ה') והכא בתוס' קתני מנובלות עד התאנים חמשים יום אלמא דנובלת דתוס' לאו תמרי דזיקי וע"כ בושלי כמרי ואי כפירש"י וב"י א"כ מאי שיעורא הוא וכי לא סגי דלא יהיו שרופים מחמת חום אבל לפי' הני רבוותא א"ש דנובלות היינו שלא נגמר פריין. והא דאיקרי בושלי כמרי משום דכשנופלים בעודן פגין אז מניחין אותן במכמר להתבשל וכמ"ש הר"ש בפ"ק דערלה (משנה ח') ופ"ק דדמאי וכ"כ הרא"ש שם פ"א דדמאי ועיין ביאורי הגר"א (סי' ר"ב סעי"ט):

אך בירושלמי פ"ה דשביעית הובא הך תוספתא בגירסא אחרת דקתני התם מן הפגין ועד השיתין הנובלות נ' יום ועיי"ש בפ"מ שפי' כשיעור שיתגדל תאנים מדבריות עי"ש א"כ אין ראיה לפי"ז. אך הרא"פ גריס שם בירושלמי כמו הגי' בתוס' שהבאתי אמנם מתלמודא דידן שם (דף מ') מוכח כגירסת הפ"מ בתוספתא דקאמר ם ללשנא קמא דאפי' בנובלות סתמא ג"כ פליגי וס"ל לחד מ"ד דהיינו תמרי דזיקי א"כ יקשה הא מתוס' דשביעית מוכח דהיינו בושלי כמרי והיינו שלא נגמר פריין אמנם לגירסת הפ"מ א"ש דהתוס' לא מיירי בנובלות סתמא כמ"ש. וכ"כ הש"ך ביו"ד (סי' רצ"ד) דהא דכתב הרמב"ם בפי' המשנה ובפ"ח מהל' ברכות נובלות פגין שנפלו קודם שנתבשלו מברך שהכל היינו כמ"ד בושלי כמרי עיי"ש וכ"כ הב"ח ביו"ד (סי' רצ"ד) דהעור מפרש בושלי כמרי שאינן מתבשלין באילן ע"ש ופש לבאר ד' הרמב"ם ז"ל:

הרמב"ם בפי"ג מהל' מעשר (הל"א) כתב הנובלות תמר' והן תמרים שלא הטילו עדיין שאור כו' אינו צריך להפריש מהן תרומת מעשר ולא מעשר שני לפי שחזקתן מן ההפקר ואפי' אמר ע"ה שאינן מעושרין ג"כ פטורין עד שיוודע לך שהוא מן השמור עכ"ד והיינו שהרמב"ם פסק כר' יוחנן בירושלמי (ריש דמאי) דאפי' ודאי ג"כ פטור ע"ש בכ"מ ועיין ברכות (ד' מ':) ועיין בתוס' ר"ה (ד' ט"ו:) ד"ה בנות שוח כו':

והש"ך ביו"ד (סי' רצ"ד ס"ק ה') כתב דהרמב"ם פסק כמ"ד תמרי דזיקי לענין מעשר אע"ג דנובלות סתמא הוא בושלי כמרי כמ"ש הרמב"ם בפ"ח מהל' ברכות דפגין שנפלו מן האילן קודם שנתבשלו מברך שהכל מ"מ לענין מעשר פסק כמ"ד תמרי דזיקי משום דלמ"ד בושלי כמרי עלתה בקשיא עי"ש בש"ך:

וקשה לד' הש"ך דא"כ דפסק כמ"ד תמרי דזיקי וטעמא דהפקירא ננהו א"כ מה"ט אפי' נגמר בישולן ג"כ פטור ממעשר כמ"ש הש"ך גופי' שם א"כ אמאי כתב הרמב"ם דבשלא נגמר בישולן פטור כיון דטעמא הוא כמ"ד תמרי דזיקי א"כ הו"ל הפקר ואפי' נגמר בישולן וכן איתא בירושלמי (פ"א דדמאי) דלר' כ יוחנן אפי' כשהטילו שאור ודאן פטור ע"ש:

לכן נראה לבאר ד' הרמב"ם בהקדם מה דק"ל בדבריו דהנה הרמב"ם בפט"ו מהל' גזילה (הל' ט"ז) כת' וז"ל תמרים שמשירן הרוח מותרות שהבעלים מחלום לכל אדם וזהו חזקתן כו' ואם הקפיד בעל השדה והקיף מקום האילנות או תיקן מקום שיפלו בו הנובלות עד שילקטם הרי אלו אסורות שהרי גילה דעתו שלא מחלום עכ"ל והוא מגמ' ב"מ (דף כ"ב:) דקאמר וכי מאחר דאתותיב רבא הני תמרי דזיקי היכי אכלי' מנייהו ומשני כיון דאיכא שקצים ורמשים דקאכלי להו מעיקרא מייאשי מנייהו ע"ש א"כ מבואר מזה דאפי' נובלות תמרי שנתבשלו ג"כ הו"ל הפקר [וכ"כ התוס' בב"ק (ד' ס"ט.) בד"ה כל שלקטו כו' דתמרי דזיקי הו"ל יאוש והפקר ופטור כו' יע"ש] דסתם תמרי דזיקי אפי' נגמר בשולן כדפריך בברכות (ד' מ') למ"ד תמרי דזיקי בפה"ע בעי לברוכי וה"נ קאמר דמייאשי מינייהו א"כ הו"ל הפקר וכן הרמב"ם סתם תמרים שמשירן הרוח מותרות משום גזל ולא חילק דווקא שלא נפתחו כשאור אלמא אפי' נפתחו כשאור שנגמר בישולן ג"כ הו"ל הפקר מטעמא דאיכא שקצים כו' וכ"כ הרמב"ם שם (הל' י"ד) תאנה שהיא נוטה לדרך ונמצאו תאנים תחתי' מותרות משום גזל שהתאנה וכיוצא בה עם נפילתה נמאסת ופטורות משום מעשר עכ"ל אלמא דכיון דמייאש הו"ל הפקר ופטור מן המעשר ואפי' נגמר בישולו א"כ הרמב"ם סותר א"ע ג"כ מפי"ג מהל' מעשר דכ' דווקא שלא נגמר בישולו וג"כ סותר גמ' ערוכה ב"מ הנ"ל דקאמר דתמרי דזיקי הו"ל הפקר ואפי' נגמר בשולן כמ"ש:

ונ"ל דהרמב"ם לשיטתו אזיל דבהל' מעשר (סופ"ג הל' כ"ד) כתב וז"ל מצא תאנים תחת התאנה הרי הם ספק שהרי משתנות ומתלכלכות שמא מתאנה זו נפלו או מתאנים שנתעשרו עכ"ל וכ' הכ"מ דטעמו דהרמב"ם דכ' הרי זה ספק אע"ג דבמתני' פ"ג דמעשרות קתני תאנה הנוטה לדרך ומצא תאנים תחתיה מותרות משום גזל ופטורות מן

המעשר מ"מ כ' הרמב"ם דהרי זה ספק משום דבב"מ (ד' כ"א) אמרי' דתאנה עם נפילתה נמאסת ומפרש הרמב"ם דע"י כן אינו ניכר אם הם מתאנה זו או לאו וה"ל ספק ומה דקתני במתני' פטורין מן המעשר משום דקתני התם בזתים ובחרובים חייב ודאי. קתני בתאנים פטורים היינו דלאו ודאי אלא ספק וכ"כ הרמב"ם בפי' המשנה דמספק חייב לעשר עי"ש אלמא דאע"ג דמותרות משום גזל והיינו דסתמא אפקרינהו כדקתני מותרות משום גזל ואי דהוי ליה ספק אמאי מותרות משום גזל הא קיי"ל בב"מ (ד' כ"ה) ס' הינוח לא יטול ודעת הראב"ד (פ' ט"ו מהל' גזילה ואבידה הל' א') דמונח עד שיבוא אליהו ואף להרמב"ם שם לכתחלה לא יטול א"כ ה"נ כיון דס' הוא אי מתאנה זו או מעלמא אמאי יטול לכתחלה ואף שאין זה ראי' דלא דמיא לספק הנוח דהתם דלמא יבוא התובע ויטעון ברי משא"כ הכא דגם בעל התאינה אין לו טענת ברי דהא עם נפילתה נמאסת ונתלכלכת עד שאינה מכירה א"כ הו"ל ס' ממון לקולא עיין בחולין (ד' קל"ד) גבי ס' לקט כו' ושאר דוכתי ועיין בתומים בקת"כ (סי' קכ"ז) וקצוה"ח בקוה"ס (כלל א' סי' ו'):

אמנם למ"ש הרמב"ם בטעמא דתאנה בנפילה נמאסת ומתלכלכת ואינה ניכרת א"כ סתמא אפקרינהו דהא הבעלים סברי דעוברי דרכים יתלו לומר דמעלמא נפל דאינה נכרת אם התאנה מזה האילן וכ"כ התוס' בב"מ (ד' כ"א:) ד"ה תאנה נמי כו' עיי"ש א"כ הול"ל דפטור לגמרי ממעשר ומ"מ כתב הרמב"ם דמעשר מספק:

א"כ מעתה י"ל ברור להרמב"ם גבי תמרי דזיקי דאע"ג דמסתמא אפקרינהו משום דאיכא שקצים ורמשים ג"כ מעשר דמאי מספק כמו בתאנה הנוטה לדרך כמ"ש:

ומעתה נבוא לביאור ד' הרמב"ם (פי"ג מהל' מעשר) הנ"ל והוא דהנה בתוספתא דדמאי (פ"ג) והובא בירושלמי (פ"א דדמאי הלכה א') איתא גבי נובלות וחכמים אומרים את שהטילו שאור חייבין ושלא הטילו שאור פטורין והיינו ע"כ כמ"ד בושלי כמרי היינו שנפלו קודם בישולן דאי כמ"ד תמרי דזיקי א"כ הו"ל הטילו שאור בודאי. דתמרי דזיקי נגמר בישולן וכמ"ש לעיל וכן יש להוכיח מירושלמי (פ"א דמעשרות הל' ב') דאי' התם התמרים משיטילו שאור (חייבין במעשר) ר' חייא בר ווא אמר משיתמלא החריץ ר' יונה בעי מה אנן קיימין אם משיתמלא החריץ נובלות הוא ואם משתפרוש גרעינה מתוך האוכל בשילה היא כל צרכה עכ"ל ופי' נראה דאם משיתמלא החריץ איך קאמר בתוספ' משיטילו שאור הא בההיא שעתא דנתמלא החריץ נובלות הוא שלא נגמר עדיין בישולן ופטורות מן המעשר והיינו כמ"ד בושלי כמרי. וכפירוש הרמב"ם והר"ש והרא"ש והטור והרי"ו כמ"ש וכמבואר בירושלמי ג"כ (פ' כיצד מ') כמ"ש לעיל ודלא כהפ"מ עי"ש. א"כ חכמים דתוספתא דס"ל דתליא בהטילו שאור הוא דחייבין ע"כ ס"ל כמ"ד נובלות תמרה

דפ"ק דדמאי הוא בושלי כמרי ופטורין אפי' ודאי טבל מלעשר אפי' מס' משום דכל דלא הטילו שאור פטורות הני נובלות מלעשרן כלל משום דלא חשיבי כלל לכן אפי' ודאן פטור. משא"כ כשהטילו שאור הני נובלות דחשיבי אע"ג דאיכא שקצים ורמשים דאכלי להו ומסתמא אפקיר להו כדאמר בב"מ (ד' כ"א) כמ"ש מ"מ חייב לעשר מס' כשהן ודאי טבל משא"כ כשהן דמאי אפי' נפתחו כשאור הני נובלות תמרה פטור מלעשר דמאי משום דאיכא ס"ס:

ולפי"ז הא דכת' הרמב"ם (סופ"ג מהל' מעשר) דתאני' תחת התאנה מעשרן מספק למד הרמב"ם מהא דנובלות תמרה דירושלמי (פ"ק דדמאי) הנ"ל דמשהטילו שאור חייבי' דאע"ג דספיקא הוא משום דקרוב הדבר דאפקרינהו דאיכא שקצים ורמשים כו' ה"ה גבי תאנים תחת התאנה דאיכא סברא דאפקרינהו דבנפילתה נמאסת ג"כ חייב לעשר מס'. והשתא א"ש דהרמב"ם פסק לגמרי כמ"ד דנובלות תמרי דפ"ק דדמאי הוא בושלי כמרי שנפלו קודם בישולן וכחכמים דתוספת' פ"ק דדמאי ובירושלמי הנ"ל. דעד שלא נפתחו כשאור לא חשיבי וסתמא אפקרינהו משא"כ כשנפתחו כשאור א"כ חשיבי אע"ג דאיכא שקצים ורמשים מ"מ בעי לעשורי מס' וכחכמים דתוס' הנ"ל וכמו שפסק גבי תאני' תחת התאנה (סופ"ג מהל' מעשר) הנ"ל ומיושב בע"ה הכל:

והשתא א"ש דלא סתרי דברי הרמב"ם שהקשינו לעיל דבהל' מעשר כ' דנובלות שלא הטילו שאור פטורין אבל הטילו שאור חייבין ולא אמרי' דמסתמא אפקרינהו ובהל' גזילה כתב דתמרי דזיקי פטורין משום גזל דהו"ל הפקר והיינו שנפתחו כשאור וכמ"ש לפמ"ש א"ש דלענין מעשר שאני דאע"ג דמסתמא אפקרי' מ"מ כשנפתחו כשאור מעשר מס' כחכמים דתוס' הנ"ל וכמו בתאנים תחת התאינה וכמ"ש. והא דכתב הרמב"ם (פט"ו מהל' גזילה הל' י"ד) דתאנים תחת התאנה פטורות משום מעשר היינו לעישורי וודאי פטור אבל מס' בעי לעשורי דאל"כ יקשה דהרמב"ם סותר א"ע מהל' מעשר (סופ"ג) ובאמת הרמב"ם לא מיירי בהל' גזילה בדיני מעשר אלא דכיון דהוצרך הרמב"ם להעתיק רישא דמתני' דתאינה מסיים סיפא וכמו דמפרש הרמב"ם ד' המשנה וכמ"ש הכ"מ בפ"ג מהל' מעשר דהיינו דפטורי' מלעשורי ודאי רק דמאי ה"נ נפרש דברי הרמב"ם וא"ש:

ובזה ניחא ד' הרמב"ם בפי' המשנה (פ"ק דדמאי) שכ' דנוב' תמרה פטורין ממעשר מטעם ס"ס ספק הפקירן ואת"ל לא הפקירן דלמא עשרן ע"ש א"כ מבואר דווקא דמאי פטור אבל ודאי חייב וקשה דבירושלמי איתא דאפי' ודאן פטור וצ"ל דבפי' המשנה פסק כריש לקיש שם בירושלמי וכמ"ש התוס' בר"ה (ד' ט"ו) דיש לפסוק כריש לקיש דוודאן חייב משום דסוגיין בבבלי ברכות (ד"מ) אזלא אליבי' ע"ש ובאמת בחיבורו בפי"ג

מהל' מעשר פסק כר' יוחנן וכ"כ דמצינן לשנויי ד' הרמב"ם דלא נאמר שבחיבורו חזר בו צריכין לשנויי ולמ"ש א"ש דהא הרמב"ם שם בפי' המשנה פי' דנובלות תמרה הם תמרים הנופלים מן הדקל כשהרוח מנשבת בהם עכ"ל א"כ פי' כמ"ד תמרי דזיקי וא"כ נגמר בישולן א"כ מה"ט כתב דווקא כשהן עצמן דמאי מטעם ס"ס אבל כשהם בודאי טבל חייב משום דכל שהטילו שאור ונגמר פריין חייב לעשר מס' כשהם ודאי משום דחשיבי. וכמ"ש באמת בחיבורו (פי"ג מהל' מעשר) וכמ"ש א"כ בדינא לא סתרי כלל מפי' המשנה לחיבורו אלא דבחיבורו פסק כמ"ד בושלי כמרי משום דחכמי' דתוס' וירושלמי הכי ס"ל וא"ש ד' הרמב"ם ז"ל:

סעיף ב

ואכתי פש גבן ליישב דברי הרמב"ם (פי"ג מהל' מעשר) הנ"ל שכתב דנובלות תמרה והם שעדיין לא הטילו שאור פטור מלעשר כו' משום דאינו משומר עכ"ד. וקשה ל"ל האי טעמא דמשומר הא כיון דלא נפתחו כשאור א"כ לא הגיע לעונת המעשרות כדאיתא פ"א דמעשרות וברמב"ם (פ"ב מה' מעשר הל"ה) משום דאינו אוכל וגם חכמים דתוס' שכ' לעיל דחילקו בין נפתחו כשאור ללא נפתחו משום דשלא נפתחו לא חשיבי ומסתמא אפקרינהו תיפוק ליה משום דלא איקרו אוכל כ"ז שלא נפתחו כשאור דבחדא מחתא מחתינהו במתני' פ"ק דמעשרות דכל שהוא אוכל ונשמר כו' חייב במעשר וכיון דלא נפתחו כשאור לא באו לעונת המעשרות מותר לאכול כל צרכו אפי' אכילת קבע כמבואר ברמב"ם (פ"ב מהל' מעשר הל"ג) א"כ ל"ל לטעמא דאינו נשמר:

ונ"ל דהנה תנן במעשרות (פ"א) דכל שאין תחילתו אוכל וסופו אוכל חייב במעשר א"כ מה"ט בהני נובלות תמרה שלא נפתחו כשאור וכל הפירות דמני בהל' עשר דלא נגמר פריין דפטורין ממעשר אם הניחן במכמר דעי"ז מתמתקין וראויין לאכילה או שמתקן באור דבודאי חייב במעשר דהא סופו אוכל וכ"כ רש"י להדיא בב"מ (ד' פ"ט.) ד"ה בתוחלני כו' דאם נתנן בחותלות ונתבשלו חייבין במעשר וכ"כ הרא"ש בברכות (פ' כיצד מברכין ס"ג) דשקדים המרים דאם מתקן ע"י האור מברך בפה"ע ע"ש והרא"ש בעצמו ס"ל דברכה ילפי' ממעשר ע"ש א"כ מיני' דבמעשר אם מתקן ע"י האור חייב משום דסופו אוכל ועוד דע"כ לא פליגי בחולין (ד' כה) ובעירובין בגדולים מרים שראוי למתקן אבל אי מיתקן לכו"ע חייב וה"נ משמע מהא דנידה (דף נ.) דתנן כל שחייב במעשר מטמא טומאת אוכלים ויש שמטמא טו"א ואינו חייב במעשר וקאמר לאתויי בשר ודגים ואי דנאמר דפירי שמתקן ע"י האור פטור ממעשר א"כ לימא יותר רבותא לאתויי פירי שמתקן כו' א"ו כיון שמתקן בין באור ובין במכמר הו"ל סופו אוכל וחייב במעשר כמ"ש:

ובירושלמי פ"א דמעשרות (סי' הל"א) איתא וז"ל כל שאין תחילתו אוכל וסופו אוכל אינו חייב עד שיעשה אוכל מאי אית לך כההיא דתנינן דבתרה מאימתי פירות חייבין במעשרות התאנים משיבחילו עכ"ל ופי' נראה דתאנים משיבחילו ואם נתלשו עד שלא בחלו ונעשו אוכל ע"י מכמר וכדומה חייב דנעשה אוכל א"כ בדברי' שאינן ראוין לאכילה אפי' אחר תלישה היינו דלא נפתחו כשאור מ"מ אי מתקן אח"כ חייב כנ"ל אבל בהפקר אפי' אי נגמר בישולן אח"כ פטור כיון דהפקירן קודם בישולן כדתנן בפיאה (פ"ד מ"ח) דאם הקדיש קודם גמר מלאכה פטור ממעשר וה"ה בהפקר כמ"ש הרמב"ם והמחבר ביו"ד (סי' של) ועיין מנחות (ד' סז.) וכ"כ התוס' בב"מ (דף כא.) ד"ה ופטורות דאם הפקירן קודם גמר מלאכה ואח"כ נגמר מלאכתן בעודן הפקר ואח"כ זכה בה דפטור כמו בהקדש כמ"ש:

[**ובבמות** פ' האשה רבה (ד' פט:) דקא פריך ליה רבה לרב חסדא לדידך דאמרת דאפי' ההוא גריוא הדרא לטיבלא משום דלמא פשע מי איכא מידי דמדאורייתא הוה תרומה ומשום דלמא פשע אפקוה רבנן לחולין וכי מתנין ב"ד לעקור דבר מן התורה כו' וקשה הא בירושלמי דפיאה (פ"ה הל' א') אמר דהפקר ב"ד פטור מן המעשר כמו בכל הפקר דעלמא עיי"ש א"כ בתרומה דג"כ הפקר פטור כדאיתא בירושלמי (פ"א דמעשרות) דיליף מדגנך עי"ש וכ"כ הרמב"ם (בפ"ב מהל' תרומות) והמחבר ביו"ד (סי' של"א סעי' י"ג) ועיין תוס' ב"ק (ד' כ"ח) ע"ש א"כ ה"נ כיון דאמרו רבנן דהאי תרומה לא הוה תרומה דלמא פשע א"כ הו"ל הפקר ב"ד ולא חייל עלי' שם תרומה כדאמר שם גבי ירושה דהפקר ב"ד הפקר אמנם למ"ש התוס' בב"מ (דף כא) והרמב"ם והמחבר דאם נגמר מלאכתו ואח"כ הפקיר דחייב דבשעת החיוב לא הי' הפקר א"כ ה"נ דאימת אפקריה רבנן בשעת הפרשה ובשעת הפרשה כבר נגמר מלאכתן לתרומה]:

והשתא א"ש ד' הרמב"ם והתוספתא דלהכי אמרי' טעמא דנובלות תמרה פטורי' כשלא נפתחו כשאור משום דהו"ל הפקר תיפוק ליה דאינו אוכל משום דלטעמא דאינו אוכל לא מיפטר רק כשלא מתקן באור אבל כשמתקן אח"כ ונעשו אוכל חייב במעשר משא"כ לטעמא דנשמר פטור אפי' מתקן ואח"כ זכה בה אבל באמת אי זכה בה ואח"כ מתקן דחייב. ומיושב דברי הרמב"ם בע"ה:

ולמ"ש לשיטת הרמב"ם והר"ש והרא"ש והטור ורי"ו דס"ל דבושלי כמרי היינו שנפלו קודם גמר בישולן ונתנן במכמר בעפר להתבשל א"כ קשה בהא דפריך בברכות (דף מ') בשלמא למ"ד בושלי כמרי ספיקן הוא דפטור הא ודאן חייב אלא למ"ד תמרי דזיקי ודאן חייב הפקירא נינהו ולדבריהם ז"ל מאי פריך אדרבא דמה תמרי דזיקי דנפלו אחר

בישולן כמ"ש מ"מ הפקירא נינהו משום דהבעלים מתיאשין מהם כ"ש בושלי כמרי דנפלו קודם בישולן בוודאי הפקר הוה ומאי פריך:

וי"ל דהכי פריך דבאמת למ"ד בושלי כמרי א"כ י"ל דהתנא לא חשיב רק הני דלא חשיבי וע"ה לא חש עלייהו מלעשר א"כ באמת מיירי אפי' בנפלו במקום המשתמר דלא הוה הפקר כדאמר בירושלמי (פ"א דדמאי) מ"מ בדמאי פטור דלא חשיבי בודאי עישרן משא"כ בודאי דחייב לעשר והיינו במקום המשתמר וכדדייק בירושלמי ריש דמאי דמדמני מתני' הני בדמאי משמע משום דלא חשיבי מסתמא עשרינהו א"כ התנא לא נחית רק לאשמועינן דהני סתמא עישר א"כ מיירי דהיו חייבים במעשר והיינו דנפלו במקום המשתמר וגם ראויין לאכילה היינו שכבר נתנן במכמר. אבל למ"ד תמרי דזיקי א"כ הם פירות חשובין דנגמר בישולן אלא דפטורין משום דהפקר הוה א"כ מאי ארי' דמאי הא ודאן נמי פטור משום הפקר אבל למ"ד בושלי כמרי דאינן פירות גמורין אלא ע"י מכמר א"כ לא חשיבי קמ"ל התנא דמה"ט לא חיישי' לדמאי אפי' במקום המשתמר אבל ודאן חייב במקום המשתמר אחר שמיתקן במכמר כמ"ש דכיון דסופו אוכל וא"ש בע"ה:

איברא דיש להקשות עדיין בד' הרמב"ם דלמה השמיט הך אוקימ' דברכות (ד"מ:) דמוקי הגמ' דאם עשאן גורן חייב דהא אפי' ר' יוחנן דס"ל בירושלמי (פ"ק דדמאי) דודאן נמי פטור א"כ אינו מוכר לאוקימתא דעשאן גורן כמ"ש התוס' בר"ה (ד' ט"ו:) ד"ה בנות שוח כו' דהא לדידי' לא מקשה הגמ' מידי ע"ש מ"מ ס"ל לדינא דאם עשאן גורן חייב א"כ הרמב"ם אף דפסק כר' יוחנן דודאן נמי פטור כנ"ל מ"מ הול"ל דינא דאם עשאן גורן חייב ודוחק לומר דהרמב"ם סמך אמ"ש בהל' תרומות (פ"ב הל' ט') אלא דמשמע דס"ל להרמב"ם בכל גווני פטור אפי' עשאן גורן וטעמא בעי מאי כולי האי:

ונ"ל דהנה בכריתות (דף כ"א:) גבי הא דאמר רב דם דגים וחגבים אסור פריך והתניא דם דגים וחגבים מותר ומשני כי תניא ההיא בדאית ביה קשקשים דלא חיישינן למה"ע וע"ש ומעתה י"ל דהנה הרמב"ם בפ"ב מהל' תרומות (הל"ט) כתב דהא דאם עשאן גורן חייב היינו בשדה דלית ליה קלא אבל בעיר דאית לי' קלא דיודעין דהפקר לא חיישי' בעשאן גורן א"כ כ"ש בנובלות דלא נפתחו כשאור דנכרות דלא נגמר בישולן א"כ בודאי לא חיישי' למה"ע כמו בדם דגים דאית ביה קשקשים שכתבנו א"כ הרמב"ם דמיירי בבושלי כמרי שלא נפתחו כשאור א"כ אפי' עשאן גורן פטור. משא"כ הגמ' דברכות דקאי למ"ד תמרי דזיקא ולדידי' הוא דהוצרך לשנויי בעשאן גורן משום דמ"ד תמרי דזיקי א"כ נגמר בישולן וליכא הכירא וא"ש א"כ לפי"ז בתמרי שלא נפתחו כשאור אפי' עשאן גורן פטור

[ועיין ביצה (ד' ט') דב"ה סברי דשובכו מוכיח עליו לא חיישי' למה"ע. ובמ"ק (ד' ד':) זבלו מוכיח עליו ולא חיישי' למה"ע דנראה כעודר יעו"ש]:

סעיף ג

ונבוא לנ"ד לפי מ"ש רוב הפוסקים הרמב"ם והר"ש והרא"ש והטור והרי"ו דמפרשי בושלי כמרי שנפלו קודם זמנן מברך שהכל ומבואר בדבריהם ז"ל דאפי' אינן מתבשלין באילן לעולם ג"כ מברך שהכל מדסתם הרמב"ם וכתב בפ"ח מהל' ברכות (הל"ח) הנובלות שהם פגין מברך תחילה שהכל משמע מסתימת לשונו בין שנפלו קודם זמנן ובין שאינן מתבשלין באילן לעולם ברכתן שהכל וכ"כ הר"ש פ"ק דדמאי (מ"א) להדיא שכתב וז"ל בושלי כמרי יש מפרשין שאינן מתבשלין באילן אלא תולשן ועושה אותן כומר בארץ ומתבשלין עכ"ל וכ"כ הרא"ש פ"ק דערלה (משנה ח') להדי' וז"ל בושלי כמרי תמרים שאינן מתבשלין באילן ונותנין אותן במחצלאות להתחמם עכ"ל וכ"כ הטור או"ח (סי' ר"ד) הנובלות והם מין תמרים שאינן מתבשלין על האילן עד כאן לשונו מבואר להדיא דלשיטת הראשונים הנ"ל בין שנפלו קודם בישולן ובין שאינן מתבשלין באילן לעולם מברך שהכל (קודם שמיתקן כמ"ש לקמן) א"כ מה"ט בהני אגסין שאינן מתבשלים לעולם באילן באינן עפוצים היינו שראוין קצת לאכילה וקודם שמתקן במספוא ברכתן שהכל כמו בבושלי כמרי הנ"ל:

אלא דקשיא לן מהא דאמרינן בעירובין (ד' כח:) דפריך ובכפניות אין מערבין (פירש"י תמרים רעים שלא בישלו כל צרכן) והתניא קור ניקח בכסף מעשר כו' כפניות ניקח בכסף מעשר כו' ר"י אומר כו' וכפניות הרי הוא כפירי לכל דבריהם אלא שפטורות מן המעשר ומשני התם בדניסחני ופירש"י התם דקתני דהרי הוא כפירי לכל דבריהם בדנסחני בדקלים זכרים שעושין כפניות ואין נעשין תמרים לעולם וכפניות הרי הם גמר פריין ולוקטין אותן בניסן והני אוכלא ננהו וכי קאמר רב דכפניות לאו אוכלא בדקלים נקיבות דכפניות שלהם נעשין תמרין הלכך אכתי לאו פירי הוא ופריך אי הכי בהא לימא ר' יהודא שפטורות מן המעשר והתניא אמר ר"י לא הוזכרו פגי בתיוני אלא לענין מעשר בלבד פגי בתיוני ואהיני דטובינא חייבין במעשר ופירש"י פגי הן תאנים שלא נתבשלו אהיני הן כפניות והנך דטובינא כולן זכרים הם ומשו"ה חייב במעשר דגמר פירי הוא עכ"ד הסוגיא מבואר מהסוגיא דניסחני כיון דאינן נגמרים על האילן לעולם זהו גמר פריין וחייבין במעשר א"כ מה"ט לענין ברכה ג"כ הו"ל גמר פריין דברכה ג"כ תליא בגמר פרי כדאמר שם בעירובין (כ"ח:) גבי כשות דמברכין עליו בפה"א משום דהו"ל גמר פרי והרא"ש (פרק כיצד מברכין) כתב דברכה ילפי' ממעשר ע"ש ועוד דהא במעשר כתב

הרמב"ם בפ"ב מהל' מעשר (הל"ג) דפירות שאינן ראויין לאכילה כגון הבוסר וכיוצא בו אין חייבין במעשר עד שיגדלו ויעשו אוכל שנאמר, מפרי העץ עכ"ל ואילו גבי ברכה קיי"ל בברכות (ד' לו:) דשיעורא דבוסר לענין ברכה כפול הלבן כרבנן דר' יוסי וכמ"ש התוס' והרא"ש ובשו"ע (סי' ר"ב סעיף ב') ובמעשר פטור בוסר כמ"ש א"כ כיון דקאמרי' דבניסחני דזהו גמר פריין לענין מעשר וכ"ש דזהו גמר פריין לענין ברכה והו"ל לברך אתמרים שאינן מתבשלין באילן לעולם בפה"ע כל שאינן עפוצין ומ"ט דהני רבוותא דסברי דמברך שהכל:

ונ"ל בהקדם ליישב על מה דק"ל למה שהשמיט הרמב"ם הך סוגיא דנסחני חייב במעשר דהא לכו"ע חייב במעשר דלא פליגי אלא לענין שביעית כדאיתא בתוס' דשביעית (פ"ז) אבל לענין מעשר לכולי עלמא חייב אפי' לרבנן וצריך תלמוד לכאורה [ובאמת בירושלמי דשביעית (פ"ד הל' ו') אמר דכפניות נפטרין מן המעשרות וצ"ל דבירושלמי מיירי בכפניות נקיבות דלאו גמר פריין וראיתי שם להגאונים ב' מפרשי הים בגליון שעמדו על הרמב"ם שהשמיט הך דינא דכפניות לענין מעשר ולא נתנו שום טעם לדבר]:

ולכאורה אפשר לומר דהרמב"ם (בפ"ב מהל' מעשר כתב דעונת התאנים לענין מעשר עד אחר כ"ד שעות אחר אסיפתן דזהו גמר פריין והוא מירושלמי (פ"א דמעשרות) א"כ לפי"ז אפשר בדניסחני דכיון דאינן ראוין לאכילה רק אחר שנתבשלו בחותלות וכמ"ש רש"י בפסחים (ד' נג) לפיכך פטור כ"ז דאינן נגמרין לאכילה ולהכי השמיט הרמב"ם וסמך אהך דינא דתאנים:

אמנם כיון דבש"ס קיי"ל דניסחני חייב במעשר אלמא דס"ל לגמ' דזה גמר פריין דמסתמא לא יפלוגו אסתמא דמתני' דכל שהוא אוכל חייב במעשר א"כ הדרא קושיא לדוכתיה:

והמל"מ בפ"ב מהל' מעשר כתב בטעמא דהרמב"ם (פי"ב מהל' מעשר) משום דכתיב גבי מעשר תבואת זרעך בעינן שיהא ראוי לזריעה וכ"ז שאינן ראויין לאכילה אינן ראויין לזריעה עי"ש במל"מ. ותמוהין דבריו דהוא נגד סוגיא ערוכה דמס' סוכה (ד' לו.) דמסיק שם דע"כ לא קאמר ר"ש גבי מעשר דאתרוג הבוסר פטור במעשר אלא משום דכתיב עשר תעשר את כל תבואת זרעך כדרך שבני אדם מוציאין לזריעה כו' עי"ש א"כ מבואר דאתרוג הבוסר אינו ראוי לזריעה ומ"מ פליגי בנן עלי' (פ"א דמעשרות) ואמרי דאתרוג הבוסר חייב במעשר וכן פסק הרמב"ם שם (פ"ב מה' מעשר) אלמא אע"ג דאינו ראוי לזריעה ג"כ חייב במעשר וצ"ל דאע"ג דתבואה בעינן ראוי לזריעה וכן תלתן ה"ט כמבואר בירושלמי (פ"א דמעשרות) דכתיב תבואת זרעך דבר שהוא נזרע ומצמיח כו' וכמ"ש הכ"מ שם משא"כ בפרי כתיב פרי העץ וכיון דראוי לאכילה פרי איקרי. וזה

מבואר בדברי הרמב"ם שכתב התפוחים והאתרוגים משיתעגלו חייבין במעשר מפני שהם ראויין לאכילה כשהם קטנים עכ"ל אלמא דעיקר טעמא שהם ראויין לאכילה:

ומצאתי למהר"ם בן חביב בכפות תמרים (סוכה ד' לו) שעמד על קושיא הנ"ל על המל"מ ותירץ דבאמת גם רבנן דרשי דרשה כדרך שבני אדם מוציאין לזריעה ולא פליגי אלא דר"ש סבר דבקטנן אינן ראוי לזריעה ורבנן סברי דבקטנן ג"כ ראויין לזריעה עי"ש וצ"ע דבריו ג"כ דא"כ ר"ש ורבנן יפלגו במציאות דמר סבר ראוי לזריעה ומר יסבור דאינו ראוי לזריעה וכ"כ רש"י בסוכה (ד' ל"ו) להדיא דהא דפליגי רבנן ור"ש באתרוגים משום דאתרוגים אפילו קטנים אינן ראוי לצמוח וכ"ש קטני קטנים ובתפוחים בקטנים ראוי לצמוח ומודה לרבנן ובקטני קטנים אפי' בתפוחים ודאי פליגי הואיל וטעמא משום דבעינן ראוי לזריעה והם ודאי אינן ראוי לזריעה עכ"ד מבואר להדיא מד' רש"י ז"ל דטעמא דרבנן דס"ל דאתרוג הבוסר חייב משום דלא בעי' ראוי לזריעה דהא בקטני קטנים ג"כ פליגי רבנן וס"ל דחייב במעשר ובקטני קטנים בוודאי אינו ראוי לזריעה וכמ"ש רש"י אע"כ כמ"ש דדווקא בתבואה בעינן ראוי לזריעה משום דכתיב תבואת זרעך בעינן שיהא ראוי לזריעה משא"כ בפירות דכתיב פרי העץ וכיון דראוי לאכילה הו"ל שפיר פירי:

ובמנחות פ' ר"י (ד' ט:) דאמר ר' ישמעאל גבי הכשר על כל זרע זרוע אשר יזרע כדרך שבני אדם מוציאין לזריעה היינו ג"כ דכתיב אשר יזרע אפי' רבנן דר"ש מודו כמו בתבואה דכתיב זרעך דג"כ מודו רבנן כנ"ל משא"כ בפירי כמ"ש ומבואר דלא כהמל"מ ומהר"ם בן חביב עכ"פ קושייתינו שהשמיט הך דינא דעירובין (ד' כח) גבי ניסחני קשיא:

ונ"ל דהנה בחולין (דף כ"ה) ובעירובין (ד' כ"ח) גבי הא דתנן התם שקדים המרים קטנים חייבין גדולים פטורים קאמר שם איכא דאמרי לה זה וזה לחיוב ואמרי לה זה וזה לפטור ופריך למ"ד זה וזה לחיוב גדולים למאי חזי ומשני הואיל וראוי למתקן ע"י האור ובת"ה קאמר הורה ר"ח בציפורי זה וזה לפטור והרמב"ם ז"ל פסק כמ"ד זה וזה לפטור כמבואר בפ"א מהל' מעשר (הל' ט') ובפ"ב שם (הל' ה') אלמא דמ"ד זה וזה לחיוב הוא משום דהואיל וראוי למתקן באור. אבל אנן דקיי"ל דזה וזה לפטור אלמא אע"ג דראוי למתקן באור פטור א"כ מעתה י"ל דמ"ד בעירובין דניסחני חייב במעשר היינו ג"כ דס"ל הואיל וראוי למתקן ע"י מחצלאות כמ"ש רש"י בפסחים (ד' נ"ג) א"כ הו"ל כמו שקדים המרים גדולים דגמר פריין וראוי למתקן באור וס"ל ג"כ כמ"ד זה וזה לחיוב להכי ס"ל בהך דנסחני חייב משא"כ למאי דקיי"ל כמ"ד זה וזה לפטור משום דכיון דאינן ראויין לאכילה רק אחר שמתקן וכ"כ דלא מתקן פטור ולא אמרי' הואיל וראוי למתקן ה"נ בהך דנסחני

כיון דאינן ראויין לאכילה רק אחר שמתקן כנ"ל ג"כ פטור א"כ הרמב"ם לטעמי' דפסק כמ"ד זה וזה לפטור להכי השמיט הך סוגיא דניסחני דס"ל דחייב דבאמת דמיא לשקדים המרים וא"ש:

והשתא מיושב קושייתינו הנ"ל אמה דכ' הראשונים ז"ל דתמרים שלא נתבשלו באילן לעולם מברך שהכל מ"ש מהך דנסחני דעירובין הנ"ל דחייב במעשר וקיי"ל דמעשר וברכה חד דינא אית להו השתא א"ש דבאמת אנן קיי"ל דשקדים המרים זה וזה לפטור ולא אמרי' הואיל וראוי למתקן א"כ באמת אנן לא קיי"ל כהך דעירובין דניסחני הנ"ל וא"ש:

אך קשה לשיטת רש"י סוכה (דף ל"ו) הנ"ל ולמ"ש הוא ג"כ שיטת הרמב"ם דאתרוג הבוסר כיון דראוי לאכילה אף שאין ראוי לזריעה חייב במעשר מ"ש משקדים המרים קטנים דג"כ ראויין לאכילה כמ"ש רש"י בחולין (דף כ"ה) וכ"מ בשו"ע או"ח (סי' ר"ב) דשקדים המרים קטנים מברך עלייהו בפה"ע עיי"ש ובביאור הגר"א וכ"כ הרמב"ם בפי' המשנה (פ"א דמעשרות) דשקדים המרים קטנים ראויים לאכילה א"כ מ"ט פטורים ממעשר הן אמת דהרא"ש כתב (בפ' כיצד מברכין ס"ג) משום דאינן גמר פרי אבל תמוה הוא הא אתרוג הבוסר ג"כ אינו גמר פרי ומ"מ חייב במעשר משום דראוי לאכילה וה"נ בשקדים המרים קטנים ג"כ ראויים לאכילה:

וביותר קשה דהרמב"ם (פ"א ממעשר) כתב דשקדים המרים בין בגודלן ובין בקוטנן פטורים משום דאינן אוכל וזה תמוה דהא קטנים מרים ראויים לאכילה כמ"ש בשם הראשונים לעיל וכ"כ הרמב"ם בעצמו בפי' המשנה כמ"ש לעיל ואין לומר משום דראוין לאכילה רק ע"י הדחק זה אינו דחרובים יוכיח דכ' הרמב"ם שם (פ"א מה' מעשר) דאכילה ע"י הדחק הם ומ"מ חייבים מדבריהם ושקדים מרים אף בקטנותן פטור לגמרי:

ונ"ל עפ"י מ"ש הפני יהושע בברכות (ד' ל"ו:) בתוס' ד"ה קליפי אגוזים כו' דמ"ש התוס' דפירי נינהו היינו דתוס' קאי אגרעינין דלא אתרבי מאת הטפל לפירי אלא דהם גוף הפרי חשיבי להכי ס"ל לתוס' דמברך עלייהו בפה"ע משא"כ קליפי אגוזים דלא מחייב רק מאת הטפל לפירי א"כ אינו ענין כלל לברכת פרי העץ כיון דלאו פרי הוא וה"ה לענין מעשר דתליא בפירי ולא בקליפה וחולק אמג"א (סי' ר"ב סקי"ז) עי"ש ובאמת כבר קדמו הט"ז באו"ח (סי' ר"ד ס"ק ט"ו) בזה עיי"ש ועיין בש"ך וט"ז ביו"ד (סי' רצ"ד ס"ק א') שכתבו ג"כ לענין ענבים שלקו כו' דחייבין בערלה ופטורין מרבעי משום דברבעי כתיב פרי ולא כתיב את לא מרבינן מה שלא איקרי פרי משא"כ גבי ערלה דכתיב את מרבינן מאת הטפל לפרי עיי"ש. א"כ השתא מיושב שפיר דברי הרמב"ם ורש"י הנ"ל

משום דשקדים המרים קטנים אין אכילתן רק הקליפה וכמבואר בשו"ע או"ח (סי' ר"ב) עי"ש א"כ במעשר בעינן עיקר פרי ולא קליפה א"כ זה כוונת הרמב"ם דשקדים מרים פטורים אף בקוטנן משום דאינן אוכל פי' דאינן אלא קליפה ובמעשר פרי בעינן ולא קליפה ובגודלן אינן אוכל באמת א"כ ממ"נ פטורים בגודלן משום דאינן אוכל כלל משום שה מרים ובקוטנן משום דאינן אוכל אלא קליפה ובמעשר בעינן פרי ולא קליפה ועוד דהרמב"ם פסק בהל' מ"ש נ"ר כר"ע דברכות (ל"ו.) דקפריסין פטור מערלה אלמא דקליפה לאו פרי כלל ומיושב ד' רש"י והרמב"ם כמ"ש:

ולפי"ז צ"ל מהא דשקדים המרים קטנים דמברך בפה"ע להרא"ש ושו"ע אע"ג דאינו אלא קליפה כנ"ל צ"ל לדידהו משום דשקדים המרים קטנים דכיון דאינן ראויין לאכילה בגודלן נטעי אינשי אדעתא דקטנים וכמ"ש (ד' ל"ו.) גבי קפריסין וצ"ל דזה כוונת הרא"ש שם (סי' ז') וכמ"ש הבה"ג והביאו הרא"ש שם ולדידי' באמת במארנץ ג"כ מברך בפה"ע דג"כ נטעי אדעתא דהכי כמ"ש המג"א שם ומפני שיש לנו בזה מעט ביאור בד' הרא"ש ז"ל אכתוב בסעיף בפ"ע:

סעיף ד

הרא"ש בפ' כיצד מברכין (סי' ג') כתב וז"ל שקדים המרים כתב בה"ג קטנים בפה"ע גדולים ולא כלום דכיון דיותר הם ראוין לאכילה בעודן קטני נטעי להו אינשי אדעתא דהכי ומיהו בפ"ק דחולין (דכ"ה) אמרי' גבי מעשר שקדים המרים כו' בין גדולים ובין קטנים זה וזה לפטור וסוגיא דשמעתין מדמי אהדדי מעשר וערלה וברכה וה והלכך מברך אקטנים שהכל מיהו אמרי' בשמעתין דר"א אומר צלף מתעשר תמרות אביונות וקפריסין אבל עלי צלף לא לכ"ע אע"ג דחשיבי לענין דמברכין עליהם בפה"א כו' אבל לענין מעשר לא חשיבי אפי' כירק. ובשקדים המרים נמי אפשר אע"ג דלענין מעשר לא חשיבי פירי כיון דלא נגמרו. לענין ברכה חשיבי כיון דראויין לאכילה קצת ונהנין מהם כו' עכ"ל ותמה המעיו"ט תרי תמיהי חדא איך כ' הרא"ש לחלק בין ברכה למעשר הא הגמ' מקשה להדיא אהא דרב דאמר צלף של ערלה זורק את האביונות ואוכל את הקפריסין דקפריסין לאו פירי הוא מהא דתניא על מיני נצפה כו' ועל הקפריסין בפה"ע ולהרא"ש מאי קושיא ועוד דלקמן לגי' בה"ג דמאי דלא הוה פירי לענין ערלה לא הוה פרי לענין ברכה אלמא דלבה"ג אין חילוק ע"כ קושיות המיו"ט וגם בביאורי הגר"א (סי' ר"ב) הניח ד' הרא"ש אלו בצ"ע כמ"ש המיו"ט:

ולולא דבריהם ז"ל היה נראה ליישב ד' הרא"ש ז"ל דבלא"ה תמוה ד' הרא"ש מיני' ובי' דבריש דבריו כ' בעצמו להקשות על הבה"ג דמגמ' מבואר דמעשר וערלה וברכה דמיא

להדדי ובת"ה כתב להוכיח מהגמ' דמעשר לא דמי' לברכה א"כ לא די דהרא"ש סותר א"ע מיני' ובי' גם הגמ' יסתור א"ע מיני' ובי' א"כ ד' הרא"ש בלא"ה תמוהים וצריך ביאור: **ע"כ** נ"ל ד' הרא"ש ז"ל והוא דבאמת הרא"ש בסוף דבריו לא קאי ליישב ד' הבעה"ג ואדרבה הרואה בפשט דבריו יראה דמתחילה רוצה הרא"ש לדחות דבריו ולומר דעל שקדים המרים קטנים לברך שהכל מטעם דכיון דאין להם ברכה דפה"ע כמו במעשר וז"ש הלכך מברך שהכל ושוב כתב להוכיח מעלי צלף דאע"ג דלכו"ע למעשר לא חשיבי אפי' כירק מ"מ מברך בפה"א אלמא דלענין ברכת בפה"א לא משגחינן אמעשר אלא כיון דנטעי אדעת' דהכי מברך בפה"א כמו קורא אי הוה נטעי אדעתי' דהכי קאמר בגמ' דהוה מברך בפה"א אע"ג דלענין מעשר פטור וכן בקפריסין ובוסר פחות מפול הלבן דכ' הרא"ש לקמן (סי' ה') דמברך בפה"א אע"ג דלענין מעשר לאו פירי הוא ועיין במעיו"ט שם א"כ ה"נ בשקדים המרים קטנים אע"ג דלענין מעשר לאו פירי הוא ומה"ט לא מברכין בפה"ע דמעשר וברכה חד דינא אית להו מ"מ ברכה דפה"א לא מפסיד א"כ כל עיקר הוכחת הרא"ש מהא דצלף להוכיח דברכת פה"א לא תליא במעשר רק ברכת פה"ע א"כ מיושב ד' הרא"ש בפשיטות דעיקר מסקנתו לחלוק אבה"ג ודעתו לברך אשקדים בפה"א ודלא כבה"ג מטעם דלא הוה רק קליפה בקטנותן ופטור ממעשר וכמ"ש וצ"ע ד' הטור וב"י כמו כן דהיכן למדו מהרא"ש דסובר כהבה"ג בסוף דבריו:

ומ"ש הגר"א לתמוך ד' הבה"ג בהך דשקדים המרים קטנים משום דדמיא לפוגלא דאע"ג דסופו להקשות מ"מ אינו מפסיד ברכתו כדאמרי' (ד' ל"ו.) וה"נ עכ"ד הגר"א וצ"ע דאכתי קשה דהגמ' מדמה מעשר וערלה לברכה ומה דלא הוה פירי לענין מעשר כו' לא הוה פירי האילן לענין ברכה דפה"ע ולא דמיא לפוגלא דאינו אלא ברכה דפה"א ובפה"א לא ילפי' ממעשר כמו עלי צלף דמברך פה"א ואינו פירי לענין מעשר וערלה אלא דתליא בנטעי אדעת' דהכי וכדאמר שם (ד' ל"ו.) ומה"ט לענין פוגלא קאמר דנטעי אינשי אדעתי' דהכי עי"ש. משא"כ לענין ברכה דפה"ע א"כ לא דמיא כלל לפוגלא וצ"ע ד' הגאון ז"ל:

ומה שתמה המעיו"ט לדברי הבה"ג דס"ל דשקדים המרים קטנים מברך בפה"ע א"כ יקשה לבה"ג דבעצמו כ' דכיון דלענין ערלה לאו פרי הוא לענין ברכה נמי לאו פרי אלמא דתלי ברכה במעשר לפי שיטתו בד' הרא"ש הקשה דסובר דהרא"ש כ' לחלק בין ברכה למעשר לקיים ד' הבה"ג ע"ז מקשה דבה"ג סותר א"ע כנ"ל ולמ"ש הפי' בדברי הרא"ש באמת זהו בעצם קושיית הרא"ש שהקשה בריש דבריו לד' בה"ג כמ"ש:

וביישוב ד' הבה"ג לולא דמיסתפינא י"ל דאדרבה דבה"ג לשיטתי' וא"ש דהנה התוס' והרא"ש כתבו (שם ד' ל"ו) דגרעינין מברך בפה"ע דכיון דהוה פרי לענין ערלה יעויי"ש

והנה במתני' דתרומות (פי"א מ"ה) דגרעיני תרומה לא הוה כתרומה וכן לענין רבעי לא הוה כפירי כמבואר (פ"א דערלה משנה ח') אלא לענין ערלה הו"ל פירי מאת הטפל לפרי כמ"ש הרא"ש שם בפי' המשנה דערלה [ועיין מחצית השקל סי' ר"ב ס"ק י"ז מ"ש בכוונת המג"א ע"ש] א"כ מינה לענין מעשר גרעינין לא איקרי פירי ומ"מ לענין ברכה מיקרי פרי ומברך בפה"ע אלמא כיון דאיקרי פרי לענין ערלה לחוד מברך בפה"ע א"כ מעתה נחזי אנן בשקדים המרים בודאי לענין ערלה חייבין דלא גרע מקליפין ועוד דכיון דראוי למתקן ע"י האור לא גרע מנובלות דחייבין בערלה וברבעי לשיטת הרמב"ם בפי' המשנה (פ"א דערלה) אלמא דפירי גמור הוה אלא דבמעשר פטורין קודם שנתנן בחותלות ובאמת אחר שנתנן בחותלות ונתבשלו חייבים במעשר וכמ"ש לעיל א"כ מה"ט בשקדים המרים אחר שמתקן ג"כ חייבים במעשר א"כ פרי גמור הוא בודאי לענין ערלה בשלא מתקן ע"י האור א"כ כיון דאיקרי פרי הני שקדים קטנים המרים ונטעי אינשי אדעתא דהכי י"ל כמו בפוגלא לענין פה"א לא משגחינן במה דסופו להקשות ה"נ לענין פרי העץ לא משגחי' אמה דסופן להיות מרים כיין דפירי מקרי לענין ערלה אף לאחר שסופן להיות מרים וכמ"ש. והא דבנובלות פגין שלא נתבשלו או שאינן מתבשלין לעולם דמברך שהכל כמ"ש לעיל אע"ג דלענין ערלה ורבעי חייבין. ולהטור (יו"ד סי' רצ"ד) בערלה לחוד שאני התם דאינו ראוי לאכילה אבל אי באמת הוה ראוין אף אי בסופן לא היו ראויין לאכילה באמת הוה מברך בפה"ע ועוי"ל דס"ל לבה"ג דפי' דבושלי כמרי כשיטת רש"י דנשרפו מחמת החום אבל בנובלות שלא נתבשלו מברך בפה"ע וכמ"ש הב"י (סי' ר"ב) החולק על הרי"ו וכמ"ש אע"ג דלענין מעשר פטורים כדאמר בעירובין (ד' כ"ח) בדקלים נקיבות וכפירש"י שם מ"מ לענין ברכה להב"י מברך בפה"ע כמ"ש אלמא ע"כ משום דלענין ערלה חייב וכמ"ש. א"כ לפי"ז מיושב ד' הבה"ג דאדרבה הבה"ג לשיטתו דגריס והלכתא כל דלגבי ערלה לאו פירי לענין ברכה נמי לאו פירי א"כ מינה דכל דלענין ערלה פירי לענין ברכה נמי פירי הוא אף על גב דלענין מעשר לאו פירי א"כ להכי כתב בעל הלכות גדולות דשקדים המרי קטנים מברך בפה"ע אף דסופו להיות מרים משום דנטעי כו' ופירי לענין ערלה נמי הוי וכמ"ש ובזה יתיישב קצת ד' הגר"א שהביא ראי' מפוגלא וא"ש:

ולטעמא דמילתא דבה"ג דס"ל דתליא בערלה לחוד י"ל קושיית הר"א ממיץ שהביא הרא"ש שם האיך אנו מברכין בפה"ג על היין הא לא מקרי פירי לענין ביכורים ע"ש ולמ"ש א"ש ומפני שבזה הסבך נאחזים הב"ח והש"ך ביו"ד סי' רצ"ד נבאר בזה קצת:

סעיף ה

הש"ד ביו"ד (סי' רצ"ד) כתב על ד' הב"ח שם שרוצה ליישב ד' הטור במה שכתב שם דנובלות חייב בערלה ופטור מרבעי דמיירי בבושלי כמרי דכיון דלא הוי פירי לענין ברכה וכמו שכתבו הגאונים דכל דלא הוה פירי לענין ערלה לא הוה פירי לענין ברכה אלמא דברכה וערלה שוין הם א"כ כמו דלענין ברכה בושלי כמרי לאו פירי ה"נ לענין ערלה לאו פרי א"כ הטור מיירי בבושלי כמרי והרמב"ם דכ' דנובלות אסור ברבעי מיירי בתמרי דזיקי דהוי פירי נמי לענין ברכה וע"ז כ' הש"ך וז"ל וממ"ש הגאונים דקפריסין מדלגבי ערלה לאו פרי לענין ברכה נמי לאו פירי אין ראי' שהרי הרמב"ם והר"ש פי' דנובלות דבושלי כמרי חייב ברבעי אע"ג דלענין ברכה מברך שהכל. אלא י"ל דמאי דלא הוי פרי לענין ערלה בודאי לא הוה פירי לענין ברכה דלא מברכינן בפה"ע אלא דמאי דהוי פירי לענין ערלה י"ל דמברך שהכל ועוד דהא באמת לענין ערלה פטורין אלא דברבעי חייבין עכ"ד וד' הש"ך ך צ"ע במ"ש במאי דלא הוה פירי לענין ערלה כו' אלא דמאי דהוה פירי לענין ערלה י"ל דמברך שהכל הא התוס' והרא"ש ילפי דגרעינין מברך בפה"ע מהא דבערלה הו"ל פירי כמ"ש לעיל אלמא דילפינן מערלה דמה דהוה פירי לענין ערלה הוה נמי פירי לענין ברכה וצ"ל דכוונת הש"ך דממ"נ ראיית הב"ח מהא דכ' הגאונים גבי קפריסין לאו ראי' דבאמת לשיטת הרשב"א בחידושיו בברכות (ד' ל"ו) החולק אשיטת תוס' והרא"ש וס"ל דגרעינין לא הוה פרי לענין ברכה משום דהא דבערלה גרעינין חייב משום דאתרבי מאת הטפל לפירי אבל פירי לא הוה. א"כ מה"ט לענין ברכה נמי לא הוי פירי א"כ באמת מאי דלא הוה פרי לענין ערלה לא הוה פרי לענין ברכה אבל מאי דהוו פירי לענין ערלה אינו אלא מטעם ריבוי דאת הטפל לפירי דאתרבי גרעי' וקליפי רימון כו' ולא דהוי פירי באמת. ועוד דגרעינין הוי שומר לפירי כמ"ש הרמב"ם בפי' המשנה בעוקצין (פ"ב מ"ב) וכ"כ הרא"ש שם א"כ לא הוה גרעי' פירי כלל א"כ ראיית הב"ח אינו ראי' ואפי' לשיטת תוס' והרא"ש דס"ל דגרעינין ילפי' מערלה לענין ברכה היינו משום דס"ל דגרעינין לאו מטעם ריבוי דאת הטפל לפריו אלא מצד הסברא וכמ"ש המעיו"ט שם ברא"ש (סי' ג') אבל כמה דברים איכא דלענין ערלה חייבין כמו קליפי אגוזים ורמון דלענין ערלה חייב ומ"מ לענין ברכה לא הוה פירי ואיך יליף הב"ח דכמו דלענין ברכה לאו פירי ה"נ לענין ערלה וז"א כמ"ש ומ"מ ד' בה"ג שישבנו לעיל א"ש דס"ל דחייב שקדים אף ברבעי ודמי לנובלות כמ"ש לעיל וס"ל בנובלות ג"כ כהרמב"ם ועיין:

ומ"ש הש"ך ועוד דבאמת לענין ערלה פטורין אלא דברבעי חייבין תמוהין דבריו דהא פלוגתייהו דהרמב"ם והטור אינו אלא לענין רבעי דהרמב"ם מפרש הא דתנן פ' קמא דערלה והנובלות כולן אסורות בין בערלה ובין ברבעי ובין בנזיר כו' והטור מפרש כולן אסורות דכל הפירות אסורין בערלה אבל לא ברבעי אבל בערלה לכו"ע נובלות אסורות א"כ איך כתב הש"ך דלענין ערלה פטורים נובלות ולענין רבעי חייבין לכן נרא' דט"ס הוא בש"ך וכצ"ל ועוד דהא בערלה באמת חייבין אלא דברבעי פטורין. וכונתו להקשות על הב"ח דמוכיח דהטור מיירי בבושלי כמרי להכי פטור מרבעי דכמו דלא הוה פירי לענין ברכה ה"נ לענין רבעי וע"ז כתב הש"ך דהא לענין ערלה באמת חייבין אלא דלענין רבעי פליגי א"כ אכתי קשה כיון דערלה וברכה שוין אם כן אמאי לענין ערלה חייבין בושלי כמרי:

סעיף ו

והשתא לפמ"ש א"כ קודם בישולן אזי מברך שהכל אהני אגסים קטנים כמו בבושלי כמרי ובתנאי שאינן עפוצין כמבואר בפוסקים (סי' ר"ב סעי' ב') אבל אחר שמניחן בתבן ונתבשלו כדרכן נראה דמברך בפה"ע דזהו גמר בישולן וראיה לזה מהא דכתב הרא"ש בפ' כ"מ (סי' ג') דשקדים המרים כשהם גדולים כשמיתקן באור מברך בפה"ע וכ"כ התוס' (ד' ל"ח:) ד"ה משכחת לה כו' וכ"כ רבינו יונה פ' כ"מ (ד' כ"ט) ד"ה קורא כו' יע"ש והג"א (סי' ט"ו שם) דאותם ערמונים וחבושים שאינן ראויין לאוכלן חיין כ"א מבושלין כשהם חיים מברכין שהכל וכשהם מבושלים מברך בפה"ע עי"ש ולא דמי למ"ש המג"א בשם המעיו"ט (סימן ר"ב ס"ק ה') דבוסר שהוא מר ומעופץ אם מיתקן באור מברך שהכל שאני התם דלא נטעי אדעתא דהכי וכמו בגרעינין (סעי' ג') וכמ"ש הלבוש לחלק והובא בעט"ז (ס"ק ב') דשאני שקדים דנטעי להו אדעתא דהכי כשיהיו מרין למתקן על ידי אור משא"כ בגרעינין וה"נ באגסים קטנים דעיקר פריין כשיתקנו ע"י בישולן בתבן ואדעתא דהכי נטעי להו ה"נ מברך בפה"ע:

וראיתי להפרישה (סי' ר"ד) שכתב לפרש ד' הטור (סי' ר"ד) שכתב דעל הנובלות שהם מין תמרים שאינן מתבשלין על האילן דמברך שהכל כ' ע"ז הפרישה היינו אחר שנתבשלו שמניחן בתבן ובשעת ברכה כבר נגמר בישולן עי"ש מבואר דס"ל להפרישה דאחר שנתבשלו בתבן דמברך שהכל וד' תמוהין דהא הטור בעצמו כתב (בסי' ר"ב) גבי שקדים המרים גדולים ולא כלום דאיזוקי מזיק ליה ואם מיתקן ע"י האור מברך בפה"ע וכ"ד הרא"ש אלמא אע"ג דקודם שמתקן באור דאינו מברך כלל מ"מ אחר שמתקן מברך בפה"ע כ"ש בנובלות דכשהם חיין מברך שהכל בודאי כשהם מתוקנין באור או ע"י ד"א

דמברך בפה"ע ע דגם כן אדעתא דהכי נטעי דזהו עיקר אכילתן וכ"כ הדרישה בעצמו שם (סימן ר"ב) גבי גרעינין להרא"ש דס"ל דמברך בפה"ע אפילו כשהם מרים ומתמתקין ע"י האור דמברך בפה"ע דומיא דשקדים המרים דהו"ל כדברים שאינן נאכלין חיים רק כשהן מבושלים דמברך עליהם עיקר הברכה עכ"ד הדרישה אם כן מזה דהו"ה גבי נובלות שאינן מתבשלין על האילן לעולם רק אח"כ נתבשלו בתבן או במכמר דמברך אח"כ בפה"ע וכן מבואר (ד' ל"ח:) גבי תורמס דמברך עליו בפה"א אחר שליקה אע"ג דקודם לכן כשהוא חי הוא מר ואינו ראוי לאכילה כדאמרינן בשבת ד' ע"ד וד' קכ"ז) ובביצה (ד' כ"ה) וה"נ מכ"ש כמ"ש ועוד דכבר הוכחנו לעיל (סעי' ג') דלענין מעשר אחר שמיתקן חייבין הני נובלות דהו"ל סופו אוכל וכמו שכתבתי שם כ"ש דהוה פירי לענין ברכה

והא דאמרינן בפסחים (ד' נ"ג) דר' אילעאי בניסחני קץ ופירש"י תמרים של דקל זכר ואינן מתבשלין בו עולמית וגודרין אותן בניסן והם מתבשלים מאליהם בכלי כפות תמרים הלכך ר"א לא אפסיד מידי משמע דניסחני אינן חשובין פירי מדקץ בשביעית דלאכלה ולא הפסד [ועיין תוס' מנחות (ד' ע"א) ד"ה מרכיבין כו' מ"ש בפי' דניסחני בשם הערוך ולפי' הערוך י"ל קושיא הנ"ל שהקשינו לעיל (סעי' ד') ועיין]:

י"ל ע"פ מ"ש הר"ש פ"ד דשביעית (משנה י') דפירות גמורין כיון דנגמר פריין מותר לקוצצן משום דלא הוה להפסד כדתנן התם (משנה ט') דכל פירות האילן כעונתן למעשרות כך עונתן לשביעית וכ"כ הרמב"ם בפי' המשנה שם א"כ מבואר מזה אדרבא דניסחני הו"ל פירי גמורין אחר שמניחן בחותלות למעשרות וכן לענין ברכה אחר שמיתקן כ"נ לע"ד להעיר בכל זה:

סימן ג

סעיף א

ישוב לדברי הרי"ף והרמב"ם

ושארי ענינים מחודשים

המג"א סי' ש"א (ס"ק נ"ו) הביא בשם השלטי גבורים שתמה על הפוסקים דבטאו"ח (סי' ש"ה) פסקינן דפוקק לה זוג בצווארה ומטיילת בה בחצר אבל בר"ה לא משום דמחזי כמאן דאזיל לחינגא אבל בחצר מותר ולא חיישי' למראית העין בחדרי חדרים ולעיל (סי' ש"א) קי"ל כרב דכ"מ דאסרו חכמים משום מה"ע אפי' בחדרי חדרים אסור ובשבת (ד' ס"ד:) פריך עליה דרב דכ"מ כו' מברייתא דפוקק לה זוג כו' ומשני לה תנאי היא דברייתא דפוקק לה זוג שבצווארה ס"ל כמ"ד דלא גזרו משום מה"ע בח"ח ורב ס"ל כמאן דאמר

דכ"מ דאסרו חכמים משום מה"ע אפי' בח"ח אסור א"כ הפוסקים דפסקו כרב וכברייתא דפוקק לה זוג כו' ארכבי אתרי ריכשי ותי' המג"א והגר"א ז"ל עפ"י מ"ש הב"י באו"ח (סי' של"ו) בשם התוס' כתובות (דף ס') דהא דאמרינן דכ"מ דאסרו חכמים משום מה"ע אפי' בח"ח אסור היינו היכא דהחשד יהי' באיסור דאורייתא היינו דיחשדוהו שכיבסן בשבת כמו דמי שנשרו כליו במים בשבת אבל היכא דהחשד אינו אלא בדרבנן כמו בפוקק זוג בצווארה דאפי' בר"ה אינו אלא משום דמחזי כמאן דאזיל לחינגא דהו"ל איסור דמקח וממכר דרבנן א"כ אפי' בר"ה חשדא דרבנן הוא ברה"י לא גזרו. וסוגיא דשבת (דף ס"ד) ס"ל דאין לחלק בין חשדא דרבנן לחשד דאורייתא משא"כ לסוגיא דכתובות (דף ס') דצינור שעלו בו קשקשים ממעכן ברגלו בצנעה משום דאינו אלא כלאחר יד דרבנן לא גזרו בח"ח ואנן קי"ל כסוגיא דכתובות ע"כ תורף דבריהם ז"ל:

ותימה לע"ד דסוגיא דכתובות אינה מוכחת כלל דמותר מה"ע בדרבנן בחדרי חדרים דז"ל הגמ' שם בכתובות (ד' ס') תניא נחום איש גליא אומר צינור שעלו בו קשקשים ממעכן ברגליו בצנעה בשבת ואינו חושש מ"ט מתקן כלאחר יד הוא ובמקום פסידא לא גזרו בי' רבנן אמר רב יוסף הלכה כנחום איש גליא ופירש"י קשים ועשבים בסותרים ומעכבים את קילוחו ומימיו יוצאים ומתפשט לגג ודולפין בבית. א"כ מבואר להדיא דדווקא משום פסידא שריא רבנן [ועיין מנ"א (סי' ד"ש) שכ' דפסידא דמיא כמו שבות דשבות במקום מצוה יע"ש] והתוס' ז"ל שכתבו וז"ל ממעכן ברגל בצנעה והא דאמר כ"מ שאסרו חכמים מפני מה"ע אפי' בח"ח אסור היינו דווקא באיסור מלאכה דאורייתא כמו שוטחן בחמה כו' שאם יראו יסברו שכבסן בשבת. אבל הכא לא יראה אלא מלאכה כלאחר יד דהוה דרבנן ובח"ח לא גזרו עכ"ל ג"כ כוונתם ברור דהיינו דכיון דה"ל חשדא בדרבנן לא גזרו בח"ח משום פסידא:

אבל בלא פסידא אפי' בחשדא דרבנן אסור בחדרי חדרים דאל"כ התחלת קושייתם לק"מ מהא דרב דהכא באיכא פסידא לא גזרו כלל אלא ודאי דחילוק התוס' הכי הוא דבאמת הא דרב דכ"מ דאסרו חכמים כו' אפי' איכא פסידא בדבר גזרו וכדאי' להדיא בע"ג (דף י"ב.) גבי נתפזרו לו מעותיו כו' והכא משום פסידא לא גזרו ע"ז תירצו דהתם החשד הוא בדאורייתא לא מהני פסידא משא"כ הכא דהחשד הוא בדרבנן לא גזרו בח"ח משום פסידא אבל אי ליכא פסידא כלל מאן לימא לן דבחשדא דרבנן לא גזרו בח"ח דכיון דמסוגיא דשבת (ד' ס"ד) מוכח דלא שנא דאפי' בחשדא דרבנן גזרו בח"ח מדפריך עלי' דרב מהא דזוג פקוק כו' ומסוגיא דכתובות לא מוכח כלל בליכא פסידא דלא גזרו בח"ח בדרבנן א"כ ד' המג"א והגר"א צע"ג:

וזה נלע"ד ברור כוונת השלטי הגבורים בשבת ד' קמ"ו) בקושייתו הנ"ל על הפוסקים דס"ל דדווקא במקום פסידא שריא בדרבנן בחדרי חדרים שכ' וז"ל ולא ידעתי טעם נכון ליישב קושיא זו כי אעפ"י דאיסור הולך לחינגא אינו אלא מדרבנן ליכא לתרץ כדמתרצי התוס' בכתובות (ד' ס') כו' עכ"ל הש"ג. ולפי הנראה דבריו תמוהין כיון דזכר השר השליט ש"ג מד' התוס' בכתובות א"כ באמת אין קושיא מהא דזוג פקוק דמטיילת בחצר משום דלא גזרו בחשדא דרבנן בח"ח וכתי' המג"א והגר"א א"כ מאי מקשה אלא הוא הדבר שדיברנו דהשלטי גבורים ס"ל כמ"ש דפשט הסוגיא מוכח דדווקא משום פסידא התירו בצנעה במה"ע בח"ח בדרבנן. כי היכא דהתירו עיקר השבות דכלאחר יד במקום פסידא ה"נ התירו משום פסידא איסור דמה"ע בח"ח אבל בלא פסידא באמת אסור ובזוג פקוק דליכא פסידא אפי' בדרבנן לא מהני והתוס' שהוצרכו לחלק בין חשדא דאורייתא לחשדא דרבנן היינו משום דבחשדא דאורייתא לא מהני אפי' במקום פסידא בח"ח כדאיתא להדיא בע"ג (ד' י"ב.) גבי נתפזרו לו מעותיו דאם אינו נראה מותר פריך והא אמר רב כ"מ דאסרו חכמים משום מה"ע אפי' בח"ח אסור אלמא דבחשדא דאורייתא דנראה כמשתחוה לע"ג לא מהני אפי' בפסידא ע"ז הקשו תוס' דמ"ש הכא דמהני פסידא ומותר למעכן כלאחר יד בצנעה בחצר ע"ז הוצרכו התוס' לתרץ ולחלק בין חשדא בדאורייתא דלא מהני אפי' במקום פסידא לחשדא דרבנן דמהני במקום פסידא בחדרי חדרים. זהו נלע"ד כוונת השלטי גבורים ברור. ובאמת המג"א והגר"א תמכו יסודם אד' הב"י (סי' של"ו) דכ' בשם התוס' כתובות (ד' ס') דס"ל דבחשדא בדרבנן מותר בח"ח אפי' בלא פסידא אבל הראיתי לדעת דהש"ג ג"כ ידע מד' התוס' בקושייתו וכ' דאין ד' התוס' עולה מזור לקושייתו ע"כ כמ"ש וכפשט הסוגיא:

ונלה"ר לכאורה לשיטת הש"ל בכוונת התוס' כתובות (ד' ס') דס"ל דדווקא במקום פסידא מותר בחשדא בדרבנן בחדרי חדרים דהנה בביצה (ד' ט') קאמר שם אמר רב חנן בר אמי מחלוקת ב"ש וב"ה בהולכת סולם משובך לשובך דווקא בר"ה הוא דאסרי ב"ש משום דהרואה אומר להטיח גגו הוא צריך אבל ברה"י ד"ה מותר ופריך מהא דרב דכ"מ דאסרו ח' משום מה"ע אפי' בחדרי חדרים אסור ומוקי להא דרב כתנאי דשוטחן בחמה כו' ואיכא דאמרי אמר רב חנן בר אמי מחלוקת ברה"י דב"ש אית להו דרב וב"ה לית להו דרב אבל ברה"ר ד"ה אסור ופריך לימא רב דאמר כב"ש ומשני תנאי הוא כו' ע"ש ונחזי אנן לשיטת התוס' בשבת (ד' צ"ה) דבנין ביו"ט מותר מה"ת משום מתוך דהותר בנין דמגבן דהו"ל בונה ומותר ביו"ט הותרה נמי בנין דבית יע"ש א"כ בשלמא ללישנא קמא דרב חנן בר אמי דקאמר דברה"י אפי' ב"ש מודו דלא גזרו אין להק' הא דפריך מיני'

דרב דאמר כ"מ כו' דלמא רב דאמר דווקא בחשדא בדאורייתא כמו במי שנשרו כליו כו' דה"ל חשדא דכובס. אבל הכא בחשדא דלהטיח גגו הוא אינו אלא משום בונה ובונה ביו"ט אינו אלא איסור דרבנן משום מתוך א"כ מאי פריך די"ל דפריך שפיר דקאמר דאפי' ב"ש מודי וב"ש לשיטתייהו דל"ל מתוך לקמן (ד' י"ב שם) א"כ הו"ל חשדא בדאורייתא אבל ללישנא בתרא קשה טובא מאי פריך מב"ה לרב דלמא רב קאמר בחשדא דאורייתא משא"כ לב"ה לשיטתייהו דס"ל דאמרי' מתוך שהותרה בנין לצורך כמו מגבן הותרה בנין שלא לצורך א"כ הו"ל חשדא בדרבנן ולהכי ברה"י מותר אבל ב"ש לטעמייהו דל"ל מתוך ולהכי אסרי ברה"י דהו"ל חשדא בדאורייתא א"כ בין ב"ש ובין ב"ה ס"ל כרב אלא דבהכי פליגי דב"ש וב"ה לשיטתייהו דב"ש ל"ל מתוך א"כ הו"ל חשדא דאורייתא וב"ה אית להו מתוך אם כן הוה ליה חשדא דרבנן אם כן קושיית הגמ' לק"מ מהא דרב ללישנא בתרא דרב חנן אלא ודאי כשיטת הש"ג בכוונת ד' התוס' כתובות ד"ס ל דדווקא במקום פסידא בחשדא דרבנן ל"ג בח"ח. אבל היכא דליכא פסידא אסור א"כ התם בביצה דליכא פסידא א"כ אסור אפי' בדרבנן בח"ח ושפיר פריך:

ויש להוכיח ביותר ראי' זו דהנה הרמב"ם (פ"ה מהל' יו"ט הל' ד') פסק וז"ל אין מוליכין את הסולם של שובך משובך לשובך ברה"ר שמא יאמרו לתקן גגו הוא מוליכו אבל ברשות היחיד מוליכו אע"פ שכ"מ שאסרו חכמים משום מה"ע אפי' בחדרי חדרים אסור. כאן התירו משום שמחת יו"ט עכ"ל וע"ש במגיד משנה דמפרש הרמב"ם הא דקאמר ללישנא בתרא דרב חנן בר אמי תנאי הוא ה"פ דללישנא בתרא ס"ל דלא אמרי' שובכו מוכיח עליו. ולהכי אפי' ברה"י אסור אלא דתנאי הוא דרב ס"ל כמאן דאמר דכ"מ דאסרו חכמים כו' אפי' בח"ח אסור ומוקי לה פלוגתא דב"ש וב"ה בהכי דב"ש ס"ל דלא מהני שמחת יו"ט להתיר מה"ע בחדרי חדרים וב"ה ס"ל דאע"ג דכ"מ אפי' בחדרי חדרים אסור הכא שריא משום מצות שמחת יו"ט ע"ש במ"מ ובלח"מ. אמנם שיטת רש"י ותוס' שם דלא כהרמב"ם דמפרשים הא דמשני ללישנא בתרא תנאי היא היינו דרב מוקי לה דלא כרב חנן בר אמי דס"ל דברה"ר ד"ה אסור אלא דב"ש דאסר אפי' ברה"י משום מה"ע אפי' בח"ח וב"ה דמתיר מתיר אפי' ברה"ר משום דשובכו מוכיח עליו אבל משום שמחת יו"ט לא מהני ע"ש א"כ לתוס' לשיטתייהו דס"ל דבנין ביו"ט אינו אלא איסור דרבנן ומ"מ לא מהני דבר מצוה דשמחת יו"ט במקום איסורא דמה"ע בח"ח אם לא דשובכו מוכיח עליו ובמקום פסידא שרי' מה"ע בח"ח כמו בצנור שעלו בו קשקשים כמ"ש התוס' בכתובות (ד' ס') א"כ ראי' לשיטת הש"ג דדווקא במקום פסידא

מותר מה"ע בח"ח בחשדא דרבנן ואפי' לדבר מצוה כמו שמחת יו"ט לא מהני אי לאו דשובכו מוכיח עליו וכמ"ש א"כ לכאורה סתירה לד' המג"א והגר"א:

וי"ל דאינו ראי' דטעמא מאי כתבו תוס' בשבת (ד' צ"ה) דבנין בית ביו"ט מותר מה"ת היינו משום מתוך שהותרה בנין דמגבן כו' א"כ למש"כ התוס' בביצה (ד' י"ב) דדווקא דאיכא צורך יו"ט קצת הוא דשריא משום מתוך מה"ת אבל אי ליכא צורך היום כלל אסור מה"ת דליכא סברא דמתוך א"כ בבונה בית ביו"ט מה"ת אינו מותר אלא דווקא כשבונה לצורך יו"ט כמו להסתיר מזרם ומטר וכ"כ התוס' בשבת (ד' צ"ה) להדיא דצריך לאכול בבית מפני השרב או מפני הגשמים. א"כ לפי"ז אכתי איכא חשדא בדאורייתא דיאמרו דלהטיח גגו הוא צריך באופן שא"צ לצורך יו"ט כלל:

ומכאן סתירה למש"כ הרב באה"ט להגאון מוהר"ר זכרי' מענדיל ביו"ד (סי' פ"ז סק"ז) שכ' דלתרי טעותין לא חיישי' ע"ש ולמש"כ אינו כמ"ש:

וראיתי דזה הסברא אי לתרי טעותין חיישי' אי לאו תליא בפלוגתת רש"י ותוס' במנחות (ד' ג'.) דשם קאמר ר"ש דמנחת מחבת שנקמצו לשם מנחת מרחשת כשרה ועלו לשם חובה דמשום דמעשי' מוכיחין עלה וקאמר רבה שם לתרוצי מדר"ש אדר"ש דדריש טעמא דקרא דמחשבה דמינכרא לא פסלה רחמנא דהכל יודעין דמכזב ופריך לי' הרבה קושיית אתירוצא דרבה ובת"ה פריך עולת העוף שמיצה דמה למעלה לשם חטאת העוף תרצה דמעשיה מוכיחין עלה דעולת העוף היא דאי חטאת העוף היא הוה עביד לה למטה והזאה ומשני אמרי כו' ובת"ה פריך שם חטאת העוף שהזה דמה למטה לשם עולת העוף תרצה דמעשי' מוכיחים עלה דאי עולת העוף היא למעלה הוה עביד לה ומיצוי הוה עביד לה ומשני אין ה"נ כו' ובח"ה פריך קדשים קלים ששחטן בדרום לשם ק"ק לירצו דמעשיהן מוכיחין עלה דקדשים קלים נינהו דאי ק"ק בצפון הוה עביד להו ומשני אמרי קדשי קדשים הם ומיעבר הוא דקא עבר ושחטן בדרום והקשה רש"י שם ואי קשיא גבי חטאת העוף שהזה דמה למטה לשם עולת העוף נמי לישני הכי דאמרי חטאת העוף הוא ומעבר הוא דקעבר ועשה בהזי' ולמטה ותירץ רש"י דתרי איסורי לא מחזקינן לי' דעביד לי' הזאה ועביד לי' למטה יע"ש והתוס' שם הקשו לפירש"י א"כ חטאת לשם עולה דחטאת בהמה למעלה בקרנות ובאצבע ועולת בהמה למטה ביסוד ובזריקה מן הכלי איכא ב' טעותי' ע"כ תירצו התוס' דבאמת לתרי טעותין נמי חיישי' ודקא משני בפירכא דקדשים קלים שעשאן לשם ק"ק בדרום מעבר דקא עבר ה"נ משני אפירכא דלעיל דפריך חטאת העוף כו' ולתרי טעותין נמי חיישי' עכתו"ד רש"י ותוס' ונחזי אנן הא דפירש"י דתרי איסורין לא מחזיקינן לי' ע"כ לאו כוונת רש"י דלא יחשדו

אותו דיעשה במזיד שתי איסורין והא דקא משני מעבר הוא דקעבר קאי אמזיד זה אינו דא"כ יקשה קושיית תוס' שם ד"ה לא שנא כו' שהקשה הריב"ם תינח מחבת לשם מרחשת אלא חריבה לשם בלולה אמרי בלולה היא אלא דמיעבר הוא דקעבר ועביד לה חריבה וכן בלולה לשם חריבה ותירצו דבהא לא טעי אינש שיעשה חריבה בלולה ובלולה חריבה יעו"ש ואי דנאמר דהכוונה דאמרי דמיעבר הוא דקעבר במזיד. א"כ אכתי יאמרו וכקושיית תוס' אלא ודאי דהא דקאמר מעבר הוא בשוגג והיינו דטעה וע"ז תי' רש"י דלתרתי טעותין לא חיישי' ותוס' ס"ל דלתרתי טעותין נמי חיישי' שיאמרו שטעה בתרתי וכן מוכח שם מתוס' לעיל יע"ש. א"כ נחזי אנן כמו דלפירש"י לא חיישי' דיאמרו שהיחיד טעה בתרי טעותין כ"ש דלא חיישי' שרבי' יטעו בתרי טעותין באמת דטעמא מאי אמרי' שלא יאמרו דטעה בתרי טעותין משום דאין מדרך ב"א שיטעו בתרי טעותין ולא יאמרו עליו שטעה בתרי טעותין וה"נ מה"ט גופא לא יטעו הרבים בתרי טעותין משא"כ לשיטת תוס' דלפי מאי דמשני מיעבר דקעבר הדר ביה משנויא קמא ואפי' בתרי טעותין נמי חיישי' שיאמרו שטעה בתרי טעותין וכמו שהכריחו מקושייתם א"כ חזינן דאיכא למטעי בתרי טעותין א"כ מה"ט יש לומר דאפי' לתרי טעותין נמי חיישי' שיטעו גם הרבים בזה כיון דחזינן דעבדי אינשי דטעו בתרי טעותין. והבן. אם כן כיון דהתוספות מכריחים דחיישינן לתרי טעותין אם כן מוכרח דלא כהגאון רז"מ בבאה"ט]:

א"כ לפ"ז לכאורה לשי' רש"י בביצה (ד' י"ב) דס"ל דמאן דס"ל מתוך שהותרה כו' אפי' ליכא צורך קצת גם כן שריא א"כ הכא ליכא איסורא דחשדא דאורייתא כלל דאפי' יחשדו דבונה ביו"ט שלא לצורך ג"כ אינו אלא מדרבנן אמנם ז"א דרש"י לשיטתו בביצה (ד' י"א:) ד"ה אין בנין בכלים כו' כתב דבונה בבתים חייב בכל שהוא רק בכלי אינו חייב רק משום ממחק כו' עכ"ל משמע להדיא דסבירא ליה לרש"י ז"ל דבנין בית ביו"ט הו"ל איסור מה"ת וכן מוכח ביותר בד' רש"י ביצה ד' ל"א:) ד"ה ונפחת מאלי' כו' שכ' רש"י ולא אמרי' דהוה מוקצה מחמת איסור כיון דלא הוה פחיתתו איסור דאורייתא כדאוקמי' באוירא דליבני לאו מוקצה נינהו כו' עכ"ל משמע להדיא דס"ל לרש"י דבנין ביו"ט הו"ל מלאכה מה"ת א"כ אין ראיה:

ולכאורה יש לה"ר מד' הרא"ש בשבת (פ' חבית ד' קמ"ו) לשי' הב"י והמג"א והגר"א דהרא"ש שם כ' דאין לה"ר לשי' רבינו ניסים דפסק דלא קי"ל כרב דבח"ח אסור. מהא דכתובות דממעכן ברגלו כלאחר יד בצנעה היינו דהתם אין איסורא דאורייתא לא גזרו כו' ע"ש אלמא דסבירא ליה להרא"ש לחלק בין חשדא בדרבנן לדאורייתא די"ל דה"פ דבאמת קי"ל דבחשדא דאורייתא לא מהני במקום פסידא כדאי' בע"ג (ד' י"ב) והתם

בכתובות שריא במקום פסידא על זה כתב לחלק דהתם בכתובות הו"ל חשדא בדרבנן לא גזרו והיינו במקום פסידא כדאיתא התם וכמו דהתירו גוף השבות דכלאחר יד במקום פסידא ה"נ התירו איסור דחשדא בח"ח אבל בלא פסידא אין ראיה כלל כיון דבשבת מוכח דבדרבנן ג"כ בח"ח אסור ומסוגיא דכתובות אין הוכחה להיפוך א"כ כל כמה דלא מצינו ראיה מפורסמת דסוגיא דכתובות חולקות אין בידנו לאפושי פלוגתא בין סוגיא דשבת לסוגיא דכתובות וזה טעם קושיית השלטי גבורים בהביאו ד' תוס' כתובות וכ' דאין מדברי תוס' תירוץ לזה ע"כ כדכתיבנא והדרא קושיא לדוכתיה.

סעיף ב

ע"כ נלע"ד ליישב קושיית השלטי גבורים ולייישב ד' הרי"ף והרמב"ם ושאר פוסקים לולא דמסתפינא והוא בע"ה. דהנה הרשב"א והובא בב"י ושו"ע או"ח (סי' ש"א) כתב בגדים שכיבסן מע"ש ושטחן מע"ש דאין צריך לסלקן בשבת וראייתו מהא דביצה (ד' ט') דדווקא משובך לשובך אסור לטלטל אבל אם הניח הסולם בעיו"ט ליכא למ"ד דצריך לסלקו שלא יאמרו להטיח גגו הוא צריך כו' ע"ש והיינו משום דכיון דעשה מערב שבת ובשבת לא קעביד שום מעשה אזי ליכא משום מה"ע אם כן מעתה נחזי אנן באם היה הזוג על הבהמה מע"ש ומטיילת בשבת בעצמה בלא שום אדם דלא קעביד שום מעשה ליכא בזה משום מה"ע כלל ודווקא כשתולה הזוג בשבת או אפי' זוג תלוי מע"ש ומטייל עמה היינו שמטייל הבעל הבהמה עם הבהמה דקעביד מעשה אזי איכא חשדא דמה"ע משא"כ כשהבהמה מטיילת עם הזוג התלוי מע"ש ואין איש עמה אלא היא בעצמה דמיא ממש לכלים שטוחים מע"ש דאין בזה שום איסור כלל ואף למש"כ המגיד משנה (פ"כ מהל' שבת הל' ט') דאיסור דמחזי כמאן דאזיל לחינגא איכא אפי' כשנתן הזוג מע"ש ע"ש היינו דווקא כשאדם מטייל עמה איכא האי חשדא משא"כ כשהיא בעצמה הולכת ואיהו לא קעביד שום מעשה דמיא לכלים שטוחים מע"ש כנלע"ד ברור ועתה בע"ה יתיישבו קושיית הש"ג על נכון. דבאמת יש לדקדק דבשבת (ד' ס"ד) דפריך עליה דרב דכ"מ דאסרו חכמים מפני מה"ע אפי' בח"ח אסור דמיירי אפי' בחשדא דרבנן וכפירש"י שם מהא דתנן ולא בזוג אעפ"י שהוא פקוק ותניא אידך אבל מטייל עמה בחצר ומסיק כתנאי ובאמת לעיל בגמ' הובא הברייתא בזה"ל מטיילת עמו בחצר ואמאי שינה גמ' לשון הברייתא דלעיל (ד' נ"ג) הנ"ל ועוד יש להבין לשון ותניא אידך. וצריך להבין דברי חכמים וחידותם אמנם הוא הדבר שביארנו דהגמ' נחית לחלק כמ"ש בשם הרשב"א דהיינו דלשון מטייל עמה משמע דקאי אאדם שמטייל עם הבהמה כמו דקתני פוקק לה זוג בצוארה דהיינו דלשון זכר קאי אאדם ולשון נקיבה אבהמה וה"נ לשון מטייל

קאי אאדם ומילת עמה קאי אבהמה והיינו משום דקעביד מעשה דמטייל עמה. א"כ איכא חשדא דמה"ע בח"ח אפי' בדרבנן וזהו דקאמר ותניא אידך (או ותני טלה) דלא זהו הברייתא דמביא לעיל (ד' נ"ג) דקתני דמטיילת עמו והיינו דהבהמה מטיילת עם הזוג וכפירש"י שם דהבהמה מטיילת עם הזוג כדמשמע לשנא מטיילת לשון נקיבה עמו על הזוג קאי דיש לפרש הכי ולהכי לא מצי פריך מברייתא דלעיל די"ל דהיינו דכיון דלא קעביד שום מעשה שריא וכמ"ש ומטיילת עמו קאי אזוג ולא אאדם. אבל מהאי ברייתא דתניא להדיא דמטייל עמה דמשמע דהאדם מטייל עם הבהמה פריך שפיר עליה דרב. וא"כ לפי"ז יש לפרש ברייתא דלעיל מטיילת עמו קאי נמי אאדם דהיינו דמילת עמו קאי אאדם ולא אזוג כיון דמצינו דהאי ברייתא ס"ל להדיא דלא כרב ולהכי פריך דווקא מהאי ברייתא ובאמת שתי ברייתות הן אלא דמברייתא דלעיל (ד' נ"ג) לא מצי פריך דיש לומר דעמו קאי אזוג כמ"ש. וע"ז משני תנאי הוא דרב ס"ל כמ"ד דבח"ח אסור והאי ברייתא דקתני דמטייל עמה דהיינו דהאדם מותר לטייל עם הבהמה ס"ל דלא גזרינן בח"ח מפני מה"ע והשתא א"ש דהנה הרי"ף ז"ל בר"פ במה בהמה העתיק הברייתא דלעיל (ד' נ"ג) בזה"ל. ופוקק לה זוג בצווארה ומטיילת בחצר והיינו דפירושו כיון דהזוג נתון מע"ש והיינו שבצווארה מע"ש. ומטיילת הבהמה בזוג בלי שום אדם דה"ל מע"ש ואיהו לא קעביד שום מעשה וכן כתב הרמב"ם (פ"כ מהל' שבת) ופוקק לה זוג שבצווארה ומטיילת בו בחצר ולא קאי באדם כלל כמ"ש. אבל בר"ה אסור דמסתמא ברה"ר הולך עם הבהמה א"כ לפי"ז מיושב שפיר קושיית הש"ג דהא דפסקינן דמותר בחצר היינו כמו שפירשו להדיא דהזוג נתון מע"ש ומטיילת בחצר בעצמה דאיהו לא קעביד שום מעשה כלל אבל לטייל האדם עם הבהמה דאיכא מה"ע אפי' בחצר אסור ואין חילוק בין דאורייתא לדרבנן כלל וכדכתיבנא כיון דאין בו משום הפסד כלל בזה וא"ש. והמחבר שסתם בזה לטעמיה אזיל בב"י שכתב' לעיל:

ונלע"ד דגם מהרש"ל והש"ך ס"ל כשיטת הש"ג דדווקא במקום פסידא מותר בח"ח בחשד דרבנן אבל הרמ"א ס"ל כשי' הב"י וסייעתו והוא דהנה ביו"ד (סי' פ"ז סעיף ג') דכתב שם הרמ"א דמותר לבשל בשר עוף בחלב שקדים וא"צ להניח שקדים אצלו אבל בשר בהמה בחלב שקדים צריך להניח שקדים אצלו ואם לאו אסור לבשל משום מה"ע וכ' הש"ך שם דהמהרש"ל ביש"ש פליג ארמ"א וס"ל דאפי' בבשר עוף אסור לבשל בח' שקדים אא"כ מניח שקדים אצלו ומביא הש"ך ראיה מהא דשבת (ד' נ"ג) דבזוג אעפ"י שהוא פקוק אסור משום דמחזי כמאן דאזיל לחינגא אע"ג דאיסור דמחזי כמאן דאזיל לחינגא דהוא מקח וממכר דרבנן וכן משמע ד' תוס' כתובות (ד"ס) עכ"ד הש"ך אמנם

לע"ד לק"מ דמסתמא מקום שמבשלים הוא בחצר ולא בר"ה ובחצר בחשדא דרבנן ס"ל להרמ"א כשיטת הב"י וסייעתו דלא גזרינן משום מה"ע בח"ח אפילו במקום דליכא פסידא. כמ"ש. משא"כ המהרש"ל והש"ך שהביא ראיה מד' תוס' כתובות (ד' ס') ס"ל להדיא דדווקא משום פסידא שריא אבל בליכא פסידא אסור א"כ מה"ט אפי' בשר עוף בחלב שקדים ג"כ אסור משום מה"ע בחצר כיון דליכא פסידא א"כ דברינו הנ"ל תליא ג"כ בפלוגתת מהרש"ל והרמ"א כנלע"ד ועיין ויעויין בתוספת מועד קטן (ד' ח:) ואין כאן מ"ל:

ולשיטת הרשב"א שהבאתי לעיל דס"ל דהיכא דשטחן בהיתר מע"ש א"צ לסלקן בשבת דליכא בזה משום מה"ע כמ"ש. ק"ל מהא דסוכה (ד' י':) גבי מנימין עבדיה דרב אשי איטמישא ליה כתונתא במיא ואשתטחא אמטללתא א"ל רב אשי זיל דליי' דלא לימא דמסכך בדבר המקבל טומאה ופריך והא קחזו דרטיבא ומשני לכי יבשא קאמינא לך ע"ש אלמא אע"ג דשטחן בהיתר בעת שהיה רטיבא מ"מ לכי יבשא אסור משום מה"ע אע"ג דלא קעביד שום מעשה מ"מ כיון דאסתליק ההוכחה אסור וי"ל דשאני התם דבשעת שטיחה אמטללתא היה זמן איסור בזמן ישיבת סוכה ולא הותר אלא משום ההוכחה וכיון דאסתליק ההוכחה אסור כיון דכל עיקר ההיתר משום הוכחה וכיון דאסתליק ההוכחה הדרא לאיסורא קמא משא"כ הכא דהיה שוטחן מע"ש בזמן ההיתר דא"צ שום הוכחה א"כ כיון דלא קעביד מעשה מותר א"כ לפי"ז אם שטחן מערב סוכות דהיה זמן היתר באמת אין צריך לסלק אחר כך כמו דשטחן מערב שבת לס' הרשב"א וסייעתו:

ונ"ל להביא ראייה לשיטת הש"ג דדווקא במקום פסידא שריא בחשדא דרבנן בחדרי חדרים אבל בלאו הכי אסור דהנה בכריתות (ד' כ"א) דקאמר רב דם דגים שכנסו בכלי אסור ופריך מברייתא דקתני דם דגים וחגבים מותר לכתחילה ומשני מתני' דאית ביה קשקשים דלית ביה משום מה"ע אזי מותר לאכול ואין בו משום חשדא דאכל דם ורב בדלית ביה קשקשים אז אסור משום מה"ע והשתא לשיטת הב"י וסייעתו דלדעת תוס' כתובות (ד' ס') בדרבנן ליכא אי' דמה"ע בח"ח א"כ מאי מקשה הגמ' והוצרך לתרץ דאית ביה קשקשים הא התוספות לשיטתייהו בחולין (ד' ק"ט) דס"ל דדם שבישלו ליכא איסור דאורייתא ע"ש א"כ מאי מקשה הגמ' מברייתא עלי' דרב לישני דרב מיירי מדם שאינו מבושל או בפרהסיא ובריייתא מיירי במבושל דליכא איסור דאורייתא ובבית שלא בפרהסיא דבחשדא דרבנן ליכא אי' דמה"ע בצנעה ומאי מקשה א"ו דאפי' בחשדא דרבנן אסור אפי' בח"ח אם לא במקום פסידא והוצרך לשנוי' דמיירי באית בי' קשקשים וי"ל

דמ"מ איכא חשדא דיטעו דהדם אינו מבושל ואיכא חשדא דאורייתא וכמו שכתבתי לעיל דאיכא למטעי דיאמרו דלהטיח גגו הוא צריך באופן שאין בו צורך יו"ט כלל דמ"מ איכא חשדא בדאורייתא וה"נ מ"מ איכא חשדא דאורייתא דיאמרו דהדם חי דאיכא איסורא דאורייתא וראיתי להגאון רע"א ז"ל בחי' ליו"ד (סי' ס"ו) שכ' דבדם דגים מבושל ליכא חשדא בדאורייתא ע"ש ודבריו תמוהין דהא בדרבנן ג"כ חיישינן למה"ע בפרהסיא כמו בזוג אעפ"י שהוא פקוק בר"ה אסור דמחזי כמאן דאזיל לחינגא ואי בצנעה מ"מ יאמרו דהדם אינו מבושל ואיכא חשדא בדאורייתא מ"מ כמ"ש וצ"ע וע"כ דהגרע"א ס"ל כשיטת הגאון ר' זכריה מענדיל בבה"ע כמ"ש לעיל:

[ומסוגי' זאת דכריתו' ילה"ר למש"כ לחלק בין היה זמן היתר א"צ הוכחה אפי' כשנסתלק ההוכחה מותר משא"כ במה שצריך הוכחה דהא פשטת הסוגיא דכריתו' משמע דאית בי' קשקשים מותר היינו דעדיין איכא קשקשים אז מותר ורב דלית ביה קשקשים אסור אפי' היה מקודם וכמ"ש ועיין]:

סעיף ג

וראיתי להמשנה למלך בפ"ו מהל' מאכלות אסורות (הל' ב') שהקשה אמה דאמרינן בכריתות שם דם השינים בולעו ופירש"י דליכא מאן דחזי ליה הא כ"מ שאסרו חכמים משום מה"ע אפי' בחדרי חדרים אסור ותירץ למש"כ התוספת בכתובות (ד' ס') דבדרבנן לא חיישינן למה"ע בח"ח א"ש עכ"ד המשנה למלך:

ודבריו תמוהין לע"ד דהתוס' לא כתבו אלא בחשדא דרבנן דהיינו דמלאכה דכלאחר יד דיחשדו אותו דעושה איסור דרבנן בכה"ג לא גזרו בצנעה או כמו דזוג פקוק בחצר דהחשד דאזיל לחינגא דמקח וממכר דרבנן אבל במי שנשרו כליו במים דהחשד הוא בדאוריי' דיאמרו דכבסן בשבת אסור. אם כן ה"נ החשד הוא דיאמרו דדם בהמה הוא בולע אם כן ה"נ דהחשד הוא בדאורייתא כמו דיאמרו דכבסן בשבת ה"נ דיאמרו דאוכל דם בהמה אם כן מה שייך כאן חשדא בדרבנן על כן שותא דמרן לא ידענא:

ובעיקר קושיית המשנה למלך לע"ד לק"מ עפ"י מש"כ התוספת בשבת (ד' ס"ב.) ד"ה והתניא ר' אושעיא כו' דכ' דבקמיע בידו דאפי' בר"ה לא חזי ליה ליכא איסור מה"ע דע"כ לא אמרינן דבח"ח אסור היכא דבשוק יראה אז לא מהני בצנעה משא"כ דבשוק נמי לא מחזי אין כאן איסור דמה"ע בח"ח ע"ש אם כן ה"נ דהדם בפיו דאפי' בפרהסיא ליכא מאן דחזי ליה ליכא בזה משום מה"ע בחדרי חדרים ומיושב קושיית המל"מ על נכון בע"ה ותלי"ת אח"ז מצאתי להשעה"מ (פ"ה מהל' י"ט) שכ' כד' על קושית המל"מ ולא הביא ד' משנה למלך רק ד' הבאר שבע:

ובזה נלע"ד לפרש התוספ' (פ"ה דכלאים) דפריך מיניה בירושלמי פ"ט דכלאים (הל' א') עלי' דרב דאמר דכ"מ דאסרו חכמים משום מה"ע בח"ח אסור דקתני התם פשתן שצבעו בחרת (גי' הרא"ש בשבת פ' חבית בהרת) לא יעשה ממנה אימרא מפורסמת ובכרים וכסתות מותר מתניתא פליגא עליה דרב דהא קתני דאם אינה מפורסמת מותר והיינו בחדרי חדרים ע"ש וכ' הר"ש פ"ט דכלאים (משנה ב') לפרש התוס' הכי אין דרך לצבוע פשתן אלא צמר וכשהפשתן צבוע אי אפשר לאורגו עם בגד פשתן לבן וללבוש הבגד בפרהסיא משום דמחזי כלאים עי"ש בר"ש ומזה פריך הירושלמי דמשמע דאם אינו מפורסמת דהיינו דאינו לובשו בפרהסיא רק בצנעה שריא וקשיא לרב והנה הירושלמי פריך שם עוד מהא דע"ג דפרצופות המקלחין מים לא יתן פיו על פיו שלא יהא כמנשק לע"ג ובצנעה מותר כו' ובאמת בתלמודא דידן בע"ג (ד' י"ב) הגי' באופן אחר ישב לו קוץ בפני ע"ג דאם אינו נראה מותר ומוקי לה דהיינו דאם אינו נראה כמשתחוה מותר וכן בנתפזרו לו מעותיו אבל בפרצופות המקלחין מים לא קתני הכי ע"ש וכן הא דפריך בירושלמי מהא דאין שוחטין לתוך גומא אבל עושה גומא בתוך ביתו אלמא דלא אסרוה בצנעה משום מה"ע ע"ש באמת התוס' בחולין (ד' מ"א) ובשבת (ד' ס"ה) הקשו ג"כ קושיית הירושלמי מהא דעושה גומא בתוך ביתו ותירצו משום דיש לומר דלנקר חצירו הוא דעביד. א"כ אנן נמי נאמר ליישב קושיית הירושלמי מהא דתוספתא דלא יעשה ממנה אימרא מפורסמת דה"פ עפ"י דברי התוס' בשבת (ד' ס"ב.) דאם נקיט ליה בידו בענין דאפי' בר"ה לא מחזי אזי ליכא איסורא דמה"ע וכמ"ש. א"כ י"ל דהאי דלא יעשה אימרא מפורסמת לא דקאי אאדם הלובש שלא ילבשנו בפרהסיא אלא דקאי אאימרא היינו דלא יעשה האימרא מפורסמת דהיינו דיהי' נראה מבחוץ כשלובשו. אבל אם אינה מפורסמת דהיינו דעושה במקום דלא יהיה נראה מבחוץ אפי' בפרהסיא לא יהא נראה ודמי ממש כקמיע בידו דשרי משום מה"ע כיון דאינו נראה אפי' בשוק וא"ש לשון הברייתא דלא יעשה אימרא בפרהסיא דקאי אעשיי' דהיינו דהאימרא יהיה גלוי' לחוץ רק מבפנים הבגד דאזי אפי' בשוק ליכא מה"ע דלא חזו ליה וכמו דם בפיו דבולעו כמ"ש. וזהו פירוש התוספתא לתלמודא דידן דס"ל האי חילוקא כמ"ש התוס' בשבת (ד' ס"ב) וכמ"ש. אמנם הרמב"ם השמיט הך דינא דתוספתא (דפ"ה דכלאים) משום דנראה דלטעמיה אזיל דבירושלמי בכלאים פריך עליה דרב מהאי ברייתא וקאמר דלית להון קיום דוודאי פליגי עליה דרב וכיון דפסק בהל' שבת (פכ"ב הל' כ') כרב דכ"מ דאסרו חכמים משום מה"ע אפי' בחדרי חדרים אסור להכי השמיט הך תוספתא דכלאים נראה דמפרש כפשוטו וכפי' הירושלמי דכלאים הנ"ל ואינו מחלק כחילוק התוס' שבת (ד'

ס"ב) א"כ לדברי הרמב"ם יקשה קושיית המשנה למלך בפ"ו מהל' מ"א בהא דדם בין השינים בולעו וע"כ משום דלא חזי ליה וקשה הא אסור משום מה"ע כקושיית המל"מ וע"כ כתירוצינו עפ"י ד' תוס' שבת (ד' ס"ב) הנ"ל א"כ יקשה למה השמיט הרמב"ם הך תוספתא דכלאים י"ל כיון דהירושלמי מפרש התוספתא באופן דלא ס"ל כרב הניח הרמב"ם מלפרש מדעתו התוס' כיון דאינו לו מקור מגמ' מפורשת וצ"ע בזה:

[**ובעיקר** ד' התוס' דשבת (ד' צ"ה.) דכתבו דבונה ביו"ט מותר מה"ת משום מתוך ואינו אסור אלא משום עובדא דחול כמ"ש לכאורה יש לדון בזה דלמש"כ הרמב"ם (פ' יוד מהל' שבת הלכה ט"ז) דמכה בפטיש שייך באבן ובעץ ובמתכת בין בבנין ובין בכלים ע"ש משמע להדיא דבאוכל אינו שייך מכה בפטיש א"כ נהי דבונה ביו"ט מותר מטעם מתוך שהותרה בונה דמגבן וא"כ במגבן לא שייך מכה בפטיש דאין מכה בפטיש שייך אלא בגמר כלי משא"כ באוכלין דלא שייך כלי ליכא משום מכה בפטיש. א"כ לא שייך בבנין בית היתר דמכה בפטיש משום מתוך דמגבן דבמגבן ליכא מכה בפטיש. א"כ באמת בנין בית הו"ל מכה בפטיש וכמו דאמרי' אין צביעה באוכלין ואין עיבוד באוכלין ה"נ אין מכה בפטיש באוכלין אמנם בירוש' פרק כלל גדול (הל' ב') מבואר דבאוכלין שייך ג"כ מכה בפטיש דאמר שם הדא איתתא כד מערבא בחיטייא כו' כד מספייא משום טוחנת כד גמרה מלאכה חייבת משום מכה בפטיש ע"ש הרבה דינים דמבוארים דבאוכלין ג"כ שייך משום מכה בפטיש. א"כ לפי"ז במגבן איכא נמי משום מכה בפטיש א"כ איכא נמי בבונה בית היתר דמתוך דהותרה מכה בפטיש במגבן ה"נ מכה בפטיש בבנין בית ביו"ט. אמנם נלע"ד דמתלמודא דידן בביצה ד' ל"ג:) דקאמרינן שם דאוכלי בהמה אין בו משום תיקון כלי ע"ש א"כ כ"ש באוכלי אדם דאין בו משום תיקון כלי דמכה בפטיש כנלע"ד בזה ואכמ"ל]

ומעתה לפי דברינו שביארנו דדעת הש"ג ומהרש"ל והש"ך דגם באיסור דרבנן אסור בחשדא בח"ח אם לא במקום הפסד משום דמסוגיא דכתובות אינו מוכח כלל דשריא שלא במקום הפסד ומסוגיא דשבת מוכחת דגם באיסורא דרבנן אסור משום מה"ע בח"ח. ובפרט למש"כ הר"ן בפ' חבית ובביצה (ד' ע') ליישב ההיא סוגיא דכתובות דהא דמתירין בצנעה בצינור שעלו בו קשקשים היינו דהתם לאו דווקא בצנעה הא כיון דא"א בלא"ה אלא דכל דיוכל לעשות בצינעה יעשה אבל בלא"ה מותר אפי' בפרהסיא דבאמת הדבר אסור בעצמו ורק משום פסידא התירו ע"ש שהאריך בזה א"כ בלא"ה אין ראיה מההיא דכתובות (ד' ס') להתיר בדרבנן בח"ח דהתם שאני דבאמת בלא"ה איכא איסורא אלא דמשום פסידא שריא וישמע לנו לאסור בפרהסיא משא"כ היכא דליכא איסורא כלל

רק משום מה"ע לא ישמע לנו לאסור אזי אסור אפילו בחדרי חדרים וכמ"ש הר"ן יע"ש. אם כן להר"ן בזוג פקוק דמצד עצמו ליכא איסורא א"כ יבוא הדבר להתיר בפרהסיא או שיבוא א' מבני רה"ר לחצר אסור אפי' בח"ח וע"כ כדכתיבנא בישוב קושית הש"ג דתי' המג"א והגר"א אינו עולה לתירוץ הר"ן כלל. ולפי זה יש לומר בכוונת רש"י בגיטין (ד' ס') שפירש משום חשדא דיראה א' מבני הרה"ר בבית שאין שם עירוב ויחשדו שמטלטלין בלי עירוב דאפי' בדרבנן ג"כ חיישינן לחשדא בח"ח וכמ"ש ולקמן (סעיף ה') יתבאר פי' רש"י דגיטין על נכון בע"ה:

סעיף ד

וביסוד האי כללא דכיילו הפוסקים הרי"ף והרמב"ם והתוספות והרא"ש והטור ושו"ע דפסקו כרב דכ"מ דאסרו משום מה"ע אפי' בחדרי חדרים אסור קשיא לי טובא ויש לע"ד לדון בזה וגם דהרמב"ם סותר עצמו בהאי מילתא והוא דהנה הרמב"ם (פכ"ב מהל' שבת הל' כ') כתב דמי שנשרו כליו במים כו' כ"מ שאסר חכמים מה"ע אפי' בחדרי חדרים אסור ושם (בהל' כ"ד) כתב וז"ל הקורע מאבות מלאכות לפיכך מי שנסתבכו בגדיו בקוצים מפרישן בצנעה ומתמהמה כדי שלא יקרע עכ"ל ומקורו מירושלמי שבת (פ' כלל גדול הל' א') ר' זעירא בשם רב הונא נסתבכו בגדיו בקוצים ה"ז מפשרן (אולי צריך לומר מפרישן כמו שכתב הרמב"ם) בצנעה ובלבד שלא יקרע:

וקשה דהרמב"ם סותר א"ע מיניה וביה דבהלכה כ' פסק כרב ובהלכה כ"ד פסק דבצנעה שרי בשלמא אירושלמי לק"מ די"ל דהירושלמי לשיטתו בכלאים (פ"ט הל' א') דפריך עליה דרב דכ"מ דאסרו חכמים כו' בח"ח אסור מכמה ברייתות וקאמר דל"ל קיום ויש לפרש דלית ליה קיום האי מילתא דרב מקמי ברייתות דקשיא לרב להכי פסק דלא כרב אבל הרמב"ם פסק כרב דכ"ד דאסור בפרהסיא משום מה"ע אסור נמי בצנעה א"כ איך מותר בצנעה בנסתבכו בגדיו והכא איכא שדא בדאורייתא כמ"ש הרמב"ם הקורע מאבות מלאכות לפיכך מי שנסתבכו כו' והיינו דכיון דקורע ע"מ לתקן איכא חיובא דאורייתא אסור בפרהסיא לפרוש משום דיאמרו דמתקן הבגד בהאי קריעה וכמ"ש הקרבן עדה שם וראיתי להפני משה שפי' דמסירן בצנעה משום דלא יכאיבו הקוצים אותו ע"ש ולפ"ז יש לישב דמשום צערא דגופיה שריא שבות דמה"ט אפי' בפרהסיא כמו דאמרינן שבת (ד' מ"ב) מכבין גחלת של מתכות בר"ה שלא יזיקו בו רבים ע"ש אלמא דמשום צערא שריא האי שבות דמכבה אע"ג דשבות דמכבה הו"ל שבות חמור כמ"ש הר"ן בשבת (פ' חבית) שכ' דשאני שבות דמלאכה שא"צ לגופי' דכיון דאם עשאו לגופו איכא חיובא מה"ת לא התירו במקום פסידא אפי' ע"י עובד כוכבים כו' ע"ש ועוד דהא

לשיטת הבה"ג והובא בר"ן בשבת (פ' כירה) איכא איסורא דאורייי' משום מצרף עי"ש מ"מ שרינן במקום צערא וכן בצידת עקרב דאיכא מלאכה שאצ"ל ומשום צערא שריא וכמ"ש בתוס' בריש שבת (ד' ג'.) ע"ש א"כ ה"נ בנסתבכו בגדיו בקוצים דמפרישין משום צערא דגופי' לא חיישינן לאיסור דחשדא וכ"כ דאפשר בצנעה צריך לעשות בצנעה אבל מד' הרמב"ם שהתחיל באיסור קורע וכתב לפיכך כו' משמע דעיקר אתא לאשמועינן משום קורע אפי' בליכא צערא דגופי' קשה מ"ט מותר בצנעה ואין לומר משום פסידא דבגד שריא כמו דאמרינן בכתובות זה אינו דהתם באיסורא דרבנן כלאחר יד דאינו אלא חשדא בדרבנן גם כן משא"כ בחשדא דאורייתא לא מהני מקום פסידא כדאיתא להדיא בע"ג (ד' י"ב) גבי נתפזרו לו מעותיו וכמ"ש לעיל וה"נ הו"ל חשדא דאורייתא דיאמרו דמתקן הבגד בהאי קריעה וכמ"ש הרמב"ם דהקורע מאבות מלאכות לפיכך מי שנסתבכו כו' א"כ קשה כמ"ש. וגם כאן לא שייך תירוץ הר"ן דבפ"ק דביצה (ד' ט') עי"ש דהכא מצד עצמו ליכא איסורא כלל אם יפריש באופן שלא יקרע הבגד ואינו אלא משום חשדא א"כ שייך האי מילתא בדרב שפיר ומ"ע שרי בצנעה:

וי"ל דלמאי דאמרינן בברכות (ד' כ':) דגדול כבוד הבריות דדוחה לאו דלא תסור וכן במנחות (ד' ל"ח) בעובדא דמר בר"א דאיפסיק ליה בשבתא דריגלא קרנא דחוטתא בכרמלית דשריא משום דגדול כבוד הבריות ע"ש א"כ ה"נ דכיון דאי לא יפרישן א"כ מוכרח להפשיט הבגד עד מוצאי שבת א"כ איכא כבוד הבריות ודוחה לאיסורא דחשדא וא"ש. ומן התימה שלא מצאתי בזה במחברים ועיין במ"א (סי' ש"ב) יע"ש:

סעיף ה

אך ק"ל מהא דכריתות (ד' י"ב) גבי פלוגתא דר"מ ורבנן באמרו לו שנים אכלת חלב והוא אומר לא אכלתי דר"מ מחייב מק"ו דאם הביאוהו שנים לידי מיתה החמורה לא יביאהו לידי קרבן הקל וחכמים אומרים מה אם ירצה לומר מזיד הייתי כו' וקא מיבעי' ליה בגמ' מ"ט דרבנן דפטרי מי אמרינן טטמייהו משום דאדם נאמן על עצמו יותר ממאה עדים או דלמא משום מיגו דאי בעי אמר מזיד הייתי פטור כי אמר לא אכלתי נמי פטור ומאי נפ"מ למיפשט מיניה לענין טומאה דאמרו ליה נטמאת ונכנסת במקדש אי אמרת משום אדם נאמן על עצמו אפי' טומאה חדשה דליכא מיגו דטבלתי גם כן פטור. אבל אי אמרי' משום מיגו דווקא בטומאה ישנה דאיכא מיגו דאי בעי אמר טבלתי אבל בטומאה חדשה לא מהימן משום דבטומאה ישינה דכיון דאיכא מיגו דמצי לתרץ דיבורי' מאי לא נטמאתי דלא עמדתי בטומאתי אבל בטומאה חדשה דליכא מיגו דלא מצי לתרץ דיבורי' טבלתי דהא אמרי ליה השתא נטמאת לא מהימן כו' וקאמר שם ת"ש כו' א"ל

ע"א נטמאת כו' יכול אפי' שנים מכחישים אותו אמר ר"מ אם הביאוהו שנים לידי מיתה החמורה לא יביאוהו שנים לידי קרבן הקל ר' יודא אומר נאמן אדם על עצמו יותר ממאה עדים ומודים חכמים לר' יודא בחלבים ובביאת מקדש אבל בטומאה לא מודו ליה במאי אסקינן אילימא בטומאה ישינה מ"ש חלבים וביאת מקדש דמודו ליה דאם רצה יאמר מזיד הייתי טומאה ישינה נמי מתרץ דיבורי' דאם רצה יאמר לא עמדתי בטומאתי אלא טבלתי אמר רבינא לעולם בטומאה ישינה וכגון דאמרי עדים אכלת קדשים בטומאת הגוף והוא אמר לא נטמאתי והכא לא מתרץ דיבורי' דל"ל לא עמדתי בטומאה אבל טבלתי מאי אמר להם טבלתי ואכלתי כי אמר להם הכי אתכחיש לי' דיבוריה קמא בטומאת מגעו. אר"נ הלכה כר' יודא אר"י לא אמרה אלא בינו לבין עצמו ולעצמו ע"כ דברי הגמ' ויש בזה ג' שיטות יע"ש היטיב ומבואר לכל השיטות שם הא דאסור לאכול הקדשים בפרהסיא היינו מדרבנן משום חשדא אבל בצנעה מותר א"כ קשה אמאי מותר בצינעה הא כ"מ דאסרו חכמים משום מה"ע אפי' בח"ח אסור כיון דברבים אינו אסור לאכול אלא משום חשדא א"כ מה"ט היה לנו לאסור אפי' בצנעה ואין לומר דרב יוסף ס"ל דלא כרב דאסר אפי' בח"ח אלא כמ"ד דבחדרי חדרים מותר א"כ מאי מקשי תוס' בכתובות (ד' ס') בהא דפסק רב יוסף כנחום איש גליא דממעכן בצנעה הא כ"מ דאסרו חכמים משום מה"ע אפי' בח"ח אסור הא רב יוסף לשיטתו בכריתות (ד' י"ב) לא ס"ל האי כללא דרב אפי' בחשדא דאורייתא כמו חשדא דאוכל קדשים בטומאת הגוף דאפי' לשיטת תוס' בכריתות ג"כ הא דאסור בפרהסיא באיכא מיגו אינו אלא משום חשדא א"כ מה"ט מוכח דרב יוסף לא ס"ל האי כללא דרב א"ו דס"ל להתוס' בכתובות (ד' ס') דרב יוסף ס"ל כרב גם כן אם כן איך יפרנסו סוגיא דכריתות דמוכח דרב יוסף לא סבירא ליה כרב אפילו לשיטתייהו:

וראיתי להגאון בחוות דעת (סי' קפ"ה בביאורי שכ' על מה שכ' הרמ"א בתשובה (סי' ב') בעובדא דאשה אחת שהיתה מפלת נפלים והסכימו האשה עם בעלה להסתיר עיבורה וללבוש בגדי נדות להחזיקה בפני שכיניה לנדה מפני שתלו הדבר בעין הרע וחקר הרמ"א אי נאמנים על זה כיון דהוחזקה נדה בשכינותי' ופלפל הרמ"א אי שייך בזה הדין דהוחזקה נדה בשכינותיה קדושין (ד' פ') דבעלה היה לוקה עלי' משום נדה משום דע"כ לא קאמרי' הכי אלא בשהבעל אינו יודע מזה ולהכי קאמר בעלה היה לוקה עליה משום נדה משום דהוא אינו יודע האמת וכיון דהיו סוקלין על החזקות להכי היה לוקה אבל היא שיודעת האמת ואומרת ברי לי אינה לוקת בוודאי א"כ כששניהם יודעים האמת מותרים בזה ופלפל הרמ"א דאם היו לוקים כשבעלו בפרהסיא ה"ה בצנעה אסור משום

דכ"מ דאסרו חכמים משום מה"ע אפי' בחדרי חדרים אסור אלא דהתם דאפי' בפרהסיא לא היו לוקים משום דכיון דאומרים ברי עיי"ש בש"ך וט"ז (סי' קפ"ה) והחוו"ד כ' כלל מחודש בדין כל דבר שאסרו חכמים משום מה"ע אפי' בח"ח אסור דע"כ לא קאמרי' הכי אלא דווקא היכא דבפרהסיא אסור משום מה"ע אזי כמו שאסרו חז"ל בפרהסיא ה"נ אסרו בצנעה. משא"כ היכא דבפרהסיא היה לוקין אותו אז לא אסרו כלל בצנעה משום מה"ע והביא ראיה לזה מכריתות (ד' י"ב) באמרו לו שנים נטמאת דאמר רב יוסף דמותרין לאכול הטהרות שנגע בינו לבין עצמו ואף דאי אכלן בפרהסיא ודאי דהיו מלקין אותו עפ"י העדים ובוודאי רב יוסף לא פליג אהא דאמרו כל מקום שאסרו חכמים משום מראית העין דאפילו בחדרי חדרים אסור א"ו דהטעם הוא משום חילוק הנ"ל ואף רבנן לא פליגי שם רק לענין קרבן עכתו"ד החוו"ד:

והדברים מתמיהים דהא לכולהו פירושי בין למר ובין למר בפרהסיא מותר מה"ת לאכול דלתרתי לישני דפירש"י לר' יודא משום דנאמן אדם על עצמו יותר ממאה עדים אפי' לא מצי לתרץ דיבורי' בוודאי מותר מה"ת אפי' בפרהסיא אלא דאסור מדרבנן בפרהסיא לאכול דלא לזלזולי בטהרות. כמו שפירש"י בהדיא. אלא דגם לפירש התוס' דמפרשי דמספקא ליה להגמרא דלמא טעמי' דר' יודא משום מיגו דמתרץ דיבורי' א"כ ביכול לתרץ דיבורי' אפי' בפרהסיא מותר מה"ת. דהא היכא דיכול לתרץ דיבורי' נאמן כמו למ"ד דאדם נאמן על עצמו יותר ממאה עדים. א"כ כמו דפירש"י דלר' יודא דאדם נאמן על עצמו מותר אפי' בפרהסיא מה"ת אלא דלא ליתי לזלזולי בטהרות. כ"ש כשיכול לתרץ דבריו דוודאי מותר בפרהסיא מה"ת. א"כ איך כ' החוו"ד דרבנן ור' יודא דפליגי דווקא בצנעה אבל בפרהסיא אפי' לר' יודא הי' לוקה אתמהה [ובמק"א הארכתי ליישב ולפר' הסוגיא ולבאר ד' הרמב"ם בכמה מקומות ואכמ"ל] א"כ הדרא קושייתינו לדוכתי' כיון דבפרהסיא אסור מדרבנן אליבא דר' יודא ואמאי מותר בצנעה הא כיון דאסור בפרהסיא משום מה"ע א"כ אפי' בח"ח אסור:

ולכאורה יש ליישב עפמש"כ הצל"ח בריש ברכות (ד' ב) ליישב קושיית המהרש"א שהקשה אמה שהקשו תוס' אמאי דאמרי' שם דזמן ק"ש משעה שהעני נכנס לאכול פתו במלח עני גופי' מתי יתפלל. והקשה מהרש"א אמאי לא הקשו תוס' אמתני' דזמן ק"ש משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומה כהנים גופייהו מתי יתפללו וע"ש ותירץ הצל"ח דלמאי דאמרי' בפסחים (ד' ע"ב) דר' טרפון דלא בא אמש לביהמ"ד לשחרית בא ומצאו ר"ג כו' ואמר לו ר"ט עבודה עבדתי כו' דמצות אכילת תרומה הו"ל עבודה ע"ש א"כ כיון דתרומה מ"ע כעבודה לא גזרו חז"ל לאכול בתרומה קודם ק"ש והתירו

גזירתם משום מ"ע דאכילת תרומה אע"ג דבעלמא אסרו לאכול קודם ת"ע ע"ש א"כ י"ל ה"נ דבכריתות מירי בקודש ותרומה דאיכא מצוה לא גזרו משום מה"ע בח"ח וא"ש. אמנם זה אינו דהא בשבת (ד' קל.) קאמר לר' אליעזר דס"ל דאם לא הביא אזמל מע"ש למול מביא בשבת ובשעת הסכנה מכסהו עפ"י עדים וקאמר דטעמא משום חשדא להכי צריך עדים לאפוקי מחשדא ע"ש אלמא דאפי' במקום מצוה חיישי' לחשדא וכן משמע בתוס' ע"ז (ד' מג:) ד"ה שאני ר"ג כו' דאפי' במקום מצוה חיישי' לחשדא ע"ש ועוד דהא בע"ז (ד' יב) מבואר דהיכא דאיכא חשדא דאורייתא אסור אפי' במקום פסידא וכמ"ש והנה בביצה ריש משילין (ד' לו) מבואר דהגמ' מספקא ליה אי ביטול בהמ"ד עדיף או הפסד פירות ועלתה בתיקו והפוסקים פסקו התם דהפסד פירות עדיף דמשילין מן הארובה אפי' טובא ומשום ביטול ביהמ"ד דווקא ארבעה וחמש קופות ע"ש בריי"ף ורמב"ם והרא"ש אלמא דהפסד לא גרע ממצוה א"כ כמו דלא מהני במקום הפסד איסור דמה"ע בח"ח ה"נ לא מהני במקום מצוה ועוד דלשיט' התוס' בביצה (ד' ט) דהבאתי לעיל דלא מהני משום שמחת יו"ט אא"כ שובכו מוכיח עליו אבל בלא"ה חיישי' משום מה"ע עי"ש א"כ הדק"ל:

ובישוב קושיא זו לשיטת רש"י והתוס' כריתות נלע"ד ליישב והוא דהנה ביסוד טעמא דכ"מ שאסרו חכמים משום מה"ע אפי' בח"ח אסור י"ל שני טעמים טעם הא' משום דאם נאמר דבח"ח מותר אזי חיישי' דלמא יעשה הדבר בפרהסיא ג"כ. וטעם ב' י"ל דשמא גם ברשות היחיד יבוא אחד או שנים ויראו שעושה הדבר בצנעה וג"כ יבוא לידי חשדא והנה שיטת הר"א מבורגוי"ל בתוס' ביצה (ד' ט':) ד"ה מאי דקא שרי כו' שכ' דבשבת מותר לטלטל הסולם בחצר משום דטעמא מאי אסור אפי' בחדרי חדרים משום דלמא יוציאנו לחוץ לרה"ר ויאמרו להטיח גגו ובשבת הכל יודעים דאסור להוציא לרה"ר משא"כ ביו"ט דמותר להוציא לרה"ר א"כ אם נתירנו ברה"י אזי יוציאנו ברה"ר ויאמרו להטיח גגו כו' עי"ש בתוס' א"כ מבואר דהר"ר אברהם מבורגוי"ל ס"ל דעיקר טעמא דאסור בח"ח משום דחיישי' שמא יעשה בפרהסיא אבל לחששא דשמא יבוא א' מבני ר"ה לחצר ויראה לא חיישי' למילתא דלא שכיח א"כ לפי"ז מיושב קושייתינו הנ"ל דנ"ל לחלק בעניינא דחשדא דהנה בב"מ ד' טו) קיי"ל דניחא ליה לאינש דלא ליקרי גזלנא וכן ניחא ליה לאינש דליקום בהימנותי' יעו"ש ובקידושין (ד' נ' ע"א) אמרי' לא עביד אינש דמשוי נפשי' רשיעא ולמימר מזיד הייתי יע"ש ויעויין תוס' יבמות (ד' כ"ה:) ד"ה ואין אדם כו' יע"ש. א"כ לפי"ז י"ל דכיון דעיקר טעמא דבח"ח ג"כ אסור משום דיעשה הדבר בפרהסיא. א"כ יש לומר דע"כ לא חיישי' שמא יעשה הדבר בפרהסיא אלא היכא

דאינו יודע שיהיה בזה חשדא אזי שפיר חיישי' דיעשה הדבר בפרהסיא כיון דאינו יודע מזה שום חשד ומה לו לחוש שמא יחשדנו דיהיה נזהר לצאת ידי הבריות משא"כ היכא דיודע שפיר דאיכא סהדי עלי' דאמרי דאכיל איסורא אזי שפיר יזהר בכל כחו כדי דלא ליקרי ליה רשיעא. ומעתה הדבר נכון בע"ה דהתם בביצה (ד' ט') דאינו יודע כלל החשד שיחשדו דלהטיח גגו הוא צריך דאינו מעלה על לבו זה החשד וכדומה. אזי שפיר חיישי' דלמא לא יזהר ויעשה בפרהסיא ויחשדנו בחשדא דלח עלתה על דעתו מעולם משא"כ בכריתות דיודע דאיכא סהדי דאמרי דחלב הוא ואי אכיל בפני סהדי דאמרי הכי יודע שפיר דמפקי עלי' קלא ושוי' נפשי' רשיעא בוודאי לא ניחא ליה בהכי כו' ויזהר בכל האפשרי שלא יבואו לחושדו כיון דיודע בעצמו שיחשדו אותו בלי ספק וא"כ לשי' הר"א מבורגוי"ל מיושב קושייתינו הנ"ל בע"ה על נכון ועיין:

ולפ"ז מוכרח דרש"י בכריתות ס"ל כשיטת הר"א מבורגוי"ל דביצה הנ"ל דאי ס"ל כהטעם הב' והיינו דחיישי' דלמא יבוא א' לרה"י ויראה א"כ ה"נ בכריתות ניחוש דיבוא אחד פתאום לביתו ויראה ויבוא לידי חשד א"כ השתא יקשה לפירש"י בגיטין (ד' ס') דפי' דטעמא דחשדא דקאמר דלא יבוא א' מבני רה"ר ויראה שאין שם עירוב ויחשדם דמטלטלין בלי עירוב ע"כ לכאורה מוכח דרש"י ס"ל טעם הב' דכתיבנא ודלא כשיטת הר"א מבורגוי"ל והוא שיטת ר"ת שם בתוס' וכ"ה בר"ן בביצה (ד' ט') ב' הטעמים הנ"ל א"כ לרש"י לשיטתו קשה דסותר א"ע מהא דגיטין (ד' ס') וי"ל דבאמת רש"י ס"ל כשיטת הר"א מבורגוי"ל. והא דכתב בגיטין דחיישי' שמא יבוא אחד מהם לרה"י היינו דמ"מ הם יראו ויפחדו מזה החשד אעפ"י שאינו אמת ואתי לאינצויי וכ"כ רש"י ברב אלפס הטעם דאתי לאינצויי והיינו דיראו שיחשדו אותן שמטלטלין בלי עירוב אתו מזה לאינצויי ובזה א"ש הא דסתמו הרי"ף והרא"ש והעתיקו המשנה כצורתה בגיטין (ד' ס') ולא כתבו טעמא דגמ' משום חשדא ולמש"כ דבאמת חשדא ליכא כסברת הר"א מבורגוי"ל ואינו אלא משום דאתו לאינצויי וא"ש בע"ה:

סימן ד

ישוב לדברי הרמב"ם

הרמב"ם פ' כ"א מהל' שבת (הל' כ"ז) כתב רטיה שפירשה על גבי כלי מחזירין אותה ואם פירשה על גבי קרקע אסור להחזירה ומחזירין רטיה (כן הוא גירסת המ"מ והכ"מ) ע"ג מכה לכתחילה במקדש דאין שבות במקדש:

ותמה התוס' יו"ט (בשלהי עירובין) שהיא נגד הסוגיא דביצה (ד' י"א) דקאמר התם דהתירו החזרת רטיה במקדש משום תחילתן דאסור לעבוד בהטיה דהוי ליה חריצה

והתירו סופן משום תחילתן ופריך פשיטא דתנן מחזירין רטיה במקדש כו' ומשני מהד"ת משום דאין שבות במקדש ואפי' כהן דלאו בר עבודה נמי קמ"ל דהתירו סופן משום תחלתן כהן דבר עבודה אין דלאו בר עבודה לא והרמב"ם דנקיט הטעם משום דאין שבות במקדש דמשמע אפי' כהן דלאו בר עבודה וזה תמיה עצומה:

ונ"ל בהקדם דברי הרמב"ם (פ"א מהל' קרבן פסח הל' ט"ז) שכתב חל י"ד להיות בשבת כו' רוחצין את העזרה בשבת שאין איסור שבות במקדש אפי' בדבר שאינו צורך עבודה איסור שבות במקדש היתר הוא. וכ' הכ"מ דבפסחי' (ד' ס"ה) דר"נ אמר דשבות שאין צריכה לא התירו ומשמע דחכמים פליגי עליה ופסק כחכמים עכ"ד:

והצל"ח בפסחים (ד' ס"ה) תמה על הכ"מ דהרי הרמב"ם (בריש פ"ו מהל' יו"ט) משמע דפסק דצורכי שבת נעשים ביו"ט וכ"כ הב"י באו"ח (סי' תקכ"ז) ועי' במ"א שם וא"כ ע"כ הא דאפיית לחם הפנים אינו דוחה יו"ט משום דשבות קרובה התירו ושבות רחוקה לא התירו כדאמרינן בפסחים (ד' מ"ז.) וכיון דהרמב"ם פוסק בפ"א מה' תמידין ומוספין שאין אפיית לחה"פ דוחה יו"ט ע"כ דסובר דשבות רחוקה לא התירו וא"כ אם שבות שהוא לצורך מ"מ כיון דהוא שבות רחוקה היינו לצורך מקדש אחר יו"ט לא התירו כ"ש דלא התירו שבות דלא צריכה כלל ואיך יפסוק הרמב"ם כאן בהל' ק"פ דשבות שא"צ ג"כ התירו וגם מה שתירץ הכ"מ דהרמב"ם פסק כחכמים דפליגי עליה דר"נ היכן מצינו: דפליגי עליה ותירץ הצל"ח עפ"מ דאמרי' בשבת (ד' קט"ז:) י"ד שחל בשבת מפשיטין הפסח עד החזה ד' ר"י בנו של ר' יב"ב וחכמים אומרים מפשיטין כו' וקאמר שם דטעמא דר' ישמעאל משום דאתעביד ליה צורך גבוה ורבנן ס"ל דכתיב כל פעל ה' למענהו שלא יהא קדשי שמים מוטלין כנבילה ואמרינן שם דר"י אוסר אפי' בברזא דאיכא שבות א"כ ר"נ דס"ל דאין מדיחין את העזרה ס"ל כר"י דכל שאינו צורך עבודה ממש אפי' איכא בזיון ג"כ לא התירו אפי' שבות כמו הפשטה בברזא ה"נ הדחת עזרה דגנאי דהיכל ה' מלוכלך בדם משא"כ רבנן דפליגי עליה דר"י בנו של ר"י ב"ב וס"ל דמשום בזיון התירו ה"נ מותר שבות הדחת עזרה וכיון דהרמב"ם פסק בפ"א מהל' ק"פ כחכמים של ר"י בנו של ר"י ב"ב להכי פסק כאן דמדיחין העזרה אע"ג דליכא צורך עבודה ממש מ"מ כיון דאיכא צורך המקדש. וזהו שדקדק הרמב"ם בלשונו הזהב שאין איסור שבות במקדש אפי' שאינו צורך עבודה דייקא:

אבל צורך מקדש בעינן מדלא כתב דאין איסור שבות אפי' שלא לצורך ע"כ ד' הגאון המצל"ח:

ונ"ל להביא ראיה ברורה לזה דשבות שאין צורך מקדש כלל לא התירו במקדש דבשלהי עירובין (ד' ק"ד:) תנן שרץ שנמצא במקדש כו' ר"ע אומר כל מקום שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת משם מוציאין אותו ושאר ל המקומות כופין עליו פסכתר ופירש"י משום איסור טלטול וכ"כ הרע"ב אלמא משנה ערוכה דכיון דשבות שאין צורך מקדש דכיון דיכול לכוף עליו פסכתר ולא יהי' בזיון מקדש לא הותר שבות דטלטול שרץ. [ומה דהתירו שבות דמבטל כלי מהיכנו כיון דלא יוכל לטלטל י"ל דהו"ל צורך המקדש דבזיון מקדש הוא דאפי' בבית הדיוט הוא מאוס ועיין במדות (פ"ה מ"ה) בהגהת מפרשי הים שהביאו בשם בעל העיטור דכיסוי כלי הו"ל גם כן מבטל כלי כו']. משום דהו"ל שבות שא"צ כלל לא התירו. והרמב"ם בפ"ג מהל' ביאת מקדש פסק כר"ע דכופין עליו פסכתר א"כ מבואר דשבות דא"צ כלל לא התירו אם כן ראיה ברורה לסברת הצל"ח:

שוב ראיתי דלמש"כ בספר מרכבת המשנה (בפכ"ג מהל' שבת הל' ד') דהא דאין שבות במקדש דווקא בעזרה אבל חוץ לעזרה לא. א"כ לפי"ז י"ל דלהכי לא הותר להוציא מן הלשכות משום דהתם הו"ל כמו שבות בגבולין [ואם כי ד' המרכה"מ צ"ע בכלל מחודש כזה. ובמק"א הארכתי בזה] אך מד' ר"ע לפי"ז אין ראיה אך הראיה תסוב מהא דאמר שם ר"ש בן ננס דמוציאין אותו מן ההיכל ומן האולם ומן האולם ולמזבח אבל בשאר כל העזרה לא וטעמא דקאמר בגמ' דס"ל דהמכניס שרץ למקדש פטור ור"ע סבר המכניס שרץ למקדש חייב וקשה דלמא דכו"ע מכניס שרץ למקדש פטור אלא דבהא קא מפלגי דמר סבר (רשב"נ) דשבות שאין צריך לא הותרה במקדש כר"נ ור"ע סבר דשבות שא"צ נמי הותרה כחכמים דר"נ להכי מוציאין מעזרה אלא ודאי דכו"ע דשבות שא"צ כלל לא הותרה לכו"ע א"כ להכי ס"ל לרשב"ג דגם מן העזרה אין מוציאין משום דמכניס שרץ למקדש פטור א"כ הו"ל שבות דא"צ דיכול לכוף פסכתר ור' עקיבא סבר דלהכי מוציאין משום דמכניס שרץ למקדש חייב:

אבל אי היה פטור לא היה מוציאין משום דהו"ל שבות שא"צ א"כ מר"ש ב"נ מוכח להדיא דס"ל דשבות שא"צ לא התירו דמדלא התיר אף לדידיה להוציא מעזרה ור"ע נמי לא פליג עליה בזה אלא דס"ל דמכניס שרץ למקדש חייב וכמ"ש וזה ראיה מוכרחת לענ"ד:

ובהקדם עוד דהנה יש להקשות בסוגיא דביצה הנ"ל כיון דהתירו אף במדינה סופן משום תחילתן א"כ בהחזרת רטיה במדינה לצורך מצוה כמו לענין טבילת מצוה דקיי"ל ביו"ד (סי' קצ"ט) דרטיה הו"ל חציצה או לענין נטילת לולב דרטיה הו"ל חציצה כתוס' סוכה (ד' ל"ז) וכמבואר בשו"ע (סי' תרנ"א) בשם יש אומרים ועיין בביאור הגר"א שם א"כ

נמי נימא דהתירו סופן משום תחילתן דאי לא שרית להחזיר אזי לא יטול ולמה דווקא במקדש התירו:

ע"כ נלע"ד משום דהנה התוס' בעירובין (ד' ק"ב:) כתבו דברטיה איכא ב' שבותים חדא דגזירת שחיקת סממנין ועוד גזירה שמא ימרח וע"ש א"כ י"ל דבמדינה כיון דאיכא ב' שבותים לא התירו משום תחילתן דתרתי שבותין לא הקילו [וכה"ג כ' הרע"ב בפ"ג דעירובין דתרי שבותין לא התירו ביהש"מ יע"ש וכ"כ בת' הגרע"א (סי' קנ"ט) דכמו דב' שבותין ביהש"מ לא התירו ה"נ במקדש וע"ש] ודווקא החזרת תריסין דאינו אלא חדא שבות התירו סופן משום תחילתן משא"כ בהחזרת רטיה כיון דאיכא ב' שבותין לא התירו אבל במקדש בכהן דבר עבודה דבכל עבודה איכא ב' מצות חדא לבישת בגדי כהונה דהו"ל מ"ע דילבש על בשרו בעת עבודה וכמבואר ברמב"ם (פיו"ד מהל' כלי המקדש הל' ד') מ"ע עשות בגדים אלו ולהיות הכהן עובד בהן ע"ש. וכ"כ הרמב"ם בס' מנין המצות (מצוה ל"ג) שמונה שם לבישת הבגדים למצוה בפני עצמה יעו"ש [ואף דקי"ל ביומא (ד' ס"ט) דבגדי כהונה מותר ליהנות מהן אפי' שלא בשעת עבודה מ"מ הא תנן בפ"ה דתמיד דמי שלא עבד היה מפשיטין אותו ולובש בגדי חול והובא ברמב"ם (בפ"ד מהל' תמידין ומוספין הל' א') ועוד דהא הרמב"ם פסק בסוף הל' כלאים דכהן הדיוט שלבש האבנט שלא בשעת עבודה היה לוקה משום לא ילבש שעטנז וכ"פ בפ"ח מהל' כה"מ (הל' י"א י"ב) וכפשטא דסוגי' דערכין (ד' ג') דקאמר דנהי דאשתרי בעידן עבודה שלא בעידן עבודה לא אשתרי יע"ש בכ"מ]. א"כ לפי"ז בכהן דבר עבודה נגד הב' שבותים איכא ב' מצות מצות בגדי כהונ' ובפרט האבנט ומצות עבודה א"כ להכי שרינן ב' שבותים [ואין לומר דבמקדש. אפי' ב' שבותין הותרה ביחד וקצת ראיה לזה מהא דפסחים (ד' ס"ו) דפריך גבי בני בתירה והלא מחמר ומשני כלאחר יד וליכא איס' דרבנן וכ' תוס' שם דאיכא עוד שבות דמשתמש בבע"ח זה אינו דבלא"ה קשה דהא הו"ל שבות דמקדש במדינה וקא מבעיא ליה בעירובין (ד' ק"ג) התם אי הותר אי לאו ולא מייתי מהכא ע"כ צ"ל כמ"ש התו' שם בפסחים (ד' ס"ו) ד"ה הנח כו' דשבות דבהמה קיל יע"ש וא"ש] במקדש בכהן כס ש דבר עבודה משום דכמו קודם עבודה אי הוה ב' שבותים היה מותר משום דאיכא ב' מצות משא"כ במדינה אפי' דאיכא מצוה מ"מ לא התירו סופן משום תחילתן בב' שבותים דהא דכל עיקר ההיתר משום תחילתן ובתחילתן גופי' כה"ג לא היה מותר ב' שבותים וכמ"ש:

והשתא יתיישב דברי הרמב"ם בפ' כ"א מהל' שבת הנ"ל משום דק"ל להרמב"ם קושיתינו הנ"ל מ"ש דבמדינה לא התירו החזרת רטיה אפי' בדאיכא מצוה דמדלא מחלק במתניתין

דעירובין (ד' ק"ב) במדינה גופיה בין איכא מצוה לדבר הרשות. ע"כ כיון הרמב"ם בדבריו משום דאין שבות במקדש וכללא הוא דהא דאין שבות במקדש היינו לצורך אבל שלא לצורך לא הותרה שבות על מגן וכמ"ש הרמב"ם בפ"א מהל' תמידין ומוס' דאפי' שבות הצורך כיון דהוה שבות רחוקה לא התירו כ"ש שבות שאינו לצורך לא התירו וכמ"ש הצל"ח וא"כ ברטיה דאי הו"ל כהן לאו בר עבודה ליכא צורך מקדש כלל וכמ"ש רש"י להדיא בעירובין שם שכ' והכא ליכא למימר אין שבות במקדש דהא ודאי האי שבות לאו צורך גבוה הוא אלא לצורך עצמו עכ"ל א"כ מבואר מזה להדיא דכיון דלאו בר עבודה ליכא למימר אין שבות במקדש. א"כ הרמב"ם דנקיט משום טעמא דאין שבות במקדש ע"כ להרמב"ם לטעמיה מיירי בכהן דבר עבודה א"כ איכא ב' מצות מצות לבישה ומצות עבודה דנגד כל חד שבות איכא מצוה וכמ"ש משא"כ ברטיה במדינה אפי' איכא מצוה מ"מ לא הותר דאינו אלא חד מצוה ותרי שבותים. ואי הוה נקיט הרמב"ם טעמא דגמ' דהתירו סופן משום תחילתן א"כ יקשה מה"ט במדינה נמי בכה"ג דאיכא מצוה לשתרי להכי כתב הרמב"ם משום טעמא דאין שבות במקדש וכללא הוא דבעינן לצורך. וברטיה דאי ליכא צורך עבודה ליכא שום צורך מקדש כלל א"כ איכא ב' מצות וכמ"ש:

ולסברת הצל"ח פסחים הנ"ל וכן הוכחתי ממשנה ערוכה דשלהי עירובין הנ"ל דהא דאין שבות במקדש היינו לכל הפח' לצורך מקדש אבל שלא לצורך כלל לא הותרה א"כ יקשה מגמר' דביצה דקאמר מהד"ת משום דאין שבות במקדש ואפילו כהן דלאו בר עבודה הא כיון דלאו בר עבודה א"כ ממילא ליכא צורך מקדש כלל וכמ"ש רש"י בעירובין הנ"ל א"כ בכה"ג לכו"ע יש שבות במקדש י"ל דהו"א דבאמת אפי' ליכא צורך מקדש כלל ג"כ שרי להכי קאמר משום התירו סופן משום תחילתן א"כ דווקא לצורך עבודה הוא דאין שבות במקדש דהא כל עיקר טעמא דהתירו סופן ברטיה במקדש משום דאין שבות במקדש אתינן עלה וכמ"ש הרמב"ם אבל אי ליכא צורך עבודה ברטיה לא התירו דבכה"ג אי ליכא צורך עבודה ליכא צורך מקדש כלל ויש שבות במקדש א"כ הכל משום דאין שבות במקדש וקמ"ל דווקא בצורך אמרינן אין שבות במקדש ועיין. וא"כ מיושב דברי הרמב"ם על נכון בע"ה:

סימן ה

ענין חדש בדין דשיל"מ בטלטול ועניני' מחודשים בש"ס והרמב"ם וש"פ ראשונים ואחרונים.

הצל"ח בפסחים (ד' ט') ברש"י ד"ה תשע כו' כתב דבר מחודש דהא דקי"ל דשיל"מ אפי' בספיקא דרבנן אסור וכמ"ש רש"י בריש ביצה (ד' ד') דעד שתאכלנו בספק איסור

תאכלנו מחר בהיתר גמור היינו דווקא במידי דאכילה דאם תאכלנו היום לא תאכלנו למחר אבל בדבר טלטול ספק דשיל"מ מותר דלא שייך האי סברא דהא יכול להשתמש היום ומחר ועכ"פ טלטול ותשמיש דהיום יפסיד יעו"ש והפני יהושע בביצה (ד' כ"ד) בד"ה הא גופא קשיא כו' העיר ג"כ בזה הכלל יעו"ש וכוונתו לסברת הצל"ח יעו"ש:

סעיף א

ונראה דתליא באשלי רברבי דגרסינן בשבת פ' שואל (ד' קנ"א:) עובד כוכבים שהביא חלילין לא יספוד בהן ישראל אא"כ באו ממקום קרוב כו' ובגמרא מאי מקום קרוב רב אמר מקום קרוב ממש ושמואל אמר חיישי' שמא חוץ לחומה לנו יעו"ש ורש"י ז"ל ללשון א' גריס תניא כוותי' דרב ממתני' דמכשירין עיר שישראל ועובדי כוכבים דרין בה מרחץ המרחצת בשבת כו' מע"מ ימתין עד בכדי שיחמו חמין כו' אלמא מספיקא לא תלינן לקולא יעו"ש ובתוס':

וק"ל מאי ראי' היא זו לרב הא למש"כ רש"י במתני' דגבי חלילין אסור לעולם וקנסא הוא משום דמוכח מילתא דבשביל ישראל הובא א"כ כיון דאסור לעולם א"כ לא הוה דשיל"מ. א"כ מאי ראי' היא זו ממרחץ דמספיקא לא תלינן דשאני מרחץ דשם לא אסור אלא בכדי שיעשו א"כ להכי מע"מ אסור דהו"ל ספק בדשיל"מ דעד שתרחץ בס' איסור ימתין בכדי שיחמו חמין ויהי' בהיתר גמור משא"כ הכא בחלילין דהיכא דנעשה בוודאי באיסור חוץ לתחום אסור לעולם א"כ ספיקו לא הוה דשיל"מ באמת תלינן להקל מטעם ספיקא דרבנן בד' שאין לו מתירין ואין ראי' לרב א"ו כמ"ש הצל"ח דהנאה וטלטול דיוכל ליהנות היום ומחר מהדבר. ואי נאסור מספיקא הנאה וטלטול דהיום יפסיד והו"ל אין לו מתירין א"כ א"ש דמתני' דמרחץ הו"ל כמו טלטול והנאה שאינו של כילוי דיכול לרחוץ קודם בכדי שיחמו חמין ואח"כ. והנאת רחיצה דהשתא יפסיד ושפיר מביא ראי' להא דחלילין מהא דמרחץ דאידי ואידי הו"ל דבר שאין לו מתירין:

ובזה י"ל קושית הר"ן שהק' לשי' רש"י בל' ב' שכ' רש"י וכן עיקר. דחוששין לקולא קאמר שמואל וגרסינן ת"כ דשמואל ומייתי סייעתא לשמואל דתלינן כקולא מדר' יודא דאמר אם יש בה רשות רוחץ בה מיד ומשום דתלינן לקולא וה"נ בס' חוץ לתחום מ"ש מהא דעירובין (ד' מ'.) דאמר רבא גבי ליפתא כו' מאי אמרת שמא חוץ לתחום כו' הא רבא גופא קאמר הכא תניא כוותי' דשמואל כו' וכן הקשה מ"ש מהא דר"פ אין צדין דאמר דאם יש במינו במחובר אסור לערב בכדי שיעשו ואמאי לא תלינן לקולא מספיקא ונימא דנתלש מעיו"ט כמו הכא בחלילין ולמש"כ א"ש דבשלמא התם במידי דאכילה ואם יאכל היום לא יאכל למחר הו"ל שפיר דשיל"מ דהא טעמא דס' מוכן הו"ל משום

דשיל"מ כמ"ש המג"א (סי' תקט"ו) משא"כ בחלילין דאינו אלא עניינא דטלטול לא הוה דשיל"מ וכמ"ש וראי' מזה לסברת הצל"ח:

ונראה דיש לדחות ראיתינו מפירש"י דיש לומר דבאמת הא דכ' רש"י במתני' דחלילין לא יספוד בהן עולמית משום דמוכחא מילתא דבשביל ישראל הובא ונעשה איסור בודאי בשביל ישראל היינו בידוע שהביא ממקום רחוק ומסתמא לישראל הביא דאין דרכן של עובדי כוכבים לספוד בחלילין וכמ"ש הרמב"ן בחי' שבת ובמלחמות ובר"ן. א"כ מוכח מילתא דנעשה איסור לישראל אבל כשאינו ידוע אי הובא ממקום רחוק נהי דרב אסר לה מספיקא אבל מ"מ אפי' לרב לא מוכח מילתא דנעשה איסור בשביל ישראל א"כ דמיא ממש למרחץ במחצה ע"מ דכמו דהתם במרחץ דאיכא ספיקא ואינו מוכח מילתא אינו אסור אלא בכדי שיעשו ה"נ בחלילין דספיקא אי מחוץ לתחום דשמא חוץ לחומה לנו א"כ לא מוכח מילתא דאיסור א"כ אין לנו לאסור אלא בכדי שיעשו ושפיר מביא ראי' להא דרב ממרחץ דאידי ואידי לא מוכח מילתא בין במרחץ ובין בחלילין ובאמת אף בטלטול ג"כ אמרי' דשיל"מ וכל זה ללשון א' של פירש"י. אבל ללשון ב' דרש"י דשמואל דקאמר חוששין לקולא וכמ"ש למש"כ ליישב קושיית הר"ן כנ"ל ראיתינו עולה שפיר דבטלטול ס"ל לרש"י דל"א דשיל"מ כהצל"ח:

ויש לה"ר למש"כ מהא דפריך לקמן מהא דעשו לו ארון כו' ה"נ ימתין בכדי שיעשו ופירש"י דהקושיא אירשא אמאי יקבר ישראל מיד ולא ימתין בכדי שיעשו ור"ל ה"נ כמו במרחץ המרחצת כו' דבעינן בכדי שיעשו במע"מ וה"נ ניבעי בכדי שיעשו [ובזה נסתלק קושי' תוס' והרא"ש אפירש"י אמאי קאי מילת ה"נ דקאמר ולמש"כ א"ש דקאי ה"נ כמו במרחץ כו' כנלע"ד] נהי דלא מוכחא מילתא דנעשה איסור דכיון דלא נעשה בודאי בשביל ישראל א"כ אין לאסור עולמית אבל בכדי שיעשו ימתין כן נראה להמעיין בפירש"י וכ"כ הר"ן להדיא לשי' רש"י יעו"ש אלמא דווקא היכא דמוכח מילתא דנעשה איסור בשביל ישראל הוא דאסור עולמית אבל כשאינו מוכח מילתא דאיסור אינו אסור אלא בכדי שיעשו:

ובזה נלע"ד ליישב קושיית הצל"ח בביצה (ד' ד') שהקשה על הטור וב"י (סי' תקט"ו) שכ' ודבר שאין במינו במחובר ואינו מחוסר צידה כו' ואם הוא ספק אי בא מחוץ לתחום או לא לרש"י מותר להגאונים אסור וכ' הב"י ואם הוא ספק כו' בפ' שואל דעובד כוכבים שהביא חלילין כו' לא יספוד בהן ישראל אא"כ באו ממקום קרוב כו' ושמואל אמר חיישי' כו' ופירש"י דשמואל לקולא קאמר כו' ולפי דברי' כל היכא דמספקא לן האי מילתא אזלי' לקולא עכ"ד הב"י. והקשה הצל"ח דלמש"כ רש"י דחלילין אסור עולמית

א"כ אין ראי' דלרש"י בכל דבר ספק אי הובא מחוץ לחתום מותר. די"ל דשאני חלילין דלא הוה דשיל"מ להכי ספק דרבנן לקולא משא"כ בדבר דאינו אסור אלא בכדי שיעשו א"כ הו"ל דבר שיש לו מתירין לא מצינו לרש"י שיתיר והניח בקושיא ולמש"כ א"ש דהא דאסר רש"י לעולם היינו בודאי דנעשה באיסור דמוכח מילתא ומשום קנסא:

אבל היכא דאינו מוכח מילתא כמו בספק אי הובא מחוץ לתחום וליכא קנסא. א"כ ממילא לא הו"ל לאסור רק בכדי שיעשו א"כ הו"ל דשיל"מ ומ"מ ס"ל לרש"י דלשמואל לא חיישי' ולקולא אלמא דבדבר הבא מחוץ לתחום לרש"י מספיקא מותר ומיושב קו' הצל"ח:

[**אך** למש"כ אכתי מנ"ל להטור וב"י דלרש"י דכל דבר ספק אי הובא מחוץ לתחום מותר דלמא דווקא בחלילין דהו"ל ספק במידי דטלטול וכמ"ש ולא הוה דשיל"מ ומרחץ נמי לא הוה דשיל"מ דהו"ל הנאה שאינו של כילוי וכמ"ש לעיל ומה דקשה מסיפא מנמצא בה ירק כו' יתבאר בסמוך אי"ה]:

אמנם לשיטת הרא"ש בכוונת רש"י דס"ל לרש"י דכמו דבודאי הובא מחוץ לתחום לרש"י אסור בחלילין עולמית ה"נ בספק אסור עולמית לרב. א"כ הדרא קושיית צל"ח על הטור וב"י לדוכתי' מנ"ל להטור וב"י דלרש"י בכל ס' חוץ לתחום מותר לשמואל מהא דחלילין הא שאני התם דאי נאסור מספק א"כ נאסור עולמית כמו לרב א"כ לא הוה דשיל"מ. משא"כ בעלמא בדבר הבא מחוץ לתחום דאי נאסור מספיקא לא נאסור אלא בכדי שיעשו דאפי' בודאי במחובר בעלמא אינו אסור אלא בכדי שיעשו ורק בחלילין לרש"י אסור עולמית משום דאוושא מילתא טפי וכסברת הרמב"ן דאין דרך עובדי כוכבים להספיד בחלילין ועיין תוס' ביצה (ד' כ"ד) ד"ה ולערב כו' א"כ הדרא קושיית צל"ח לדוכתי':

אך אחרי שובי נחמתי דקושיית צל"ח מעיקרא לק"מ דליכא למימר דטעמא דרש"י דלהכי מותר בחלילין מיד דמשום דלא הוה דשיל"מ דאי נאסור יהא אסור עולמית וכמ"ש. זה אינו דהא לשי' רש"י מייתי הגמ' ראי' לשמואל דמותר בחלילין בס' מחוץ לתחום מהא דמרחץ דאם יש בה רשות מותר מיד מדר' יודא. והתם אי נאסור לא יאסר אלא בכדי שיחמו חמין דהא אפי' ודאי אינו אסור אלא בכדי שיחמו חמין כדקתני רישא וטעמא כמ"ש הרמב"ם בפי' המשנה בפ"ג דמכשירין ובפ"ו מהל' שבת וכ"כ התוס' בביצה (ד' כ"ד) דדווקא במת אסור עולמית דאיכא פירסום יעו"ש ובר"ן [ועיין בירושלמי פ"ק דמ"ק (הל' וא"ו) ובתוס' מ"ק (ד' ח') ד"ה וארון כו' ובאו"ח סי' תקמ"ז]. א"כ שפיר כתבו הטור וב"י דלרש"י בכל ספק חוץ לתחום מותר ולא אסרי' משום דשיל"מ [ועיין

תוס' ביצה שם מ"ש בשם הר"ש מאיברא יע"ש ובתוס' עירובין (ד' מ' מ"ה)] כ"נ שיטת הטור וב"י אך למש"כ לעיל אין רי י' דרש"י ס"ל בכל ספק חוץ לתחום מותר אלא דווקא בחלילין ובמרחץ דהו"ל הנאה וטלטול דאין לו מתירין להכי מותר מספק וכמ"ש:

איברא דלפי זה יש לסתור תירוצינו הנ"ל לכאורה שתירצנו קושיית הר"ן לשי' רש"י שכתבנו דבמידי דאכילה דהו"ל דשיל"מ מודה רש"י דאסור רק הכא בחלילין ומרחץ דהו"ל טלטול והנאה שאינו של כילוי דיוכל ליהנות היום ואח"ז דלא הוה דשיל"מ להכי התיר רש"י דהו"ל ספיקא דרבנן א"כ אכתי תיקשי מסיפא דקתני נמצא בה ירק נמכר כו' ואם יש בה רשות מותר אלמא דאפי' במידי דאכילה ג"כ מותר לרש"י. בשלמא לסברת הר"ן בשם רבינו יונה א"ש דכיון דאיכא רשות איכא למימר דלצורך רשות לקטן אבל כשמביא דורן לישראל מסתמא לצורך ישראל לקטן וכמ"ש המג"א (סי' תקט"ו ס"ק י"ב) אבל למש"כ דטעמא דרש"י דמתיר בס' בחלילין ומרחץ משום דהו"ל ס' בדבר שאין לו מתירין א"כ תיקשי מסיפא דנמצא בה ירק ויש לומר דלמש"כ הישי"ש והביאו המג"א (סי' תקט"ו) דהיכא דאיכא ספק אי יש באותו המין במחובר לא בעינן בכדי שיעשו דהו"ל כעין ס"ס א"כ א"ש דסיפא דנמצא בה ירק כו' איכא ס' אם יש באותו המין במחובר וגם יש בה רשות דהו"ל כעין ס"ס [ודע דלמש"כ המג"א שם דדורן מסתמא נלקט היום ומביא מן המשובח והו"ל כודאי יתיישב קושי' המג"א סי' תצ"ז ס"ק ה' על המחבר יעו"ש] ועיין בנודע ביהודא מה"ת חאו"ח (סי' מ"ד) ואכמ"ל:

נמצא לפי מה שכתבנו ליישב קושיית הר"ן משיטת רש"י מוכח מד' רש"י דס"ל כשיטת הצל"ח וכמ"ש. אבל שיטת הרי"ף והגאונים דהא דקאמר שמואל מחוץ לחומה לנו היינו לחומרא ואינו מותר אלא א"כ יודעין בודאי שממקום קרוב הובא ומביא ממתני' דמרחץ דקתני מע"מ אסור דהו"ל ספיקא אפי' יש בה רשות דת"ק לא מפליג בין יש בה רשות או לאו ופליג א"ר יודא יע"ש ברי"ף ובר"ן והו"ה בחלילין אסור מספיקא וכ"פ הרמב"ם בפ"ו מהל' שבת וכ"פ בשו"ע (סי' שכ"ה וסי' תקט"ו) אלמא דאפי' בחלילין ג"כ אסור מספק וטעמא דחלילין כתב הרמב"ן במלחמות דהו"ל דשיל"מ [והט"ז סי' שכ"ה כ' זה מסברא דנפשי'] א"כ מבואר להדיא מד' הרי"ף והגאונים והרמב"ם והשו"ע דאפי' בטלטול ג"כ אמרי' דשיל"מ אסור ודלא כהצל"ח. ומעתה צריכין אנו לסתור הוכחת הצל"ח שהוציא סברתו מדברי רש"י בע"ג (ד' ע"ד.) והוא:

ש

סעיף ב

דעת רש"י ז"ל בע"ג (ד' ע"ד) דפרוסת חמץ שנתערב חד בתרי משליך א' מהם לנהר והשאר נותן לכלבו ותמה עליו הרא"ש למה לא יהא תערובות חמץ מותר אף באכילה ולפירש"י דאסור באכילה א"כ הו"ה דאסור בהנאה וכ' הצל"ח בפסחים (ד' ע') ליישב דטעמו של רש"י דלא בטיל לענין אכילה משום דהו"ל דשיל"מ דס"ל כשיט' הרמב"ם והביאו הרמ"א ביו"ד (סי' ק"ב) דחמץ בפסח הו"ל דשיל"מ אף שחוזר ונאסר לשנה הבאה ודוקא לענין אכילה דעד שתאכלנו היום בביטול תאכלנו למחר בהיתר גמור אבל בטלטול שיכול ליהנות היום ומחר לא הוה דשיל"מ כו' וכן לענין הנאה וכיון שבכלל הנאה ישנו גם הנאה שאינו של כילוי כגון להריח וכדומה ליהנות היום ומחר א"כ בהנאה שאינו של כילוי דיכול ליהנות היום ומחר לא הוה דשיל"מ ומה"ט בהנאה של כילוי כגון נתינה לכלב לא פלוג רבנן שלא לחלק בין הנאה להנאה עכ"ד:

ולענ"ד איפכא מסתברא דמאי חזית דכיילית הנאה של כילוי בחדא מחתא בכלל הנאה שאינו של כילוי ולמימר דכמו דהנאה שאינו של כילוי לא שייך בזה לומר דשיל"מ ה"נ נכלל הנאה של כילוי. אדרבא נימא דהנאה של כילוי נכלל בכלל אכילה:

ובישוב דברי רש"י ז"ל מקושיית הרא"ש לולא דמסתפינא ותורה היא כו' נלע"ד ד' מחודש בע"ה דרש"י לשיטתו והוא דהנה התוס' ביבמות (פ"א ב') ד"ה כולן כו' ובזבחים (ד' ע"ב ב') כתבו בשם רשב"ם דהא דמהני פדיון להוליך הנאה לים המלח לאו דווקא בע"ג אלא אפי' בשארי איסורי הנאה מהני יעו"ש וכ"כ הרא"ש בסו"פ כל הפסילים (סי' ט') בשם רשב"ם יע"ש וכתב שם הגה"א שהרשב"ם כתב בשם רש"י דחמץ בפסח דאסור כו' ואף בהנאה דיוליך דמי הנאת איסור שבו לאיבוד ומותר ליהנות אבל באכילה אסור דסוף סוף טעם חמץ קא טעים עכ"ל ומבואר שם עוד בהגה"א אפי' היכא דהאיסור רבה על ההיתר ג"כ מהני הולכת הנאה לים המלח לרש"י והרשב"ם להתיר הנאה וכ"כ הרא"ש בשם רש"י דאפי' פת עצמה מהני פדיון בלא תערובות דלא כהרי"ף והרמב"ם [ועיין במחנה אפרים פט"ז מהל' מא"ס (הל' כ') באורך ואכמ"ל] מבואר מד' הג"א אלו תרתי חדא דס"ל לרש"י דכמו דמהני פדיון לע"ג ה"נ בכל איסורי הנאה להיתר הנאה אבל באכילה אסור אפי' לרבני צרפת דדווקא פת שנאפה באיסורי הנאה כמ"ש הרא"ש שם הטעם אבל בגוף האיסור לא מהני פדיון היתר אכילה יעו"ש ובש"ע (סי' קמ"ב) ובאחרונים. ועוד דאפילו באיסור רבה על ההיתר דלא בטיל גם כן מהני פדיון בכל איסורי הנאה להיתר הנאה:

ובהקדם עוד דהנה מחלוקת המחבר והש"ך (סי' ק"י סעיף ז' והש"ך ס"ק נ"ז) אי בדבר שיש לו מתירין מהני נפל א' מהם לים להתיר באכילה. דהמחבר ס"ל דגם בדשיל"מ ג"כ מהני נפל אחד מהם לים להיתר אכילה והש"ך (ס"ק נ"ז) ס"ל דבדשיל"מ לא מהני נפל א' מהם לים ונלע"ד להסביר סברת הש"ך דהא טעמא דמותר בנפל אחד מהם לים דאמרי' דאיסור נפל כדאמר' בזבחים (ד' ע"ד) ואינו אלא ספיקא דתלינן. אם כן בדשיל"מ דלא מהני ספיקא ה"ה דלא אמרינן שאני אומר איסורא נפל. א"כ לפי"ז באיסורי הנאה לרש"י דיש לו פדיון וגם דשיל"מ הוא כך דלענין הנאה מהני פדיון ואפי' בדשיל"מ דהא לרש"י פדיון מהני אפי' איסור רבה על ההיתר א"כ לאו מטעם ביטול אתינן עלה א"כ להכי מהני פדיון לאיסור הנאה אפי' בדשיל"מ. אבל לענין היתר אכילה לא מהני פדיון וגם נפילה לים לא מהני דהא טעם דנפל אחד לים הוא משום שאני אומר דאיסורא נפל ובדשיל"מ לא מהני ספיקא. והא דכ' רש"י בביצה (ד' ג' ב') גבי כלאי הכרם דיעלה באחד ומאתיים ותדלק אחד מהם והשאר מותר אף באכילה וכמבואר גם ביו"ד (סי' ק"ט) היינו באיסור דאין לו מתירין כמו כלאי הכרם וכדומה משא"כ בדשיל"מ לא מהני נפילה א' מהם להתיר אכילה וכמ"ש:

והשתא יתישב ד' רש"י בע"ה. דכתב דאם נתבטל חמץ יבש ביבש חד בתרי משליך א' מהם לים והשאר נותן לכלבו משום דרש"י ס"ל כסברת הרמב"ם פ' ט"ו מהל' מא"ס דחמץ הו"ל דשיל"מ. א"כ כשמשליך א' מהם לים אינו אלא משום שאני אומר דאיסורא נפיל וכדאמרי' בזבחים (ד' ע"ד) ואינו אלא ספיקא ולא מהני בדבר שיל"מ. ואין לומר דהכא במזיד לא מהני השלכה לים כמבואר ביו"ד (סי' ק"י) זה אינו דהא לרש"י מהני אפי' פדיון להיתר הנאה אבל לענין אכילה לא מהני השלכה בדשיל"מ וכמ"ש וגם בפדיון לא מהני כמ"ש הג"א הנ"ל אבל לענין הנאה לכלבו מהני השלכה דהא גם פדיון מהני ואין לומר דאכתי הו"ל דשיל"מ זה אינו דהא אפי' כשהאיסור רבה על ההיתר ג"כ מהני פדיון א"כ לאו מטעם ביטול הוא א"כ א"ש ד' רש"י דלענין אכילה לא מהני השלכה בדשיל"מ דמטעם שאני אומר אתינן עלה והו"ל ספיקא ולא מהני בדשיל"מ. אבל לענין הנאה מהני השלכה דהא אפי' פדיון ג"כ מהני להיתר הנאה אפי' בשאר איסורין לרש"י ואפי' בדשיל"מ דהא אפילו כשהאיסור רבה על ההיתר גם כן מהני פדיון כל שכן השלכה אם כן לאו מטעם ביטול אתינן עלה וא"ש בע"ה:

ומעתה שיישבנו דברי רש"י דע"ג ואין הוכחה לסברת הצל"ח הנ"ל פש גבן לברורי טעמא דמילתא דבטלטול גם כן אמרינן דשיל"מ ספיקו אסור ואמינא ביה טעמא:

תנן התם בפרק שני דביכורים (משנה ב') יש במעשר וביכורים מה שאין כן בתרומה כו' ואסורין כל שהן מלאכול בירושלים וגידוליהן אסורין מלאכול בירושלים אף לזרים ולבהמה ר' שמעון מתיר. הרי אלו במעשר וביכורים משא"כ בתרומה ופירשו הרמב"ם והרע"ב דמעשר וביכורים וכן גידוליהן שנתערבו בחולין בירושלים הו"ל כדשיל"מ אף לישראל כיון דהו"ל דשיל"מ לענין מחיצות לכהנים לאכלן בירושלים במחיצות בתורת ביכורים. ה"ה לזרים ג"כ הו"ל דשיל"מ ולא בטיל אע"ג דביכורים לענין זרים לא הוה דשיל"מ דאסורים לעולם מ"מ כיון דלכהן הו"ל דשיל"מ לענין מחיצות ה"ה לענין זרים ג"כ הו"ל דשיל"מ ולא בטיל וכ"פ הרמב"ם פ"ד מה' ביכורים (הל' ט"ו) יע"ש וכ"פ בפ' ו' מהל' מעשר (הל' י"ד) יע"ש ובכ"מ. ועיין בר"ש פ"ב דבכורים דמפרש פי' אחר יע"ש. אלמא דמשום לא פלוג שלא לחלק דשיל"מ שווינהו רבנן דשיל"מ אף לזרים אף דלדידהו לא הוי דשיל"מ כלל ה"נ אני אומר בהנאה שאינו של כילוי כמו ריח וטלטול כיון דהנאה של כילוי הו"ל דשיל"מ לא חילקו רבנן בין הנאה להנאה משום לא פלוג וגזרו אף בהנאה שאינו של כילוי

אך ביסוד דברי הרמב"ם פ"ד דביכורים קשה לי טובא מהא דיבמות (ד' פ"ב) גבי חתיכה של חטאת טהורה שנתערבה במאה חתיכות של חולין טהורים לא תעלה וקאמר רב אשי משום דהו"ל דשיל"מ (דראוי לכהן) וקאמר דהא דרב אשי בדותא דלכהן משרי שרי (אפי' השתא) ואי לישראל לעולם אסור יעו"ש ולשיטת הרמב"ם והרע"ב דביכורים שנתערבו בחולין בירושלים הו"ל דשיל"מ לכהן דיכול לאוכלו בירושלים בטהרה בתורת ביכורים מה"ט לא בטיל נמי לישראל אע"ג דלגבי כהן לא נאסר לעולם ולישראל לעולם אסור א"כ אמאי קאמר דרב אשי בדותא הא התם גבי חטאת ג"כ לגבי כהן הו"ל דשיל"מ שיכול לאכול בעזרה בטהרה מה"ט נמי הו"ל לישראל דשיל"מ וצע"ג:

ותלי"ת אח"ז מצאתי לאחרונים ז"ל שעמדו בזה הפר"ח והפלתי ופמ"ג (ס"ס ק"ב) ותי' הפלתי ופמ"ג דבאמת הא דכ' הרמב"ם דהו"ל כדבר שיל"מ היינו משום חומרא שהחמירו בביכורים ומעשר דליהוי כדבר שיל"מ וכדאמר בירושלמי (פ"ב דביכורים) עשאום כדשיל"מ יע"ש אבל באמת לא הוה דשיל"מ [וד' המג"א (רסי' שי"ח) צ"ע יע"ש]. וכן דקדק הרמב"ם בלשונו וכ' דעשאום כדשיל"מ ממש כלשון הירושלמי:

[**ובזה** יש לתמוה ע"ד כ"מ בפ"ה מהל' נדרים (הל' י"ז) גבי האוסר פירותיו על חבירו דכתב הרמב"ם דחבירו אסור בחילופיו וגידוליו יעו"ש והקשה הראב"ד דאמאי אסור בגידוליו בדבר שזרעו כלה הא הו"ל זה וזה גורם ותי' הכ"מ בתירוץ הב' דכיון דנדרים

הו"ל כדשיל"מ א"כ מה"כ זה וזה גורם ג"כ אסור וכן תירץ הב"ח ביו"ד (סי' רט ז) יע"ש וכוונתם דמ"מ משהו איכא. מה"ט זה וזה גורם ג"כ לא מהני בדשיל"מ:

וד' תמוהין דכיון דאסר פירותיו על חבירו א"כ אין ביד חבירו לישאל ולהמדיר מעולם לא נאסר לא הוה דשיל"מ כהך דיבמות דלכהן משרי שרי גם השתא ולישראל לעולם אסור וה"נ דלמודר לעולם אסור דאין בידו לישאל ולמדיר לעולם מותר וכ"כ בשו"ת מהרי"ט (ח"א סי' מ"ה) וכ"כ הלח"מ בפ"ה מהל' נדרים האי סברא א"כ ד' הכ"מ והב"ח צע"ג כעת]:

ואכתי יש לתמוה אמאי דדחי הגמ' לרב אשי ואמרי דבדותא היא משום דרב אשי אמר דהו"ל ממש דשיל"מ. ובאמת אינו. אבל אכתי הו"ל להגמרא לשנויי הא דריש לקיש ולמימר דהוה ליה כדבר שיל"מ שהחמירו בחטאת כדשיל"מ משום דיש לו היתר לכהן וכמו דאמר בירושלמי גבי ביכורים דעשאום כדשיל"מ אע"ג דג"כ אינו דשיל"מ דלישראל לעולם אסור אלא משום חומרא דביכורים. א"כ מה"ט כ"ש בחטאת דחמירא טפי כדאמר ביבמות (ד' ע"ג) הקדש לא ממעטינא שכן פנ"ק עכ"ס כו' יע"ש וא"כ אמאי לא שני הגמ' גופא הא דר"ל כדכתיבנא:

והנראה בזה בע"ה דגרסי' בתמורה (ד' כ"ג.) יאכלו (גבי שירי מנחה) מה ת"ל מלמד שאם היתה אכילה מועטת אוכלין עמה חולין ותרומה כדי שתהא נאכלת על השובע והקשה רש"י ז"ל ואי קשיא הא אין מכניסין חולין לעזרה הא ל"ק יאכלום מבחוץ ואח"כ יכנסו ויאכלו שירי מנחות כו' עכ"ל מבואר מד' רש"י ז"ל דאסור להכניס חולין בעזרה וכ"ש לאכול אמנם התוס' ז"ל שם חולקין עליו וס"ל דהכנסת חולין בעזרה אין איסור רק כשעושה כעין עבודה כמו תנופה וכ"כ התוס' במנחות (ד' כ"א) וכ"כ התוס' ב"ב (ד' פ"א) מ"מ באכילת חולין בעזרה שלא לצורך קדשים גם התוס' מודו דאסור כדמוכח מדברי התוס' במנחות (ד' פ':) וכמ"ש המשנה למלך פ"ב מהל' שחיטה (הל' ג') יע"ש. ודעת הרמב"ם ז"ל מבואר להדיא בפ"ב מהל' שחיטה הל' ג' דס"ל כשי' רש"י שכ' וז"ל ולא בהמה וחיה בלבד לא כל החולין אסור להכניסן לעזרה אפי' בשר שחוטה או פירות או פת כו' עכ"ל:

והמל"מ שם תירץ על קושיית תוס' שהקשו לד' רש"י מהא דזבחים (ד' צ') דקאמר דרשאין כהנים לתת לתוכן תבלין דחולין כו' אלמא דמותר חולין בעזרה כל שאין כעין עבודה ותי' המל"מ דכיון דהתבלין נתבשלו בקדשים נתהפכו לקדשים ולהכי שרי ע"ש:

עכ"פ דעת הרמב"ם כד' רש"י כמבואר בפ"ב מהל' שחיטה כמ"ש. אמנם בפ' יו"ד מהל' מעשה הקרבנות סתם הדברים וכתב שם (הל' י"א) היתה להם אכילה מועטת אוכלין

עמה חולין עכ"ל ומסתימת דבריו משמע שאוכלין החולין בעזרה כסברת התוס' וקשיא ד' הרמב"ם אהדדי ובהכרח לומר כמ"ש המל"מ דס"ל לרבינו ז"ל דדווקא מה שעושה כעין עבודה אפשר שאסור מן התורה אבל כל שאין עושה כעין עבודה איסורו כ"א מדרבנן ולצורך אכילת קדשים לא גזרו יע"ש במשנה למלך וכן מוכרח לד התוס' דכל היכא דאיכא צורך קדשים לא גזרו אבל בלא"ה אסור וכמ"ש לעיל בשם תוס' מנחות (ד' פ'):

ונראה להביא ראיה ברורה לזה דאכילה דחולין בעזרה ג"כ אינו אלא מדרבנן והיכא דאיכא צורך קדשים ל"ג מהא דיבמות (ד פ"א) דקתני אבל חתיכת חטאת טהורה שנתערבה במאה חתיכות של חולין טהורות וכן פרוסה של לחם הפנים טהור כו' ד"ה לא תעלה כו' ופריך לר"ל מ"ש רישא ומ"ש סיפא ופירש"י דבשלמא לר' יוחנן דמוקי לה בשלימה סיפא כיון דהפסד מועט הוא לא א מבטלינן חתיכה שלימה כיון דיכול ליתנה לכהן כו' והתוס' פירשו דטעמא דסיפא שנתערבה בשל חולין משום דאחר דנתבטלה היא ראויה להתכבד א"כ מה"ט גופא לא בטיל אבל ברישא שנתערבה בחתיכות חטאת טהורות דכי נמי תעלה ג"כ אין ראויה להתכבד דלא שייך כיבוד לפני כהנים במקדש כו' והתוס' בחולין (ד' ק'.) ביארו יותר משום דכהנים אין מחזיקין טובה זה לזה דאיש כאחיו כתיב כו'. מבואר מזה דלר' יוחנן ניחא דלהכי בסיפא לא בטל בחולין בין לשי' רש"י ובין לשי' תוס' וכמ"ש. ונותנה לכהן וכהן אוכל אותה בעזרה בתורת חטאת וכן לריש לקיש למאי דמשני בנימוחה והכל בתורת חטאת בעזרה והשתא אי נאמר דאכילת חולין בעזרה אסור מן התורה א"כ קשה כיון דמה"ת בטלה ברוב חולין א"כ הו"ל כולה חולין א"כ מה"ת אסור לאכול בעזרה החטאת שנתערבה בחולין דנתהפך מה"ת למהוי כולה חולין ואיך מצו חז"ל לעקור דבר מן התורה בקום ועשה דחומרא דלא בטלה קולא היא להקל על דברי תורה אלא ודאי דאכילת חולין בעזרה היכא דלא עביד כעין עבודה אינו אלא מדרבנן והכא משום חומר חטאת לא גזרו וזה ראיה ברורה בע"ה:

ומעתה נחזי אנן בחטאת טהורה שנתערבה ה במאה חתיכות חולין טהורות אם נאמר דבטיל בחתיכות חולין א"כ הו"ל כולה חולין א"כ ממילא אסור. לאכול בעזרה דהו"ל חולין גמורין. אבל אי נאמר דלא בטל מותר לאכול הכל בעזרה דמשום צורך קדשים דחתיכות חטאת שנתערבה ביניהם הו"ל אכילת חולין צורך קדשי ם וכמ"ש א"כ השתא מיושב בע"ה קושייתינו ע"נ. דלא מצי הגמ' לשנויי אליבא דריש לקיש בנימוחה והא דלא בטיל משום דעשאו כדשיל"מ מ כמו בביכורים זה א אינו דבשלמא לר' יוחנן דמיירי הברייתא בשלמה (בשלא נימוחו) א"כ אי נאמר דבטיל הו"ל חתיכה ראויה להתכבד

כיון דעומד להתבטל וכמ"ש התוס' או לפירש"י דאף לר' יוחנן בכל שדרכו איכא איסורא להכי גזרו חז"ל ואמרו דלא ליבטל החתיכת חטאת ויאכל הכהן הכל בעזרה אף דאיכא איסורא דאכילת חולין בעזרה מ"מ כיון דאיכא איסורא דחתיכה הראויה להתכבד וכל שדרכו כמ"ש בכה"ג לא גזרו באיסור חולין בעזרה ואמרו דלא ליבטל אם כן ממילא השתא אחר שאמרו דלא ליבטל ממילא ליכא נמי איסור חולין בעזרה דהא השתא איכא צורך קדשים כיון דאמרו דלא בטיל. משא"כ לריש לקיש דמוקי רישא בנימוחו א"כ ע"כ סיפא נמי בנימוחו א"כ ליכא איסורא דחה"ל או כל שדרכו כמו לר' יוחנן א"כ אמאי לא בטיל מאי אמרת דעשאום כדשיל"מ כמו בביכורים זה אינו דלא דמיא לביכורים דליכא איסורא דחולין דבירושלים מותר לאכול גם חולין להכי גזרו ואמרו משום חומר ביכורים דלהוי כדשיל"מ. משא"כ בחתיכת חטאת שנתערבה בחולין איכא איסור דחולין בעזרה ולאיזה צורך יאמרו דלא יבטל ויאכל חולין בעזרה מאי אמרת דאחר שאמרו דלא בטיל ממילא ליכא ג"כ איסור חולין בעזרה דהשתא אחר שאמרו דלא בטיל יהיה צורך קדשים זה אינו דע"ז גופא תיקשי משום מאי הוצרכו חז"ל לעקור דבריהם ולהתיר חולין בעזרה נימא דבטיל וממילא אסור לאכול בעזרה דלית להו חז"ל הכרח לגזור ולומר שלא בטיל ולעקור איסור דבריהם דחולין בעז' כמו לר' יוחנן דאיכא איסור דחה"ר להתכבד לשיטת תוס' ואיסור כל שדרכו לשיטת רש"י אבל בביכורים כיון דליכא איסור כלל אי נאמר דלא בטיל ממילא רצו חז"ל להחמיר משום חומרא דביכורים. כן נראה לענ"ד ברור בעז"ה:

והשתא שהוכחנו למש"כ הפלת ופמ"ג דלשי' הרמב"ם פ"ד דביכורים דאינו אלא משום חומרא דביכורים אמרי' מיגו דהו"ל דשיל"מ לכהן הו"ל נמי אצל ישראל ג"כ דשיל"מ. אבל זולת זה לא' אמרינן מיגו דהו"ל דשיל"מ מגברא לגברא א"כ אין הוכחה נמי לומר מיגו דהו"ל דשיל"מ בהנאה של כילוי הו"ל נמי דשיל"מ אצל טלטול והנאה שאינו של כילוי דכמו דלא אמרי' מיגו מגברא לגברא ה"נ לא אמרי' מיגו ממילתא למילתא כיון דסוף סוף לענין טלטול לא הוה דשיל"מ:

ע"כ נלע"ד דטעמא דמילת' דבטלטול דחלילין דס"ל להרי"ף וסייעתו דאסור מספק משום דשיל"מ לא אמרינן דטלטול דהיום יפסיד. י"ל דהרי"ף לשיטתו דבפ' גיה"נ כ' דפת שאפאה עם הצלי אסור לאוכלו בכותח ואף דריחא לאו מילתא היא מ"מ משהו איכא והו"ל דשיל"מ דיכול לאוכלו עם בשר אפי' משהו אסור ועיין בר"ן בנדרים (ד' נ"ב) שכ' ליישב ד' הרי"ף מהך דיבמות יע"ש] א"כ חזינן דס"ל להרי"ף דאע"ג דהשתא מפסיד לאוכלו עם כותח דהא לולא זאת היה אוכלו בין עם בשר ובין עם חלב והשתא לא יאכל רק בשר מ"מ כיון דהפסד מועט הוא במאי דאסרינן לאוכלו בחלב ולא מפסיד

כל וכל חשיב ליה הרי"ף לדשיל"מ וה"נ בטלטול כיון דאינו פסיד מכל וכל דמ"מ אחר השבת יכול להשתמש אף שיפסיד תשמיש דהשתא מ"מ לא עדיף מפת שאפאו עם הצלי דמפסיד לאוכלו בחלב וה"נ ל"ש ויש לחלק ועוד דאנן לא קי"ל כהרי"ף בהא כמבואר ביו"ד (סי' ק"ח סעי' א' בהגה) וכן ביו"ד (סי' ס"ט סעי' י"ד) גבי חתיכה שעבר עלי' ג' ימים בלא מליחה שנתערבה דבטלה ול"א דיכול לאוכלו צלי משום דלצלי לא א נאסר מעולם משום דמעיקרא יכול לאכול צלי ושלוק ומבושל והשתא צלי לחוד לא הוה כדשיל"מ דמ"מ מפסיד אכילה דבשול ושלוק [ועיין בנוב"י מ"ת ח' יו"ד סי' נ"ג] אמנם למש"כ השעה"מ פט"ו מה' מ"א דביכורים הו"ל ממש דשיל"מ לכהן משום דההיתר עצמו שיש לו בירושלים חוזר ונאסר כשיוציאנו חוץ לירושלים אף דלישראל לא הוה דשיל"מ מ"מ כיון דלכהן הו"ל דשיל"מ כנ"ל הו"ל נמי דשיל"מ לישראל משא"כ בצלי. [וכתבתי במק"א ליישב הך דיבמות לסברת שעה"מ]. א"כ לפי"ז מה"ט י"ל דבטלטול ג"כ שייך לומר דשיל"מ כיון דבהנאה של כילוי הו"ל דשיל"מ מה"ע נמי לא פלוג רבנן בהנאה שאינו של כילוי ודמיא ממש להך דביכורים כשי' הרמב"ם והרע"ב לסברת השעה"מ וא"ש ודו"ק:

סעיף ג

ובעיוני בזה דאתאן עלה בהאי דינא דספק חוץ לתחום נימא בי' מילתא:

המחבר באו"ח (סי' שכ"ה סעי' ט') פסק אם הובא מחוץ לתחום אסור ודווקא בעובר כוכבים שאינו שרוי עמו בעיר אבל עובד כוכבים השרוי עמו בעיר ופירות המצוים בעיר אין לחוש מספק. והקשה הט"ז וצל"ע דהא קי"ל כר"ח בפ' לא יחפור דרוב וקרוב הולכין אחר הרוב אפי' בקורבא המצוי ומוכח. וא"כ כאן נמי נתלה הפירות ברוב שהוא חוץ לתחום כו' ועי"ש שבשביל קושיא זו הוכיח דין מחודש:

ולענ"ד דקושית הט"ז לק"מ דהנה הנמוק"י בב"ב (ד' כ"ד) כתב בשם הרמב"ן גבי עינבא כו' דאפי' למאי דקי"ל כר"ח דרוב וקרוב הולכין אחר הרוב אפי' בקורבא דמוכח מ"מ כל מה שנמצא בתוכו ממש לאו קרוב לחוד הוא אלא במקומו ממש וחזקה דכאן נמצא וכאן היה וה"נ מוכח בקידושין (ד' ל"ח) דכרם הנטוע ירק וירק נמכר חוצה לו בארץ אסור וטעמא דמילתא לפי שדרך הגננים למכור על פתח גנותיהן כדאמרי' בב"ק (ד' קי"ט גבי אין לוקחין מן הנשים כו') והו"ל כמקומו ממש יעו"ש וכ"כ הרמב"ן בחי' לב"ב שם וכ"כ הר"ן בסופ"ק דקידושין (ד' רכ"ד) דכיון דעל פתח הגן הם נמכרים מוכח מילתא דמפירות הגן הם וכ"פ הרמב"ם בפ' יו"ד מהל' מא"ס ובשו"ע יו"ד (סי' רצ"ד סעיף ט' וסעי' י"א) והט"ז שם כיון מסברא דנפשי' לסברת הנמוק"י והרמב"ן יע"ש וכה"ג כתב

הסמ"ע בחו"מ (סי' רנ"ט ס"ק וא"ו) דלא אמרינן רוב וקרוב הולכין אחר הרוב אלא היכא דהקרוב אינו במקום שנמצא שם עצמו וצריכין אנו לומר שבא לשם ממקום אחר ובכזה מסתבר לומר שנתגלגלו לבוא לשם מרוב העיר עכ"ל. כיון הסמ"ע ממש לדברי הרמב"ן והנמוק"י דלמאי דמשני אבל עינבי מצנעי היינו אפי' לר"ח משום דהו"ל במקומו ממש ואמרינן דכאן נמצא וכאן היה ולכו"ע עדיף מרוב אפי' לר' חנינא:

ונראה לה"ר ברורה לסברת הרמב"ן והנמוק"י ממשניות ערוכות דטהרות (פ"ג משנה ז') תינוק הנמצא בצד הקברות והשושנים בידו ואין השושנים אלא במקום הטומאה (היינו בביה"ק) טהור שאני אומר אחר לקטן ונתן לו ופירשו הרמב"ם והר"ש דאף שא"א ליקח השושנים אא"כ ליטמא א"ע לא אמרינן שהתינוק בעצמו נכנס לשם ונטל השושנים ונטמא אלא דתלינן דאדם אחד נכנס לביה"ק ונתן להתינוק השושנים דהו"ל ס' טומאה ברה"י בד' שאין בו דעת לישאל ע"ש וקשה ל"ל למיתלי באדם אחד שנטל מביה"ק ומטעם דהו"ל דבר שאין בו ד' לישאל מאי לא נימא דמשו"ה טהור דרוב וקרוב הולכין אחר הרוב ומרובא דעלמא הם השושנים ולא מן הקברות. ואין לומר דכיון דברה"י לא מהני ס"ס דכל ספיקות וס"ס שאתה יכול להרבות ספיקו טמא כדתנן בפ"ו דטהרות (משנה ד') ועיין תוס' ב"ב (ד' נ"ה) ובתוס' פסחים (ד' יו"ד) ובתוס' נדה (ד' ע"ו) יע"ש א"כ מה"ע לא מהני רוב דס"ס מטעם רוב וכמ"ש הפני יהושע בכתובות (ד' ע') זה אינו דהא תוספתא ערוכה בפ"ו דטהרות ובנדה (ד' י"ח) דע' צפרדעים ושרץ א' ביניהם כו' ברה"י ספיקו טמא ובנמצא הלך אחר הרוב יעו"ש ובקידושין (ד' פ'.) אמרי' עיסה בתוך הבית כו' אם רוב שרצים טמאה ואם רוב צפרדעים טהורה ואפי' ברובא דליתא קמן כמבואר ברמב"ם בפ' י"ז מהל' אבוה"ע. וכן מהא דתנן שם בסיפא תינוק שנמצא בצד העיסה ובצק בידו ר"מ מטהר וחכמים מטמאין כו' ולא אמרינן שהבצק הוא מעלמא ולא נטל התינוק מהעיסה זו אלא ודאי דכל היכא דהו"ל במקומו ממש עדיף מרוב וכסברת הרמב"ן והנמוק"י:

י:

ובהכי ניחא סוגיא דב"מ (ד' כ"א) דפריך שם למ"ד דיאוש שלא מדעת הוה יאוש מהא דתנן קציעות בדרך בצד שדה קציעות וכן תאנה הנוטה לדרך ומצא תאנים תחתי' מותרות משום גזל כו' ומוכח מסוגיא שם להדיא דכיון דנמצא תאנים תחת התאנה בודאי מן התאנה הוא וכ"כ התוס' שם להדיא בד"ה תאנה נמי כו' דבדין הוא ודאי דאין ליתלות בעוברי דרכים אלא באילן כו' עכ"ל וקשה הא קי"ל דרוב וקרוב הולכין אחר הרוב אפי' בקורבא דמוכח וא"כ אמאי לא נתלה בעוברי דרכים דמהם נפלו אבל למש"כ הנמוק"י

א"ש דכיון דמצא תחת התאנה הו"ל במקומו ממש וודאי מהאילן נפל שוב מצאתי בע"ה בב"ח חו"מ (סי' רס"ז) כמ"ש:

ובחו"מ (סי' מ"ט) כתב הב"י דנהי דשטר שלא כתב בו שם העיר כשר מ"מ אם טוען לאו אנא אלא יוב"ש שבמקום אחר טענתו טענה והקשה קצוה"ח דלמה שכ' הרמב"ן והנמוק"י דכל היכא דבמקומו ממש אמרי' כ"נ וכ"ה וא"כ מסתמא איוב"ש זה נכתב השטר ותירץ קצוה"ח דהא דאמרינן דבמקומו ממש עדיף מרוב היינו דאדרבא דהו"ל רובא דמכאן דמוכח דמתוך העיר הוא וא"כ לא עדיף מרובא וכ"ז באיסורא דאזלי' בת"ר באיסורא אבל בממונא דלא אזלי' בתר רובא להוציא ממון מיד המוחזק מה"ע לא מהני האי סברא דבמקומו ממש עכ"ד:

לענ"ד זה אינו דהרמב"ן ס"ל להדיא דחזקה דכאן נמצא וכ"ה מהני אף להוציא ממון כמבואר בטור בחו"מ (סי' קי"ב) דס"ל להרמב"ן כשי' הגאונים דמהני האי סברא דכ"נ וכ"ה אף להוציא מן היורשים יע"ש ויעויין בח"מ (סי' סמ"ך סעיף וא"ו) ובסמ"ע ובש"ך שם ועיין בחו"מ (סוס"י ר"נ) ובתומים (סי' קי"ב) וכ"כ הרמב"ן בחי' ליבמות (ד' קט"ו) בסוגיא דיצחק מקורטבא יעו"ש ומה שהקשה קצוה"ח לשי' הרמב"ן נלע"ד דהרמב"ן לטעמי' באמת לא קשה מידי דהרב המגיד פרק כ"ד מהל' מלוה והב"י (סי' מ"ט סעיף ז') כתבו בשם הרמב"ן וז"ל והקשה הרמב"ן בשטרי הלוואות דלא כתבינן שם עירו ניחוש שמא יכתוב שטר כשמו ששמו יב"ש ויש בעיר אחרת אדם אחר ששמו כך ונותן למלוה שבשטר ועושין קנוניא ע"ז דהא ודאי בשטרי הלואה לא בעינן שם עירו ותירץ דאין לחוש לקנוניא כו' יעו"ש ומוכח מד' הרמב"ן שאפי' טוען לאו אנא הוא אינו מועיל וצריך לשלם דאל"כ מאי קנוניא שייך בזה הא יטעון לאו אנא א"ו דס"ל להרמב"ן דבאמת לא מצי למיטען לאו אנא הוא אלא דהכל קשה הא הרמב"ן ס"ל דסברא דכ"נ וכ"ה הוא סברא אלימתא ואיך יוכל לתבוע ליב"ש שבעיר אחרת. עכצ"ל דקושיית הרמב"ן דניחוש שימסרו השטר לאיש א' ששמו כשם המלוה שבשטר. והוא באמת דר במקום יב"ש האחר שבעיר אחרת וכעין זה כ' בנתיבות סי' מ"ט וע"ש ועיין בחו"מ (סי' מ"ב סעי' י"ד) דקי"ל דאמרי' דכמו דעתה דר בבבל ה"נ בעת כתיבת השטר היה בבבל יע"ש ויעויין באה"ע (סי' קי"ז סעי' ח') יע"ש. ומיושב קושית קצוה"ח:

ומה שהקשה הט"ז בחו"מ (סי' רנ"ט) על הסמ"ע וז"ל ומ"ש הסמ"ע כו' לא ידענא מה תיקן בזה דהא איתא בפ' לא יחפור (ד' כ"ד) הנהו זיקי דחמרא דאישתכח בי קופאי שרינהו רבא [ופירש"י טמונים בין הגפנים שבכרם והוא של ישראל ופרכינן לימא לא סבר לה להא דר"ח דאמר רוב וקרוב הולכין אחר הרוב ופירש רש"י וכאן ישראלים

מצויים יותר מעו"ג ולא אזלי' בתר רובא דעלמא עכ"ל ש"מ דלמאי דקי"ל דאזלינן בתר רובא אזלינן כאן בתר רוב העולם ולא בתר רוב ישראלים המצויים כאן בכרם א"כ היינו ממש כי הכא ואמאי חייב להכריז נתלה המציאה בתר רוב עו"ג עכ"ל הניח בקושיא על הסמ"ע ותמיהני דלא על הסמ"ע תלונתו כ"א ארמב"ן ונמוק"י וגם על עצמו. שהט"ז בעצמו ביו"ד סי' רצ"ד כתב כהסמ"ע יע"ש

ולענ"ד נראה ליישב קושיית הט"ז ע"נ בע"ה. דנחזי אנן בעובדא דאישתכח חצבא דחמרא בפרדיסא דערלה דשריי' רבינא ובעי הגמ' למימר דסבר ר"ח דרו"ק הולכין אחר הרוב. ונחזי אנן הא קיי"ל דלא סמכינן ארובא דאפשר לברר ולשואלו (פסחים ד') א"כ ע"כ הכא דאפשר למישיילי' לבעל הכרם דערלה דלמא שלו הוא ואסור וע"כ דשאיל לי' רבינא ואמר בעל הכרם דאינו יודע ואינו מכיר אי שלו הוא דגנבו אי לאו:

ע"כ תלינן דמעלמא הוה או מטעמא דר"ח דרו"ק האה"ר או מטעמא דאי מיגנב מיניה איצנועי בגוי' לא מצנעי:

א"כ מעתה מה"ט נמי בעובדא דזיקי דחמרא דאישתכח בי קופאי ג"כ מוכרח דשאיל לי' רבא לבעל הכרם אהנהו זיקי אי דידי' אי לאו כיון דאפשר לברורי כמ"ש וע"כ דאי הוה אמר בעל קופאי דאיהו גופי' אטמינהו פשיטא דשרי והשתא מיושב קושיית הט"ז ממ"נ. אי ספיקא דרבא הוה משום דדלמא גנבוהו גנבי והניחו בכרם ולפי מאי דאמר לעיל דחזקה דיין אי מיגנב מיני' דכרמא איצנועי בגוה לא מצנעי ובודאי מכרם אחר שסביבות הכרם הניחו כאן. למאי דס"ד דרבא שריי' משום קרוב. א"כ כיון דסביבות הכרם רוב ישראל וכפירש"י א"כ ממילא דגם הגנבים הם מקרוב ושם רוב ישראל וממילא הגנבים ישראל כדאמרי' בע"ג (ד' ע') בעובדא דגנבי חמרא בפומבדיתא. אבל לא דהיין של הכרם עצמו שנמצא דאיצנועי בגווה לא מצנעי וכמ"ש ואי ספיקא דרבא דלמא מעוברי דרכים נפיל ג"כ ס"ד דשריי' רבא משום דאזלי' בתר קרוב היינו דסביבות הכרם שנמצא שם עוברים ושבים רוב ישראל שסביבות הכרם אבל לא דלמא דבעל הכרם בעצמו דהא הבעל הכרם אמר דאינו שלו. דבשלמא בגניבה שייך לומר דאמר דאינו יודע אבל באין חשש גניבה בודאי אמר בעל הכרם דאינו שלו דאיך ישכח אי הניח אי לאו וכיון דמעוברי דרכים נפל וס"ד דשריי' רבא משום דאזלי' בתר קרוב שנפל מעוברי ושבים הדרים שם סביב הכרם ושם רוב ישראלים כפירש"י א"כ הכל הוא מטעם קרוב ולא במקומו ממש דאין שום ספק אי מכרם עצמו. ממ"נ בין אי נאמר דהחשש הוא בגניבה וכן אי החשש מנפילה הכל הוא מטעם קרוב ולא מטעם במקומו ממש כמ"ש וזהו שכ' רש"י וכאן ישראלים מצויים יותר. והיינו סביבות הכרם הדרים שם דהספק הוא דלמא דידהו הוה.

ומש"כ רש"י דהכרם הוא של ישראל לאו משום דס"ד דשרינהו רבא דאמרי' דמהאי כרם הוא ומ"מ ס"ל להגמ' דלר"ח אפי' במקומו ממש ג"כ לא אמרי' כ"נ וכ"ה ז"א כמ"ש דע"כ שאיל לי' רבא ואמר דלאו דידי' כדכתיבנא אלא דכוונת רש"י דאי הוה הכרם של עובד כוכבים הי' אסור דדלמא ידע העובד כוכבים מהיין ונגע בהם אפי' אי היין מעוברי דרכים או מגנבים להכי כ' רש"י דהכרם שנמצא שם ג"כ ישראל. אבל הכל הוא דס"ד דשרייא רבא משום דאזיל בתר קרוב. דנפיל או נגנב מישראלים הדרים סביבות הכרם ולאו במקומו ממש. ולהכי מתמה הגמ' לימא דרבא לא ס"ל כר"ח ובאמת רבא ס"ל לעיל כר"ח וא"ש ד' הרמב"ן והנמוק"י והסמ"ע. וזה ברור:

סעיף ד

ויש להקשות דבחו"מ (סי' רט"ז סעיף ח') פסק דאם המוכר אמר שהגדילו הענפים ואין לו קרקע ללוקח והלוקח אומר שלא הגדילו על הלוקח להביא ראי' והוא דעת הרמב"ן ז"ל והרשב"א חולק וס"ל דאמרי' כ"נ וכ"ה ע"ש וקשה הא הרמב"ן בעצמו ס"ל דמהני האי סברא דכ"נ וכ"ה אף להוציא ממון מחזקתו כמ"ש לעיל (סעיף ג') וא"כ אמאי ס"ל להרמב"ן דהמוכר נאמן משום דקרקע בחזקת המוכר ואין להוציא מיד המוחזק וי"ל דהו"ל חזקה עשוי' להשתנות דענפים דרכן ליגדל ולהתפשט ולא הוה חזקה דהא קיי"ל כרב בקדושין (ד' ע"ט) דקידשה אביה בדרך וקידשה היא עצמה בעיר ביומא דמישלם שית דליכא חזקה דנערות דעשוי' להשתנות ביומא דמשלם שית והרי היא בוגרת לפנינו דאע"ג דחזקה דמעיקרא עדיף מחזקה דהשתא כיון דהיום עשוי' להשתנות חזקה דהשתא עדיף יע"ש:

ולפ"ז יש לתמוה אתוס' ב"מ (דף ק'.) ד"ה הא מני כו' דס"ל דחזקה דמעוברת הו"ל חזקה מעלייתא ואמרי' השתא הוא דילדה יעו"ש וקשה דזה אינו דאנן קיי"ל כרב דחזקה עשוי' להשתנות לא הוה חזקה וה"נ דחזקת מעוברת הו"ל ח' העשוי' להשתנות ואפי' לפי שיטת הרמ"ה באה"ע (סי' ל"ז סעיף ה') דדווקא במכחישתו הוא דאמרי' דחזקה דהשתא עדיף בחזקה העשו' להשתנות אבל באינו מכחישתו לא יע"ש ג"כ קשיא הא שם בב"מ מיירי בברי וברי א"כ ג"כ הו"ל מכחיש ובמכחיש חזקה דהשתא עדיף מחזקה דמעיקרא בחזקה העשויי' להשתנות ואם נאמר כמ"ש מהרש"ל דהתוס' קאי שם דווקא לרבא דמוקי לה בשמא ושמא ניחא. ועיין נתיבות (סי' רכ"ג ס"ג ק') יעו"ש. אך זה אינו דהא התוס' בקידושין שם לא ס"ל כשי' הרמ"ה. ועיין ביאורי הגר"א שם באה"ע. ויש לומר דהתוס' לשיטתייהו אזלי בקידושין שם דכתבו דהטעם דאמרי' דהרי היא בוגרת לפנינו לאו משום דאמרי' דכיון דעשוי' להשתנות ביומא דמישלם שית לא הוה חזקה

וכפירש"י אלא טעמא משום דרגילות הוא לבוא סימנין דבגרות בבוקר להכי לא חשיב חזקת נערות כלל בצפרא יע"ש. א"כ לפי"ז א"ש דמעוברת באמת אע"ג דהו"ל חזקה העשוי' להשתנות ס"ל להתוס' דהוה חזקה דדוקא התם משום דרגילות הוא להביא בבוקר אבל הכא במעוברת וכי רגילות לילד דווקא אחר המכירה ואינו אלא חז' העשוי' להשתנות וס"ל לתוס' דהוה חזקה וא"ש:

ועוי"ל ולייישב ד' התוס' דב"מ הנ"ל בדרך נכון בעז"ה דבירושלמי פ"א דנדה (סוף הל' ג') איתא דבהמה טהורה דיולדת לתשעה יולדת למקוטעין וחמור דזמן עיבורה י"ב חודש אינה פוחתת מימות הלבנה שנ"ד ימים ואינה מוסיפת מימות החמה שס"ה יע"ש. ובגמ' דילן בבכורות (ד' כ':) לחד איבע"א שם בגמ' פליגי בזה תנאי אי בהמה יולדת למקוטעין אי לאו ועיין תוס' בכורות שם (ד' כ"א.) הביאו דברי הירושלמי הנ"ל ופירושה עיי"ש א"כ י"ל דהתם במחליף פרה בחמור דכיון דלא קים לן אי הוה שלימין או מקוטעין דהא יולדת למקוטעין א"כ לא שייך בזה לומר דהו"ל חזקה העשוי' להשתנות דבשלמא ביומא דמישלם שית הו"ל היום עשוי' להשתנות משא"כ בפרה וחמור וכי היום ודאי עשוי' להשתנות דנימא דאיתרע לה חזקה דמעוברת דהא יולדות למקוטעין א"כ כל כמה דלא ילדה הו"ל חזקה דלא ילדה (דהו"ל כמו ס' בתוך שית דהו"ל חזקה דמעיקרא חזקה). וה"נ נהי דהשתא חזינן דמשלם זמן לידתה מ"מ מנא ידעי' דהוא ביומא דמשלם זמן עיבורה דשלימין ולא הוה חזקה העשו' להשתנות כלל דמיקרי דיולדות לשלימין ולמקוטעין. א"כ אין היום ודאי כמו דמשלם שית וא"ש ד' התוס':

ובזה נסתר ד' החוו"ד (סי' ק"י) דהנה הפלתי (סי' ק"י) הוכיח כשי' הסוברים דסד"ר דאיתחזק לקולא מרפ"ק דביצה (ד' ג' ב') דפריך שם מברייתא דס' נולדה בחול ס' ביו"ט אסור ולר' יצחק ולרב יוסף אמאי אסור הא הו"ל סד"ר לקולא והקשה הפלתי דמאי פריך הא התם כיון דס' הוא אי נולדה ביו"ט או בחול הו"ל חזקה דהשתא הוא דילדה ביו"ט דאוקמי' אחזקת מעוברת עד השתא להכי אסור ומאי פריך א"ו דסד"ר לקולא אף באיתחזק ותירץ החוו"ד דלא חשיבא חזקת מעוברת חזקה כלל דהו"ל חזקה העשו' להשתנות. ולמש"כ זה אינו דבאמת דיסוד ד' הפלתי הם ממש כד' התוס' ב"מ (ד' ק') כמ"ש וכ"כ הב"י באו"ח (סי' תקט"ו) בשם המרדכי להדיא יע"ש. וע"כ כמ"ש דעד כאן לא שייך לומר חזקה העשויה להשתנות דווקא ביומא דמשלם שית דהיום מחוייבת להשתנות כמ"ש או משום דרגילות להביא בבקר וכמ"ש התוס' משא"כ בביצה דמספקא לן אי נולדה ביו"ט או מעיו"ט לא שייך כלל בזה עשוי' להשתנות דבשלמא אי הוה מספקא לן אי נולדה בבוקר או בערב בזה שייך לומר דהו"ל חזקה העשויה להשתנות

דכיון דהיום מוכרחת להוליד ליכא חזקה דהשתא הוא דילדה אבל כאן עיקר הספק הוא אי הביצה נולדה אתמול והיינו דזמן לידתה אתמול:
או דנולדה היום וזמן לידתה היום מאי חזקה עשויה להשתנות שייך בזה ודמיא ממש לחזקת מעוברת שכ' דכיון דלא קים לן אי ילדה למקוטעין או שלמין לא הוה עשוי' להשתנות וכמ"ש. וה"נ דזה גופא מספקא לן אי זמן לידת הביצה הי' אתמול או דזמן לידתה היום לא שייך כלל בזה חזקה עשוי' להשתנות וז"ב:
עכ"פ לפי מש"כ דחזקה העשויה להשתנות לא הוה חזקה דמעיקרא חזקה כלל וחזקה דהשתא עדיף לפירש"י בקידושין הנ"ל וכן לשיטת התוס' דרגילות מבטלת לחזקה דמעיקרא וכן מצינו ביבמות (ד' קט"ו) דחיישי' שמא פינן וכ' התוס' משום דרגיל לפנות מבטל לחזקה דכ"נ וכ"ה וה"נ גבי ענפים משום דרגילות כל הענפים ליגדל ועשויי' להשתנות מבטלת לחזקה דכ"נ וכ"ה וחזקת מ"ק עדיף ואין להוציא מיד המוחזק וא"ש ד' הרמב"ן.
ובבכורות (ד' י"א) גבי המפקיד פירותיו אצל עו"ג הרי כפירותיו של עו"ג דאמרי' דחלפי' ודאי כמבואר שם בבכורות דחייב ליתן תרומה לכהן וקשה אמאי לא נימא כאן נמצא וכ"ה דכיון דהניח הישראל במקום מיוחד ומצאו במקום שהניח וכדקי"ל כה"ג ביו"ד (סי' ס"ג) גבי בשר שנתעלם מן העין דאם מצאו במקום שהניחו אמרי' כ"נ וכ"ה וכן משמע להדיא ממתניתין דביצה (ד' י') בזימן שחורים ומצא לבנים כו' משמע אבל זימן שחורים ומצא שחורים או לבנים ומצא לבנים אמרי' כ"נ וכ"ה יש לומר דכיון דהעו"ג נהנה בחליפין ודאי חלפינהו כמ"ש הש"ך ביו"ד (סי' קי"ח) יע"ש וה"נ ואכמ"ל יותר:

סעיף ה

ולשיטת הרא"ש ב"ב (ד' כ"ד) הנ"ל דכ' דלדידן דקי"ל כר"ח דרוב וקרוב הולכין אחר הרוב עינבי נמי שרי אפי' אי נמצא במקומו ממש בכרם של ערלה יש להבין מה יענה הרא"ש להוכחת הרמב"ן והנמוק"י מהא דקידושין (ד' ל"ח) בכרם הנטוע ירק וירק נמכר חוצה לו אסור וע"ש משום דאמרי' דמהאי כרם הוא ואמאי לא נימא רוב וקרוב הולכין אחר הרוב ולהרא"ש אפי' במקומו ממש:
ונלע"ד ליישב ד' הרא"ש דנחזי אנן בעיקר טעמא דמילתא דר' חנינא דרוב וקרוב הולכין אחר הרוב משום דס"ל דכיון דמצד א' הוא רוב ומצד א' הוא קרוב יותר שכיח דליפרוש מהרוב מלומר דפריש מקרוב וכ"כ הפני יהושע בביצה (ד' י' ב') דמצד הסברא רוב עדיף יע"ש. וכל דבר תלינן במצוי כמבואר בחולין (ד' נ"א) וביו"ד (סי' ל"ב) ועוד (סי' נ"ז) א"כ מה"ט ס"ל להרא"ש גם ברוב וקרוב אפי' אי נמצא במקומו ממש יותר שכיח לומר דפריש

מרוב מלומר דמקרוב בא אמנם כ"ז אי הספק הוא אי אחרים לקחו ממקום אחר והניחו כאן או נתגלגל או אחרים לקחו מכאן והניחו כאן או נתגלגל מכאן. בזה שייך לומר דיותר שכיח לומר דפריש מהרוב מלומר דפריש מקרוב. משא"כ אי הספק הי' אי הניח בכרם זה היין בעל הכרם בעצמו או אחרים הניחו כאן מעלמא מכרם אחר בודאי אמרי' דבעה"ב הניחו כאן בכרם שלו מיין של כרמו. מלומר דאחרים הניחו כאן מכרם אחר או נתגלגל מכרם אחר דזה יותר שכיח לומר דבעל הכרם בעצמו הניחו כאן מכרם שלו והו"ל רובא דעלמא מיעוט לגבי הקרוב דבעה"ב דלגבי רובא דעלמא קרוב דבעה"ב הוא רוב ושכיח יותר מרובא דעלמא והשתא יתיישב שפיר בע"ה קושיית הרמב"ן והנימוק"י מהא דכרם הנטוע ירק וירק נמכר חוצה לו על פתח הגן כיון דדרך הגננים למכור על פתח גינותיהן כמ"ש הרמב"ן והנמוק"י ומוכח מסוגיא דב"ק (ד' קי"ט). א"כ אין דרך בעלי גננים להניח אחרים למכור על פתח גינותיהן והם ימכרו במקום אחר א"כ זהו ממש רובא ושכיח יותר דפירות דעל פתח הגן הם מבעלי גננים. א"כ כאן הרוב דמעלמא הו"ל מיעוט לגבי קרוב דמפירות הגן הם והו"ל כאן רוב וקרוב משא"כ בעינבי דאישתכח בכרמא דערלה דבעה"ב בודאי לא הניחו וכמ"ש לעיל (סעיף ד') ורק הספק אי הגנבים גנבו מכאן והניחו כאן או גנבו מעלמא והצניעו כאן ס"ל להרא"ש בזה דאין שום סברא לומר דיותר שכיח דגנבו מזה הכרם והניחו כאן דאדרבא יש לומר שגנבו מרובא דעלמא והצניעו כאן ואינו אלא קרוב לחוד ורוב וקרוב הולכין אחר הרוב וכמ"ש. ומיושב קו' הרמב"ן והנמוק"י:

ויש לה"ר ברורה לזה מהא דע"ג (ד' ע'.) בעובדא דהנהו גנבי דהוי בפומבדיתא סליקו ופתחו חביתא אמר רבא חמרא שרי רוב גנבי ישראל וכ' הרא"ש משום דבפומבדיתא שכיחי גנבי ורמאי טובא כו' וכ"כ התוס' ב"ב (ד' נ"ה) יע"ש. וכ' עוד הרא"ש וכן במקומות שיש ליהודים מגרש בפ"ע נעול בלילה תלינן בגנבי ישראל ויעויין ביו"ד (סי' קכ"ט) ובב"י ובש"ך שם. ולשי' הרא"ש ב"ב (ד' כ"ד) דאפי' נמצא בכרם עצמו ג"כ אמרי' דרוב וקרוב הולכין אחר הרוב ואמרי' דהגנבים שקלו מעלמא. וה"נ אמאי תלינן בגנבי דפומבדיתא אמאי לא נימא דכיון דרוב גנבי דעלמא יותר מגנבי ישראל דפומבדיתא ואמאי לא ניזול בתר רוב גנבי דעלמא דהא בפומבדיתא לא מצריך הרא"ש שיהא נעולות בלילה ורק במגרש הצריך הרא"ש דיהא נעולות בלילה כדי שיהא עיר בפני עצמו דאל"כ הוה אזלי' בתר רוב העיר עו"ג. א"כ כיון דפומבדיתא אין דלתות מדינה נעולות א"כ אמאי לא אזלי' בתר רובא דעלמא א"ו הוא הדבר שדיברנו דהכא בעובדא דפומבדיתא נהי דרובא דגנבי לאו ישראל. דישראל מיעוט לגבי רובא דעלמא. אבל בפומבדיתא

עצמה דרוב גנבי דפומבדיתא ישראל משום דרובא ישראל כמ"ש שם בב"ב בהגהת הגרי"פ] וממילא רוב גנבי העיר ישראל כמ"ש התוס' והרא"ש. א"כ בפומבדיתא שכיח יותר גנבי דפומבדיתא מגנבי דעלמא דרך משל אי בפומבדיתא איכא חמשים גנבים ישראל הכי נאמר דבין לילה באו חמשים גנבים דעלמא. ע"כ דאפי' באו גנבי דעלמא הלילה בפומבדיתא מ"מ מיעוט הוא לגבי גנבי דפומבדיתא וא"כ קרוב דפומבדיתא הם רובא ג"כ לגבי רובא דגנבי דעלמא הבאים בזה הלילה לפומבדיתא וכ"כ התוס' ביבמות (ד' ט"ז:) ד"ה בדוכתייהו להדיא כמו הסברא שכתבתי יע"ש וכן מוכח להדיא בסופ"ק דכתובות (ד' ט"ו) דבנמצא הלך אחר רוב טבחי ישראל אפי' באין דלתות מדינה נעולות ולא אזלי' בתר רוב טבחי דעלמא וכן בפ"ב דב"מ (ד' כ"ד) בעובדא דר"ח מצא גדי שחוט בין טבריא לציפורי דהתירו משום שחיטה כו' ומסיק רבא דרוב עו"ג ורוב טבחי ישראל עי"ש והא ר' חנינא ורבא תרווייהו ס"ל דרו"ק הולכין אחר הרוב א"ו כדכתיבנא דרובא דטבחי דעלמא מיעוט הוא כאן לגבי טבחי דהאי אתרא שיובא משם לכאן השתא. ויעויין בפר"ח (סי' ס"ג) מ"ש בשם הרשב"א בתה"ב. ובב"י וש"ך יו"ד (סי' א') יע"ש וא"ש ד' הרא"ש בע"ה:

ובאופן זה יתיישב היטב קושיית קצוה"ח (סי' רס"ב) שהקשה לשי' הרא"ש דב"ב הנ"ל מהא דב"מ (ד' כ"ה) ובחו"מ (סי' רס"ב סעי' כ') מצא כלי ולפניו פירות כו' אי מהדר אפי' לגבי פירא כו' חייב להכריז ולשי' הרא"ש דס"ל דרוב וקרוב הולכין אחר הרוב אפי' בקורבא דבמקומו ממש. א"כ קשה אמאי לא תלינן דהכלי של אדם א' והפירות של רובא. דעלמא ואף שמוכח שמתוך הכלי נפל מ"מ לא עדיף מעינבא דאישתכח בכרם דס"ל להרא"ש דאמרי' דמעלמא בא והניח בקושיא יע"ש ובאופן הנ"ל יתיישב היטב והוא דאמרי' בב"מ (ד' כ"ג) מ"ט אמרו רבנן דמקום לא הוה סימן דאמרי' לי' כי היכא דלדידך מתרמי האי מקום ה"נ מתרמי לחברך כו' א"כ למאי דקיי"ל דמקום הוה סימן כמבואר בש"ס ובחו"מ (סי' רס"ב ורס"ז) א"כ מוכרח דסימן מקום הו"ל מטעם רוב. דלא מתרמי דאחר יאבד חפץ כזה דווקא במקום זה וכמ"ש התוס' שם בב"מ (ד' כ"ב ב') ד"ה אי דליכא סימן כו' דאין רגילות ששני בני אדם אבדו חפץ זה כזה ובמקום א' כו' יע"ש א"כ מבואר דסימן מקום הו"ל רוב דלא מתרמי דיאבד אחר מרובא דעלמא כאן דווקא במקום זה וא"כ הו"ל רובא דעלמא מיעוט לגבי רובא דמסתמא מהכלי נפל מטעם מקום דהו"ל סימן ומטעם רוב ג"כ אתינן עלה דלא מתרמי וכמ"ש התוס' הנ"ל ולהכי חייב להכריז ג"כ מטעם רוב א"כ הו"ל הסברא דלמא מכלי נפל רוב לגבי דלמא מדעלמא נפיל

והא דלא מהדר אפי' לגבי פירי דלא הוה סימן היינו משום דאיכא הוכחה דלאו מכלי נפיל וא"ש קושיית קצוה"ח על נכון בע"ה:

ובזה ירווח לן ליישב קושיית קצוה"ח שם שהקשה על הב"ש באה"ע (סי' י"ז ס"ק ס"ט) שכ' הב"ש וכל זה איירי שנמצא בבגדים אשר לבוש ארנקי או נמצא בידו טבעת אבל אם נמצא ארנקי סמוך לו לא מהני כי יש לומר הארנקי מונח מאז ומקדם ואין לדמות דינים אלו להא דאמרי' בפ' א"מ אם נמצא פירות סמוך לכלי כמ"ש בחו"מ (סי' רס"ב) עכ"ל הב"ש. וכ' ע"ז הקצוה"ח ופשיטותא דידי' לא נדע דנראה דהוא דומה ממש להך דהכא עכ"ל והניח בקושיא ולמש"כ א"ש ולק"מ. דע"כ לא אמרי' דמצא פירות סמוך לכלי דשל בעל הכלי אלא מטעמא דכתיבנא דהו"ל מטעם מקום דלא שכיח שיאבד אדם אחר פירות דווקא סמוך לכלי זה ומהדרי אפי' לכלי וכמ"ש התוס' דב"מ אבל כ"ז אינו אלא סימן בינוני א"כ כ"ז בממון דמהני סימנין בינונין מתקנת חז"ל אבל באי' א"א דקי"ל דלא מהני סימנים אמצעיים דספוקי מספקא דלמא סימנים בינונים לאו דאורייתא ובעינן דוקא סימנין מובהקים כמו נקב בצד אות פלוני כמבואר בש"ס ופוסקים באה"ע (סי' י"ז) א"כ כיון דנמצא סמוך לו אינו אלא מטעם סימן מקום וסימן מקום לא מהני באיסור א"א וזה ברור ומיושב קושיית קצוה"ח:

אבל מה שהקשה הקצוה"ח על הרא"ש דב"ב עוד מהא דע"ג (ד' נ') גבי אבנים שנמצאו בצד מרקוליס במקורבות כו"ע לא פליגי דאסור ולפירש"י תוך אמה סמוך למרקוליס תלינן דממרקוליס נפיל. ולשי' תוס' בתוך ד"א יע"ש. ואמאי הא רוב וקרוב הולכין אחר הרוב והאבנים המקורבים למרקוליס הם רק מעלמא והניח בצ"ע לכאורה הוא קושיא אלימתא דהכא ליכא לשנויי כדכתיבנא בנא לעיל דבשלמא במצא פירות לפני הכלי הו"ל רובא דלא מתרמי דאדם אחר יאבד אותם פירות דווקא סמוך לכלי ומהדר הכלי אפי' לגבי פירי משא"כ במרקוליס נהי דשכיחי ועבידי דמיסתרגי באבני מרקוליס וכדאיתא כה"ג ברפ"ק דנדה (דף ד'.) גבי כיכר ע"ג הדף ומדף טמא תחתי' כו' ואמר ר"א לא נצרכא אלא למקום מדרון וכדפירש"י דראוי לפול מע"ג מדרון יע"ש. אבל מ"מ אטו לא שכיח אבנים מהשדה קודם שנעשה המרקוליס דבשדה שכיח אבנים כדאמרי' בב"ב (ד' ס"ט.) יעו"ש א"כ לכאורה קשיא כמ"ש קצוה"ח:

וליישב זה בהקדם דהנה קיי"ל דכל קבוע כמע"מ דמיא ובנמצא הלך אחר הרוב וכל דפריש מרובא פריש והנה התוס' בזבחים (ד' ע"ג) ובחולין (ד' צ"ה) ובפסחים (ד' ט') כתבו דדוקא שלא ראינו שפירש מהקבוע אבל אי חזינן דפירש מהקבוע ולא ידעינן

מאיזהו. או שראה שלקח העו"ג מהמקולין הו"ל קבוע וכ"פ ביו"ד (סי' ק"י) יע"ש ובאחרונים באורך:

ויש לחקור בדבר שדרכו לפרוש ופירש שלא בפנינו אי חשיב כפירש לפנינו דהא אנן סהדי דדרכו לפרוש או דלמא דהשתא מיהת שלא בפנינו פירש ואמרינן ביה כל דפריש מרובא פריש ולכאורה יש להוכיח מהא דזבחים (ד' ע"ג:) דאמר אלא ניכבשינהו דניידי ונימא כל דפריש מרובא פריש וכתבו התוס' וכגון שלא בפנינו פירשו ממקום הקבוע דאי היתה הפרשה בפנינו היו אסורין כאלו לקחו ממקום הקבוע כו' יע"ש אלמא דאע"ג דניכבשינהו דניידי והו"ל דרכן לפרוש מ"מ דווקא כשפירש בפנינו אבל כשפירש שלא בפנינו שריא. ולא אמרינן דכיון דדרכן לפרוש והו"ל אנן סהדי הו"ל כפירש בפנינו. אמנם זה אינו ראיה דבאמת לדעת הרא"ש ביומא (ד' פ"ד ב') והטואו"ח (סי' שכ"ט) והביאו הרמ"א ביו"ד (סימן ק"י סעי' וא"ו) ובד"מ שם (ס"ק ד') דס"ל דכל שנעקרו כולם ובטיל מיניה שם קבוע אפי' פירש לפנינו גם כן שרי וכן דעת הרשב"א בתה"ב והביאו הש"ך (שם ס"ק ל"ה) דכל שנתפזרו כולם ובטיל מיני' שם קבוע מותר אפי' פירש א' לפנינו אמרינן בו כל דפריש מרובא פריש דבטיל מיניה שם קבוע יע"ש באחרונים ודלא כמ"ש התוס' בזבחים דדווקא כשפירש שלא בפנינו דבאמת להרשב"א והרא"ש אפי' פירש בפנינו ג"כ שריא כל דנתפזרו ובטיל מיניה שם קביעות אבל היכא דהקביעות במקומן קבוע וקיימא באמת כל שדרכן לפרוש י"ל דהו"ל כפריש בפנינו להרא"ש והרשב"א ודלא כשיטת התוס':

וראיתי לאחד קדוש מדבר ה"ה רבינו הגאון מוהר"י בפלתי (סי' ס"ג) שהקשה לשי' הרשב"א והרא"ש דס"ל דאפי' בקורבא דמוכח רוב עדיף. א"כ תיקשי מהא דתנן בשקלים ומייתי לה בקידושין (ד' נ"ו) דבהמה הנמצא חוץ לירושלים עד מגדל עדר זכרים עולות נקיבות שלמים אמאי לא ניזול בתר רובא דעלמא דמן א"י וסביביו באו והם חולין גמורים ומה לן למיזל בתר קרוב מירושלים ותירץ דכיון דבהמות קדשים שבירושלים הו"ל קבוע וכמע"מ דמי א"כ מה"ט מן ירושלים עד מגדל עדר שייך הכל לירושלים הואיל והבהמות של ירושלים רועין שם א"כ כל הבהמות הנמצאות אינן בגדר פרוש רק בגדר קבוע יע"ש מבואר מדברי הפלתי דלשי' הרשב"א והרא"ש דכל שדרכן לרעות ולפרוש הו"ל כמו שפירש לפנינו וכל קבוע כמע"מ דמי ודלא כשי' התוס' בזבחים (ד' ע"ג) הנ"ל:

ויש לי להביא סמוכין לזה מד' הרשב"א בחי' לחולין (ד' צ"ה) שכתב דהא דאמרינן דבנמצא הלך אחר הרוב היינו כשפירש מהמקולין. אבל במקולין אסור דהא נולד לנו הספק בקבוע ע"ש וטעמו עכצ"ל דכיון דבמקולין דרכן לטלטל הבשר ע"י הלוקחין

ולראות השמינה היא אם רזה אם כן דרכו בכך לפרוש ולטלטל הו"ל כפירש לפנינו אפי' פירש א' שלא בפנינו מבואר מד' הרשב"א להדיא כסברת הפלתי דכל שדרכן לפרוש הו"ל כפירש לפנינו וזה ברור

ובזה נלע"ד ליישב קושיית המשנה למלך (פ"ז מהל' מתנות עניים הל' ט' ובפ"א מהל' מטמאי משכב ומושב הל' י"ד) שהקשה על המרדכי סוף חולין (ד' קל"ד) אמאי דתנן התם חורי הנמלים שבתוך הקמה הרי הוא של בעה"ב. שלאחר הקוצרים כו' רמ"א הכל לעניים שספק לקט לקט והקשה המרדכי בשם רבינו משולם אמאי לא ניזול בתר רובא דקמה דבעה"ב ותירץ דהו"ל קבוע וכל קבוע כמע"מ דמי וכתב המל"מ דכוונת דבריו. דכאן היה קבוע צבור של בעה"ב וצבור של עניים א"כ הו"ל קבוע ותמה המשנה למלך הא קי"ל דבנמצא הלך אחר הרוב כל שלא ראינו שפירש ממקום קביעותו אזלינן בת"ר ואמרי' דכל דפריש מרובא פריש וא"כ ה"נ בחורי הנמלים ניזל בת"ר והניח בצ"ע:

ולמ"ש א"ש דהמרדכי ס"ל כשי' הרשב"א והרא"ש כו' והכא בחורי הנמלים דכיון דדרכן לאגור ולקבץ לחמן מהתבואות הו"ל כמו בהמות דמגד"ע דהו"ל כפירש לפנינו והו"ל קבוע כמע"מ דמיא וה"נ בחורי הנמלים דרכן לאגור ולקבץ הו"ל כפירש לפנינו והו"ל שפיר כל קבוע כמע"מ ומיושב קושי' המל"מ:

איברא אף שהוכחנו סמוכין לד' הפלתי מד' הרשב"א דחולין והמרדכי סוף חולין כמ"ש. מ"מ תיקשי לן מהא דב"ב (ד' כ"ג) דפריך לר' חנינא דאמר דרוב וקרוב הולכין אחר הרוב ממתני' דניפול הנמצא בתוך חמשים אמה הרי הוא של בעל השובך ולר' חנינא אמאי הרי הם של בעל השובך ניזול בתר רובא דעלמא:

והשתא מאי פריך הא אמרינן לעיל (ד' כ"ג.) דעד חמשים אמה כרסייהו מליאן א"כ הו"ל כמו דרכן לפרוש ולרעות כבהמות דמגדל עדר. והו"ל כפירש לפנינו דמי א"כ הו"ל השובך קבוע וכל קבוע כמע"מ וכל היכא דהו"ל מחצה על מחצה אזלינן בתר קרוב כדאמר להדיא לקמן בגמ' דבשוין אזלינן בתר קרוב וה"נ כיון דהו"ל קבוע וכמחצה על מחצה א"כ הו"ל שוין א"כ ממילא אזלינן בתר קרוב א"כ מאי פריך לר' חנינא וי"ל דלמש"כ הפלתי ושאר אחרונים ביו"ד (סי' ק"י) דהא דקבוע כמע"מ דמי ודוחה להרוב ה"ה אף אם היה קרוב לאחד החניות השחוטות יותר מהחנויות הטריפות לא אזלינן בתר קרוב דכיון דקבוע דוחה לרוב ורוב דוחה לקרוב אם כן כ"ש דקבוע דוחה לקרוב וא"כ אף אם עומד סמוך לחנות הכשירה כיון דקבוע כמע"מ דוחה נמי לקרוב. ורא"ה לזה מהא דנזיר (ד' י"ב) דאמ' התם האומר לשלוחו צא וקדש לי אשה אסור בכל הנשים שבעולם ואמרינן הטעם דהו"ל קבוע דהדרא לניחותא ע"ש וקשה אותו עיר שהשליח

שוכן בה יאסרו הנשים ואידך יהא שרי דהא הם קרובים לשליח יותר משארי נשים שבעיירות אחרות ואזלי' בתר קורבא דאורייתא ועכצ"ל הואיל דחדית לן רחמנא דקבוע דוחה לרוב ורוב דוחה קרוב א"כ כ"ש דקבוע דוחה קרוב ולא אזלינן בתר קורבא כלל ולעולם מידי ספיקא לא נפקא:

והשתא א"ש דהא דאמרי' ב"ב (ד' כ"ג) דבשוין אזלינן בתר קרוב היינו בדשוין במניין ממש. אבל בקבוע דגזה"כ הוא דלא ניזול בתר רוב כ"ש דלא אזלינן בתר קרוב א"כ לפי"ז הכי פריך לר"ח. בשלמא אי נאמר דלא כר' חנינא דרוב וקרוב הולכין אחר קרוב א"כ חזינן דקרוב עדיף אף מרוב א"כ בקבוע מהני ג"כ קרוב ולהכי שפיר של בעל השובך אבל אי נימא כר"ח דרוב עדיף מקרוב. א"כ כיון דגזרה תורה דקבוע דוחה לרוב דלר"ח דהוא עדיף מקרוב אם כן איכא הוכחה לר"ח דקבוע עדיף מקרוב מק"ו דקבוע עדיף מרוב דעדיף מקרוב אם כן אמאי של בעל השובך הו"ל לומר יחלוקו כיון דלר"ח מוכח דקבוע עדיף מקרוב מק"ו דרוב. א"כ שפיר תיקשי לר"ח אמאי של בעל השובך. משא"כ אי דלא כר"ח א"כ באמת קרוב עדיף מרוב:

א"כ ליכא הוכחה דקבוע עדיף מקרוב דנהי דקבוע עדיף מרוב אבל מקרוב לא עדיף א"כ הכא דקרוב הוא להכי הרי הוא של בעל השובך אבל לר' חנינא קשיא כדכתיבנא וזה ברור ת"ל:

ומעתה יתיישב היטב בע"ה קושיית הקצוה"ח שהקשה על הרא"ש והרשב"א מהא דע"ג (ד' נ') הנ"ל. דשאני התם דכיון דדרכן למיפל ועבידי דמשתרגי סמוך באמה לרש"י וד' אמות לשיט' תוס' הו"ל כפירש לפנינו והו"ל קבוע וכל קבוע כמע"מ ולא מטעם קרוב אתינן עלה וא"ש:

ולפי זה יתיישב נמי דלא תקשי על רשב"א והרא"ש מהוכחת הנמוק"י והרמב"ן מהא דכרם הנטוע ירק כו' הנ"ל ולמש"כ א"ש דהכא כיון דדרכן של גננים למכור אפתח הגן שלו הו"ל כפירש לפנינו א"כ מטעם קבוע אתינן עלה ולא מטעם רוב והו"ל ספק ערלה בא"י ואסור ויתיישב הכל בע"ה על נכון:

תבנן לדינא לפי מאי דקיי"ל כהרמב"ן והנמוק"י כמבואר ביו"ד (סי' רצ"ד) וגם למש"כ להוכיח מהא דסופ"ק דכתובות (ד' ט"ו) ומפ"ב דב"מ (ד' כ"ד) בע"ג (ד' ע') ומפוסקים (ביו"ד סי' א') ועוד שם (סי' קכ"ט) דאזלינן בתר רוב טבחי העיר וכן בתר רוב גנבי העיר וה"נ אזלי' בתר רוב פירות העיר דאינן מחוץ לתחום דהו"ל פירות דעלמא דחוץ לתחום שהובאו לעיר מיעוט לגבי פירות העיר ששבתו בעיר והו"ל ממש כההיא דכתיבנא

דאזלי' בתר פירות העיר לכו"ע לא מיבעי לשיטת הרמב"ן והנמוק"י אלא אפי' לשיטת הרא"ש והרשב"א כמ"ש ומיושב פסק השו"ע (סי' שכ"ה) ודלא כהט"ז כנלע"ד:

סעיף ו

אך לפי מה שהוכחנו לשיטת הגאונים והרי"ף והרמב"ם והרמב"ן והשו"ע (סי' שכ"ה וסי' תקט"ו) דבטלטול ג"כ אמרי' דשיל"מ אסור מספק אף דטלט' דהיום יפסיד:

יש להקשות מהא דפ"ק דעירובין (ד' ה') רב אשי אמר אפי' תימא במבוי שמונה גמי לא צריך לחי. מנ"פ אי עומד נפיש ניתר בעומד מרובה על הפרוץ ואי פרוץ נפיש ניתר משום לחי מאי אמרת תרווייהו כהדדי הו"ל ספק דבריהם וקשה הא הו"ל ספק בדשיל"מ בטלטול דלמחר יטלטל בהיתר גמור אף דטלטול דהיום יפסיד:

וא"ל דלמש"כ התוס' שם בשם הר"ר שמעי' משום דהו"ל כעין ס"ס ברוב צדדין יש להקל זה אינו. ואעתיק ד' התוס' מפני שיש לי ביסוד ד' התוס' משא ומתן והוא דהנה התוס' שם בד"ה ספק דדבריהם כו' הקשו וז"ל וא"ת תיפוק ליה דקיי"ל בפירקין (ד' ט"ז) דפרוץ כעומד מותר וי"ל דהכא קיימינן אליבא דרב הונא ברי' דרב יהושע דאי"ל לקמן דפרוץ כעומד אסור וא"ת אמאי הוה ספק דדבריהם הא קיי"ל דבידי אדם אפשר לצמצם כו' וי"ל הואיל ואי אפשר לצמצם אלא על ידי טורח גדול לא הטריחו לצמצם ולמדוד בספק דבריהם כו':

[**הג"ה בד**' התוס' אלו יישבתי בחי' ליו"ד (סי' צ"ח) פסק התו"ח שהביאו הש"ך (בסי' צ"ח ס"ק ז') שכ' אפי' נפל חלב לבשר עוף שהוא דרבנן אפי' הכי אם נשפך אסור הואיל וטכ"ע דאוריי':

ותמה הש"ך שם הא בשר עוף בחלב דרבנן וחולק עליו יעו"ש ולע"ד ד' התוס' נכונים דלמש"כ התוס' כאן בעירובין (ד' ה') דבסד"ר היכא דאפשר לברר בלי טורח צריך לברר ועיין בפמ"ג ביו"ד (סי' ק"י) וה"נ אפשר לברר בלי טורח ע"י קפילא וכן נלע"ד להביא ראי' מד' הרשב"ם ב"ב (ד' קמ"ג.) ד"ה כשהוא תורם כו' יע"ש וקישות הוא תרומת ירק דרבנן א"ו כיון דאפשר לברר בקל ע"י בדיקת הקישות אי מתוק אי לאו ועיין ברכות (ד' כ"ה) גבי ספק מי רגלים כו' ואפ"ל דהתם משום כבוד הבריות לא הצריכו לברר ועיין בברכות (דף נ"ג) היה הולך בכרך כו' בודק אחריו אם ישראל הוא מברך ועיין כ"מ פ"ז מהל' חו"מ עכ"ה]:

וה"ר שמעי' פי' דמצי' למימר דבידי אדם נמי אי אפשר לצמצם והא דפרוץ כעומד מותר משום דהוה כעין ס"ס שמא עומד מרובה ואפי' כי לא נפיש ושוו כהדדי מותר והשתא שפיר קרי ליה ספק דבריהם אך קשה מאי איריא ספק דבריהם אפי' בדאורייתא נמי

שרי כיון דההיתר קרוב מן האיסור כו' וי"ל דהא דשרי הכא אי פרוץ נפיש היינו בח' אמות מצומצמות אבל שמא יש מעט יותר ואפי' אי פרוץ נפיש איכא ד' אמות ולכך לא שרי אלא בס' דברי' עכ"ל וכתב מהרש"ל נ"ב משום דהוה האיסור קרוב מן ההיתר לסוגיא דילן דס"ל דפרוץ כעומד אסור עכ"ל כוונתו בזה דבאמת להרר"ש דבידי אדם נמי אי אפשר לצמצם א"כ בכל פרוץ כעומד איכא ג' צדדים דלמא עומד נפיש ודלמא פרוץ נפיש ודלמא כהדדי. א"כ לר"פ דס"ל דפרוץ כעומד מותר דהכי אגמרי' רחמנא כו' א"כ איכא תרי צדדין להתיר בכל פרוץ כעומד חדא דלמא עומד נפיש ועוד דלמא כהדדי ואינו אלא מיעוט לאיסור דלמא פרוץ נפיש. אבל לרב הונא ברי' דרב יהושע דס"ל דפרוץ כעומד אסור דהכי אגמרי' רחמנא למשה גדור רובא א"כ בכל פרוץ כעומד איכא תרי צדדין לאיסור דלמא פרוץ נפיש ועוד דלמא כהדדי ואסור. ואינו אלא חד צד להיתר היינו דלמא עומד נפיש א"כ סוגי' דילן ע"כ ס"ל כר"ה בריה דרב יהושע דאי דס"ל כר"פ ולהרר"ש לר"פ איכא תרי צדדין להיתר דלמא עומד נפיש ודלמא פרוץ כעומד מותר. ואינו אלא מיעוט דלמא פרוץ נפיש וגם איכא ד' אמות במשוייר כיון דא"א לצמצם ואינו נידון משום לחי א"כ אמאי צ"ל ספק דבריהם ע"כ כרב הונא בריה דר' יהושע אזיל סוגיא זו ולרב הונא ברדר"י כאן איכא תרי צדדין לאיסור היינו דלמא פרוץ נפיש וגם יש ד' אמות במשוייר דאינו נידון משום לחי ודלמא פרוץ כעומד ואסור לר"ה ברי' דר' יהושע א"כ אע"ג דאיכא רוב צדדין לאיסור מ"מ שרי בדרבנן ע"כ כוונת התוס' ומהרש"ל אלמא דאדרבא דלשיטת ה"ר שמעיה מקילינן יותר בדרבנן אפי' בדאיכא רוב צדדין לאיסור מ"מ מותר בדרבנן וקשה הא הו"ל ספיקא דרבנן בטלטול ולהרי"ף והרמב"ם וסייעתם דטלטול ג"כ הו"ל דשיל"מ ואמאי מקילינן בדרבנן ומה גם ברוב צדדין להחמיר מקילינן אתמהה [דברינו אלה לפי שיטת מהרש"ל ל בכוונת תוס' אבל באמת למאי דמסקי התוס' דשוה בשוה מצומצם לא שכיח א"כ ליכא רוב צדדין לאיסור אלא סמוך מיעוטא לפלגא והארכתי בזה בתש' במק"א בע"ה ודו"ק]:

אך ביסוד ד' הרר"ש יש לי בזה מקום עיון דנראה דס"ל דבדרבנן אפי' רוב צדדין להחמיר ג"כ מקילינן וכן דעת התוס' לקמן בעירובין (ד' ל"ה ב') בד"ה ספק לא טבל כו' שכ' הך ס"ס נקיט משום רבותא דסיפא דאפי"ה בטומאה קלה טהור והיינו דס"ל להתוס' דבס"ס להחמיר מקילינן שם בטומאה קלה וכן כתב הרע"ב (בפ"ב דמקוואות) אבל הרמב"ם בפ' יו"ד מהל' מקוואות ס"ל דאו או קתני אבל היכא דאיכא ס"ס להחמיר אף בדרבנן מחמירינן ויעויין במל"מ (פ"ד מהל' בכורות) ובפ"ח מהל' שאר אה"ט (הל' ה') ובפ' יו"ד

מהל' מקוואות (הל' ו) יע"ש ולפי' הרמב"ם ע"כ לא ס"ל כפי' הרר"ש וע"כ דס"ל כתירוץ קמא דהתוס' דמשום דאיכא טירחא רבא לא אטרחוהו רבנן למדוד

ויש להביא ראיה לשיטת התוס' והרר"ש דבדרבנן אפי' איכא ס"ס להחמיר מקילינן מהא דעירובין (ד' מ"ג.) גבי בעיא דרב חנניא אי יש תחומין למעלה מיו"ד אי לאו ובעי למיפשט מהא דעובדא דר"ג ור"י דהלכו בספינה אא"ב דיש תחומין משו"ה רצו אא"א דאין תחומין אמאי רצו כו' וקשה דלמא ספוקי מספקא להו אי יש תחומין אי לאו כדאמר לקמן האי תנא ספוקי מספקא ליה כו' וא"כ איכא ס"ס להחמיר דלמא יש תחומין ואת"ל אין תחומין דלמא פ"א היה הספינה למטה מיו"ד וכשהיה בתוך יו"ד פעם אחת אפילו באמצע יום השבת אסור כמבואר (בסי' ת"ד) בב"י בשם הרשב"א ורי"ו וכן מבואר בתוס' (ד' מ"ה ע"ב) ד"ה ליקני שביתה כו' א"כ הו"ל ס"ס להחמיר להכי החמירו א"ו כשיטת התוס' (ד' ל"ה) והרר"ש דבדרבנן אפי' תרי צדדין להחמיר ג"כ מקילינן ושפיר מקשה אמאי רצו. וצ"ע:

ואחרי כותבי זה מצאתי בשעה"מ פיו"ד מהל' מקוואות (כלל ה') שהביא כעין ראיה זו מד' הרב המגיד פכ"ז מהל' שבת (הל' ג') שכ' והליכה בנהרות ויש ספק אי למעלה מיו"ד אי לאו ספיקא לקולא וקשה הא הו"ל ס"ס להחמיר דלמא יש תחומין למעלה מיו"ד ואת"ל דאין תחומין דלמא היה למטה מיו"ד אלמא דס"ס להחמיר ג"כ מקילינן בדרבנן יע"ש:

ונלע"ד דאין ראיה והוא דהנה בעירובין (ד' מ"ה.) פליגי ר' יוחנן ב"נ ורבנן בישן אי קנה שביתה במקומו ויש לו אלפים לכל רוח דריב"נ סבר דקנה שביתה ורבנן סברי דלא קני שביתה ואין לו אלא ד"א ומסיק בגמ' דטעמא דריב"נ משום דהואיל אי ניעור קנה ישן נמי קנה ורבנן סברי דלא אמרי' הואיל כו' ופסק כריב"נ בישן משום הואיל ובחפצי הפקר כרבנן דלא קנה שביתה והכל לקולא כמבואר בש"ס (ד' מ"ו.) ובתוס' ד"ה קמ"ל הלכה כו' יע"ש והנה לעיל בערובין (ד' ל"ח ב') מבואר דבעינן לכל הפחות מחשבה לקנות שביתה כדאמר שם דאזיל ושתיק כו' ושו"ע (סי' תט"ז סעי' ב') והא דמוקמינן אחזקת תחום ביתו אפי' לא מכוין לקנות היינו משום מיגו דאי בעי אמר ולר"י ב"נ משום דמסתמא דעתו כאנשי העיר כמ"ש התוס' שם (ד' ל"ח) ע"ש:

וא"כ נחזי אנן בהולך בספינה ואינו יודע אי הוה למטה מיו"ד אי לאו הא סתם ספינות הולכות למעלה מיו"ד כדאמר בשבת (ד' ק':) גמירי דאין ספינה הולכת פחות מיו"ד יע"ש. א"כ מסתמא לא נתכוין לקנות. מאי איכא למימר דלא גרע מישן דקנה שביתה משום דהואיל ניעור קנה ישן נמי קני מה"ט ה"נ הואיל אי מתכוין לקנות שביתה קנה

אפי' אי לא נתכוין נמי קנה משום הואיל זה אינו דהא כיון דרוב ימים ונהרות למעלה מיו"ד ולא שכיח דיהיה בתוך יו"ד ולחשוב לקנות שביתה א"כ הו"ל הואיל דלא שכיח וכבר כ' התוס' בפסחים (ד' מ"ו ב') ד"ה רבה כו' דהואיל דלא שכיח לא אמרי' יע"ש. א"כ ה"נ ליכא למימר דהואיל אי הוה יודע דהיה למטה מיו"ד היה קונה שביתה אפי' אי אינו יודע נמי קני זה אינו דלא שכיח שיהיה למטה מיו"ד ולידע אי הוה בתוך יו"ד א"כ הספק דלמא למטה מיו"ד לא הוה ספק כלל ואינו אלא ספיקא דלמא יש תחומין למעלה מיו"ד וכיון דיש תחומין כו' א"כ הו"ל כארעא סמיכתא מסתמא קנה שביתה אפי' למעלה מיו"ד ושפיר כ' הרב המגיד דהו"ל ספק דרבנן אבל אי הוה ס"ס להחמיר אפי' בדרבנן מחמרינן ומיושב קושייתינו וקושיית השעה"מ הנ"ל בחדא מחתא ועונ"ל ליישב קושייתינו הנ"ל דאי הוה משני הגמ' לעיל כמ"ש אינו אלא לריב"נ דאמרינן הואיל כו' וה"נ אמרי' הואיל אי ידע שהוא בתוך יו"ד כו' אבל לרבנן דס"ל דישן לא קנה שביתה ולא אמרינן הואיל וה"נ לא אמרינן הואיל אי הוה יודע דהוא למטה מיו"ד היה קונה שביתה השתא נמי קנה שביתה וא"כ הגמרא רוצה לשנויי אפילו לרבנן דפליגי עליה דריב"נ וא"ש כנלע"ד:

עוד הביא השעה"מ ראיה דלא כהמל"מ מהא דכתב הרמב"ם בפי"ד מהלכות אבוה"ט (הל' ד') היה מונח ע"ג מי חטאת ומי חטאת צפין ע"פ המים הרי זה ספק אי כמונח אי לאו לפיכך יראה לי דספיקו טהור ע"כ. וכתב הכ"מ ונראה שטעמו דכיון דטיהרו חכמים ספק טומאה צפה על פני המים הו"ל ספיקא דרבנן לקולא עכ"ל הכ"מ. והשתא קשה הא איכא הכא ס"ס להחמיר ודלמא הוה כמונח ואת"ל לאו כמונח דלמא נגע א"ו דכיון דטיהרו ספק טומאה צפה הו"ה אפי' בתרי ספיקי להחמיר יע"ש:

ולענ"ד גם זו אינה ראייה כלל דה"נ איכא ס"ס להקל דלמא לאו כמונח ואת"ל כמונח דלמא לא נגע מאי אמרת בהספק דלמא לאו כמונח אין התירו ברור דאפי' לאו כמונח ג"כ איכא ספיקא דלמא נגע זה אינו דכמו כן בס"ס דלהחמיר בהספק הראשון גם כן אין איסור ברור דהיינו הספק הראשון דלמא כמונח אכתי אין איסורו ברור דאפי' דלמא כמונח אכתי ספיקא הוה דלמא לא נגע וכי בשביל הספק דלמא כמונח יטמא ודאי אכתי אינו אלא ספיקא דלמא לא נגע. אמנם נלע"ד דזה תליא במחלוקת התוס' בזה אי ספק טומאה ברה"י טמא ודאי אי לאו דהנה מד' התוס' בשבועות (ד' י"ט א) ד"ה הלך בראשון כו' מבואר דס"ל דס' טומאה ברה"י הו"ל טומאה ודאית ואי נכנס למקדש חייב וכן מבואר מד' התוס' בנדה (ד' ב'.) סוף ד"ה והלל כו' יע"ש אמנם מד' התוס' בסוטה (ד' כח.) ד"ה מה ת"ל כו' וביבמות (דף י"א ב) בד"ה מאי נסתרה כו' משמע דס"ל דלא הוה

ודאי אלא ספק יע"ש וכן משמע מדברי רש"י בסוטה (ד' כ"ח) ד"ה מגיד כו' וכן מרש"י חולין (ד' ט' ב) ד"ה הלכתא כו' שכ' וז"ל וגזירת הכתוב הוא דהא ברה"י לחומרא אזלינן וכל ספק דאיסורא נמי לחומרא בעי' למיזל כו' עכ"ל וכן משמע להדיא מדברי רש"י פסחים (ד' ט"ז.) ד"ה ספק משקה כו' יע"ש. וכן מבואר מד' הרמב"ם פי"א מהל' שגגות (הל' וא"ו) דכ' דאם הלך בראשון שהוא ס' טומאה ונכנס למקדש דאינו מביא קרבן דהרי אינו אלא ספק ומיסתם סתם לה אפי' בשביל של רה"י ודלא כהתוס' שבועות (ד' י"ט) וכן מבואר להדיא מד' הרמב"ם בפ"ט מהל' טומאת מת (הל' י"ב) וברמב"ם (פט"ז מהל' אבוה"ט הל' א') יע"ש דמבואר מדבריו ז"ל להדיא דס"ט ברה"י אינו אלא מדברי סופרים יע"ש. ועיין בירושלמי סופ"ח דפסחים ואכמ"ל בזה א"כ מעתה לשיטת התוס' בשבועות ונדה שכתבתי דס"ט ברה"י הו"ל טומאה ודאית א"כ שפיר בס"ס להחמיר הו"ל בספק הראשון איסור ודאי דכיון דכמונח דמי א"כ הו"ל טומאה ודאי משום ס"ט ברה"י אבל להרמב"ם לשיטתו דס"ל דס' טומאה ברה"י אינו ודאי רק ספק א"כ כמו דבס"ס להקל שכ' דלמא לאו כמונח דמיא אינו ודאי טהור דדלמא נגע ה"נ בהס"ס להחמיר שעושה השעה"מ דלמא כמונח גם כן אינו ודאי טמא. משא"כ בהס"ס להחמיר שכ' המל"מ הוה הס' הראשון דמספקי' דלמא בנותר נגע הו"ל טמא ודאי ונסתר ראיית השעה"מ בע"ה וז"ב:

ומ"ש התו' דברוב צדדין להיתר מהני אפי' באיסור דאורייתא באמת כן דעת הרשב"א והריטב"א בקידושין (ד' ע"ג) והביאם גם כן הפני יהושע שם ד"ה אמר רבא דבר תורה כו' ומש"כ בביאור דבריהם יע"ש:

ויש להקשות לשיטת הר"ר שמעיה והרשב"א והריטב"א מסוגיא דזבחים (ד' פ'.) גבי צלוחית של מי חטאת שנפלו לתוכן מים כל שהוא דר"א אומר יזה שתי הזאות ומסיק רב אשי דקסבר ר' אליעזר דאין בילה אם כן איכא חד הזאה חיישינן דלמא כולה מים. אבל אי איכא שתי הזאות אי אפשר דלית ביה פורתא דמי חטאת והזאה א"צ שיעור והשתא לשיטת תוס' והרשב"א והריטב"א דהיכא דאיכא רוב צדדין להיתר מהני אף בדאורייתא א"כ אמאי לא סגי בחד הזאה משום רוב צדדין צד אחד להיתר דלמא כולה מי חטאת כיון דאין בילה וצד הב' דלמא איכא בהאי הזאה גם ממי חטאת דהא הזאה א"צ שיעור וכי משום שאין בילה ליכא למימר דגם יש שניהם מים ומי חטאת ביחד א"כ איכא רוב צדדין להיתר וצד א' לאיסור דלמא כולה מים בהזאה א' ואין לומר דדלמא קסבר ר"א כר"מ דחייש למיעוט אם כן מה"ט לא מהני נמי רוב צדדין להיתר דהא מ"מ מיעוט לאיסור איכא ולהכי משני רב אשי אליבא דר"א דבעי' שתי הזאות. זה אינו דסוגיא

ערוכה ביבמות (ד' ס"א:) דת"ל לר"א דקטנה מתייבמת ולא חולצת משום דס"ל דרוב קטנות לאו איילונית נינהו יע"ש:

וי"ל דלמש"כ התוס' בבכורות (ד' כ') ובכמה דוכתי' וכ"כ הרמב"ן והרשב"א והנמוק"י ביבמות (ד' קי"ט) דאפי' למאי דקי"ל כרבנן דלא חיישי' למעוטא מ"מ אי איכא חזקה בהדה אמרי' סמוך מיעוטא לחזקה וכ"פ הרמ"א ביו"ד (סי' שט"ז סעי' ג') יע"ש וה"נ כיון דאיכא חזקה דאוקי גברא בחזקת טמא עיין בריש נדה (ד' ג') ובקידושין (ד' ע"ט) ויעויין תוס' חולין (דף י"א) דיה מנא כו' ובפני יהושע בקידושין שם ד"ה מעתה כו' א"כ א"ש הא דזבחים דאמרי' סמוך מיעוטא לחזקה וא"ש:

סעיף ז

עכ"פ לשיטת הרי"ף והרמב"ם והרמב"ן והשו"ע (סי' שכ"ה) דאפי' בטלטול ג"כ אמרי' דשיל"מ אסור א"כ תיקשי מהא דפ"ק דעירובין (ד' ה') הנ"ל הא הו"ל סד"ר בטלטול ולדידהו הו"ל דשיל"מ ואמאי פסקינן לקולא וכן הא דשבת (ד' ס"ה ב') גבי איבעיא דפורפת על האבן פסק הרי"ף והרא"ש והטוש"ע (סי' ש"ג סעי' כ"ג) דלכרמלית מותר מטעם סד"ר לקולא וקשה הא הו"ל דשיל"מ בטלטול ואפילו ספיקו אסור:

אמנם מההיא דפורפת על האבן י"ל דמכאן יש להביא ראי' למש"כ השאגת ארי' (סי' צ') ובת' הגרע"א (סי' ס"ה) וכ"כ הפר"ח באו"ח (סי' תצ"ז) דבספיקא דדינא בדרבנן ספיקו להקל אף בדשיל"מ יע"ש ומכאן ראי' מהא דפורפת על האבן דהו"ל ספיקא דדינא אי מותר אי לאו ספיקא לקולא אפי' בדשיל"מ:

ומה"ט נלע"ד דלהכי פסק הרמב"ם בתשובה והביאו הרב המגיד בשם תשובת הרמב"ם (פכ"ז מהל' שבת) דבתחומין למעלה מעשרה דכיון דסלקא בתיקו בתחומין דרבנן ספיקא לקולא וקשה הא הרמב"ם בעצמו ס"ל דס' חוץ לתחום ספיקו אסור כמ"ש לעיל אע"כ דהו"ל סד"ר בדשיל"מ בספיקא דדינא וכדכתיבנא ואתי שפיר:

ובזה יתיישב מה שיש להקשות מהא דפ"ק דב"ב (ד' ג' ב') דאיבעיא להו הן וסידן או הן בלא סידן אמר רנב"י מסתברא הן וסידן דאי ס"ד הן בלא סידן ליתני לשיעורן כו' ת"ש הקורה שאמרו רחבה כדי לקבל אריח ואריח חצי לבינה של ג' טפחים אלמא הן בלא סידן ומשני התם ברברבתא דיקא נמי דקתני של ג' טפחים והקשו תוס' דלמא מכלל דאיכא רברבתא ומאי דיקא ותי' דאם אינו פחות מג' אבל גדולות יש א"כ בכדי נקיט חצי לבינה של ג' טפחים כו' דממילא הייתי משער בקטנה הואיל ולא מפרש שיעורא עכ"ד התוס' וכוונת דבריהם ז"ל שכ' דהייתי משער בקטנה לקולא נלע"ד משום דאמרי' בחולין ד' נ"ה) דכל שיעורי חכמים להחמיר חוץ מכגריס ופירש"י הואיל וכתמים דרבנן

משערי' לקולא וכ' הרשב"א בחי' שם דלאו דווקא כתמים אלא כל מידי רבנן אי מספקא לן בשיעורא אזלי' לקולא מטעם סד"ר. א"כ ה"נ אי לא הוה מפרש שיעורא אי בגדולה אי בקטנה הייתי משער בקטנה להקל מטעם סד"ר:

ומהר"ם לובלין שכ' בכוונת תוס' דע"כ הייתי משער בקטנה דאי כוונת התנא בגדולה א"כ הא איכא למיטעי בכוונת התנא דכוונתו בקטנה ואיך נקיט סתמא אע"כ דבאמת כוונת התנא בקטנה יע"ש לא נהירא לע"ד דמהיכי תיתי לטעות בכוונת התנא ולשער בקטנה ע"כ משום דה"א דכיון דכל שיעורי דרבנן להקל א"כ ע"כ אנו צריכין לומר כמ"ש דלהכי הייתי משער בקטנה לקולא ומוכרח כמ"ש:

והשתא קשה איך הייתי משער בקטנה משום דכל שיעורי דרבנן להקל הא הו"ל ספיקא בדשיל"מ בטלטול דעד שיטלטל היום בספק איסור למחר יטלטל בהיתר גמור א"ו דכיון דטלטול דהיום יפסיד וקשה להרי"ף וסייעתו והשו"ע ואין לומר משום דבעירוב הקילו אפילו בס' דשיל"מ וכמ"ש התוס' בעירובין (ד' מ"ה) ומטעמא דהל' כד' המיקל בעירוב: וס"ל כשי' הסוברים הר"ח והרמב"ם (פט"ז מהלכות שבת) והרא"ש פ' עושין פסין (סי' ד') דהלכה כדברי המיקל בעירוב ואף במחיצות ע"ש זה אינו דהא הרי"ף וסייעתיה והרמב"ם והשו"ע ס"ל דבס' חוץ לתחום אסור משום דשיל"מ וכמ"ש הרמב"ן וכמ"ש וכן מבואר להדיא בביצה (ד' ל"ט) [ומה שקשה על ד' התוס' עירובין (מ"ה:) הנ"ל מסוגיית הגמ' דביצה הנ"ל עיין בדוח"ח להגרע"א ז"ל בעירובין ובצל"ח ביצה (ד' ל"ט)]. אמנם למש"כ הפר"ח והש"א ובת' הגרע"א א"ש דבספיקא דדינא אפי' בדשיל"מ ספיקו להקל וא"ש:

ובזה יתיישב פסק הי"ש בחולין (סי' ל"ו) שכ' דאיבעיא דר' ירמי' באיברי בשר נחירה בחולין (ד' י"ז) דהיכא דנדר ומתפיס בקרבן דהוה ספיקא דאורייתא אזלי' לחומרא אבל היכא דנדר סתם הריני נודר דהו"ל דרבנן הו"ל ספיקא דרבנן לקולא יע"ש ותמה הפמ"ג בראש יוסף שם (ד' י"ז) הא נדרים הו"ל דשיל"מ וס' דשיל"מ אסור ולפימ"ש א"ש דהו"ל ספיקא דדינא וא"ש:

ויש להקשות לשי' הפר"ח והאחרונים הנ"ל דבספיקא דדינא סד"ר לקולא אפי' בדשיל"מ. מהא דעירובין (ד' ל"ח.) דקאמר דרבנן ספוקי מספקי להו אי שבת ויו"ט חדא קדושה או שתי ק' הן א"כ לענין אם עירב ברגליו ביום ראשון מערב ברגליו ביום שני דלמא שתי קדושות וצריך עירוב לכל יום ויום ולענין לערב בראשון למזרח ולשני למערב ג"כ אינו מערב דחיישי' דלמא חדא קדושה והו"ל כחדא יומא אריכתא וכמו דאין מערבין חציו לצפון וחציו לדרום ה"נ ליום ראשון לצפון ויום שני לדרום דלמא חדא

קדושה יעו"ש. וקשה הא הו"ל ספיקא דרבנן לקולא ואמאי אזלי' לחומרא בתרווייהו אע"כ משום דהו"ל דשיל"מ וקשה הא הו"ל ספיקא דדינא א"ו דאפי' בספיקא דדינא ג"כ אמרי' דשיל"מ אסור מספיקא. ויש ליישב דהו"ל סד"ר דסתרי אהדדי וכל היכא דסתרי אהדדי אפי' בדרבנן אזלי' לחומרא כמ"ש הר"ן בפ' ערבי פסחים (ד' ק"ח.) גבי הסיבה בד"ה והשתא דאתמר הכי שכ' וז"ל ואע"ג דבעלמא קי"ל איפכא דכל ספיקא דרבנן לקולא כיון דלאו מילתא דטירחא עבדינן לרווחא דמילתא כך פירשו ז"ל ולי נראה דע"כ בעי למיעבד הסיבה בכולהו דאי ניזול לקולא אמאי ניקל בהני טפי מהני ואי ניקול בתרווייהו הא מיעקרא מצות הסיבה לגמרי עכ"ל וה"נ דאם נאמר לקולא בחדא היינו לערב בראשון גם ליום שני מספיקא דלמא חדא קדושה. ואח"כ ניקול מספיקא לערב ביום ראשון למזרח וליום שני למערב משום דלמא תרי קדושות הן א"כ יהי' סתרי אהדדי ואם ניקול בחדא ונחמיר באידך מאי חזית כו' א"כ להכי אזלינן הכא והכא לחומרא וזה נכון:

ובזה צל"ע דברי רש"י ז"ל בעירובין (ד' ל"ט ב') בפסק שכ' דאי מספקא לן בשני יו"ט של גליות בחדא קדושה אמאי מישתרי בהו ביצה ואי משום דביצה איסורא דרבנן כו' ועוד קי"ל כו' דסד"ר בדשיל"מ אסור וק"ל אד' רש"י הנ"ל תיפוק לי' דבלא"ה אי אפשר לומר דלהכי ביצה מותרת בב' יו"ט של גליות משום דספיקא הוה אי חדא קדושה או תרי קדושות ולהכי מקלי' הא הכא דלרבנן דמספקא להו אזלי' בתרווייהו לחומרא וה"נ לענין ביצה נאמר תרי קדושות ולענין עירוב פעמים נאמר דחדא קדושה וצ"ע:

עכ"פ מהא דשבת (ד' ס"ה) ומהא דב"ב (דף ג') יש ליישב כמ"ש לעיל משום דהו"ל ספיקא דדינא ובדשיל"מ ג"כ ספיקא לקולא אבל מההיא דעירובין (ד' ה') דהו"ל ספיקא דמעשה קשה להרי"ף והסוברים כוותי' דאפי' בטלטול ג"כ אמרי' ספיקו לחומרא משום דשיל"מ וכמ"ש הרמב"ן א"כ קשה כמו שכתבתי וצ"ע:

ונלע"ד דהנה המרדכי פ' כל שעה והביאו הרמ"א ביו"ד (סי' ק"ב) כתב דחמץ בפסח לא מיקרי דשיל"מ משום דחוזר ונאסר לשנה הבאה יע"ש והרמב"ם ז"ל בפט"ו מהל' מא"ס (הל' י"ב) כ' דחמץ הו"ל דשיל"מ ויעויין במ"מ פ"א מהל' חו"מ (הל' ה') דלדעת הרמב"ם אפי' נתערב קודם הפסח ג"כ אינו בטל משום דהו"ל דשיל"מ וכיון דאנן קי"ל דחמץ קודם הפסח בטל בס' כמבואר באו"ח (סי' תמ"ז סעיף ב') ויעויין שם (סעי"ט) ובמג"א שם א"כ ע"כ קי"ל כהמרדכי דכיון דחוזר ונאסר לא מיקרי דשיל"מ דאי כהרמב"ם אפי' קודם הפסח לא בטל והשתא א"ש פסק הרי"ף והרמב"ן והשו"ע משום דס"ל להלכה דחמץ בפסח לא מיקרי דשיל"מ מטעם דחוזר ונאסר א"כ מה"ט להכי במבוי שמונה כו'

אמרי' דסד"ר לקול אע"ג דס"ל דבטלטול ג"כ אמרי' דשיל"מ אסור משום דכיון דחוזר לשבת הבא לאיסורו לא מיקרי דשיל"מ אלא דווקא שאחר השבת שיותר יהי' מותר לעולם כמו ביצה שנולדה שלאחר השבת ויו"ט תהי' ביצה זו מותרת לעולם משא"כ הכא אי נאסור משום דשיל"מ א"כ לשבת הבאה יחזור לאיסורו ואפי' לשי' הרמב"ם דס"ל דחמץ בפסח מיקרי דשיל"מ מ"מ א"ש למש"כ הפלתי (סוס"י ק"ב) דגם הרמב"ם מודה לסברת המרדכי רק משום חומרא דחמץ הו"ל כדשיל"מ כמו דבכל מקום דווקא במ' אבל באינו מינו בטיל אפי' דשיל"מ ומ"מ הכא בחמץ אפי' באינו מינו ע"כ כמ"ש הרמב"ם פט"ו מה' מא"ס הטעם דכיון דההחמירה תורה וה"נ עשאוהו כדשיל"מ כיון דיש לו היתר אחר הפסח אבל בעלמא גם הרמב"ם מודה יעו"ש שהכריח בראיות מוכרחות יעו"ש וכ"מ כהמרדכי מד' התוס' ביצה (ד' י':) ד"ה אי איכא בתי' הב' ומצינו למידין דקי"ל דלא כהצל"ח ובטלטול ג"כ אמרי' דשיל"מ וכמ"ש הרמב"ן במלחמות שהבאתי כנלע"ד:

סימן ו

תשובה לחכם אחד ומפורסם נ"י. ע"ד קושייתו שהקשה כת"ר בד' התוס' בשבת (ע"ה ב') בד"ה לאפוקי כו' גבי הא דתנן כל הכשר להצניעו לאפוקי מאי ר"פ אמר לאפוקי דם נדה מר עוקבא אמר לאפוקי עצי אשירה מ"ד דם נדה דאינו כשר להצניעו כ"ש עצי אשירה מ"ד עצי אשירה אבל דם נדה מצניע לי' לשונרא כו' תוס' ד"ה לאפוקי כו' דלא כר' יודא בפר"ע (ד' צ.) דאמר דאף המוציא משמשי ע"ז כל שהוא חייב אלא כת"ק דפליגי עלי' כן פי' הקונטרס שם וקשה לרשב"א הא דאמר הכא מ"ד דם נדה כ"ש עצי אשירה. מנ"ל דלמא סבר כרבי יהודה דמחייב בעצי אשירה דמצניע ליה לשריפה ע"כ ד' תוס':

והקשה כת"ר הלא להרשב"א בתוס' לשיטתו לק"מ דשם בשבת (ד' צד.) בתוס' ד"ה את המת כו' הביא הרשב"א ראיה דר' יהודה ס"ל דמלאכה שאצ"ל חייב מהא דס"ל לרבי יהודה דמשמשי ע"ג (בימים הקדמונים) חייב כשמוציאו ע"ש א"כ ע"כ ר"פ דאמר הכא דדם נדה פטור ע"כ דס"ל דמלשאצ"ל פטור דלא גרע מכזית מן המת ומן הנבלה וכעדשה מן השרץ דלמ"ד מלשאצ"ל חייב משום דהוצאה חשובה היא להציל עצמו מן הטומאה כדפירש"י שם. א"כ ה"נ בדם נדה דמטמא אף במשא כדאמר בנדה (ד' נ"ד) א"כ חשובה הוצאתו שלא לטמא אלא ע"כ דמתני' ס"ל כר"ש דס"ל דמוציא כזית מן המת ומן הנבילה פטור דמלשאצ"ל פטור ולהכי בעצי אשירה פטור א"כ מה"ט בדם הנדה. א"כ להרשב"א לטעמי' אי דס"ל דעצי אשירה חייב ה"נ בדם הנדה דאין לחלק ביניהם ע"כ תורף קושיית כת"ר וקושיא מפוארה היא ובקשתו להשיבו:

תשובה בע"ה נלע"ד ליישב קושייתו עפ"י מה שכ' המשנה למלך (פי"ד מהל' אבל) שכ' ליישב ד' הרמב"ם דבפ"א מהל' שבת (הל' ז') פסק דמלאכה שאצ"ל חייב כר' יהודה ובפי"ח מהל' שבת (הל' כ"ב) פסק דדם נדה פטור וכ"ש עצי אשירה וכמ"ש הרב המגיד שם דכיון דאינו כשר להצניעו בשום שיעור לא יתחייב והיינו ע"כ דלא כר"י דאמר דמשמשי ע"ז חייב דהוצאתו כטומאתו וכ"פ בפי' המשנה דלא כר' יודא במשמשין ומ"מ פסק דמלשאצ"ל חייב וכן פסק כת"ק דמתני' שבת (ד' צ"ג) דהמוציא כזית מן המת כו' חייב ובדם נדה ועצי אשירה פסק דפטור ולכאורה מזכה שטרא לבי תרי ותירץ דבאמת אפי' לר' יודא דס"ל דמלשאצ"ל חייב מ"מ בעינן דיהיה כשר להצניעו שיהיה ראוי לאיזה דבר ומה"ט לכזית מן המת כו' דראוי לכלבא ושונרא דמיירי במת עו"ג דמותר בהנאה וכמ"ש התוס' בב"ק (ד' י') וכדמוכח מסנהדרין (ד' י"ט) גבי הא דקאמר במאה ערלות פלשתים דחזי לכלבא ושונרא יע"ש. אבל דם נדה ועצי אשירה דאין ראוי ליהנות מהן אינו כשר להצניען ואין מצניעין כמוהו ור' יודא באמת ס"ל דלא בעי' כשר להצניעו אלא דכיון דמצניעין אותו למצות שריפה סגי בזה ואנן לא ס"ל בזה כר' יודא אלא דבעינן דיהיה כשר להצניען ליהנות מהם וכיון דדם נדה ועצי אשירה אינו ראוי ליהנות מהם להכי פסק הרמב"ם דדם נדה ועצי אשירה פטור אע"ג דס"ל דמלשאצ"ל חייב משום דשאני הני דאינו ראוי לכלום. אבל ר' יודא ס"ל דלא בעינן כשר להצניעו שיהיה ראוי ליהנות מהם אלא כיון דמצניעין לשריפה סגי וזהו שכתב רש"י בשבת (ד' צ'.) דמתני' דקתני כל הכשר להצניעו דלא כר' יודא דלר"י לא בעי' כשר להצניעו ע"כ תו' דברי המל"מ א"כ נמצינו למידין מזה דאפי' אי נימא דמלשאצ"ל חייב מ"מ בעינן כש להצניע א"כ מה"ט אפי' לר"י דס"ל דמלשאצ"ל חייב מודה ג"כ דבעינן כשר להצניע אלא דבהא פליג וס"ל כיון דאיכא לקיומא מצות שריפה הו"ל כשר להצניע לקיומא מצות שריפה ורחמנא אחשבי' לאיסורא כפירש"י לקמן (ד' צ'.) ע"ש דהא רוצה בקיומא למעוטי תפלה תבא עליו ברכה כדאמרי' בע"ג (דס"ג) וזה שכ' התוס' מנ"ל דלמא סבר כר' יודא דמחייב בעצי עשירה דמצניע ליה לשריפה עכ"ד תוס' מבואר מדבריהם דר' יודא נמי ס"ל כללא דכשר להצניע אלא דס"ל דזהו מיקרי כשר להצניע לקיומא מצות שריפה א"כ עצי אשירה עדיף מדם נדה דעצי אשירה איכא מצוה בשריפה ורחמנא אחשביה משא"כ בדם נדה כנלע"ד סברת תוס' אבל רש"י ס"ל דר' יודא ל"ל כלל כללא דכשר להצניע וכמ"ש המל"מ ומיושב קו' תוס' וקו' כת"ר כנלע"ד ועיין:

ובזה נלע"ד ליישב קושיית החכ"צ בתשובה (סי' קי"ח) והפנ"י דבשבת (ד' ע"ח.) גבי הא דתניא מודים חכמים לר"ש במוציא שופכין ברביעית ופריך שופכין למאי חזו כו'

והקשו תוס' דמאי פריך אברייתא ולא פריך אמתניתין דתנן נמי כל השופכין ברביעית יע"ש בתוס':

והקשה החכ"צ והפני יהושע דקושיית תוס' לק"מ דאמתניתין לא מצי פריך די"ל דמתני' אתיא ר"י דס"ל דמוציא מת ושרץ חייב דמשאצ"ל חייב א"כ מה"ט בשופכין לר' יודא ג"כ חייב דמלשאצ"ל חייב אבל בברייתא דקתני' ומודים חכמים לר"ש במוציא שופכין ברביעית דחייב א"כ מבואר דלר"ש בוודאי חייב והא לר"ש דס"ל דמלשאצ"ל פטור א"כ קשה שופכין למאי חזי ע"כ תו"ד החכ"צ ופנ"י:

ולמ"ש א"ש ד' תוס' דבשלמא במוציא כזית מן המת ונבילה ושרץ א"כ איכא כשר להצניע דראוי לכלבא ושונרא דמותר בהנאה וכמ"ש המשנה למלך וכן בעצי אשירה לר"י דס"ל דכיון דמקיים מצות שריפה בעצי אשירה א"כ הו"ל כשר להצניע וכמ"ש התוס' לעיל. אבל בשופכין דנהי דמלשאצ"ל חייב אבל מ"מ בעינן כשר להצניע וכיון דלא חזי למידי לא הו"ל כשר להצניע כלל דהא אפי' לר' יודא נמי בעינן כשר להצניע אלא דס"ל דעצי אשירה נמי כשר להצניע לקיומא ביה מצות שריפה ורחמנא אחשבי'. א"כ שפיר הקשו תוס' (ד' ע"ח.) דאמאי לא פריך אמתניתין שופכין למאי חזו דהתוס' לשיטתייהו (ד' ע"ה:) דס"ל דלר' יודא נמי בעי' כשר להצניע וכמ"ש. א"כ אפי' תימא דמתני' ר' יודא דמלשאצ"ל חייב אבל כיון דשופכין לא חזו למידי א"כ ליכא בהו כללא דכשר להצניע משא"כ בעצי אשירה דמצניעין אותו לשריפה ורחמנא אחשבי' וא"ש כנלע"ד:

ויש להכריח כסברת המשנה למלך דאפי' אי נימא דמלשאצ"ל חייב מ"מ בעינן כשר להצניע דלקמן בשבת (ד' ק"ו:) איתא דהצד חגבים צרעין ויתושין חייב דברי ר' מאיר וחכמים אומרים כל שבמינו ניצוד חייב שאין במינו ניצוד פטור ופירש"י אין במינו ניצוד צרעין ויתושין שאינן לצורך ולקמן (ד' ק"ז.) תנן ושאר שקצים ורמשים שלא לצורך פטור פירש"י דאין במינן ניצוד והו"ל מלאכה שאצ"ל ור"ש היא א"כ מבואר דר"מ דס"ל דאפי' שלא לצורך ג"כ חייב משום דס"ל דמלאכה שאצ"ל חייב לשיטת רש"י:

ובירושלמי פ"ז דשבת (הל' ב') וכן איתא בירושלמי דביצה פ"א (הל' ג') מוכיח דר' מאיר ס"ל דמלאכה שאצ"ל חייב דמדאמר ר"י ר"י ור"ש אמרו דבר אחד דמשאצ"ל פטור ולא אמר שלשתן אמרו ד"א היינו ר"י יר"ש ור"מ ש"מ דר' מאיר ס"ל דמלשאצ"ל חייב ע"ש ומעתה נחזי דבשבת (ד' ע"ה:) קאמר מתני' דכל הכשר כי' דלא כר"ש ולפירש"י הוא דלא כר' יודא ג"כ א"כ ע"כ כר' מאיר אתיא ועוד דסתם משנה ר"מ דהא בכמה דוכתי' פריך מסתם משנה אר' מאיר כדפריך בעירובין (ד' צ"ו:) וכן בגיטין (ד' ד':) ואפי' מסתם ברייתא פריך אר' מאיר היכא דסמיך אסתם משנה כמ"ש התוס' בגיטין (ד' נד'.) ד"ה

דם שנטמא כו' ועיין בתוס' ב"ק (ד' ק'.) ד"ה מחיצות הכרם כו' ע"ש וברא"ש שם ובפ"ח שם א"כ כיון דמתני' ר' מאיר הוא ור' מאיר ס"ל דמלשאצ"ל חייב וכמבואר בירושלמי ומ"מ ס"ל כללא דכל הכשר להצניע אלמא דאפי' מאן דאמר דמלאכה שאצ"ל חייב ג"כ ס"ל כללא דכשר להצניע ועיין:

אך קשיא לי דכיון דר' מאיר ס"ל דמלשאצ"ל חייב א"כ ע"כ דס"ל דמקלקל בחבורה פטור לשיטת רש"י בשבת (ד' ק"ו) א"כ קשה מר"מ אדר"מ דבשבת (ד' קל"ז) קאמר ר"מ לא נחלקו ר"א ור"י בשהיו לו ב' תינוקות למול כו' משמע להדיא דווקא שהיה ב' תינוקות דהו"ל טעה בדבר מצוה כו' אבל אי היה לו רק תינוק אחד למול דליכא טעה בדבר מצוה חייב כשמל של אחד בשבת בשבת. ואמאי הא כיון דר"מ ס"ל ז מלשאצ"ל חייב א"כ ס"ל דמקלקל בחבורה פטור א"כ כיון דמל של אחד בשבת בשבת א"כ הו"ל מקלקל בחבורה ופטור:

ומזה יהיה ראיה לכאורה לשיטת הש"ך ביו"ד (סי' רס"ב) דבתוך שמונה שמל דקיים מצות מילה וא"צ להטיף דם ברית א"כ לא הו"ל מקלקל כלל דהו"ל מתקן גברא אבל לשיטת הסוברים דבתוך זמנו שמל צריך להטיף דם ברית דלא קיים המצוה כלל א"כ הוה ליה מקלקל בחבורה ופטור.

ותלי"ת דאח"ז מצאתי להשאגת ארי' (סי' נ"ב) בהל' מילה דעמד ע"ז דכיון דאי נאמר בתוך זמנו דהו"ל מעוות שאינו יכול לתקון א"כ אמאי בשמל של א' בשבת בשבת דחייב הא הו"ל מקלקל בחבורה ותירץ דכיון דעכ"פ דנהי דמצות מילה לא קיים אבל עכ"פ ערל לא הוה יע"ש:

ולענ"ד נראה לתרץ קושיית הש"א על נכון בע"ה דהנה ביבמות (ד' ע"א) קאמבעיא ליה ערלות שלא בזמנה היינו תוך שמונה אי מעכבת בתרומה היינו אי מותר לערל קטן תוך שמונה לסוכו שמן של תרומה. ועלתה בתיקו והנה הרמב"ם ז"ל (פי"א מהל' תרומות הל' ז') פסק דערלה שלא בזמנה מותר בתרומה שכ' ז' ימים מותר לסוכו בשמן של תרומה וקשה הא ביבמות עלתה בתיקו א"כ הו"ל ספיקא דאורייתא לחומרא וע"כ נלע"ד משום דבירושלמי פ' הערל (הל' א') מפשט פשיטא ליה דערלה שלא בזמנו מותר בתרומה דהכי איתא התם ר' אחא בשם ר' תנחום בי"ר אין ערלה אלא משמיני והלאה כו' לילי שמיני מה את עביד לה והיינו דקא מבעיא ליה ליל שמיני כהגיע זמן חשבינן ליה ולילה לאו מחוסר זמן או דלמא כיון דלילה לאו זמן מילה הו"ל ערלה שלא בזמנו ומותר ופשיט ליה מהא דתניא ליל שמיני נכנס בדיר להתעשר אלמא דלילה לאו מחוסר זמן אע"ג דאינו ראוי להקרבה ה"נ במילה אע"ג דאינו ראוי למילה הו"ל כהגיע זמנו ותני נמי הכי

כל שבעת ימים מותר להאכילו חלבה של תרומה ומותר לסוכו שמן של תרומה משמע אבל לא ליל שמיני ולהכי כתב הרמב"ם לשון הברייתא דירושלמי יבמות כל שבעת ימים מותר לסוכו כו' אבל לא ליל שמיני וכה"ג כתב הש"ך ביו"ד (סי' קמ"ה סק"א) דכל היכא דבבבלי מספקא ליה ובירושלמי פשיטא ליה פסק הרמב"ם כירושלמי וצל"ע ברמב"ם פ"ב מהל' מא"ס גבי פירשה מקצתה דפסק דהו"ל ספק משום דעלתה בתיקו בחולין (ד' ס"ז:) ובאמת בירושלמי בפ"ח דתרומות אמר בפשיטות דפי' על שפתה אסור יע"ש ובמק"א הארכתי בזה] א"כ לפי"ז יתיישב קושיא הנ"ל דלמאי דאמרינן בפסחים (ע"ג.) דהשוחט חטאת בחוץ לע"ג בשבת חייב ופריך מאי תיקן ומשני תיקן להוציאו מידי אבמ"ה דהיינו תיקון כל דהו יע"ש ובפירש"י ובצל"ח שם א"כ למש"כ בשם ירושלמי דבליל שמיני אסור ערל קטן לסוכו בתרומה א"כ הו"ל שפיר תוך זמנו תיקון כל דהו הא דיכול לסוכו בשמן של תרומה וכל היכא דאיכא תיקון כל דהו לא הוה מקלקל בחבורה כדאמר בפסחים כנ"ל וא"ש:

אולם מה דק"ל בדברי הרמב"ם דכאן בפי"א מהל' תרומות כתב דשבעה ימים מותר לסוכו והוא מברייתא דירושלמי כמ"ש והנה בירושלמי שם דתליא אי אמרי' לילה מחוסר זמן אי לאו דמביא מהא דתניא ליל שמיני נכנס לדיר להתעשר אלמא דליל שמיני הו"ל כהגיע זמנו וה"נ אסור בליל שמיני לסוך אע"ג דאינו ראוי למול עד ביום. ומביא עוד ברייתא דקתני ז' ימים מותר להאכילו כו' משמע אבל ליל שמיני אסור משום דהו"ל כיום שמיני א"כ מבואר דס"ל להרמב"ם דלילה לאו מחוסר זמן:

והכ"מ בפ"ו מהל' בכורות (הל' י"ד) כתב וז"ל ודע דאמרי' פ"ק דזבחים (ד' י"ב) ליל שמיני נכנס לדיר להתעשר דלילה לא הוה מחוסר זמן ואיני יודע למה השמיטו רבינו עכ"ל וכתב הקרבן עדה בירושלמי יבמות פ' הערל (הל"א) ליישב דסמך אמש"כ שם בהל' בכורות (פ"ו הל' ט"ו) לפיכך הלוקח טלאים בתוך ז' ימי הלידה כשמגיע זמנם חייב לעשרן משמע דווקא תוך שבעה אבל לא בליל שמיני גם בפ"ג מהל' איסורי מזבח (הל' ח') כתב וכל שבעת הימים נקרא מחוסר זמן ע"כ ש"מ דווקא שבעת ימים אבל לא בליל שמיני ע"כ ד' הקרבן עדה:

ותימה לע"ד דהא הרמב"ם פסק בפ"ג מהל' מחוסרי כפרה (הל' ד') וז"ל דלילה מחוסר זמן לכל חוץ מיולדת שהפילה בליל פ"א עכ"ל הרמב"ם. א"כ דברי הרמב"ם סתרי אהדדי וגם אני תמה על הכ"מ שתמה על הרמב"ם למה השמיט הך דר' ישמעאל דליל שמיני נכנס לדיר להתעשר הלא הרמב"ם בעצמו פסק דלילה מחוסר זמן בפ"ג ממחוסרי כפרה א"כ שפיר הוכרח לו להרמב"ם להשמיט הך דר' ישמעאל דס"ל דלילה לאו מחוסר זמן.

אבל הרמב"ם ס"ל דלילה מחוסר זמן ובאמת דקדוק הקרבן עדה דמדקדק מד' הרמב"ם דכתב שבעה ימים משמע למעט ליל שמיני בין במילה ובין במעשר הוא דקדוק עצום א"כ ד' הרמב"ם בלא"ה סתרי אהדדי וצ"ע:

עוק"ל דברי הראב"ד אהדדי דשם בפ"ג מהל' מחוסרי כפרה אמה שכ' הרמב"ם דלילה מחוסר זמן כו' ולא השיג עליו הראב"ד כלל מבואר דס"ל ג"כ דלילה מחוסר זמן ובאמת בפ"א מהל' פרה אדומה (הל' א') כתב כההיא דרבי אפטוריקי בזבחים (ד' י"ב) ובחולין (פ"א) דלילה לקדושה ויום להרצאה דמזה יליף בזבחים דלילה אינו מחוסר זמן א"כ גם ד' הראב"ד סתרי אהדדי:

עוק"ל על דברי הרמב"ם דהנה במנחות (ד' ק.) קאמרי' תני אבוה דר' אבין לא זו בלבד (דתמיד שנשחט בלילה דיוצא לבית השריפה) אלא אפי' עולת העוף שנמלקה בלילה ומנחה שנקמצה בלילה יוצא לבית השריפה כו' דכלי שרת מקדשין אפי' שלא בזמנן ופריך מהא דתניא כל הקרב ביום קדוש ביום בלילה קדוש בלילה כו' ביום אין בלילה לא ומשני מאי אינו קדוש ליקרב אבל קדוש בלילה ליפסול ופריך ממתני' דקתני סידר את הלחם ואת הבזיכין אחר השבת והקטיר את הבזיכין בשבת פסולה כיצד יעשה יניחנה לשבת הבאה שאפי' היא על השולחן ימים רבים אין בכך כלום ואי ס"ד דכלי שרת מקדשין אפי' שלא בזמנן ליקדש השולחן את הלחם וליפסול היינו כי מטי מוצאי אחד בשבת ליפסול בלינה דהא הו"ל שמונה ימים מזמן שהניח באחד בשבת א"כ באידך מוצאי אחד בשבת הו"ל שמונה ימים א"כ אח"כ ליפסל בלינה אלא ש"מ דאין כלי שרת מקדשין ליפסול שלא בזמנן והכא שהניח שלא בזמנן היינו אחד בשבת דזמן לחם הפנים להניח בשבת א"כ ש"מ דשלא בזמנן אינן מקדשין אפי' לפסול ומשני רב חסדא דקא סבר תנא דאבוה בר אבין דלילה אין מחוסר זמן ופירש"י משום דהלילה הולך אחר היום הלכך מקדש ליה כלי שרת לקומץ דזמנו הוא אלא דאין עבודת לילה כשירה אבל ימים מחוסר זמן הלכך קתני במתני' דלחם הנסדר באחד בשבת לא מקדש ליה ליפסל דאכתי כמה ימים יש עד זמנו. ופריך סוף סוף כי מטא לילי דבי שימשי דשבת ראשון של אחר אחד בשבת דלילה אמרת דאין מחוסר זמן א"כ ליקדש האי לילה דשבת דמחר ביום השבת זמנו הוא להניח לחם הפנים א"כ ממילא האי לילה דקודם אין מחוסר זמן א"כ מקדש ליה האי לילה וא"כ כי מטי אידך ליל שבת השני תיפסול בלינה דהו"ל יותר שמונה ימים בשלמא בשאר לחם הפנים זמן הנחתן ביום השבת א"כ כי מטי יום השבת הב' לא נפסל בלינה כלל אבל בהאי לחם הפנים דנסדר קודם השבת א"כ בליל שבת ראשון איקדש לה וכי מטא ליל שבת הב' נשלם השמונה ימים וא"כ תקדש ליפסל

דהא לילה אין מחוסר זמן ומשני רבא דמיירי דקדים וסילקו בליל שבת ראשון א"כ לא נפסל בלינה בליל שבת הב'. ור"א משני אפי' תימא דלא קדים וסילקו כיון דנסדר שלא כמצותו הו"ל כמי שסידרו הקוף אפי' כי מטי בליל שבת ראשון דזמנו הוא לא מקדש ליה שולחן משום דסידרו באחד בשבת דמצותו בשבת א"כ הו"ל כסידרו הקוף אבל בנקמץ המנחה בלילה דזמנו הוא דלילה אין מחוסר זמן הו"ל שפיר כמצותו ע"כ תו' הסוגיא והנה הרמב"ם בפ"ג מהל' פסולי המוקדשין (הל' כ"א) פסק כברייתא דאבוה דרבי אבין דלילה מקדש כלי שרת ליפסול ובפ"ה מהל' תמידין (הל' י"ב) פסק כסתמא דמתני' דסידר הלחם והבזיכין בא' בשבת כו' והשמיט אוקימתא דרבא דמיירי בקדם וסילקו בערב שבת וע"כ כתירוצא דרב אשי לחלק משום דהכא בההיא דר' אבין הו"ל כמצותו דלילה אין מחוסר זמן משא"כ בסידר הלחם כו' דהו"ל שלא בזמנו הו"ל כמו שסידרו הקוף א"כ מבואר דהרמב"ם ס"ל דלילה אינו מחוסר זמן א"כ יקשה הא הרמב"ם בפ"ג מהל' מחוסרי כפרה פסק דלילה מחוסר זמן א"כ לכאורה כל הנ"ל סתרי אהדדי: **ונ"ל** עפ"י מה שכתב הטורי אבן בחגיגה (ד' ט.) אהא דמסיק רב פפא שם דהא דאמר ר' יוחנן גבי זב ראה שתים בלילה ואחת ביום דאינו מביא למ"ד לילה מחוסר זמן הוא דקאמר דהו"ל בשעה שאינו ראוי להביא קרבן ונפטר בקרבן אחד אזיבה שסיפר ז' נקיים מקודם ע"ש והקשה הטורי אבן דהא ר"פ גופיה מסיק בזבחים (ד' י"ב) דלילה אינו מחוסר זמן לכו"ע ומייתי מדר' אפטוריקי דרמי והיה שבעת ימים תחת אמו הא לילה חזי והדר קאמר מיום הח' ירצה אבל לילה לא חזי ומשני דלילה לקדושה ויום להרצאה ותירץ הטורי אבן דודאי לענין קדושה לכו"ע לילה אינו מחוסר זמן משום דחשבינן ללילה כמאן דליתא והו"ל טפילה ליום וכיון דיום חזי להקרבה הוה הלילה טפילה ליום אבל בראה שנים בלילה לענין זיבה או נטמא בליל ח' גבי נזיר אפי' את"ל דחשבינן ללילה כמאן דליתא ולא מעלה ולא מורדת אינו מביא קרבן טומאה דהא לא יצא לשעה הראויה להביא קרבן שקודם היום כבר נטמא וא"א לומר דיביא שני קרבנות אא"כ חשבת ללילה כמאן דאיתא בפני עצמה ואינה טפילה כולי האי לא אמרי' אבל ר' יוחנן בעצמו ס"ל דאפי' כה"ג אמרי' לילה אינו מחוסר זמן עכ"ד הטו"א והשתא א"ש הכל בע"ה דלענין מילה ומעשר כיון דהלילה הולך אחר היום א"כ הו"ל טפל ליום ובטיל ליה ליום שמיני שפיר הו"ל כיום ח' לענין מילה דאסור לסוכו וכן לענין דנכנס לדיר להתעשר משום דלא בעינן אלא דיהיה טפל ליום ח' וכן לענין כלי שרת דמקדשת בלילה משום דכיון דיום מחר ראוי להקרבה א"כ הלילה טפל ליום שלמחר ועיין תוס' יומא (ד' סד.) ד"ה התם לא אתחזי כו' משא"כ לענין זיבה דבעינן שיהיה הלילה חשוב בפני עצמה

כולי האי לא אמרי' ולהכי בפ"ג מהל' מחוסרי כפרה לענין זיבה פסק הרמב"ם דלילה מחוסר זמן ומה שכתב הרמב"ם דלילה מחוסר זמן לכל היינו שהלילה בטל ליום לגמרי ובקרבן זיבה בעינן שיהיה יוצא לשעה שראוי להקרבה וזה אינו חוץ מיולדת ללילה פ"א דגזירת הכתוב הוא משא"כ בשאר מחוסר זמן לענין קדושה ושאר דברים דשם לא בעינן כולי האי רק שיהיה נחשב לטפל שפיר דמי א"כ מה"ט בקדושה וכה"ג הו"ל טפל והו"ל כיום שמיני ומיושב סתירת דברי הרמב"ם בע"ה. ומיושב נמי דברי הראב"ד דבפ"ג מהל' מחוסרי כפרה שתק להרמב"ם דלילה מחוסר זמן וברפ"א דפרה אדומה כתב דלילה אינו מחוסר ז' כר' אפטוריקי דלילה לקדושה ולמש"כ א"ש דשני עניינים נפרדים הם מחוסר זמן דקדושה ומחוסר זמן דזיבה וא"ש הכל בע"ה. דברי ידידו הדוש"ת באהבה:

סימן ז

תשובה לחכם אחד מפורסם נ"י.

סעיף א

מש"כ כת"ר ליישב תמיהת התוי"ט בשבת פרק כלל גדול (משנה ב') שתמה על הב"י באו"ח (סי' הי"ז) שכ' דכל תופר אינו חייב על הקשירה שעמה אעפ"י שצריך לקשור יע"ש ותמה התוי"ט משבת (ד' ע"ד) דאמר אביי האי מאן דעביד חלתא (כוורת) חייב י"א חטאות ואי חייטי' לפומי' חייב י"ג ופירש"י ואי חייטי' לפומי' לעשות לו שפה הוסיף כאן תופר וקושר שצריך לקשור אחר התפירה ע"כ וזו ודאי סתירה להב"י עכ"ד התוי"ט. וכ' מעכ"ת ליישב משום דאביי לשיטתו (במ"ק ד' ב':) דהעושה מלאכה אחת מעין ב' מלאכות חייב שתים א"כ הו"ה בחורש בא"י חייב נמי שתים אחת משום חורש ואחת משום מחפה דהוא זורע א"כ קשה אמתני' דקתני חורש תיפוק לי' משום זורע ע"כ דמתני' לא מיירי במלאכות נפרדות ובאמת מיירי בעושה מלאכה אחת שיש בה הרבה מלאכות והאי זורע וחורש דקתני באמת דהיינו במחפה א"כ מה"ט בתופר ב' תפירות מחייב נמי משום תופר ומשום קושר דהו"ל מלאכה אחת מעין ב' מלאכות להכי ס"ל לאביי דהאי דעביד חלתא דתופר וקושר במלאכה אחת מחייב שתים משא"כ לדידן לא קי"ל כאביי ובאמת דהעושה מלאכה אחת מעין ב' מלאכות אינו חייב אלא אחת:

א"כ ע"כ מתני' מיירי במלאכות נפרדות ולא בעושה מלאכה אחת מעין שתי מלאכות א"כ לק"מ תיפוק לי' משום זורע א"כ מה"ט לא מוכח מידי דתופר ב' תפירות מחייב תרתי משום תופר ומשום קושר אלא חדא ומיושב דברי הב"י ע"כ ד' כת"ר:

ולענ"ד דיסוד ד' התוי"ט אינם מובנים וצריכין ביאור כוונתו ז"ל וגם מה שנלע"ד בישוב קושייתו בדרך נחמד ואח"כ אתווכח עם כת"ר על יסוד דבריו והוא דבאמת מש"כ

התוי"ט בשם הב"י שכל תופר אינו חייב על הקשר שעמה תמוה דהא הב"י (סי' שי"ז) לא כ' רק ד' הר"ן שכ' בשם הרא"מ דתפירה א"צ לקשור רק פ"א דאל"כ אלא דצריך לקשור ב' קשרים א"כ ליחייב נמי משום קושר א"ו מה שצריך לקשירה בתפירה אינו אלא קשר א' ולא הוה קשר כלל א"כ היכא דקושר ב' קשירות בתפירה גם הר"ן והרא"ם והב"י מודים דחייב גם משום קושר א"כ מה זה שהק' התוי"ט מהא דאמר אביי האי מאן דעביד חלתא כו' דשם מיירי בקושר ב' קשרים א"כ ד' התוי"ט אינו מובן ע"כ צ"ל דכוונת התוי"ט להק' על הב"י והר"ן בשם הרא"מ הוא כך דאיך כ' דבתופר שצריך קשירה הוא קשר אחד הא מבואר מהאי דעביד חלתא דבתפירה עביד ב' קשרים כנלע"ד כוונת התוי"ט בפשיטות. ודלא כמו שהבין כת"ר:

ובזה נלע"ד ליישב ד' הרמב"ם פיו"ד מהל' שבת הל' ט) שכ' דתופר ב' תפירות חייב והוא שקשרן ותמה הרמ"ך אמאי לא כ' הרמב"ם שחייב שתים אחת משום תופר ואחת משום קושר והכ"מ הניח בתימה ע"ש ולמש"כ א"ש דהרמב"ם ס"ל כמ"ש הר"ן בשם הרא"מ דבתופר ב' תפירות א"צ הקשירה ב' קשרים אלא דסגי בקשר אחד ג"כ ומחייב משום תופר אבל משום קושר לא מחייב דלא הוה קשר כלל וא"ש ד' הרמב"ם ותמיהני על הרכ"מ דהניח בתימה הלא למש"כ בעצמו בב"י (סי' שי"ז) בשם הר"ן והרא"מ מיושב קושיית הרמ"ך:

אלא דמ"מ יקשה קושיית התוי"ט מסוגיא דשבת (ד' ע"ד) דהאי מאן דעביד חלתא מחייב שתים משום תופר ומשום קושר אלמא דצריך ב' קשרים בקשירה שבתופר אם כן גם על הרמב"ם יקשה קושיית התוי"ט הנ"ל:

ונלע"ד ליישב קושיית התוי"ט מעל הרמב"ם דהרמב"ם לשיטתו וממילא יתיישב ד' הר"ן בשם הרא"מ והוא דהנה הרמב"ם שם (הל' ט') כתב דהא דצריך קשירה בתופר היינו בתופר ב' תפירות אבל בתופר תפירות הרבה א"צ שום קשירה א"כ יקשה בלא"ה בכוורת דחייטי' לפומי' דהוה תפירות הרבה כמו דמשמע מפירש"י לעשות לו שפה א"כ א"צ קשירה כלל א"כ חסר ממנין י"ג חטאות דמונה אביי גבי חלתא. ע"כ נ"ל דהרמב"ם לטעמי' דהנה רש"י שם (ד' ע"ד:) כתב בד"ה ואי חייטי' וז"ל ומשום בונה ליכא לחיובי' לא בחבית ולא בתנור ולא בכוורת דאין בנין בכלים עכ"ל והתוס' שם חולקים עליו דבכולהו חייב משום בונה ע"ש והרמב"ם ז"ל כ' בהדיא (שם הל' י"ג) כד' התוס' שכ' וכן העושה כלי אדמה כגון תנור וחבית קודם שישרפו ה"ז תולדת בונה עכ"ל וכ' הה"מ דהרמב"ם ס"ל דחביתא וכולהו חייב משום בונה והשתא מתורץ חדא בירך חברתה דבאמת הרמב"ם לשי' דבתופר הרבה תפירות ליכא קשירה א"כ חסר להו

ממנין י"ג חטאות ע"כ להרמב"ם לשיטתו משום דבכוורת ותנור וחבית איכא משום בונה א"כ אפיק קושר ועייל בונה. משא"כ לרש"י לשיטתו דבכולהו ליכא בונה ע"כ דאפיק בונה ומעייל קושר. משא"כ להרמב"ם והתוס' ושאר פוסקים דקיי"ל כוותייהו דבכלים נמי איכא בונה. א"כ החשבון הוא כך להרמב"ם ותוס' וש"פ בכוורת דבאמת החשבון י"א חטאות גבי כוורת כ' רש"י הוא עם מכה בפטיש שחותך ראשי הקנים ולהתוס' והרמב"ם הוא בונה דלא צריך לחתוך ראשי הקנים ואי חייטי לפומי' איכא תופר ומכה בפטיש וקושר מפקינן ועייל בונה. נמצא להרמב"ם וסייעתו דנגד חטאת הי"א דמונה רש"י דהוא מכה בפטיש ע"ז מונה הרמב"ם ותוס' לי"א בונה ונגד חטאת הי"ג דמונה רש"י קושר להרמב"ם ותוס' והר"ן והרא"מ מונים מכה בפטיש וא"ש ד' הרמב"ם ותוס' והר"ן והרא"מ ודברינו מוכרחים לשי' הרמב"ם והתוס' דס"ל דחייב ג"כ משום בונה א"כ הו"ל י"ד חטאות ע"כ כמ"ש דאפיק קושר ועייל בונה וא"ש הכל כנלע"ד ומיושב קושיית התוי"ט בע"ה:

ונשובה לדברי מעכ"ת ביסוד דבריו שכ' ליישב קושיית התוי"ט דמלבד דלמ"ש בביאור כוונת קושיית התוי"ט דלפי"ז אינו עולה מזור בתי' מעכ"ת דכוונת התוי"ט כמ"ש. (מלבד מש"כ במ"א בחדושי דממתני' אין הוכחה כלל דתיפוק לי' משום זורע וכתב' ראי' משוחט משום צובע ואכמ"ל א"כ אין ראי' כלל ממתני' להוכיח כמ"ש כת"ר). גם מה שדימה בעיקר דבריו דבתופר וקושר הו"ל מלאכה אחת מעין ב' מלאכות לע"ד אינו דהו"ל ממש ב' מלאכות נפרדות דבתחילה תופר ואח"כ קושר א"כ הו"ל ממש ב' מלאכות נפרדות ולא דמיא כלל לעושה מלאכה אחת מעין ב' מלאכות דהתם המלאכה עצמה היא אחת אלא דיוצא ממנה ב' פעולות משא"כ כאן בתחילה תופר ואח"כ מלאכה אחרת שקושר אח"כ וזה פשוט ונסתר כל ד' כת"ר בזה לע"ד:

ומה דפשיטא לי' לכת"ר דאנן לא קי"ל כאביי דעושה מלאכה אחת מעין ב' מלאכות דחייב שתים אלא דאינו חייב אלא אחת לא ידעתי היכן מצא דאנן לא קי"ל בזה כאביי דחייב ב' הלא הלכתא פסיקתא כרב כהנא דזומר וצריך לעצים חייב שתים כדאמרי' בשבת ד' ע"ג ב') ובמ"ק רפ"ק (דף ב':) ובירושלמי פ"ז דשבת וכן פסק הרמב"ם בהל' שבת (פ"ח) וכן אמרי' בשבת (ד' ע"ג) אמר רב יוסף האי מאן דקטיל אספסתא חייב שתים והלכות פסוקות הן אלמא דהעושה מלאכה א' מעין ב' מלאכות חייב שתים ומה דקשה בד' הרמב"ם רפ"ח מהל' שבת (הל' א' ב') דפסק דבמנכש חייב משום חורש ומשקה מים לזרעים חייב משום זורע ולא פסק דחייב שתים בכל חדא כמו דמדמה הגמ' במ"ק (ד' ב':) לר"כ. יתבאר לפנינו (סעי' ב') בע"ה:

וראיתי להעתיק למעכ"ת מש"כ בסוגיא דרפ"ק דמ"ק (דף ב':) בעה"י ליישב קושיית הנוב"י וגם מה שהקשיתי עוד בזה הרבה:

הנוב"י מ"ת חאו"ח (סי' ל"א) תמה בהא דאמר במ"ק שם דמנכש ומשקה מים לזרעים דרב יוסף אמר משום זורע ורבה אמר משום חורש ופריך לי' אביי משום זורע אין משום חורש לא דלא מחייב תרתי בין במנכש ובין במשקה מים לזרעים והא אמר רב כהנא זומר וצריך לעצים חייב שתים וכן פריך לרבה משום חורש אין משום זורע לא והאמר רב כהנא. והקשה הנוב"י ל"ל לאביי למיפרך ארב יוסף מרב כהנא הו"ל למיפרך מרב יוסף אדרב יוסף דאמר בשבת (ד' ע"ג) דהאי מאן דקטיל אספסתא דחייב שתים אחת משום קוצר ואחת משום זורע אלמא דרב יוסף גופי' ס"ל דהעושה מלאכה אחת מעין ב' מלאכות חייב שתים ועי"ש בנוב"י. ואנא אוסיף מיא ואוסיף קימחא לפענ"ד:

וק"ל ג"כ ל"ל לאביי למיפרך ארבה מרב כהנא מרבה אדרבה הו"ל למיפרך דהנה במכות (ד' כ"א:) קאמרי' אהא דתנן דיש חורש תלם א' ומחייב שמונה לאוין כו' ומשום חורש בכלאים ובשביעית וביו"ט וקאמרי' דהאי חורש היינו מחפה כדאמר ר' ינאי ור' יוחנן ופריך ולילקי נמי משום זורע ביו"ט כיון דמחפה הו"ל זורע ומשני רבה זאת אומרת דחילוק מלאכות לשבת ואין חילוק מלאכות ליו"ט עי"ש והנה הגי' שם מוכרח דהוא רבה דהא בפסחים (ד' מ"ז:) קאפריך לי' אביי לרבה דאמר אמרי' הואיל כו' והא מר הוא דאמר חילוק מלאכות לשבת ואין חילוק מלאכות ליו"ט כו' יע"ש אלמא דהגי' הוא רבה. וקשה איך הוכיח רבה ממתני' דאין חילוק מלאכות ליו"ט מהא דאינו מחייב במחפה במתני' שם נמי משום זורע כמו משום חורש א"ו משום דאין חילוק מלאכות ליו"ט. דלמא לעולם יש חילוק מלאכות והיכא דעושה ב' מלאכות נפרדות בהעלם אחת חייב שתים והא דאינו מחייב במתני' בחורש דהיינו מחפה שתים משום חורש ומשום זורע משום דהו"ל מלאכה אחת מעין ב' מלאכות דאפי' בשבת גופי' אינו חייב אלא אחת כמו דס"ל לרבה במ"ק (ד' ב') במשקה מים לזרעים ומנכש דאינו חייב אלא משום חורש משום חורש אין ומשום זורע לא אלא ודאי מדהוכיח רבה במכות זאת אומרת דחילוק מלאכות לשבת ואין חילוק מלאכות ליו"ט מדלא מחייב במחפה שתים ש"מ דס"ל דבשבת כה"ג הי' מחייב שתים אלא דביו"ט אין חילוק מלאכות א"כ הו"ל לאביי במ"ק (דף ב') למיפרך ארבה דאמר דבמשקה מים לזרעים ומנכש דאינו חייב אלא חדא ולא שתים ע"כ דס"ל דעושה מלאכה אחת מעין ב' מלאכות חייב אחת א"כ תקשה מרבה דמכות (ד' כ"א) א"כ הו"ל לאביי למיפרך מרבה אדרבה טפי ולא מדרב כהנא:

ועוד ק"ל הא שם במ"ק (ד' ב':) פריך לרבה דאמר מנכש משום חורש מהא דתניא המנכש והמחפה בכלאים היה לוקה ר"ע אומר אף המקיים ולרבה דאמר מנכש משום חורש חרישה בכלאים מי איכא ומשני רבה כולה ר"ע היא מנכש ומחפה משום מקיים אלמא כמו דלרבה מנכש משום מקיים הכי נמי מחפה משום מקיים אבל לא משום זורע א"כ קשה איך הוכיח רבה במכות (ד' כ"א ע"ב) ממתני' דאין חילוק מלאכות ביו"ט דאל"כ יתחייב נמי במחפה משום זורע הא במחפה אינו אלא משום חורש דהא בכלאים לא מחייב במחפה לרבה אלא משום מקיים א"כ בשבת אינו אלא משום חורש ולא משום זורע ולע"ד קושיות אלו צריך ישוב.

ע"כ נלע"ד ליישב ולהוכיח מכאן דבר מחודש דבאמת היכא דעביד מלאכה אחת מעין ב' מלאכות ששתיהן יהיו אבות לכו"ע דחייב שתים משום דכיון דהוו במשכן חשיבי וכדאמרי' האי סברא לענין שתי אבות בהעלם אחד משא"כ היכא דעביד מלאכה אחת מעין ב' מלאכות דתרווייהו תולדות אזי בזה ס"ל לרבה ורב יוסף כיון דלא חשיבי לא אמרינן דחייב אמלאכה אחת מעין ב' מלאכות שתים והא דלא קאמר בריש ב"ק (ד' ב'.) ובשבת (ד' צ"ז) האי נפ"מ בין אב לתולדה משום דעדיפה מיניה קאמר רבותא דאפי' שתי מלאכות נפרדות בהעלם אחת כיון דהו"ל אב ותולדה דידיה לא מחייב אלא חדא וכמ"ש כה"ג התוס' בכתובות (ד' ק' ע"א) ד"ה בוררין כו' יע"ש והארכתי בזה במקום אחר בעז"ה והשתא יתיישב בזה כל הקושיות בחדא מחתא בע"ה. דבאמת הא דסבירא ליה לרבה דמנכש ומשקה מים לזרעים לא מחייב אלא חדא היינו משום דהו"ל תולדות וכמ"ש הרמב"ם בפ"ח מהל' שבת (הל' א' ב') וכ"כ התוס' בשבת (ד' צ"ז:) וכ"כ רש"י במ"ק (ד' ב':) להכי לא מחייב אלא חדא משא"כ מחפה דהו"ל אב (כמ"ש במק"א) דמחייב עליה בשביעית משום זורע כדתנן במכות ומשקה מים לזרעים פטור וכן עידור דהיינו מנכש מסיק דאינו אלא מדרבנן בשביעית משום דהו"ל תולדות ואתולדות לא מחייב אבל מחפה דחרישה בודאי הוה דהיינו דחורש ממש כדאמר האי תנא בא"י קאי דזרעי והדר חרשי ומני להו באבות בפ' כלל גדול וא"כ הו"ל אב דזורע מדמחייב בשביעית במחפה משום זורע א"כ כיון דמחפה הו"ל תרווייהו אבות החרישה והזריעה להכי אפי' לרבה במחפה היה חייב נמי ביו"ט משום זורע ומשום חורש תרתי אלא משום דאין חילוק מלאכות ביו"ט וכן לרב יוסף בהאי דקטיל אספסתא בשבת (ע"ג) דחייב שתים אחת משום קוצר ואחת משום זורע דהו"ל קצירה וזריעה ממש והו"ל אב בפירי. משא"כ בזומר וצריך לעצים דהאי קצירה דעצים אינו אלא תולדה דקוצר ולא קוצר ממש וכמ"ש רש"י בשבת (ד' ע"ג:) דכ' להדיא דזומר עצים הו"ל תולדה דקוצר ויתבאר בזה לקמן

בע"ה ראי' לזה מכריתות. והשתא שפיר פריך ליה אביי לרבה ורב יוסף דס"ל דהיכא דהמלאכה אחת מעין ב' מלאכות הו"ל תרווייהו תולדות כיון דלא חשיבי לא מחייב אלא חדא מהא דרב כהנא דווקא דס"ל דאפי' בתולדות ג"כ אמרינן דמלאכה אחת מעין ב' מלאכות חייב שתים דאמר זומר וצריך לעצים חייב ב' אע"ג דהו"ל תולדות כמ"ש. משא"כ במחפה וקטיל אספסתא דהו"ל אבות לכו"ע חייב מלאכה אחת מעין ב' מלאכות והכי קא מתרץ לה רבה ברייתא דמנכש ומחפה היה לוקה כולה ר"ע שר"ע אומר אף המקיים ה"ק דבין מנכש ובין מחפה היה לוקה לר"ע במחפה בודאי היה לוקה בלא"ה אפי' לכו"ע משום דהו"ל זורע ג"כ. אלא אפי' במנכש ג"כ היה לוקה משום מקיים ומה"ט במחפה ילקה ג"כ משום מקיים ומיושב בע"ה כל הקושיות וגם קושית הנוב"י בע"ה על נכון:

סעיף ב

ואמרתי להעתיק מש"כ בישוב ד' הרמב"ם התמוהים אשר עמעמו בו האחרונים ז"ל לעמוד על מקור דבריו ז"ל ולע"ד יש לי בזה דבר נכון בישובו בע"ה וקרוב לאמיתה כפי ענ"ד והוא:

הרמב"ם ז"ל ברפ"ח מהל' שבת (הל' א' ב') כתב וז"ל המנכש בעיקרי אילנות והמקרסם בעשבים או המזרד את השריגים כדי ליפות את הקרקע ה"ז תולדות חורש כו' (הל' ב') הזומר כו' המשקה צמחין ואילנות בשבת ה"ז תולדות זורע עכ"ל:

ותמה הכ"מ ושאר נו"כ דהוא נגד הסוגיא דריש מ"ק (ד' ב':) דאמר שם המנכש והמשקה מים לזרעים בשבת משום מאי מתרינן ביה רבה אמר משום חורש ורב יוסף אמר משום זורע כו' יע"ש בסוגיא א"כ לרבה בין במנכש ובין במשקה מים לזרעים תרווייהו משום חורש ולרב יוסף תרווייהו משום זורע והרמב"ם עשה פשר דבמשקה כר"י ובמנכש כרבה והניח הכ"מ בתימה יע"ש ובלח"מ:

והנוב"י מ"ת חאו"ח (סי' ל"א) הביא בשם הגאון מהר"י ברלין שהקשה לו ז"ל עוד קושיא עצומה דהרמב"ם סותר א"ע דהא בגמ' שם א"ל אביי לרבה לדידך קשיא ולרב יוסף קשיא משום חורש אין משום זורע לא והאמר רב כהנא הזומר וצריך לעצים חיים שתים וקשיא ג"כ לרב יוסף דמחייב משום זורע לחוד הא לרב כהנא מחייב תרתי משום חורש וזורע ע"ש. וכיון דלרב כהנא מחייב במנכש ומשקה כו' תרתי משום זורע ומשום חורש א"כ הרמב"ם דפסק כרב כהנא היה לו לפסוק דחייב במנכש ומשקה כו' תרתי א"כ הרמב"ם אחז החבל בתרי ראשין ועוד הקשה הא בכ"מ קי"ל כרבה נגד רב יוסף בר משדה ענין

ומחצה והכא פסק במשקה כרב יוסף ע"כ קושיית הגאון מוהרי"ב ז"ל והגאון נוב"י האריך בזה הרבה למצוא ישוב לזה יע"ש:

ולענ"ד דמקור דברי הרמב"ם הוא מירושלמי פ"ז דשבת (הל' ב') וא"כ כמו דדברי הרמב"ם סותרים א"ע כקושיית הגאון מוהרי"ב כמו כן ד' הירושלמי סותרים א"ע ואבאר בע"ה ע"נ כפי הנלע"ד והוא:

בירושלמי פ"ז דשבת הל' ב' איתא וז"ל כל דבר שהוא להנאת הקרקע חייב משום חורש החופר החורץ הנועץ והמדייר (שמעמיד על שדה בהמות לזבל) כו' המצית את האור בחישת הקנים (היינו שמצית האור בחישת הקנים שנשרשו ומעכבין המחרישה) ובאגד תמרים (כמו כן לבערם) הממלא את הנקעים שתחת הזיתים (ממלאן עפר) כו' וכל דבר שהוא להניית הקרקע חייב משום חורש עכ"ל ושם עוד (ע"ב) כל דבר שהוא מבחיל את הפירות (שמסייע לבשל הפירות) חייב משום זורע המבריך המרכיב והקרסם המזרד (פירש"י במ"ק ד' ג'. שחותך ענפים לחים יע"ש) ומשקה כו' וכל דבר שהוא להבחיל את הפירי חייב משום זורע כו' וקאמר עוד שם דזומר לרב כהנא חייב שתים כו' ההין דגזיז ספוג גומי קורילין חייב משום קוצר ומשום נוטע ההין דגזיז כוסבר כורתי כרפס גרגר כו' חייב שתים משום קוצר ומשום נוטע עכ"ל הירושלמי הנה מבואר דירושלמי ס"ל כרב כהנא דזומר וצריך לעצים חייב שתים וכמו כן כל מקום שעושה מלאכה אחת מעין ב'. א"כ תקשה גם הירושלמי דסותר א"ע דבזומר וכדומה פסק דחייב שתים כר"כ ובמנכש כמו המצית האור בחישת הקנים דהיינו מנכש או ממלא עפר שתחת הזיתים חייב משום חורש ובמשקה מים לזרעים ואילנות פסק הירושלמי דאינו אלא משום זורע א"כ סתרי אהדדי כיון דבזומר פסק הירושלמי כרב כהנא דחייב שתים:

ע"כ נלע"ד כוונת הירושלמי בדקדוק לשונם ז"ל הוא כך דכל דבר שעושה הפעולה בגוף הדבר השייך לה כמו מנכש דעושה המלאכה בגוף הקרקע דחופר הקרקע אעפ"י שמועיל לצמוחי אילנא חייב משום חורש לחוד וכן להיפוך דעושה גוף הפעולה באילן או בזרעים אע"ג דממילא מרפיא ארעא כמו משקה מים לזרעים ואילנות כיון דעיקר המלאכה הוא באילן וזרעים אזלינן בתר הפעולה הנראית חייב משום זורע ולא משום חורש כיון דעיקר המלאכה הוא לאו בקרקע רק בזרעים דכללא דמילתא דכל דבר שהוא עושה המלאכה בקרקע עצמה מיקרי המלאכה אחר הקרקע היינו חורש וכ"ד שהוא עושה המלאכה בצמחים מיקרי המלאכה אחר הצמחים דהיינו זורע וזהו ביאור דברי הירושלמי כל דבר שהוא להניית הקרקע ר"ל דעיקר הפעולה הוא בקרקע שנהנית ממנה בתחילה כמו החופר כו' אע"ג דממילא עושה פעולה טובה בזרעים ואילנות הו"ל חורש

וכ"ד שעושה להבחיל הפירות היינו דעיקר המלאכה היא באילנות אע"ג דממילא מרפיא ארעא אזלינן בתר הדבר שהוא עושה בה והיינו דחייב משום זורע וזהו שאמר כל דבר שהוא מבחיל הפירות חייב משום זורע המבריך והמרכיב והמקרסם דהוא בגוף האילן והמשקה כו' אע"ג דממילא מרפיא ארעא חייב משום זורע לבד. אבל בזומר דעושה ב' הפעולות באילן הקצירה והנטיעה אזי חייב תרתי דאיכא הניית קצירה והניית אילן משא"כ במנכש דעיקר הנאה לקרקע דעושה בגוף הקרקע ולהיפוך במשקה מים לזרעים דעיקר הנאה בזרעים אע"ג דממילא מרפיא ארעא להכי במנכש מחייב משום חורש לחוד ובמשקה מים לזרעים חייב משום זורע לחוד כנלע"ד ביאור כוונת הירושלמי:

ומעתה יתבאר ד' הגמ' דמ"ק כמין חומר. דבמנכש ומשקה מים לזרעים לרבה משום חורש לחוד ולרב יוסף משום זורע לחוד ע"ז פריך להו אביי בין לרבה ובין לרב יוסף כך בשלמא אי הוה ס"ל לתרווייכו לחלק בין מנכש למשקה מים לזרעים דהיינו דבמשקה מים כיון דעיקר המלאכה בזרעים שהוא להניית פירי אזלי' בתרה דהו"ל זורע לא תיקשי ליחייב נמי משום חורש דהא מרפיא ארעא. משום דאזלינן בתר עיקר המלאכה וכן במנכש כיון דעיקר המלאכה בקרקע והנאתה אזלי' בתרה והו"ל חורש ולא זורע אע"ג דהו"ל ממילא ולא דמי לזומר דתרווייהו באילן והנאת קצירה ונטיעה שוין הן וכדס"ל לירושלמי לחלק בהכי לא הוה קשה מידי אבל השתא לדידך קשיא ולרב יוסף קשיא ר"ל לדידך קשיא אמשקה מים לזרעים משום חורש אין דס"ל לרבה משום חורש לחוד הא כיון דגוף הפעולה בזרעים כיון דמחייבת משום חורש אע"ג דאין החרישה בגוף הקרקע מ"מ מחייבת ליה אחורש כ"ש דהו"ל לחייב משום זורע דהוא בגוף הזרעים והוא להבחיל פירי א"כ הו"ל לחייב במשקה מים לזרעים כ"ש משום זורע וכן לרב יוסף קשיא דמחייב בין במנכש ובין במשקה מים משום זורע לחוד אתמהה בשלמא במשקה משום זורע לחוד משום דהו"ל בגוף הזרעים כמ"ש. אבל במנכש כיון דמחייבת משום זורע אע"ג דאינו אלא ממילא כ"ש דהו"ל לחייב משום חורש דיותר הו"ל בכלל חרישה מבכלל זריעה וכ"ת דכל דבר דעושה מלאכה אחת מעין ב' מלאכות לא מחייב אלא חדא והא אמר רב כהנא הזומר וצריך לעצים חייב שתים א"כ ה"נ בין לרבה ובין לר"י כיון דמחייב רבה במנכש משום זורע אע"ג דהוא עיקר המלאכה בקרקע כ"ש דהו"ל לחייב משום חורש ולחייב תרתי ובין לרב יוסף כיון דמחייב אמשקה משום חורש אע"ג דגוף המלאכה בפירי להבחיל כ"ש דהו"ל לחייב במשקה משום זורע ותרתי ליחייב. א"כ לדידהו דמחייבי אפועל הב' שאין בגוף הדבר כ"ש דהו"ל לחייב אגוף הדבר כמו ברב כהנת דמחייב ב'. אבל אביי בעצמו לא ס"ל כוותייהו אלא כירושלמי דמחלק בין

העושה המלאכה בגוף הדבר כמו מנכש דחייב משום חורש לחוד כיון דעיקר המלאכה בקרקע אע"ג דממילא עביד לצמוחי וכן במשקה מים לזרעים כיון דעביד גוף הפעולה בזרעים מחייב משום זורע כמ"ש משא"כ בזומר דב' המלאכות באילן כאחד הקצירה והנטיעה להכי מחייב רב כהנא תרתי ולא קשה מידי מרב כהנא אלא דווקא לרבה ורב יוסף כנלע"ד לפרש ד' הגמ' דבבלי ע"פ הירושלמי הנ"ל והכין שפיר לן למיעבד דלא נימא דגמ' דידן חולק אירושלמי כל מה דמצינן למיעבד:

והשתא יתבאר בע"ה דברי הרמב"ם במקור נאמן מים חיים מד' הירושלמי וכתב וז"ל המנכש בעיקרי אילנות והמקרסם עשבים או המזרד את השריגים. כדי ליפות הקרקע ה"ז תולדת חורש עכ"ל ר"ל האי כדי ליפות הקרקע אכולהו קאי אמנכש כו' היינו דעושה כל הדברים בגוף הקרקע והוא הניית הקרקע כדאמר בירושלמי הכלל כל דבר שהוא להניית הקרקע אינו חייב אלא משום חורש משום דגוף הדבר הוא בקרקע והנאתו. אע"ג דהו"ל ממילא לצמוחי אילנא ואח"כ כתב הרמב"ם המשקה צמחים ואילנות ה"ז תולדות זורע והיינו כירושלמי דכיון דעביד בגוף האילנות להבחיל פירי חייב משום זורע לחוד ולא דמי לדרב כהנא דתרתי בחד גופא עביד ואיכא הניית קצירה והניית נטיעה והיינו דבמנכש פסק כרבה משום דירושלמי ס"ל הכי ובמשקה פסק כרב יוסף ג"כ משום דירושלמי כוותיה בזה וכדס"ל לאביי דעיקר בזה כשיטת הירושלמי כמ"ש. והעיקר שהרמב"ם תפס בזה כירושלמי משום דלרבה ורב יוסף לתרווייהו מקשי להו אביי אבל לירושלמי ניחא ולא קשה קושיית אביי כלל וכה"ג כ' הש"ך ביו"ד סי' רצ"ד יע"ש ומיושב בע"ה ע"נ ד' הרמב"ם כנלע"ד בזה:

סעיף ג

ופש גבן לברורי ד' הרמב"ם בפ"א מהל' כלאים (הל' א"ב) שכ' וז"ל הזורע שני מיני זרעים בא"י לוקה שנאמר שדך לא תזרע כלאים ואחד הזורע או המנכש או המחפה כגון שהיה חטה א' ושעורה אחד כו' וחיפה אותן בעפר בידו או ברגלו ה"ז היה לוקה ואסור לאדם לקיים כלאי זרעים בשדהו אלא עוקרן ואם קיימן לא היה לוקה עכ"ל:

וכתב הכ"מ המנכש בפ' בתרא דמכות (ד' כ"א) ובריש מ"ק (ד' ב') המנכש והמחפה בכלאים היה לוקה ר"ע אומר אף המקיים משמע דלת"ק לא היה לוקה אבל איסורא איכא ופסק כוותיה ואע"ג דבריש מ"ק אמרי' כולה ר"ע ומ"ט קאמר מה טעם דמנכש ומחפה היה לוקה משום דר"ע אומר אף המקיים וכיון דרבינו פסק דמנכש ומחפה היה לוקה הו"ל למיפסק דאף מקיים היה לוקה י"ל דההיא שינויא לא אתמר אלא אליבא דרבה דס"ל דמנכש משום חורש אבל לרב יוסף דמנכש משום זורע ברייתא כפשוטה

ופסק כרב יוסף אבל קשה ע"ז דרבינו ברפ"ח מהל' שבת פסק כרבה דמנכש משום חורש וי"ל דאף למאי דמוקמינן כולה ר"ע משמע דר"ע הוא דאמר דמקיים היה לוקה ורבנן פליגי עלי' ואמרי לא היה לוקה ונקטינן כוותייהו:

א"נ מספקא לן אי פליגי רבנן עלי' ואמרי לא היה לוקה הו"ל ספיקא ולקולא וברפ"ז שנינו כלאי זרעים אסורים מלזרוע ומלקיים ואמרי' עלה בירושלמי מה כר"ע דר"ע אמר דהמקיים בל"ת אמר ר' יוסי ד"ה שהוא אסור בשלא קיים ע"י מעשה אבל בשקיים ע"י מעשה היה לוקה כהדא דתניא המחפה בכלאים היה לוקה ע"כ משמע מהכא בהדיא דרבנן פליגי עלי' דר"ע ואמרי כשקיים שלא ע"י מעשה דאסור ולא היה לוקה. ויש מי שאומר דלמאי דאמרי' ריש מ"ק כולה ר"ע המקיים היה לוקה דווקא בעשה מעשה כגון מנכש ומחפה אבל במקיים בלי מעשה לא היה לוקה וק"ל דא"כ מנ"ל דאסור ועוד דירושלמי הוה תיובתי' עכ"ל הכ"מ ודברי הכ"מ תמוהין לכאורה דאכתי קשה לתי' הכ"מ דהא הרמב"ם פסק דמנכש משום חורש ואיך חייב במנכש בכלאים וע"כ משום מקיים וקשה כיון דפסק במקיים כרבנן דר"ע א"כ ממילא מנכש ליפטר א"כ ד' הכ"מ תמוהין:

וע"כ צ"ל כוונת הכ"מ דס"ל דבאמת לר"ע דאמר דמקיים היה לוקה היינו אפי' בלא מעשה דדרש שדך כלאים לא כדאמרי' במכות (ד' כ"א) מה"ט ס"ל להכ"מ אפי' במקיים בלי שום מעשה וע"ז פליגי רבנן עלי' במקיים בלי מעשה אבל במקיים על ידי מעשה אפי' לרבנן חייב משום מקיים דומיא דזריעה על ידי מעשה. א"כ במנכש שהוא ע"י מעשה חייב אליבא דכו"ע פסק כרבנן דג"כ היה לוקה לדידהו משא"כ במקיים שלא ע"י מעשה דלרבנן פטור פסק הרמב"ם כוותייהו:

וכן נראה מד' הירושלמי שהביא הכ"מ דלר"ע חייב אפי' בלי מעשה כלל ובזה פסק כרבנן כצ"ל כוונת הכ"מ:

אבל ק"ל טובא דא"כ לשי' הכ"מ אמאי דחיק ליה לרבה בריש מ"ק לאוקמי' כולה ר"ע דמנכש כו' משום מקיים לימא כפשוטו דבמנכש דהוא ע"י מעשה מודו רבנן ולכו"ע חייב אלא דר"ע ס"ל דאף המקיים שלא ע"י מעשה ג"כ חייב:

ע"כ נ"ל בהקדם מ"ש התוס' בע"ג (ד' ס"ד.) שכ' דר"ע דאמר מקיים היה לוקה היינו ע"י מעשה שעשה גדר אבל בלי מעשה לא היה לוקה דלאו שאין בו מעשה לא היו לוקין עליו והוכחתם מוכרחת דבפ"ק דמכות (ד' ד':) קאמר דמ"ד דלאו שא"ב מעשה היו לוקין עליו יליף ממוציא ש"ר דאף דאין בו מעשה והיו לוקין עליו ופריך מה למש"ר דהיה לוקה ומשלם והו"ל חידוש ומשני ר"ל דיליף מעדים זוממין דאינו אלא דיבורא בעלמא ופריך מה לעדים זוממי' שכן קנס נמצא לר"ע דס"ל דע"ז קנס לא מצינן למילף מע"ז ז דשאני ע"ז

דהו"ל קנס ע"כ דס"ל לר"ע דלשאב"מ לא היו לוקין עליו ע"כ תו"ד התוס' וק"ל לכאורה דלמא ר"ע סבר דיליף ממוציא ש"ר והא דתדחה דמש"ר הו"ל חידוש דהיה לוקה ומשלם דלמא ס"ל לר"ע כר"מ שם דבכ"מ היה לוקה ומשלם א"כ אינו חידוש ע"כ צ"ל משום דבאמת למאי דמסיק שאני ע"ז משום קנסא ההיא פירכא אזיל נמי אמש"ר ולא צריך לפרוך כפירכא קמייתא דשאני מש"ר דהו"ל חידוש משום דאפי' לר"מ נמי לא מצינן למילף ממש"ר משום דהו"ל קנסא כדפריך אע"ז א"כ שפיר הוכיחו תוס' דלר"ע לשאב"מ לא היו לוקין וכ"כ רש"י להדיא בע"ג (ד' ס"ד שם) דלר"ע דוקא ע"י גדר חייב דהו"ל מעשה וכ"כ התוס' בשבועות (ד"ד.) דר"ע ס"ל דלאו שאב"מ לא היו לוקין עליו. א"כ להכי הוצרך רבה לאוקמא כולה ר"ע משום דלר"ע נמי אינו חייב במקיים אלא בעושה מעשה ומינה לרבנן אפי' בעושה מעשה ג"כ פטור א"כ כמו דלרבנן בעושה מעשה ע"י גדר פטור ה"נ במנכש אבל לר"ע חייב במנכש משום דס"ל דמקיים ע"י מעשה חייב א"כ הרמב"ם דפסק במנכש משום חורש כרבה ע"כ דמנכש משום מקיים וכר"ע. אבל במקיים בעלמא בלא מעשה פטור אף לר"ע והרמב"ם פסק כרבה וכר"ע דמוקי רבה כוותי' דמנכש משום מקיים והיינו ע"י מעשה וכסוגיא דידן דס"ל דלר"ע דווקא על ידי מעשה כמ"ש רש"י ותוס' בע"ג ודלא כירושלמי דמביא הכ"מ דס"ל דלר"ע מקיים אף שלא ע"י מעשה חייב א"כ הרמב"ם פסק לגמרי כר"ע דהיינו דמנכש היה לוקה משום דהו"ל מקיים ע"י מעשה אבל במקיים שלא ע"י מעשה דהו"ל לאו שאב"מ אסור ולא היו לוקין והיינו כר"ע וכרבה דמוקי כוותי' בריש מ"ק והיינו דהרמב"ם לטעמיה דפסק במנכש כרבה וכתלמודא דידן דר"ע ס"ל דלאו שאב"מ אין לוקין עליו וא"ש:

ובתוספתא פ"ד דמכות איתא להדיא דמקיים כלאים עובר בל"ת ולא היו לוקין עליו דתניא התם המשייר חמץ בפסח והמקיים כלאים עובר בל"ת אבל לא היו לוקין עליהם לפי שאין בהם מעשה זה הכלל כל ל"ת שיש בו כו' וכל שאין בו מעשה לא היו לוקין עליו ע"כ וכתוס' דא פסק הרמב"ם בפ"א מהל' חמץ (הל' ג') דכ' דלא היה לוקה על בל יראה אא"כ קנה חמץ בפסח דעביד מעשה ע"ש וכ' הרב המגיד שהרמב"ם למד מתוספתא דמכות הנ"ל א"כ ראיה ברורה דלר"ע דווקא ע"י מעשה דאי אתיא כרבנן אפי' איסורא ליכא כדאמרי' בע"ג (ד' מ"ד) דאי רבנן מאי איריא עוקרין אפי' קיומי נמי שפיר דמי ע"ש אלמא דלרבנן אפי' איסורא ליכא א"כ ע"כ ברייתא דמכות הנ"ל אתיא כר"ע ומ"מ לא היו לוקין בלא מעשה א"כ מוכח להדיא דהרמב"ם דפסק דמקיים בלא מעשה לא היו לוקין ואסור היינו משום דהו"ל לשא"ב מעשה וכר"ע כמ"ש וד' הכ"מ צ"ע:

וזהו לע"ד שיטת היש מי שאומר שהביא הרכ"מ הנ"ל דכוונת היש מי שאומר כמ"ש דס"ל כשי' רש"י ותוס' בע"ג (דס"ד) דלר"ע דווקא ע"י מעשה היה לוקה אבל באינו עושה מעשה הו"ל לאו שא"ב מעשה וקי"ל דלא היה לוקה ועובר עליו וקושיית הכ"מ תמוה שהקשה ליש מי שאומר דמנ"ל דאיסורא איכא:

הא כיון דהרמב"ם פסק כר"ע וס"ל דלר"ע אם ע"י מעשה היה לוקה אבל בלא מעשה הו"ל לאו שאין בו מעשה ועובר בל"ת וכמבואר בתוספתא הנ"ל ומיושב נמי קושיא הב' של הכ"מ שהקשה להיש מי שאומר מירושלמי דאמר הכל מודים שהוא אסור בשלא קיים ע"י מעשה אבל בשקיים ע"י מעשה היה לוקה כהדא דתניא המחפה בכלאים היה לוקה אלמא מירושלמי תיובתא והנה כוונת הכ"מ דמירושלמי הוה תיובתי' ע"כ צ"ל כוונתו דליש מי שאומר דס"ל דהא דפליגי ר"ע ורבנן דווקא בעשה מעשה אבל בלא מעשה לכו"ע לא היה לוקה א"כ קשה מירושלמי דאמר דאדרבא דהיכא דעביד מעשה לכו"ע היה לוקה וכי פליגי ר"ע ורבנן באינו עושה מעשה כנלע"ד כוונת הכ"מ ולמש"כ לק"מ דאדרבא דהא מבואר דר"ע ס"ל דלאו שא"ב מעשה לא היה לוקה א"כ ע"כ הא דאמר ר"ע דמקיים היה לוקה ע"כ בדעביד מעשה ובזה פליגי רבנן אפי' ע"י מעשה א"כ אדרבא מתלמודא דידן דס"ל דר"ע ס"ל דלאו שאב"מ לא היו לוקין ע"כ הא דלר"ע מקיים היה לוקה היינו בדעביד מעשה וכמ"ש רש"י ותוס' בע"ג (ד' ס"ד) א"כ תלמודא דידן פליג ע"כ אירושלמי ומיושב קושיית הכ"מ כנלע"ד:

ותלי"ת אחר כותבי זה מצאתי לרבינו הגאון בטורי אבן במגילה (ד' י"ג:) שכ' כמ"ש דלרבנן אפי' במקיים ע"י מעשה ג"כ ליכא מלקות ובמקיים שלא ע"י מעשה ליכא איסורא כלל ודלא כירושלמי רפ"ח דכלאים שכ' וז"ל ועל הכלאים פי' לעקור כלאי זרעים הגדילים בשדות ונ"ל דסתמא כר"ע דאמר דמקיים ג"כ היה לוקה דאילו לרבנן מקיים כלאים ליכא איסורא כלל וא"צ לעקור והא ליכא למימר כדאמרי' בירושלמי פ"ח דכלאים כלאי זרעים אסורין מלזרוע ומלקיים מה כר"ע אמר ר' יוסי ד"ה היא הכל מודים באיסור שהוא אסור בשלא קיים ע"י מעשה דלר"ע לאו שאין בו מעשה היו לוקין עליו ולרבנן לא היו לוקין עליו ומיהו אסור מה"ת כהדא דתניא המחפה בכלאים היה לוקה דע"כ לגמ' דידן ליתא אלא לרבנן ליכא איסורא כלל במקיים אפי' במקיים ע"י מעשה לא היה לוקה וראי' לזה מהא דע"ג (ד' ס"ד) דפריך ואי רבנן מאי אריא עוקרין אפי' קיומי נמי ש"ד וש"מ דלרבנן ליכא איסורא כלל במקיים כו' ועוד דלגמ' דידן מוכח דכי פליגי במקיים ע"י מעשה דווקא דאי שלא ע"י מעשה אפי' לר"ע לאו שאין בו מעשה לא היו לוקין כדמוכח בפ"ג דמכות (ד' ט"ז) כמ"ש התוס' שם ומינה דלרבנן אפי' ע"י מעשה לא

היו לוקין עכתו"ד הטו"א. ולקמן נדבר בד' הטו"א אי"ה ותמיהני שלא הביא התוספתא דפ"ד דמכות שהבאתי לעיל דמוכח דע"כ דר"ע דאמר דאף המקיים היה לוקה היינו בדעביד מעשה דקתני דמקיים בעלמא לא היה לוקה דהו"ל לאו שאב"מ דלרבנן ליכא איסורא כלל כדמוכח בע"ג וכמ"ש. עכ"פ מבואר ד' הרמב"ם כמ"ש וזהו ממש שיטת היש מי שאומר הנ"ל:

אך ק"ל בדברי הרמב"ם דכ' דהמנכש או המחפה בידו או ברגלו היה לוקה. ובקיום כתב דאסור אפי' בקיום ע"י גדר משמע. מדלא חילק בקיום גופא משמע דמקיים ע"י גדר נמי פטור ואמאי הא כיון דע"י גדר הו"ל מעשה כמ"ש התוס' בע"ג (דס"ד) א"כ היה לוקה נמי בגדר:

ועוד ק"ל בסוגיא דמוקי לרבה דכולה ר"ע דמנכש ומחפה היה לוקה משום דר"ע אומר אף המקיים א"כ מנכש ומחפה דמקיים היה לוקה. ל"ל למנקט מנכש ומחפה כיון דהטעם הוא דהו"ל קיום ע"י מעשה אם כן מה"ט אפי' ע"י גדר נמי הו"ל מעשה ולמה ליה למינקט מנכש ומחפה דמשמע דע"י גדר אינו לוקה אתמהה:

ונלע"ד דבר מחודש לולא דמיסתפינא והוא. דהנה תנן בפ"ה דכלאים (משנה ו') הרואה ירק בכרם ואמר לכשאגיע לשם אלקטנו מותר כו' והתוס' בב"ק (ד' ק':) ד"ה נתייאש כו' כתבו דטעמא דמילתא משום דגבי כלאים כתיב לא תזרע כרמך כלאים משמע זריעה דניחא לי' ע"ש וכ"כ התוס' בב"ב (ד' ב'.) דלהכי נתייאש דווקא אבל לא נתייאש וחושב כל שעה לגדור אינו עובר עליו ע"ש נמצינו למידין מזה דגבי כלאים דאסר רחמנא דווקא דניחא ליה אבל לא ניחא ליה מותר ואינו עובר עליו ועיין תוס' יבמות (ד' פ"ג ב) ד"ה אין אדם אוסר כו' יעו"ש:

והשאגת אריה (סימן ע"ז) כתב דגבי שוחט הפסח על חמץ דכיון דתליא בביטול במחשבתיה לכו"ע לא היה לוקה דיכול לומר בטלתי החמץ אם לא שקנה חמץ אחר שש. דאי אפשר לבטל אח"ז איסורו ואפי' למ"ד התראת ספק שמיה התראה הינו דלבסוף עומד הדבר להתברר כגון שבועה שאוכל ככר זה היום ועבר היום ולא אכלה דהו"ל הת"ס דלמא דקודם שיעבור היום יאכל אבל כשעבר היום ולא אכל נתברר הדבר בזה ס"ל דהת"ס שמיה התראה משא"כ בביטול חמץ דבמחשבתו תליא מילתא מי יודע דלא ביטל יע"ש בש"א ועי' עוד בתוס' פסחים (ד' ס"ג:) שכ' כיון דהמותרה יכול לומר שוגג הייתי פטור יע"ש. [ועיין בנוב"י מה"ת חאו"ח סי' ס"א ובהג"ה מבן המחבר יע"ש] א"כ מעתה נחזי אנן בדידן במקיים ע"י גדר דכיון דקיום בלי מעשה לא היו לוקין עליו א"כ אמאי מחייבים ליה אשעתא דהקפת גדר הרי יכול לומר לא ניחא לי בכלאים ואעקור

אותם. ואע"ג דחזינן לבתר הכי דנתייאש הימנו ולא עקר מ"מ בההיא שעתא הו"ל לאו שא"ב מעשה. א"כ ממ"נ אשעת עשיית הגדר כשיאמר דגודר רק בשביל התבואה והכלאים יעקר א"כ בוודאי פטור אעשיית גדר ומה דנשאר אח"כ ונתייאש ההיא שעתא הו"ל לאו שא"ב מעשה א"כ בשעת עשיי' הגדר יכול לומר דיעקרם וליכא התראה כלל דהא תליא במחשבתו ודלמא חשב לעקור כמו בביטול חמץ דלמא ביטל וה"נ דלמא חשב בעת עשיית הגדר דיעקרם וסגי ונפטר אעשיית הגדר כנלע"ד:

ומעתה נחזי אנן איך יתפרנס שיטת רב יוסף ברישׁ מ"ק דס"ל דהברייתא כפשוטו דמנכש ומחפה משום זורע ור"ע חומר אף המקיים היה לוקה וע"כ ע"י גדר כמ"ש רש"י ותוס' בע"ג (ס"ד) ואמאי היה לוקה הא מצי למיפטר נפשי' מהתראה דכיון דתליא במחשבתו ויאמר דיעקור הכלאים וישאר כרם כשר ומה שגודר בשביל הכרם כשר ואמאי היה לוקה בשלמא לרבה ניחא דמוקי דכולה ר"ע ומנכש ומחפה משום מקיים א"כ חזינן דניחא ליה דהא מחפה הכלאים אבל לרב יוסף קשה כמ"ש:

ונ"ל עפ"י מש"כ התוס' במכות (ד' ט"ו:) דהא דנזיר שהיה שותה יין היה לוקה אע"ג דיכול למישאל אנזירותו והחכם עוקר מעיקרא ולמפרע שתה בהיתר. י"ל משום דאוקמיה אחזקה כמו דהשתא אילו שואל ה"נ לא ישאל אח"כ וכ"כ התוס' בשבת (ד' ד'.) וכ"כ התוס' בניטין (ד' ל"ג) ד"ה ואפקעינהו כו' ע"ש ובזה יש ליישב קושיית השאגת אריה (סי' ע"ז) הנ"ל וכמ"ש בקו"א שם יעו"ש ואכמ"ל. א"כ מעתה דהנה בחולין (ד' פב:) אמר דאם זרע כלאים ב' פעמים בב' התראות היה לוקה שתים כמו בנזיר ששותה יין כל היום כולו דאם הותרה על כל שתייה ושתייה לוקה הרבה א"כ בזורע כלאים בהתראה ואח"כ מקיים הגדר בהתראה כמו דחייב אזריעה דהא חזינן דניחא ליה מה"ט היה לקי נמי אגדר אח"כ דאוקמי' אחזקה והי' לוקה שתים משום זורע ומשום מקיים בעשיית הגדר דאוקמיה אחזקה כמ"ש התוס' כנ"ל. א"כ לפי"ז לרב יוסף מצינן למימר דהא דמקיים ע"י גדר היה לוקה לר' עקיבא היינו בשזרע מקודם הכלאים דחזינן דניחא ליה ואוקמיה אחזקה:.

והיינו כל זה דזרע תחילה ואח"כ קיים על ידי גדר דאוקמיה אחזקה אבל בשקיים ע"י גדר לבד ולא זרע תחילה לא מצינן לומר דלוקה משום מקיים ע"י מעשה דאכתי מצי למיפטר נפשיה דלא ניחא ליה ויעקור אותם כמ"ש א"כ להכי נקיט הרמב"ם סתם דמנכש ומחפה היה לוקה דלא מצי למיפטר נפשיה כלל דהא חזינן דניחא ליה ומקיים ע"י מעשה היה לוקה כמ"ש דהרמב"ם כולה כר"ע עביד וכאוקימתא דרבה משא"כ בשקיים על ידי גדר לחוד לא לקי משום דמצי למיפטר נפשיה להכי סתם הרמב"ם וכתב דקיום אסור ואינו

לוקה משום דמצי למיפטר נפשיה והיינו אפי' על ידי גדר כמ"ש. ומה דלא נקיט הרמב"ם היכא דזרע תחלה וקיים אחר כך על ידי גדר דהיה לוקה אף על הגדר משום דהרמב"ם פסק כרבה ולרבה אינו מוכרח זה כלל ואינו מתבאר בגמ' וא"ש ד' הרמב"ם:

ובזה י"ל קושיית הטו"א במגילה (ד' י"ג) שהביא ראי' דלרבנן ליכא איסורא מה"ת במקיים דלא כירושלמי רפ"ח דכלאים מהא דגרסי' בסוטה (ד' מ"ג.) דתנן התם אחד הנוטע וא' המבריך וא' המרכיב חוזר מעורכי המלחמה ופריך מהא דתניא דמבריך ומרכיב אינו חוזר ומשני מתני' בהרכבת היתר דחוזר ובריי' בהרכבת איסור במין באינו מינו ויליף מחיללו פרט להרכבת איסור והקשה הטורי אבן דהא שם תניא ולא חנכו פרט לגזלן ופריך לימא דלא כר"י הגלילי דאמר דחוזר מעבירות שבידו ומשני בדעביד תשובה. א"כ יקשה נמי הכא בהרכבת איסור לימא דלא כר' יוה"ג דהא הרכבת איסור ג"כ אסור לקיים כמו כלאי זרעים והשתא ליכא לתרץ דעביד תשובה דהא כל שעה דמקיימו עובר בל"ת דמקיים א"ו דלרבנן ליכא איסור כלל מה"ת ואתיא כרבנן עכתו"ד הטו"א והאריך בזה יעו"ש:

ולמ"ש אין ראיה כלל דלמש"כ ממתני' (פ"ה דכלאים) דאם אמר כשאגיע לשם אלקטנו אינו עובר עליו וכמ"ש התוס' בב"ק (ד' ק') דבעי' דומיא דזריעה דניחא ליה וכמ"ש. א"כ אדרבא כיון דע"כ צ"ל בהרכבת איסור דעביד תשובה דאל"כ לימא דלא כריה"ג דאמר דחוזר מעבירות שבידו ועכצ"ל דעביד תשובה א"כ כיון דמיירי ע"כ בעביד תשובה א"כ בוודאי השתא לא ניחא ליה והו"ל כמו כשאגיע לשם אלקטנו א"כ ליכא איסור במקיים כלל ומיושב קושיית הטו"א מהא דסוטה כנלע"ד בזה:

ועוד דהא בתוספתא פ"ד דמכות דתניא התם דהמקיים כלאים עובר בל"ת ולא היה לוקה משום דהו"ל לאו שאב"מ סיים שם וז"ל זה הכלל כל לאו שיש בו מעשה היו לוקין עליו ושאב"מ לא היו לוקין עליו חוץ מן המימר ונשבע ומקלל חבירו בשם עכ"ל התוס' ובמכות (ד' ט"ז.) ובשבועות (ד' כא) אמרי' אמר ר"י משום ר' יוסי הגלילי כל ל"ת שבתורה לאו שיש בו מעשה היו לוקין עליו ושאב"מ לא היו לוקין עליו חוץ ממימר ונשבע ומקלל כו' אלמא דהאי תוספתא דר"י הגלילי היא ומ"מ ס"ל דמקיים כלאים עובר בל"ת אלא דלא היו לוקין א"כ מוכח דר' יוסי הגלילי ס"ל כר"ע דמקיים בל"ת א"כ בודאי יקשה קושיית הטו"א לדוכתיה ותי' הטו"א אינו עולה דהא הגמ' קאמר גבי גזלן דאפי' תימא ריה"ג ובעביד תשובה ואי כמ"ש הטו"א דההיא דהרכבת איסור ג"כ כריה"ג ועביד תשובה וס"ל לריה"ג כרבנן דמקיים לית ביה איסור תורה הא מוכח דתוספתא דמכות דר' יוסי הגלילי היא כמבואר מגמ' דמכות ושבועות כנ"ל. א"ו כדכתיבנא דכיון דעביד

תשובה א"כ לא ניחא ליה והו"ל ממש כמתני' דפ"ה דכלאים דכשאגיע לשם אלקטנו אינו עובר עליו וא"ש ועיין:

סעיף ד

וראיתי להגר"א ז"ל בביאוריו ביו"ד (רסי' רצ"ו) בהל' כלאי זרעים דיש לו שיטה אחרת בד הרמב"ם ובפי' הירושלמי רפ"ח דכלאים ואעתיק ד' ז"ל:

המחבר (סי' צ"ו סעי' א') בהל' כלאי זרעים כ' וא' הזורע או המנכש או המחפה כו' היה לוקה והוא לשון הרמב"ם שהבאתי (סעיף ב') אסור לזרוע כלאים לעובד כוכבים ומותר לומר לעובד כוכבים לזרוע לו כלאים ואסור לקיים בשדהו אלא עוקרן ואם קיימן לא היה לוקה עכ"ל המחבר. וכתב הגר א ז"ל (ס"ק ג) א' הזורע כו' אע"ג דפסק דלא כר"ע כמ"ש סעי' ב' ואם קיימן לא היה לוקה אבל בזה מודה ת"ק כמ"ש במכות (כ"א ב') נמנו וגמרו כו' אי לאו דקלסי' כו' אלמא לר' ינאי ור' יוחנן המחפה היה לוקה אפי' לרבנן ודלא כמ"ש בפ"ק דמ"ק ב' ב' כולה ר"ע כו' דדוקא לרבה אצטריך לפרושי כן ולכן פסק הרמב"ם כרב יוסף וכן אמרינן בירושלמי רפ"ח דכלאים והביאו הר"ש שם ירושלמי כתיב לא תזרע כו' אמר ר' יוסי ד"ה כהדא כו' ושם אמר ר"י בשם ר' ינאי המחפה בכלאים היה לוקה אמר ליה ר' יוחנן ולאו מתניתין היא כלאים בכרם איך אפשר כלאים ע"י חרישה כ"א במחפה והוה ר' ינאי מקלס ליה הזלים זהב כו' אמר ר"ל בתר כל אילין קילוסין יכול אנא פתר כר"ע דר"ע אמר המקיים כלאים עובר בל"ת כלום אמר ר"ע אלא לעבור שמא ללקות והכא ללקות אנן קיימין ור"ל דלרבנן אינו עובר אבל מ"מ אסור מדרבנן כנ"ל אבל לענין מלקות ע"י מעשה ל"פ כלל עוד כתב הגר"א ז"ל (ס"ק ז') ואסור לקיים מתני' רפ"ח דכלאים ואפי' לת"ק וכנ"ל ואף שבב"כ ס"ד (לע"ד ט"ס וצ"ל בע"ג ס"ד) משמע דלרבנן מותר היינו בשדה של עובד כוכבים:

(ס"ק ח') ואם קיימן כו' כת"ק וכנ"ל ולמ"ש (בסי' א') אף לר"ע לא היה לוקה כמ"ש בירושלמי אלא שבגמ' דידן במכות לא משמע כן אבל מ"מ כיון דקיי"ל דלאו שאין בו מעשה לא היו לוקין עליו דין זה אליבא דכו"ע עכ"ל הגר"א:

וכל ד' הגר"א ז"ל צריכין ביאור ונלע"ד דכוונת הגר"א ז"ל בתחלת דבריו הוא כך דבאמת הרמב"ם ס"ל דמחפה הוא משום זורע כדמוכח להדיא במכות דאמר ר' ינאי ור' יוחנן דמחפה היה לוקה משום זורע אלא דר"ל הוא דאמר די"ל משום מקיים וכר"ע אם כן הוא דלא כאוקימתא דרבה במ"ק דאמר דמנכש ומחפה משום מקיים משום דס"ל לרבה דמנכש ומחפה אינו אלא משום חורש להכי מוקי כולה כר"ע אבל כיון דחזינן דר' ינאי ור"י ס"ל דמחפה משום זורע א"כ ע"כ כרב יוסף ס"ל דמנכש משום זורע ובריתא דקתני

המנכש והמחפה בכלאים היה לוקה היינו משום זורע ות"ק דר"ע היא ור"ע מוסיף אף המקיים ולהכי פסק הרמב"ם כרב יוסף ברפ"ח מהל' שבת והיינו דס"ל להגר"א ז"ל דכמו דפסק הרמב"ם במשקה מים לזרעים כרב יוסף ה"נ במנכש והא דכתב הרמב"ם דמנכש הוא משום חורש היינו תרי גווני מנכש וכמ"ש הכ"מ שם ברפ"ח וכן הוא שיטת הרב המגיד שם דהרמב"ם פסק לגמרי כרב יוסף. ומשום דסוגיא דמכות ר' ינאי ור' יוחנן ס"ל כוותיה ובזה כיון הגר"א ליישב קושיית הגאון מוהרי"ב שבנוב"י מ"ת (חאו"ח סי' ל"א) שהבאתי לעיל (סעיף ב') שהקשה אמאי פסיק הרמב"ם כרב יוסף ע"ז תירץ הגר"א משום דלר' ינאי ור"י דס"ל דמחפה משום זורע א"כ לדידהו ברייתא דקתני המנכש ומחפה היה לוקה דלא כרבה דמוקי דכולה ר"ע וטעמא משום מקיי' ואוקימתא דרבה אינו אלא כריש לקיש דס"ל דמחפה הוא משום מקיים א"כ באמת במנכש נמי קי"ל כרב יוסף ותרי גווני מנכש וכשיטת המגיד והכ"מ וכמ"ש והיינו דס"ל להגר"א ז"ל דהא דמוקי רבה במ"ק כולה ר"ע קאי אתרווייהו בין אמנכש ובין אמחפה. דאף מחפה משום מקיים ודלא כמ"ש לעיל:

שוב כתב הגר"א ז"ל להוכיח מירושלמי למי רפ"ח דכלאים (שהבאתי לעיל ר"ם ג') דקאמר התם אמה דקתני במתניתין שם כלאי הכרם אסורין מלזרוע ומלקיים כתיב לא תזרע כרמך אין לי אנא זורע מקיים מניין ת"ל כו' מה כר"ע כו' אמר יוסי ד"ה היא הכל מודים באיסור שהוא אסור בשלא קיים ע"י מעשה אבל אם קיים ע"י מעשה היה לוקה כהדא דתני המחפה בכלאים היה לוקה ע"כ והנה בד' ירושלמי אלו מבואר. חדא דאף רבנן דפליגי עליה דר"ע במקיים מ"מ מודו דאסור אף בלי מעשה והיינו ע"כ מדרבנן דהא אפי' לר"ע היכא דמקיים בלא מעשה לא היה לוקה דהו"ל לאו שאב"מ וע"כ מדרבנן זהו דעת הגר"א בביאור הירושלמי דאמר דהכל מודים שהוא אסור והיינו מדרבנן ור"ע ס"ל דעובר בל"ת אלא דלא היה לוקה והא דקאמרי' בע"ז (ד' ס"ד) דלרבנן קיומי שפיר דמי היינו בשל עובד כוכבים כמ"ש הגר"א ז"ל, בסמוך (בס"ק וא"ו ז') יע"ש והא דאמר ר"ע אף המקיים לירושלמי נאמר דאף המקיים היינו בל"ת אבל מילקי לא הי' לקי כדאמר שם בירושלמי כלום אמר ר"ע ללקות. א"כ מזה לירושלמי דס"ל דרבנן מודו דאסור א"כ ע"כ דפליגי דלרבנן אינו אלא מדרבנן ולר"ע בל"ת ולא היו לוקין משום דהו"ל לשאב"מ כמ"ש. ומיושב קושיית המשנה למלך פ"א דכלאים והטורי אבן שהביאו ראי' דלרבנן מותר לכתחילה לקיים מהא דע"ג. דשם בשל עובד כוכבים ואין ראיה כלל וכ"כ בחי' הריטב"א שם בע"ג (ד' ס"ד) דהגמ' מיירי בשל עובד כוכבים והיינו בשלא קיים ע"י מעשה אבל בשקיים ע"י מעשה כהדא המחפה לכו"ע היה לוקה והיינו או משום זורע

כפשטות הסוגיא דמכות (ד' כ"א) לר' ינאי ור"י כמ"ש רש"י שם או משום דהו"ל מקיים ע"י מעשה דמודו רבנן דהי' דלוקה אי התרו ביה משום מקיים ונפ"מ במקיים ע"י גדר וקיבל התראה באופן דניחא ליה בכלאים כנ"ל (סעיף ג') דג"כ היה לקי אפי' לרבנן או במנכש לרבה דחרישה בכלאים ליכא אבל משום מקיים ע"י מעשה היה לקי. אבל עכ"פ דמירושלמי מוכח דע"י מעשה היה לקי במחפה אפי' לרבנן וע"כ דלא כרבה דאמר דווקא לר"ע א"כ מה"ט דמנכש משום זורע כרב יוסף:

וזהו דלא כדברי הטורי אבן במגילה שהבאתי לעיל (סעי' ב') בביאור דברי הירושלמי שכ' דהכל מודים נ שהוא אסור היינו אף לרבנן בל"ת אלא דהו"ל לאו שאב"מ. אבל לר"ע היה לוקה אף במקיים בלא מעשה וע"ז הקשה על הירושלמי מע"ג וממכות ומסוטה ולמש"כ הגר"א נפל כל הבנין דהא דקאמר הכל מודים שהוא אסור היינו מדרבנן ולר"ע בל"ת ולא היו לוקין כנ"ל והא דע"ג (ד' ס"ד) בשדה של עו"ג וכמ"ש הגר"א (ס"ק ו' ז') וא"ש:

ותמיהני על הטורי אבן ז"ל איך ס"ל בביאור הירוש' דלר"ע במקיים בלא מעשה היה לוקה הא בירושלמי שם לקמן קאמר להדיא כלום אמר ר"ע אלא לעבור שמא ללקות כו' אלמא דלר"ע לא היה לוקה במקיים שלא ע"י מעשה ובאמת זהו כוונת הגר"א בהביאו ד' הירושלמי הזה דאמר וז"ל כלום אמר ר"ע אלא לעבור שמא ללקות והכא ללקות אנן קיימין ורצה לומר דלרבנן אינו עובר אבל מ"מ אסור מדרבנן כנ"ל עכ"ל הגר"א ז"ל כוונתו דכיון דלירושלמי דס"ל להדיא דלר"ע ג"כ לא היה לוקה א"כ במאי פליגי רבנן ואמרי דאסור כדאמר לעיל באיסור הכל מודים שהוא אסור ע"כ דבזה פליגי דלר"ע בל"ת ולרבנן איסור דרבנן ומש"כ הגר"א ור"ל דלרבנן אינו עובר אבל מ"מ אסור מדרבנן כנ"ל אבל לענין מלקות ע"י מעשה לא פליגי כלל עכ"ל קאי דבריו ג"כ אירושלמי שהביא מתחילה מרפ"ח א"ר יוסי כהדא:

וכתב עוד הגר"א ז"ל (ס"ק ח') ואם קיימן כו' היינו כת"ק לא היה לוקה ולמה שכתבתי בסעיף א' דאף לר"ע לא היה לוקה אלא דעובר בל"ת ולאו שאב"מ הוא ולרבנן אסור מדרבנן כמבואר בירושלמי. אלא דבגמ' דמכות לא משמע כן ר"ל דבמכות דקאמר ר' ינאי החופה בכלאים היה לוקה והיינו משום זורע וקאמר ליה ר"י לאו היינו מתני' דקתני דחייב שמונה לאוין כו' ובחורש בכלאים וחרישה בכלאים מי איכא ע"כ במחפה והו"ל זורע וקאמר ליה ר"ל די"ל דאתיא כר"ע דאמר כו' ואמאי לא דחי ליה ר"י בבבלי כדדחי בירושלמי דכלום אמר ר"ע אלא לעבור והכא ללקות וע"כ משום זורע אלא ודאי דס"ל לגמ' דידן דלר"ע היה לוקה אף במקיים. וכ"כ בפני משה בתוספותיו והיינו ע"י מעשה

דמחפה נמצא דגמ' דידן ס"ל דלרבנן מחפה משום זורע ולריש לקיש לרבנן מחפה לית בה משום זורע ואלא משום מקיים ולר"ע הי' לוקה כיון דאית בי' מעשה ור' יוחנן ג"כ ס"ל כר"ל דלר"ע לוקה במקיים ע"י מעשה אלא דס"ל דמחפה הו"ל זורע ולירושלמי דאמר כלום אמר ר"ע אלא בל"ת אבל לא ללקות היינו אפי' ע"י מעשה דהא אמתניתין דמכות קאי דאית בי' מעשה ומ"מ קאמר דלר"ע אינו לוקה כנלע"ד בביאור דברי רבינו הגר"א ז"ל:

וכ"ז דלא כהפני משה בירושלמי מכות (פ"ג הל' ח') שכ' בכוונת הרמב"ם דס"ל דמחפה אינו משום זורע אלא משום מקיים ומפרש הסוגיא דמכות דר' ינאי ור' יוחנן ס"ל המחפה הוא משום מקיים והיה לוקה אפי' לרבנן ע"י מעשה וכשיטת הירושלמי רפ"ח דכלאים ודלא כפירש"י דס"ל דלר' ינאי ור' יוחנן הוא משום זורע אלא משום מקיים דווקא. ור"ל ס"ל דאפי' במקיים על ידי מעשה גם כן לרבנן לא היה לוקה יע"ש בפ"מ בתוספותיו וכן כתב בפ"ח דכלאים (הלכה א' בד"ה בתר כל אילין כו'):

ודבריו תמוהין לע"ד דאיך ס"ד לומר דסוגיא דידן במכות ס"ל לר' ינאי ור' יוחנן דמחפה משום מקיים ולא משום זורע א"כ איך יפרנס סוגיא דמכות דפריך ולילקי נמי משום זורע ביו"ט וקאמר רבה זאת אומרת חילוק מלאכות לשבת ואין חילוק מלאכות ביו"ט כו' יע"ש אתמהה כיון דמחפה לכו"ע אין בה משום זורע א"כ קושיית הגמ' וזאת אומרת דרבה אינו עולה כלל דכיון דמחפה אין בה משום זורע א"ו דלא כהפ"מ דודאי פשיטא דסוגיית הש"ס במכות פליג אירושלמי וס"ל דמחפה משום זורע וכפירש"י ותוס' וסוגיית הירושלמי דרפ"ח דכלאים דס"ל דבמקיים ע"י מעשה לכו"ע היה לוקה משום מקיים פליג. וד' הרמב"ם דפסק דמחפה היה לוקה לכו"ע הוא בין לירושלמי ובין לגמ' דידן או משום זורע או משום מקיים ודלא כרבה דמ"ק דס"ל דאפי' במקיים ע"י מעשה ג"כ לא היה לוקה לרבנן אלא לר"ע ולגמ' דידן דמכות מה"ט במנכש ג"כ הו"ל זורע ודלא כרבה וכמ"ש הגר"א ז"ל וכמ"ש לעיל בע"ה:

אלא דגם ד' הגר"א לא זכיתי להבין דאיך ס"ד דלרבה בין במנכש ובין במחפה הוא משום מקיים ולא משום זורע עד דכ' הגר"א ז"ל מזה להוכיח דסוגיא דמכות פליג ארבה והוכיח מה"ט דמנכש ג"כ משום זורע כנראה להמעיין בדברי הגר"א עד דכתב דמה"ט פסק הרמב"ם כרב יוסף וכמ"ש לעיל בביאור דבריו:

ותמיהני דהא רבה בעצמו במכות (וכמ"ש לעיל סעי' א' להוכיח דגרסי' רבה מהא דפסחים) קאמר זאת אומרת חילוק מלאכות לשבת ואין חילוק מלאכות ביו"ט דאל"כ ליחייב במחפה נמי ביו"ט משום זורע ואי דס"ל דמחפה לית ביה משום זורע רק משום

מקיים א"כ נסתר הוכחתו. א"ו דרבה ג"כ מודה במחפה דהוא משום זורע אלא דפליג אמנכש והא דקאמר כולה ר"ע המנכש ומחפה היה לוקה שר"ע אומר משום מקיים האי שר"ע אומר קאי אמנכש אבל לא אמחפה דהו"ל זורע ממש ואב הוא וכמ"ש לעיל (סעיף א') יע"ש. א"כ מה"ט אינו מוכח דסוגיא דמכות פליג ארבה כלל דמחפה לכו"ע הו"ל משום זורע אפי' לרבה א"כ במנכש י"ל משום חורש כרבה וזהו שיטת הרמב"ם בפ"ח מהלכות שבת וכמ"ש לעיל והרמב"ם דפסק ברפ"ח דכלאים במנכש ג"כ דהיה לוקה היינו דפסק לגמרי כר"ע דמקיים ע"י מעשה היה לוקה או כירושלמי דרפ"ח דכלאים דהיכא דעביד מעשה לכו"ע היה לוקה אפי' לרבנן וכמ"ש לעיל בע"ה:

סעיף ה

וביסוד דברי הירושלמי דפ"ח דכלאים יש להתבונן דק"ל טובא בהא דקאמר ר' יוחנן לר"ל דמתני' דמכות א"א כר"ע דכלום אמר ר"ע אלא לעבור בל"ת אבל לא ללקות ומתני' דכלאים קתני החורש כו' וחייב שמונה לאוין ע"כ כרבנן ג"כ אתיא. משמע מירוש' דלר"ע אפי' ע"י מעשה אינו לוקה ותמוה הוא דהא כיון דר"ע יליף מכרמך לא וכלאים שדך לא כדאמר במכות (ד' כ"א) ובמ"ק (ד' ב') ובירושלמי שם רפ"ח א"כ ממילא היכא דמחפה דעביד מעשה הו"ל לאו שיש בו מעשה ובודאי היה לוקה לר"ע. ועוד דהא בירושלמי שם (רפ"ח) מבואר דהיכא דמקיים ע"י מעשה לכו"ע היה לקי משום מקיים ומביא ראיה דתניא המחפה בכלאים היה לוקה ומשמע משום מקיים וכמ"ש הגר"א לעיל וכ"כ הפני משה בפ"ח שם בירושלמי [ומצאתי למהרא"פ בביאורו שכ' דהאי שמא הי' ללקות פליג אדר' יוסי לעיל רפ"ח דאמר דבקיים ע"י מעשה היה לוקה]. ואם נאמר כפשטות הירושלמי דהא דקאמר ר' ינאי דמחפה בכלאים היה לוקה היינו משום מקיים וכמ"ש הפ"מ שם וע"ז מביא ר' יוחנן ראיה ממתני' דמכות דכלאים בכרם בחורש וחורש בכלאי' ליכא וע"כ משום מחפה והיינו משום מקיים והיינו אפי' לרבנן דר"ע וכמ"ש הפ"מ א"כ ע"כ הא דקאמר ליה ר"ל בתר כל אילין קילוסין אמינא דאתייא כר"ע ע"כ כוונתו דבאמת לרבנן לא היה לוקה במחפה משום דלא דרשי דרשה דכרמך כלאים לא כר"ע וזורע נמי לא הוה אלא כר"ע אתייא דדרש כרמך לא למקיים ואם כן כשמחפה דהו"ל מעשה היה לוקה לר"ע. א"כ מאי האי דדחי ליה ר"י כלום אמר ר"ע אלא לעבור ולא ללקות אתמהה ללקות אמאי לא נהי דהיכא דמקיים בלי מעשה לא הי' לקי משום דא"ב מעשה אבל כשמחפה דהו"ל מעשה א"כ עקרת כל לאוין שבתורה והא ר' יוחנן גופי' אמר דמחפה היה לוקה אפי' לרבנן ולשיטת הפ"מ הוא משום מקיים א"כ כ"ש לר"ע א"כ איך קאמר דהיכא דע"י מעשה לא היה לקי לר"ע וצ"ל דה"פ כלום אמר ר"ע

אלא היכא דבלא מעשה דהיינו דמקיים בעלמא בזה פליגי ר"ע ורבנן ור"ע אומר דעובר ולא היה לוקה דהו"ל לאו שאין בו מעשה אבל הכא דללקות וע"כ משום דהו"ל מעשה א"כ אפי' כרבנן אתייא והיינו דר' יוחנן ס"ל דהיכא דע"י מעשה לכו"ע היה לוקה ודוחק ולפי"ז אינו עולה ד' הגר"א ז"ל כלל שכ' דגמ' דידן לא ס"ל כירושלמי ולפמש"כ אין סתירה לגמ' דידן דמשום דגמ' דידן ס"ל דמחפה משום זורע וזהו ר' ינאי ור"י. ומתני' דכלאים בכרם משום זורע ואפי' לרבנן וע"ז קאמר ר"ל דאי לאו דקלסך כו' הו"א דמתני' ר"ע והיה לוקה משום מקיים ע"י מעשה דמחפה א"כ לר"ע בין לגמ' דידן ובין לירושלמי היה לוקה דהא לירושלמי אפי' לרבנן היה לוקה וכ"ש לר"ע אם לא דנאמר דלא כמ"ש לפרש ד' הגר"א וצ"ע:

ולולא דמיסתפינא הייתי מפרש ד' הירושלמי על אופן נאות בע"ה דבאמת גם הירוש' ס"ל דלר' ינאי ור"י דאמרי דמחפה הי' לוקה היינו דהו"ל זורע וכתלמודא דידן ור"ל אמר ליה לר"י די"ל דמחפה אינו משום זורע אלא דהו"ל מקיים וכר"ע והיה לוקה לר"ע במקיים ע"י מעשה והדר א"ל ר"י דלר"ע לא היה לוקה גם ע"י מעשה בכלאי הכרם ודלא כר' יוסי לעיל דס"ל דמקיים ע"י מעשה לכו"ע היה לקי וכן מצאתי למהר"א פולדא בביאורו לירושלמי ואע"ג דר"ע יליף דכלאים שדך לא והיה לוקה מכל מקום במקיים כלאי הכרם לא היה לקי והיינו דר' יוחנן לשיטתו בירושלמי ואמינא בי' טעמא רבא בע"ה:

דבירושלמי פ"ז דכלאים (הל' ג') אמר כתיב לא תזרע כרמך כלאים אין לי אלא כרמך כרם אחר מניין ת"ל כרם ולא כלאים ומסיק ר' יוחנן תפתר בעובד כוכבים שזרע כרמו ולקח ממנו ישראל דאסור בהנאה משום כלאים שזרע הא"י ע"ש בירושלמי. ועתה נראה לע"ד דלר"י דס"ל דהאי קרא אתא לאסור בהנאה בשלקח ישראל כרם זרוע כלאים א"כ לית לן קרא לאסור מקיים כלאים בכרם לאיסור קיום דהא איסור קיים בכרם ילפינן בירושלמי (רפ"ח) מהאי קרא גופיה כרם ולא כלאים למקיים בלאו וא"כ כיון דילפינן מהאי קרא לענין איסור בהנאה שלקחו מעובד כוכבים כרם זרוע כלאים לא מצינן למילף לאיסור מקיים ותדע דהא לרבנן דס"ל דליכא איסור במקיים מ"מ מודו דאסור בהנאה כשלקח כרם זרוע מעובד כוכבים דהא ר' יוחנן לכו"ע קאמר דאסור בהנאה בשלקח כרם זרוע מעובד כוכבים (דהא כשהיה ביד עובד כוכבים לא הוה כל שתיעבתי דהא עובדי כוכבים לא נצטוו על הכלאי' כדאמרי' בסנהדרין ד' נ"ו:) אלמא דיותר מסתבר לאסור בהנאה מאיסור קיום. א"כ כיון דר' יוחנן ס"ל דקרא לאיסור הנאה הוא דאתא האי קרא לא תזרע כרמך כלאים כרם ולא כלאים ממילא לא ידעינן לאיסור קיום. אבל בכלאי זרעים דמותר בהנאה ממילא אייתר קרא שדך כלאים לא לאסור מקיים ע"י מעשה

אבל בכלאי הכרם דאסור בהנאה כדתנן ברפ"ח דכלאים א"כ כיון דילפינן לאיסור הנאה לישראל שלקחו מעובד כוכבים אם כן לא ידעי' מקרא כלל לאסור מקיים וללקות אלא דילפינן מק"ו מכלאי זרעים מה כלאי זרעים דמותר בהנאה אסור בקיום כ"ש כלאי הכרם דאסור בהנאה כמבואר כ"ז ברפ"ח דכלאים כ"ש דאסור לקיים:

וראיתי להטורי אבן במגילה (ד' י"ג) שכ' ג"כ דהא דאסור בכלאי הכרם לקיים היינו משום דילפינן מק"ו דכלאי זרעים יע"ש ובאמת לכאורה דבריו תמוהין דהא הטורי אבן בעצמו מביא הירושלמי דרפ"ח דכלאים דע"י מעשה לכו"ע היו לוקין בכלאי הכרם ואיך לא ראה תחלת ד' הירושלמי דיליף מלא תזרע כרמך כלאים כרם ולא כלאים למקיים. ומה האי דכתב דילפינן מק"ו דכלאי זרעים א"ו הוא הדבר שדברנו דבאמת לר' יוחנן בפ"ז דכלאים הנ"ל מוכח דהאי קרא ילפינן רק ללקח ישראל כרם זרוע כלאים לאסור בהנאה ולא ידעי' כלל למקיים א"כ ע"כ לר' יוחנן לאסור מקיים בכלאי הכרם מק"ו וא"ש ד' הטו"א ג"כ. משא"כ הירושלמי רפ"ח דכלאים דיליף מקרא דכרמך הנ"ל למקיים באמת ס"ל דלוקח כרם מעובד כוכבים זרוע כלאים מותר כנלע"ד:

ומעתה כיון דלר' יוחנן איצטריך האי דרשה דכרמך ללוקח כרם זרוע כלאים מעובד כוכבים לאיסור הנאה א"כ מקיים ילפינן מק"ו וכמ"ש א"כ למאי דאמרי' במכות (ד' י"ז ב') דאין מזהירין מן הדין ע"ש:

א"כ ממילא לר' יוחנן לשיטתו ע"כ במקיים בכרם ליכא מלקות כלל אפי' ע"י מעשה דאצטריך האי קרא לאיסור הנאה וכמ"ש והשתא א"ש ד' ר' יוחנן בירושלמי דאמר ליה לר"ל כלום אמר ר"ע אלא לעבור ולא ללקות היינו בכלאי הכרם דלר' יוחנן לשיטתיה הנ"ל איצטריך האי קרא לאיסור הנאה ללקח ישראל כרם זרוע כלאים לאסור הנאה ומקיים ילפינן מכלאי זרעים מק"ו כמ"ש הטורי אבן הנ"ל ואין מזהירין מן הדין וכמ"ש. משא"כ בכלאי זרעים דמותר בהנאה כמבואר ברפ"ח דכלאים א"כ ליכא למילף ללקח ישראל שדה כלאים מעובד כוכבים. ע"כ קרא דשדך כלאים לא אצטריך לר"ע אלא למקיים והי' לוקה במקיים ע"י מעשה בכלאי זרעים לר' יוחנן ג"כ א"כ שפיר קאמר ר"י דמחפה בכלאי הכרם הי' לוקה היינו משום זורע וכדס"ל לתלמודא דידן וכמו שכתבתי כנלע"ד בזה:

וראיתי להגאון מהרא"פ בביאורו לירושלמי פ"ז דכלאים (הל' ג') שכ' דלהכי ס"ל לר' יוסי דישראל שזרע שדה של אחר דאסור אינו אלא לר"מ דס"ל דאדם אוסר דבר שאינו שלו משום דס"ל דאינו חייב במקיים כלאים כ"א במחפה ולר' יוחנן חייב במקיים אפי' באינו מחפה ע"ש ותמוהין דבריו דהא ר' יוחנן ס"ל להדיא בפ"ח דכלאים דדווקא מחפה

הי' לוקה אלא ודאי כדכתיבנא דלאו לענין חיוב מקיים קאמר ר"י דלקח ישראל כרם כלאים מעובד כוכבים דהו"ל מקיים אלא דבמקיי' ס"ל באמת כרבנן דר"ע דליכא איסור רק לענין איסור הנאה קמיירי שם ברפ"ז דכלאים וכמ"ש:

ומה מאוד י"ל דר' יוסי ברפ"ח דכלאים דאמר דהיכא דמקיים ע"י מעשה הי' לוקה וכמ"ש לעיל:

היינו משום דר' יוסי לשיטתו לעיל שם בפ"ז דכלאים שהבאתי דס"ל דקרא דכרמך לא כו' לאסור בזרע כרם של אחר ומשום דאדם אוסר ד' שאינו שלו כר"מ ולא מוקי כר' יוחנן בלקח ישראל כרם של עובד כוכבים. היינו משום דלשיטתו אזיל ברפ"ח דכלאים דע"י מעשה הי' לוקה במקיים ויליף מהאי קרא גופיה דכרמך א"כ לא ידעי' לאיסור הנאה בלקח ישראל כו' והיינו דאנן קיי"ל דאין אדם אוסר כו' א"כ מיותר האי קרא למקיים והי' לוקה ע"י מעשה משא"כ ר' יוחנן לשיטתו דס"ל דהאי כרמך אתי ללקח כרם מעובד כוכבים א"כ לא ידעי' למקיים אפי' ע"י מעשה ולהכי ס"ל דכלום אמר ר"ע אלא לעבור היינו דילפי' מק"ו דכלאי זרעים ולא היו לוקין מן הדין כמ"ש וא"ש בע"ה:

ובזה נלע"ד ליישב מה שהשמיט הרמב"ם הך תירוצא דר' יוחנן בירושלמי פ"ז דכלאים הנ"ל דישראל שלקח כרם מעובד כוכבים דאסור בהנאה דלא הזכיר זה לא בפ"א גבי כלאים של עובד כוכבים ולא בפ"ה גבי המסכך גפנו ע"ג תבואתו של חבירו דשם מקומו ולא כ' מהא דר' יוחנן כלום ולמש"כ א"ש דכיון דהרמב"ם פסק דמנכש ומחפה הי' לוקה ומנכש ס"ל להרמב"ם בפ"א מהל' שבת דהו"ל חורש א"כ ע"כ דבכלאים דכ' הי' לוקה היינו ע"כ משום מקיים כמ"ש. א"כ ס"ל כר' יוסי ברפ"ח דכלאים דע"י מעשה לד"ה הי' לוקה מקרא דכרמך כנ"ל א"כ לא ידעי' מקרא דכרמך כו' לישראל שלקח כו' כלל וכמ"ש א"כ להכי השמיט הך תירוצ' דר' יוחנן דישראל שלקח משום דר' יוחנן לשיטתו דאפי' ע"י מעשה ג"כ לא לקי דאיצטרך לישראל שלקח כו' משא"כ הרמב"ם לשיטתו וא"ש בע"ה:

ולפמ"ש דמחפה הוא משום זורע לכו"ע אפי' לירושלמי וכמ"ש א"ש נמי מה דק"ל מהא דירושלמי פ"א דדמאי (הל' ג') ובתוספתא (פ"ג דדמאי) דאיתא התם אין זורעין בטבל ואין מחפין בטבל אבל מחפין עם העובד כוכבים עכ"ל וכ"פ הרמב"ם פ"ו מהל' מעשר (הל' ג') ע"ש בכ"מ ואי ס"ד דמחפה הו"ל מקיים כשי' הפ"מ דס"ל לירושלמי דמחפה משום מקיים והסיע שיטת הבבלי ג"כ דר' ינאי ור"י ס"ל דמחפה משום מקיים וכ' דכן כוונת הרמב"ם בפ"א מהל' כלאים דמחפה משום מקיים. א"כ בטבל היכן מצינו איסור

מקיים. אלא ודאי דמחפה לכו"ע דהו"ל זורע וכמו דאין זורעין בל ה"נ דאין מחפין א"כ מבואר דגם הירושלמי ס"ל דמחפה משום זורע ודלא כהפ"מ בפ"ח בכלאים הנ"ל:

אבל טעמא דמילתא דאסור לזרוע טבל נלע"ד ע"פ מה דאמרי' בשבת (ד' כו.) אין מדליקין בטבל טמא בחול ופירש"י כ"ש בטהור ויליף מקרא דכתיב את משמרת תרומותי בשתי תרומות הכתוב מדבר כו' אין לך בו אלא משעת הרמה כו' וכתבו התוס' דאסור הנאה של כילוי בטבל ותרומה לזרים. אבל הנאה שאינו של כילוי שרי ע"ש וכ"כ התוס' בפסחים (ד' ט.) ד"ה כדי כו' דכל הנאה של כילוי אסור בטבל בין בטהורה ובין בטמאה א"כ מה"ט אסור לזרוע דאין לך הנאה גדולה של כילוי יותר מזריעה וכ"כ הרמב"ם בפ"ו מהל' מעשר דהנאה של כילוי אסור בטבל והיינו מה"ת כדיליף מקרא כמ"ש. א"כ לפי"ז יש לומר דטעם דמחפה הו"ל הנאה של כילוי אבל לא מטעם דמחפה כזורע אלא דלא גרע מכל הנאות של כילוי וכמו זורע גופיה דהאיסור משום הנאה של כילוי א"כ אפי' אי מחפה לא הו"ל זורע אבל מ"מ הטעם דהנאה של כילוי שייך נמי במחפה ודלא כהפ"מ דכ' דמחפה בטבל הו"ל משום זורע כנלע"ד:

סעיף ו

ובסיומא דמילתא אמרתי להעתיק מה דק"ל על דברי הרמב"ם בפ"ז מהל' שבת והוא:

הרמב"ם בפ"ז מהל' שבת (הל' ג') כתב דהזומר אילנות הו"ל מאבות מלאכות כמו זורע יע"ש. והנה נראה דרש"י בשבת חולק עליו שכ' בפ' כלל גדול (דף עג:) דזומר הו"ל תולדה יע"ש:

וק"ל לד' הרמב"ם מהא דכריתות (ד' ט"ו.) דפליגי שם רבה ורב יוסף אליבא דר"א דאמר דחייב על כל ביאה וביאה בהעלם א' אי קצר וקצר בשבת בהעלם א' לר"א. ס"ל לרבה דחייב ג"כ על כל קצירה משום דעביד תרתי מחייב ה"נ דעביד תרתי מחייב. ורב יוסף ס"ל דא"א לערבן הביאות להכי מחייב ר"א תרתי משא"כ בקצירה דאפשר לערבן ב' קצירות בקצירה אחת לקצור הב' גרוגרות ביחד. ופריך לרבה מהא דתניא ר"א מחייב על ולדי מלאכות במקום אבות מלאכות הא אב ואב בב"א פטור ולרבה דאמר דעביד תרתי מחייב ה"נ דעביד תרתי ואמאי פטור ומתרץ דהבמ"ע בדלית המודלית ע"ג תאנה וקצצן בבת אחת משום הכי מחייב ר"א הואיל ושמות מחולקין וגופין מחולקין דכוותה קצר וקצר בב"א דמיפטר שקצר ב' גרוגררות כאחת. אבל קצר גרוגרות וחזר וקצר כגרוגרות חייב לר"א ע"כ הסוגיא. נחזי אנן דהא דמשני בדלית המודלית ע"ג תאנה ע"כ כפירש"י דתאנים בתאנה ואין ענבים בגפן והיה צריך לבצור הגפן להסקה והתאנים לאכילה וקצרן בב"א דשמות מחולקין דקצירת תאנה לאכילה הו"ל אב [כמ"ש הרמב"ם בפ"ז מהל' שבת

דאורה בתאנים הו"ל אב אלא דזה בזרעים וזה באילנות וכ"כ רש"י שם בשבת (ד' ע"ג)] וזומר שבצר הגפן להסקה הו"ל תולדה דקוצר דחייב לר"א אתולדה במקום אב וגופין מחולקין דזה גפן וזה תאנה והיינו בבת אחת מחייב אתולדה במקום אב הא אב ואב פטור בבת אחת דשם אחד וגוף אחד אבל קצר וחזר וקצר לר"א בשתי אבות חייב ג"כ. א"כ מוכח מזה דזומר אילנות לצורך הסקה אינו אב בקצירה ולא אמרי' מה לי קצירה דזרעים ומה לי קצירה דאילנות א"כ כ"ש בזומר ליפות האילן דהו"ל היפוך האב דזורע אלא דדמיא בתכלית הפעולה דאידי ואידי עבידי לצמוחי כ"ש דאינו אלא תולדה א"כ מסוגיא דכריתות הנ"ל מוכח להדיא כפירש"י דשבת דזומר בכלל הו"ל תולדה:

וה"נ משמע מריש מ"ק (ד' ב':) דקאמר רבא אפי' תימא רבנן אבות אסר רחמנא תולדות לא אשר רחמנא מכדי זמירה בכלל זריעה ובצירה בכלל קצירה למאי הלכתא כתבינהו רחמנא לומר לך דאהני תולדות מחייב בשביעית אאחרינייתא לא מחייב וכ"כ הרמב"ם בפ"א מהל' שמיטה (הל' ג') דזמירה הו"ל תולדה אמנם רש"י בשבת (ד' ס"ח.) כתב דאבות דשביעית זריעה זמירה קצירה ובצירה ואינך מלאכות הו"ל תולדות והיינו דרש"י כתב זה אליבא דאמת אחר דכתבינהו רחמנא להדיא בקרא הו"ל אבות והיינו בשמיטה אבל בשבת דלא כתיבן הו"ל זומר תולדה ובצירה אב משום דדמיא ממש לקצירה משום דבשבת רק ממשכן ילפינן א"כ אוקמינן אסברא החיצונה דהך דדמיא ממש לאב הו"ל ג"כ אב. משא"כ זומר דזה בפירי וזה באילנות והארכתי בזה בחידושינו ביתר דברי הרמב"ם וקושיות הרמ"ך שהקשה עליו ות"ל ישבתי בע"ה הכל ע"נ כ"ד ידידו הדו"ש תורתו באהבה:

השמטה מ"ש בסי' א' (סעיף א') ד"ה ובעיקר מד' תוס' נדה (ד ח') כו' שוב ראיתי דיש לדחות דע"כ לא כ' תוס' אלא משום דרבנן פליגי עלי' דר' יוסי ואין הלכה כר' יוסי אבל אי הוה פליג יחיד עלי' דר"י שם באמת הוה מצרפינן:

שם בד"ה בעיוני בזה כו' בשלמא בלא פירש"י י"ל דלהכי לא חשיב הלכה כר"א משום דר' אלעזר קאי כוותיה אבל לפירש"י דכ' דלהכי הל' כר' אליעזר משום דר"א קאי כוותי' קשה בשלמא התם גבי מיאון א"ש דהתם ר"ג ור' יהושע פליגי דלא הוה רבים אבל בהא דע"ג (ד' ל"א) גבי חותם בתוך חותם דכ' התוס' שם לתרץ משום דר"מ קאי כוותיה וקשה הא התם רבנן פליגי עליה דר"מ ולפרש"י תקשה קו' תוס' וקושיתנו:

שם (סעיף ג') והא דכתיב בפ' בא מצות בכורים דהוא קודם הדיבור היינו דקדשי אבל מצות פדיי' הוא אחר ביאתם לארץ כדכתיב והיה כי יביאך כו' תפדה כו' כמ"ש הרמב"ן על התורה ויעויין בכורות (ד' ד') וצ"ע. ואכמ"ל:

חלק יורה דעה

סימן ח

תשו' למופלג חריף ובקי ושו"ב מומחה לרבים. בדין מחלוקת התבו"ש והפמ"ג סי' ל"ו) בסירכא העוברת ע"י מיעוך ונאבדה בלי בדיקה מה דינו:

הב"ח בסי' ל"ז (סעיף ג') ד"ה כתב ב"י ע"ש הראב"ד כו' כתב וז"ל ומיהו בסירכא שלא כסידרן דטריפה מדין התלמיד אלא דאנן נהיגין להקל במשמוש היד כדלקמן בסי' ל"ט אם נמצא נקב במקום הסירכא או בסמוך לסירכא לא תלינן במשמוש ידא דטבחא דדווקא בבועה שאין הבהמה חזקת טריפה ע"י הבועה תלינן הנקב במשמוש ידא דטבחא משא"כ בסירכות שלא כסדרן דאין להוציאה מחזקת טריפה אלא בידוע שלא היה שם נקב עכ"ל והתבו"ש (סי' ל"ו) הביאו וסתר מזה דעת המורים המקילים בזה משום סברת הט"ז (סי' ל"ט ס"ק וא"ו) דהא דאנו סומכין על בדיקתינו אף שאין אנו בקיאין בבדיקה הוא משום דכיון דעברה ע"י מיעוך אין זה סירכא כלל והבדיקה היא לחומרא ולכך אינה מעכבת. הא הב"ח (סי' ל"ט) כתב ג"כ סברת הט"ז וכ"כ הט"ז לבאר ד' הב"ח כמ"ש הט"ז דהבדיקה היא לחומרא א"כ איך כתב הב"ח (סי' ל"ז) דהיכא דנמצא נקב במקום משמוש ידא דטבחא סמוך לסירכא העוברת ע"י מיעוך אין תולין להקל להוציאה מחזקת טריפה אלא בידוע שלא הי' שם נקב. ע"כ דהאמת דתרווייהו איתנהו ולא הנהיגו חז"ל להוציאה מחזקתה כ"א בב' דברים שתעבור ע"י משמוש ותיבדוק ע"י נפיחה שאין שם נקב והטעם שלא סמכו אהעברה לחוד משום דאין אנו בקיאין בשום בדיקה ודלמא המשמוש הי' בחזקה יותר מהצורך ומהראוי שלא נסמוך על משמוש שלנו עם הבדיקות פושרין דתרווייהו אין אנו בקיאין רק מחמת הדחק והצורך גדול שיש בזה במדינות אלו הנהיגו קדמונינו ז"ל להקל ע"י שניהם והבו דלא לוסיף עלה להקל עוד יותר עפ"י משמוש לחוד בלי בדיקה כו' עכ"ל התב"ש והאריך בזה עוד. והפמ"ג (סי' ל"ו ס"ק ז') כ' ע"ז במשבצות וז"ל התבו"ש הבין דמטעם דא"א לבדוק משו"ה מטריף הב"ח כשנמצא נקב סמוך לה ואינו דא"כ לל"ל בועה לאו בח' טריפה תיפוק ליה דא"צ בדיקה אלא דה"ק דסירכא שלא כסדרן רוב הפוסקים מטריפין אלא שאנו מקילין ע"י מיעוך הלכך אם נקב תחתיו או סמוך לה לא תלינן בטבח דהטעם דתלינן בטבח דהו"ל ספק השקול משא"כ הכא דיותר יש לתלות בסירכא שהיה נקב ומה שעברה ע"י מיעוך אינו ראיה כל כך ושמא לא סתמה עדיין הסירכא הנקב להכי עברה ע"י מיעוך ומ"ש אלא בידוע שלא הי' שם נקב ר"ל ומאחר דחזינן נקב אין לתלות בידא דטבחא ולאו דווקא ידוע דאין שם נקב אלא אפי' נאבדה בלי נפיחה כשירה כיון שעברה ע"י מיעוך

והבדיקה הוא לחומרא כמ"ש הט"ז סי' ל"ט יע"ש עכתו"ד הפמ"ג. [מ"ש הפמ"ג דטעמא דתלינן להב"ח במשמוש ידא דטבחא משום דהו"ל ס' השקול תמוה דהא הב"ח בעצמו סוס"י נ"ג הסכים להר"ן בשם רבינו יונה דבס' השקול אי מחיים אי לאחר שחיטה אסור ולא אוקמינן אחזקה וכ"כ סוס"י נ"ה ד"ה נמצא כו' יע"ש להדיא. ועוד לפי דבריו ז"ל א"כ האי דלא תלינן הכא במשמוש ידא דטבחא ע"כ לדידי' ז"ל משום דיותר מסתבר דמחיים שהוא סירכא ב"י א"כ להפמ"ג סירכא ב"י הו"ל ספק השקול א"כ איך כ' הפמ"ג דנאבדה כשירה כיון דהו"ל ספק השקול ואי דלא שכיח סירכא בת יומא א"כ לא הוה ס' השקול איך כ' דיותר מסתבר לומר דהי' סירכא מחיים יותר הי' לו לומר דע"י משמוש ידא כו' וצ"ע ע ולקמן יתבאר לע"ד]:

וכתב מעכ"ת ע"ז דלפי שעה נעלם מהנך גאונים ז"ל ד' הב"ח סי' ל"ט סעיף ט"ו ד"ה ומש"כ הרב הרכים כו' וז"ל ומה שנהגו לבדוק בנפיחה אחר שניתקת במשמוש היד ואם מבצבץ מטרפינן איכא לתמוה הלא כיון דתלינן דאין זה סירכא אלא ריר כיון שניתקת במשמוש היד א"כ למה צריך בדיקה ותו אפי' אי משתכחת דמבצבצת איכא למיתלי במשמוש ידא דטבחא וי"ל דודאי כך הוא דתלינן הנקב ע"י שמשמש בחזקה אלא דעדיין לא יצאנו מספק סירכא דמה שניתקת ע"י משמוש זהו לפי שלא היה ממשמש בנחת אלא ניתקה בחזקה ולכן היא מבצבצת דאין סירכא בלי נקב ועונ"ל דלעולם תלינן שהוא ריר כיון שניתקת ע"י משמוש אלא דחוששין שמא סירכא בת יומא היא דניתקת ג"כ במשמוש ולכן בודקין אותה בנפיחה דאם היתה סירכא ודאי תבצבץ כדקי"ל כרש"י דאין סירכא בלי נקב והא דכתב ב"י בשם הכלבו דסירכא בת יומא לאו סירכא הוא ובזה נדע כשתכניס אצבעו תחתיו ותגביה קצת נפסקה וכשירה ומביאו בשו"ע התם ר"ל כיון שנפסקה ע"י הגבהה קצת אין ספק שהוא ריר אבל מה שהוא סירכא גמורה ע"י נקב והיום נעשה נקב אעפ"י שלא נפסקה ע"י הגבהה מ"מ נתמעך ע"י משמוש עכ"ל הב"ח וכתב ע"ז מעכ"ת דמבואר דב' התירוצים של הב"ח הוא ממש מחלוקת התבו"ש והפמ"ג דלתירוץ הראשון של הב"ח הוא דמטרפינן מכח ממנ"פ דאם המיעוך בנחת א"כ לא היה בזה כח ידא דטבחא א"כ ליכא מידי למיתלי עכצ"ל דהי' בזה כח ידא דטבחא עד שנוכל לתלות בה א"כ הרי לא מיעך כראוי בנחת ועדיין לא יצאנו מספק סירכא דמה דאזלא ע"י מיעוך שלו היינו משום דניתקה בחזקה וזהו שסיים לכן היא מבצבצת ר"ל דזה מורה שלא היה המיעוך כראוי. ותירוץ השני דאין מוציאין את הבודק מחזקת כשרותו ומסתמא מיעך כדין אלא שאנו חוששין בהסירכא עצמה אם היא מאותן סירכות אשר המיעוך ראי' עלי' שהיא אינה סירכא רק ריר בעלמא או דלמא היא סירכא בת

יומא דאף דאזלא ע"י מיעוך מ"מ אין ראיה דאינה סירכא המטרפת משום דלמא היא סירכא בת יומא דדרכה לסור ע"י מיעוך א"כ אין ראי' עלי' כ"א הבדיקה דפושרין כיון שהיא בת יומא ועדיין לא סתמה הסירכא את הנקב אבל אם לא יבצבץ אין לחוש שמא סתמה ואינו ניכר. והנפ"מ בין הנך תירוצים הוא כך דלתירוץ הא' אם הנקב הוא שלא ע"י טבחא כמו ניקבו מורנא או קרע שנקרע ע"י חוזק הנפיחה א"כ אין הבצבוץ מורה שלא מיעך כראוי א"כ כיון דאזלא ע"י מיעוך א"כ אין זה רק ריר בעלמא וכשירה וכ"ש בנאבדה אחר המיעוך בלי בדיקה ודאי יש להקל כהפמ"ג ולא כהתבו"ש. אבל לתירוץ הב' דמספקינן בהסירכא עצמה דלמא היא מאותן סירכות דאין המיעוך ראי' רק ריר אבל אין ראי' שהיא כשירה או עריפה ודלמא סירכא בת יומא וא"כ אי נאבדה בלי בדיקה דפושרין יש להטריף כהתבו"ש עכתו"ד מעכ"ת נ"י ובקשתו להשיבו:

סעיף א

תשובה בעהי"ת יפה העיר מעכ"ת נ"י מד' הב"ח. ודיליד אימי' כוותי' תיליד אע"ג דאית לי' פירכא. אמנם מש"כ מעכ"ת דנעלם מהתבו"ש ד' הב"ח סי' ל"ט הנזכר אינו. דהרי התבו"ש בעצמו בשמ"ח (סי' ל"ט סעי' ל"ו) כתב ד' הב"ח ממש שהביא מעכ"ת נ"י וז"ל במדינות אלו נהגו להקל יותר שכשנמצא סירכא במקום שמטריף ממשמשים וממעכין אפי' הרבה רק שיהא בנחת עד שמסירין כל הסירכא וכשהלכה ע"י מיעוך ומשמוש מחזיקים אותו לריר כי סוברים שסירכא גמורה כל עוד שממשמש בה היא מתחזקת יותר ומ"מ אחר שהסירו הסירכא בודקין מקום הסירכא ע"י נפיחה ופושרין או רוק כי חוששין שמא לא נזהר למשמש בנחת כ"כ או שמא מחמת שזה זמן קרוב שנעשה הסירכא ועדיין לא הוקשה ואע"ג דמשמע דבדיקות נפיחה זו אינה עיקר מ"מ נראה לי דעשאוהו חובה ומעכבת שאם לא בדק כן טריפה הואיל ועיקר היתר מיעוך סירכות קולא גדולה היא אלא שנהגו עכ"ל השמ"ח. והיינו ממש ד' הב"ח סי' ל"ט שהביא מעכ"ת שכ' השמ"ח ב' התירוצים הנזכר. א"כ מבואר דהתב"ש כ' ב' הטעמים של הב"ח א"כ לד' כת"ר יסתור ד' התבו"ש מני' ובי' דהא לפי טעם הב' הבדיקה מעכב בדיעבד למש"כ מעכ"ת ואיך כ' השמ"ח תוכ"ד ואע"ג דבדיקת נפיחה זו אינה עיקר כו' אדרבא הול"ל דלפי טעם הב' הבדיקה מעכב אף בדיעבד והרי הרב אינו אומר כן ע"כ לע"ד ד' התבו"ש צריכין ביאור בלא"ה דלכאורה ד' התבו"ש תמוהין דנראה מדבריו דעיקר התקנה היה המיעוך ובדיקת פושרין משום דאין אנו בקיאין בבדיקת מיעוך דשמא הי' בחזקה ובבדיקת פושרין ונפיחה אין אנו בקיאין כמ"ש הרמ"א (סי' ל"ט) ולהכי תקנו קדמונינו ז"ל ב' דברים משום דאם אפי' שאין אנו בקיאין בבדיקת מיעוך לחוד ובדיקת

נפיחה לחוד מ"מ בצירוף שניהם יצא מידי ספיקא וכולי האי לא טעינן כל הני טעותא ע"כ בוודאי בבדיקת פושרין ונפיחה יתברר דאין כאן נקב מחיים בצירוף המיעוך וכו' כן תוכן ד' התבואת שור:

ותימה הוא דאיך ס"ד דהקדמונים דתיקנו לנו מיעוך ובדיקה משום דבמיעוך אין אנו בקיאין והבדיקת פושרין הוא בא לברר שאין זה סירכא ע"י נקב מחיים מדלא מבצבץ הא אמרי' להדיא בחולין (ד' מ"ח) אמר ליה מר זוטרא בריה דרב הונא ברי' דר"פ לרבינא הא דרב נחמי' אתון אהא מתניתו לה אנן אדרבא מתנינן לה דאמר רבא הני תרתי אוני דריאה דסריכן להדדי ל"ל בדיקותא לאכשורי רב נחמי' בדיק לה בפשורי מתקיף לה רב אשי האי מאי בשלמא הכא תלינן בדופן וכשירה אבל התם אי האי אינקב טריפה אי האי אינקב טריפה ופירש"י בשלמא הכא דבדיק לה אי לא מבצבצא לא אמרי' ניקבה ונסתמה דכיון דאיכא למיתלי בדופן תלינן אלא הכא גבי תרתי אוני מכדי סירכא זו מחמת מכה הי מינייהו דאינקב טרפה והא דלא מפקא זיקא משום דקרום שעלה מחמת מכה ונסתמה. והתוס' (ד' מ"ז) כתבו דאי נאמר דרב נחמי' בדיק לה בפשורי קאי אסרוכה לדופן א"ש משום דהבדיקה הוא לחומר דאי תבצבץ יטריפנה דמן הדין יש לתלות בדופן. אבל אי נא דרב נחמי' קאי אדרבא ובדיק לה בפשורי פריך שפיר דהו"ל קרום שעלה מחמת מכה ולעולם לא תבצבץ. וכ"כ הרא"ש בשם הרמב"ן יע"ש א"כ אי נאמר דאין אנו בקיאין במיעוך א"כ חיישי' דלמא ניתקה בחזקה א"כ מאי מהני לן בדיקה דפושרין דהא אפי' בזמן הש"ס דהיו בקיאין בפושרין ונפיחה מ"מ לא מהני משום דקרום עלה מחמת מכה ולעולם לא תבצבץ כשיטול הסירכא בסכינא דחליש פומי' או בניתק בחזקה א"כ כ"ש לדידן דלא בקיאין בבדיקת נפיחה כ"ש דלא מהני בדיקת פושרין ונפיחה משום דכיון דאין אנו בקיאין במיעוך א"כ חיישי' שמא ניתק בחזקה והקרום סותם הנקב א"כ לעולם לא תבצבץ ואיך נתברר ע"י נפיחה ואין לומר דמשום דכיון דאיכא ספיקא דלמא הי' המיעוך בנחת ולא דמיא להא דפריך רב אשי דאי האי אינקב דהא התם מיירי דאינה עוברת ע"י מיעוך ואין סירכא בלי נקב בוודאי משא"כ הכא דאזלא ע"י מיעוך אלא דספיקא הוה אי היה בנחת אמרי' דאוקמי' אחזקה דרוב בהמות כשירות ואמרי' מסתמא ריר הוא ובנחת היה זה אינו דהא הו"ל ריעותא מחיים דהא בוודאי הו"ל סירכא שלא כסדרן ומסתפקא לן אי הוה נקב אי לאו הו"ל ריעותא דאתיליד מחיים וחזינן דיצאה האי בהמה מהרוב כמו בנמצא מים במוח אע"ג דנודע לן אחר שחיטה וספק אי מוח מקיפו דטריפה מספק אפי' אינה מנענעת בראשה מ"מ טריפה מספק כמ"ש הרמ"א ובש"ך (סי' נו"ן) ולא דמיא להא דתשובת הרשב"א ומבואר בשו"ע (סי' ל"ט סעי' ה') דאי נסתפק

אי הוה הסירכא בגב או בחיתוך כו' דכשירה משום דלא אתחזק לסירכא שלא כסדרן ג"כ עתה. ואמרי' דרוב בהמות כשירות הן ובחיי' לא היתה כ"כ נפוחה ואין כאן סירכא שלא כסדרן גם עתה וא"כ לא הוה ריעותא מחיים כלל כיון דנוכל לומר ג"כ השתא דלאו ריעותא היא כמ"ש התבו"ש (סי' כ"ט) ודלא כהפר"ח יע"ש. וכ"כ הכרו"פ (סי' ל"ט סע' ה') יעו"ש [וד' הגר"א סי' נו"ן משמע דס"ל כהפר"ח דהו"ל ריעותא מחיים יעו"ש] משא"כ הכא כיון דחזינן דהוא סירכא שלא כסדרן אלא דמספקא לן אי הוה המיעוך כדין או לאו הו"ל ריעותא דאתיליד מחיים דלא מהני אפי אי אין מחזיקין מאיסור לאיסור מ"מ חזינן דיצאה מהרוב מחיים כמ"ש הב"ח ביו"ד (סי' קי"ט) וז"ל אבל אם מכר מבהמה דאתיליד בה ריעותא ולא יכולין לבודקו דינו כמוכר דברים האסורים מדבר תורה וטעמא דמילתא כו' אבל אתיליד בה ריעותא ולא יכולין לבודקה דאסור לאכלה דבר תורה עד שתבדוק דאין בהמה זו מהרוב כיון שנולד בה ריעותא ושמא טריפה הוא וספיקא דאורייתא הוא כו' וכ"פ בת' הריב"ש עכ"ל הב"ח ועיין ש"ך שם א"כ מבואר מדברי הב"ח דאע"ג דאין מחזיקין מאיסור לאיסור מ"מ מה"ת אסור משום ספק דהרי חזינן דבהמה זו יצאה מהרוב בחיי' וכן משמע להדיא מט"ז שם ס"ק ט"ו יע"ש ע"כ לא ידעתי למה הקיל הש"ך סי' נו"ן בריעותא דאתיליד מחיים בהפ"מ ולע"ד מכל הלין אין להקל כלל וגם סתירה גלוי' למש"כ מעכ"ת דנודע הריעותא לאחר שחיטה שאני ז"א דהתם בנמצא מחט בריאה מ"מ אסור משום דאתיליד ריעותא מחיים ואין לומר דאנן דנהיגין במיעוך ס"ל דריעותא דאתיליד מחיים ג"כ כשירה וכשיטת המהר"ם לובלין מתוס' יבמות (ד' ל"א) וכמ"ש הש"ך (סי' נו"ן) זה אינו דהא הרמ"א (סי' נו"ן) ס"ל דריעותא מחיים אסור ומ"מ במיעוך מקיים המנהג להקל ועוד דבחולין (ד' מ"ח.) אמרי' אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן ריאה הסמוכה לדופן אין חוששין לה העלתה צמחים חוששין לה מר יהודא משמי' דאבימי אמר אחד זה ואחד זה חוששין היכי עבדינן כו' ופירש הר"ן דרב נחמן ס"ל דאע"ג דליכא ריעותא בדופן מ"מ אין חוששין לה משום דרב נחמן ס"ל דסירכא הו"ל ספק נקב ואין ודאי נקב א"כ הו"ל ספק ספיקא דלמא הסירכא הוא מהדופן דהו"ל ריעותא והעלה סירכא וקלט הריאה אצלו ואת"ל דסירכא באה מהריאה דלמא אינו מחמת נקב ואבימי ס"ל דאחד זה ואחד זה חוששין לה משום דס"ל דאין סירכא בלי נקב בוודאי א"כ אינו אלא חדא ספיקא דלמא מדופן ודלמא מהריאה ע"ש בר"ן שכ' דלשיטת רש"י מוכרח לפרש הסוגיא כמ"ש. אלמא דכל עיקר טעמא דרב נחמן ס"ל דתלינן בדופן משום ס"ס להתיר. אבל בתרי אוני דסריכי שלא כסדרן דהו"ל חדא ספיקא לדידי' דס"ל דסירכא הוה ספק נקב הוה טריפה ולא אמרי' אוקי אחזקה הבא מכח רוב

משום דהו"ל ריעותא מחיים ויצאה מהרוב דר"נ לא פליג עלי' דרבא בעיקר דינא דתרי אוני דסריכי כו' וכן לאבימי ורבא דס"ל כוותי'. משום דאינו אלא חדא ספיקא דלמא הסירכא מהריאה ולא מהדופן א"כ הו"ל ספק נקב אלמא דכולהו ס"ל דריעותא דאתיליד מחיים יצאה מהרוב אסור ול"א נשחטה הותרה ומכאן נלע"ד סתירה לשי' מהר"ם לובלין דס"ל דס' דאתיליד ריעותא מחיים אמרי' אוקי אחזקה דנשחטה הותרה דכל עיקר דס"ל לרב נחמן דתלינן בדופן היינו משום דס"ל דל"א אין סירכא בל"נ בודאי אלא ספיקא הוה והוה ס"ס אבל רבא ס"ל דודאי אין סירכא בל"נ והו"ל חדא ספיקא דלמא מריאה או מדופן ומ"מ ס"ל לרבא ורבין בר שבא דאי משכחינן ריעותא בדופן הוא דתלינן ואי לאו מחמת ריאה וטריפה ואע"ג דלא מפקי זיקא משום חדא ספיקא ול"א נשחטה הותרה משום דהו"ל ריעותא מחיים ואין לומר דלהכי ס"ל לרבא דספק דאתיליד ריעותא מחיים אסור ל"א נשחטה הותרה משום דכל עיקר ד' מהר"ם לובלין דאתיליד ריעותא מחיים אמרי' נשחטה הותרה הוא ממ"ש התוס' יבמות (ד' ל"א) לרבה שם דאמר דאמרי' אשה בחזקת היתר לשוק עומדת אע"ג דהו"ל בחיי בעלה בחזקת א"א ומדמי התוס' איסור טריפות יעו"ש וכ"ז לרבה אבל לאביי ורבא דפליגי עלי' דרבה ואמרי התם דלא מוקמינן אשה בחזקת היתר א"כ מה"ט ס"ל לרבא הכא דלא תלינן בדופן מספיקא דלטעמי' אזיל ביבמות ז"א דכיון דמוכח דטעמא דרבא משו"ה הוא א"כ כיון דאביי ורבא ורבין ב"ש ואבימי כולהו ס"ל הכי וגם רב נחמן לא פליג בהאי דינא דריעותא מחיים אלא דמטעמא אחרינא הוא דקא שרי משום דס"ל דסירכא לאו נקב הוא בודאי אלא ספק הוה וא"כ הו"ל ס"ס בסרוכה לדופן. א"כ כ"ש דהו"ל למיפסק דריעותא מחיים אסור אפי' נודע אחר שחיטה דהא הכא נודע אחר שחיטה א"כ ד' מהר"ם לובלין צ"ע מסוגיא דהכא לשיטת רש"י והסוברים דאין סירכא בל"נ וע"כ מפרשים הסוגיא כמ"ש הר"ן וראי' לשי' רמ"א דכל ריעותא דאתיליד מחיים אסור ול"א אוקי אחזקה דרוב בהמות כשירות משום דחזי' דיצאה מהרוב ואולי י"ל דס"ל דיותר שכיח לתלות בריאה מבדופן וכ"מ מהרא"ש שם יע"ש ובמק"א האר' בזה. א"כ אי נאמר דאין אנו בקיאין במיעוך והו"ל ספק דלמא ניתקה מהריאה. א"כ אפי' אי הוה בקיאין בבדיקת פושרין לא מהני משום דלמא קרום עלה ונסתם וכמו לרב נחמן דבתרי אוני מודה דטריפה אע"ג דלדידי' הו"ל ס' נקב משום דלמא קרום עלה ולא מהני בדיקה וכן בסרוכה לדופן לרבא ואבימי כו' כמ"ש וה"נ הו"ל ספק נקב כיון דאין אנו בקיאין ושמא ניתקה בחוזק ועלה קרום א"כ מאי מהני בדיקת נפיחה כיון דאין אנו בקיאין בנפיחה א"כ ד' התבו"ש תמוהים:

וראיתי להגאון ר' שלמה קלוגר ז"ל בשו"ת קנאת סופרים (סי' ח') דכ' שם על ענין סירכא ממקום למקום היוצא מן הבועה כו' כתב בתוך התשובה ג"כ כד' התבו"ש [ולפי הנראה ד' התשובה ההיא הרבה ט"ס יש שם יעו"ש] וכיון לד' התבו"ש דבחדא בדיקה אין אנו בקיאין היינו מיעוך לחוד או בדיקת פושרין לחוד. אבל בתרתי בדיקות ביחד בזה אנו בקיאין לא חיישי' כולי האי וכ' ג"כ כהתבו"ש דאם נאבדה אחר מיעוך בלי בדיקה דטריפה ולא הביא ד' התבו"ש יעו"ש. מבואר דכ' להדיא דטעמא משום דנהי דבמיעוך לחוד א"א בקיאין אבל בתרתי לא טעינן כולי האי כמו שנראה מפשטות ד' התבו"ש. ולע"ד ד' ז"ל תמוהין דאפי' אי אנו בקיאין בנפיחה כיון דאין אנו בקיאין במיעוך א"כ דלמא ניתקה בכח וחזקה והו"ל סירכא ולעולם לא תבצץ כמ"ש רש"י ותוס' והרא"ש בשם הרמב"ן סוף דבר ד' התבו"ש תמוהין לפי פשוטן של דברים:

סעיף ב

ע"כ נלע"ד לבאר ד' הב"ח ויתישב ד' התבו"ש דהנה הראשונים ובטור ושו"ע (סי' ל"ו סעי' ה') פסקו בנמצאת ריאה נקובה במקום משמוש ידא דטבחא במיצר החזה או שתלשה בכח תלינן דלאחר שחיטה נעשה והוא מד' רש"י חולין (ד' מ"ט.) ד"ה היכא דממשמשא כו' שכ' כמדומה אני כו' או שתלשה למעלה בחזקה ואח"כ נמצא נקב תלינן עכ"ל. ונחזי אנן לשי' הראשונים וכן הרבה מאחרונים ז"ל דס' השקול אי מחיים אי לאחר שחיטה אסור מס' ובפרט למאי שהוכיח הגאון בעל ח"א בבינת אדם בשער רוב וחזקה דכן דעת רש"י ז"ל וא"כ הא דתלינן במשמוש ידא דטבחא או תלשה בכח ע"כ משום דרוב פעמים נעשה נקב ע"י תלישה בכח ויעויין בש"ך (סי' נו"ן) וכן נראה להדיא דעת הב"ח דהרי (בסוס"י נ"ג וסוס"י נ"ה) פסק דבס' השקו אי מחיים או לאחר שחיטה אסור מס' ומ"מ במשמוש י"א דטבחא או תלשה בכח מכשיר ע"כ דהו"ל רובא להתירא וכ"כ התבו"ש (סי' ל"ט ס"ק י"א) דרוב סירכות הניתקין בכח רובן מפקי זיקא ע"ש א"כ מעתה יש לומר בענין המיעוך דהנה הרא"ש הסכים לדעת מר יעקב גאון דסירכא הניתקת ע"י ניענוע אין זה סירכא אנא ריר ומה"ט מתיר הרא"ש מיעוך יע"ש להדיא ובמדינתינו דנהגו למעך הוא ע"פ ד' מהרי"ו כמבואר בד"מ וס"ל להמהרי"ו דמיעוך קיל מנענוע יע"ש וכ"כ הש"ך דאין אנו בקיאין בנענוע דאולי ניתקה הסירכא בחוזק ומ"מ אינה מבצבצת משום דהקרום חזק וקרום שעלה מחמת מכה. ומ"מ במיעוך אנן נהיגין להקל ע"כ דאנו בקיאין במיעוך ומה שהחמירו לבודקה בנפיחה אח"כ משום חששא וחומרא דלמא לא נזהר לעשות בנחת ע"כ אני אומר דאין הבדיקת פושרין יהיה ראיה דלא ניקבה מחיים דאכתי אין זה שום ראיה כיון דהחשש הוא שמא ניתקה בכח וסירכא הוא ולא ריר א"כ אין

סירכא בל"נ וקרום שעלה מחמת מכה כו' אלא דהבדיקה דפושרין ונפיחה יעיד ע"י רוב דלא ניתקה בכח והמשמוש היה כדין דכיון דרוב פעמים היכא דתולש בחוזק מבצבץ אפי' בנפיחה דידן כמ"ש לעיל בשם התבו"ש וכ"כ הלבוש"ר. א"כ כיון דאינה מבצבצת ש"מ דהמיעוך הי' כדין וממילא מובן דזה רק ריר וממילא אין כאן נקב משא"כ בניתק בחוזק להדיא לא יצאה מחזקת סירכא ומה מהני ראיה שלא תבצבץ הרי ראינו דקרומי זה הריאה חזקים דכיון דניתקה בכח א"כ הו"ל סירכא ולא אתברר. משא"כ כשנתברר ע"י מיעוך ונזהר לעשות בנחת רק דחששא הוא שמא בשום פעם לא נזהר כ"כ ע"ז יעיד הנפיחה על המיעוך משום דרוב פעמים מבצבצת ע"י ניתוק א"כ ש"מ דהי' בנחת א"כ אפי' לדידן דאין אנו בקיאין בנפיחה מ"מ ש"ד משום דרוב פעמים מבצבצת אם הי' ע"י ניתוק כמ"ש א"כ אתברר ע"י רוב והו"ל מיעוטא דמיעוטא דרוב בקיאין הן למעך בנחת ורוב מבצבצת אפי' ע"י נפיחה דידן. ומעתה לפי זה אי נאבדה בלי נפיחה כשירה כיון דרוב בקיאין הן א"כ סמכינן ארובא דאורייתא בדליתא קמן דליבדקי' כמו ברוב מצויין א"ש לדעת הראשונים הרשב"א וסייעתו דהו"ל מיעוט המצוי כמו בסירכות הריאה וכ"כ הרמב"ן במלחמות פ"ק דחולין וכ"כ הר"ן שם וכן נראה דעת הגר"א ז"ל (סי' א' ס"ק ד') יע"ש מ"מ בדליתא קמן שחיטתו כשירה כ"ש במיעוך דליכא כאן חזקה דאיסורא לכל הפחות א"כ כ"ש דכשירה בנאבדה בלי בדיקה אחר מיעוך [ולקמן יתבאר אי"ה עוד באורך]:

ולטעם הב' של הב"ח והתבו"ש משום חששא דשמא סירכא בת יומא ע"י נקב ועדיין לא נגמרה הסירכא ג"כ אינו אלא חומרא ולא מדינא וראיה ברורה לזה דהב"ח לא כ' דהו"ל ספק אי הסירכא הוא בת יומא שלא נגמרה הסירכא היינו דווקא דחזינן נקב הו"ל ס' השקול שמא מחיים והסירכא לא נסתמה עדיין אבל כשלא חזינן ריעותא ועברה ע"י מיעוך אזלי' בת"ר דצמאון דהרי הב"ח (סי' ל"ט סעי' ה') כ' דבדיקת נפיחה אחר מיעוך הוא חומרא ולא מדינא שמא ניתקה בכח יע"ש ולא כתב הטעם הב' דסירכא בת יומא כלל דאי הוה טעמא וסברא אלימתא לא הוה משום חומר רק דין גמור הוא הבדיקה שמא סירכא ע"י נקב ומה שנתמעך הוא משום דעדיין לא נתקשה הסירכא ובסוף ג' ימים דהוא זמן סירכא להגמר יתקשה. אלא ודאי דכשלא חזינן נקב אין זה אלא חומרא וחששא בעלמא על כרחך משום דכיון דרוב פעמים על ידי שלא הושקתה מים סמוך לשחיטה כולה מלאה סירכות דקות וקשות כמ"ש הב"י בשם הכלבו בשם הר"י הלבן גבי הגבהת אצבע יע"ש ה"נ ס"ל להמקילים במיעוך א"כ כיון דאנן ס"ל דמיעוך הוא ריר

א"כ אזלי' בתר רובא דנעשה ע"י צמאון כמ"ש. וחששא דריר שלא נגמר הסירכא על ידי נקב הוא מיעוטא כל כמה דלא חזינן נקב כן נראה לע"ד ברור:

וראיה לזה עוד מד' התבו"ש גופי' דטעם הא' והב' של הב"ח והתבו"ש אינו אלא חומרא דהנה התבו"ש (סי' ל"ט ס"ק י"ז) כ' בסירכא כסדרן ומיעך ומשמוש ובצבצה דטריפה דלשיטת רש"י דטעם דאין סירכא בלי נקב אפי' כסדרן רק שבכסדרן הסתימה מעליא היא ואין סופו להתפרק א"כ כיון דחזינן דע"י מיעוך ומשמוש נעשה נקב א"כ אין זה סירכא שסופו ליסתם רק ריר בעלמא הוא והפשטת ליחה ולא יסתום יע"ש וקשה לי דנחזי אנן דהנה הרא"ש תפס לשיטת רש"י עיקר דאין סירכא בל"נ כמבואר ברא"ש ומ"מ בסירכא כסדרן כ' דא"צ לבדוק ע"כ דסתם סירכות כסידרן סותמין שפיר וכ"כ התבו"ש (סי' ל"ט סעי' ח') וז"ל מנהג מדינות אלו להכשיר כסדרן אפי' בלי בדיקה לכתחילה כו' אפי' לשיטת רש"י דאמרי' מסתמא סתמה שכן דרכה ליסתום בכסדרן עכ"ל והוא מד' הרא"ש וכן דעת הרמב"ן יע"ש א"כ קשה אמאי אסר התבו"ש בנמצא נקב אחר מיעוך ממ"נ אי אין אנו בקיאין במיעוך ושמא נעשה בחוזק א"כ בודאי הו"ל ס"ס שמא נעשה בחוזק המיעוך ולהכי ניתקה הסירכא משום דניתק בחוזק ובאמת סתמה שפיר ואת"ל דבנחת מיעך שמא הסירכא בת יומא ע"י נקב וסופו ליסתום דבכסדרן סותמין שפיר. א"כ בודאי הו"ל ס"ס להקל. ואפי' נאמר דאנו בקיאין ורק חומרא בעלמא אנו מחמירין שמא לא נזהר בנחת א"כ לא הוה ס' השקול ולא הוה ס"ס כמ"ש הש"ך (סי' ק"י) מ"מ נלע"ד דבכה"ג כ"כ איכא ס"ס דבכתובות (ד' ט"ז) וב"ב (צ"ב) אמר דאם יש עדים שיצאה בהינומא וראשה פרוע כתובתה מאתיים טעמא דאיכא עדים הא ליכא עדים לא ואמאי רוב נשים בתולות נשאות ומשני משום דאיכא למימר רוב נשים בתולות נישאות ומיעוט אלמנות ורוב הנישאות בתולות יש לה קול וזו הואיל ואין לה קול איתרע לה רובא והיינו דע"כ צ"ל דהאשה זאת היא ממיעוט או ממיעוט אלמנות או ממיעוט דאין לה קול והו"ל פלגא ופלגא יע"ש א"כ מעתה בנ"ד דכיון דרוב סירכות כסדרן סותמין הנקב ואיכא רובא להיפוך דרוב מיעוך הוא בנחת א"כ האי סירכא ע"כ יצאה מהרוב א"כ הו"ל ספק השקול אי הוה הסירכא ממיעוט דאינן סותמין רק ריר או ממיעוט דניתק בחזקה והו"ל סתימה משום דמאי חזית לומר דהיא ממיעוט סירכות כסדרן דאינן סותמות דלמא ממיעוט דניתק בחזקה א"כ הו"ל ס"ס מעליא דלמא ממיעוט דניתק בחזקה דהו"ל ס' השקול כמ"ש ואת"ל בנחת דלמא סירכא בת יומא דלא נגמרה הסירכא עדיין לסתום וסופו לסתום ואמאי אסר התבו"ש אלא ודאי דהאי חששא דדלמא לא נגמרה הסירכא עדיין הו"ל מיעוט דלא שכיח ואינו ס' השקול דרוב סירכות ע"י נקב קשים דהכא לא

שייך האי סברא דרוב המסולקות במיעוך הוא ע"י צמאון דא"כ כ"ש דיש להתיר ולא מצטרף לס"ס כמ"ש הש"ך ביו"ד (סי' ק"י) דכל דאין ב' הספיקות שוין ושקולין לא הוה ליה ס"ס עכ"פ נקטינן מזה דגם הטעם הב' של הב"ח והתבו"ש אינו מדינא וכמ"ש:

שוב ראיתי דזה אינו דאדרבא דבאמת דכל היכא דלא חזינן נקב ועברה ע"י מיעוך תלינן דהוא ריר משום רוב דצמאון. משא"כ כדחזינן נקב א"כ הו"ל ס' השקול אי האי ריר סופו להיות סירכא חזקה והשתא משום דהיא בת יומא או ריר ולא יעלה סתימה דהא יש נקבים שאין סופן להעלות סתימה כמ"ש הר"ן א"כ הו"ל ספק השקול אלא דהס' הב' דלמא ניתק בחזקה לא הוה ספק השקול ע"כ משום דאל"כ הו"ל ס"ס ונסתר ראיה זו אבל לקמן יתבאר הכל ע"נ בע"ה:

ומעתה נבוא לביאור ד' הב"ח (סי' ל"ט סעי' ט"ו) שהביא מעכ"ת ויראה בלשונו הזהב שכיון למש"כ. שכ' ומה שנהגו לבדוק בנפיחה אחר שנהגו במשמוש היד ואם מבצבץ מטריפין אותה איכא לתמוה הלא כיון דתלינן דאין זה סירכא אלא ריר כיון דניתקת במשמוש היד א"כ למה צריך בדיקה ותו דאפי' אי מבצבצת איכא למיתלי במשמוש ידא דטבחא ותירץ דודאי כך הוא שלא היה המשמוש בנחת אלא ניתקה בחזקה כו' דאין סירכא בל"נ. ועונ"ל דלעולם תלינן שהוא ריר אלא דחוששין שמא סירכא ב"י כו' ולהכי בודקין אותה בנפיחה כו' עכ"ל הב"ח ונחזי אנן דמתחילה מקשה הב"ח ב' קושיות א' למה הצריכו בדיקת נפיחה ב' אפי' בצבצה יהא כשירה ולמיתלי במשמוש ידא דטבחא ותירוץ הא' לפי הבנת מעכ"ת בכוונת הב"ח אינו אלא תירוץ אקושיא הב' דלהכי אי בצבצה טרפה משום ממ"נ אבל כשלא חזינן ריעותא דנקב כשירה ואמרי' דריר הוא וכ"ש דאי נאבדה כשירה וא"כ לד' מעכ"ת קושיא הא' אכתי קאי ואינו אלא תירוץ אקושיא הב' דלהכי אי מבצבצת טריפה משום דממ"נ כמ"ש. ובאמת המעיין בב"ח יראה דהב"ח רוצה וצריך לתרץ ב' הקושיות כמו דמבואר בתירוץ הב' תירוץ אב' הקושיות שכ' בתירוץ הב' ולהכי בודקין כו' א"כ כמו כן בתירוץ הא' דאל"כ מתחיל בתרתי ומסיים בחדא לתרץ קושיא הב' ולא אקושיא הא' בתירוץ הא'. אלא ודאי כדכתיבנא בנא משום דחיישי' שמא לא עשה בנחת ומזה ניתקה הסירכא להכי הצריכו בדיקה לברר עפ"י רוב כמ"ש דעשה המיעוך כדין דאל"כ הי' מבצבץ אפי' בנפיחה דידן א"כ בתירוץ הא' נכלל תירוץ ג"כ אקושיא הא' דהא כיון דאם נמצא נקב אחר המיעוך חיישי' שמא נעשה ע"י מיעוך בחזקה אע"ג דנדמה לו שעשה כהוגן א"כ מה"ט גופיה הצריכו בדיקה אחר מיעוך דאע"ג דעשה בנחת מ"מ אפשר שנדמה לו שעשה בנחת ולהכי הצריכו בתחילה בדיקה אחר מיעוך א"כ לתי' הא' של הב"ח דלהכי הצריכו נפיחה אח"כ משום חששא

דניתק בחזקה א"כ אפשר לומר ג"כ אי נאבדה טריפה מאי אמרת דנהי דהצריכו מה"ט לכתחילה מ"מ אינו אלא משום חומרא אף אנו נאמר גם לתירוץ הב' אינו אלא משום חומרא. ולא ידעתי אנה מצא בב"ח דלתי' הב' של הב"ח כשלא חזינן נקב לומר דאם נאבד טריפה הא הב"ח לא קאמר רק כשנמצא נקב הו"ל ס' אי ע"י משמוש נעשה הנקב או משום דניקב מחיים והסירכא רכא לא הספיקה לסתום אבל כשלא חזינן ריעותא ועברה ע"י מיעוך הו"ל כהגבהת אצבע:

ודברי אלה לוטה בשמלה חדשה (סי' ל"ט סעי' ל"ו) שכתבתי לעיל שכ' ב' הטעמים וכ' אחר טעם הב' דאע"ג דנראה דבדיקה זו אינו מעכב מ"מ נראה לי דעשאוהו חובה כו' משום דמיעוך גופיה קולא גדולה כו' ואי לד' מעכ"ת דלטעם הב' של הב"ח הוא מעכבת ובהכרח א"כ כיון דהתבו"ש כ' בשמ"ח טעם הב' א"כ הו"ל לומר נהי דלטעם הא' אינו אלא חומרא מ"מ לטעם הב' הוא מדינא מה"ט דסירכא בת יומא א"ו דגם לטעם הב' אינו מדינא ורק משום טעמא דהבו דלא לוסיף עלה. אבל לא מדינא דאינו אלא חששא בעלמא כל כמה דלא חזינן נקב משום דרוב סירכות רכות ההולכות במיעוך הוא משום צמאון שנעשו ליחות קשות קצת כמ"ש הר"י הלבן ואין לומר למש"כ ביו"ד (סי' פ"א) דבהמה שנמצאת טריפה ואינו ידוע אימת נטרפה אמרי' סמוך לשחיטה נטרפה משום דהו"ל חזקת הגוף והשתא דאיתרע זולת בהוגלד פי המכה כדאמרי' גבי מומין בכתובות פ' המדיר (ע"ו) א"כ ה"נ נאמר דבאמת יש כאן סירכא ומה שעברה ע"י מיעוך משום דהיא רכה והיום נעשה נקב ואי משום דהו"ל מיעוטא נימא סמוך מיעוטא לחזקה דחזקת הגוף והיום נעשה נקב זה אינו דאדרבא משום מאי אמרינן דהשתא הוא דאיתרע משום דרוב כשירות הן וכל מה דמצינן לאוקמיה אחזקה מוקמינן כמ"ש הפוסקים שם א"כ איך נאמר מהאי טעמא גופי' להטריפה ולומר דהיא סירכא המטרפת אדרבא האי חזקה גופא מס מסייעת לומר דהסירכא הוא משום צמאון וריר בעלמא בלא נקב א"כ אפי' לטעם הב' ג"כ אינו אלא משום חומרא ומ"ש התבו"ש סי' ל"ו דמשום דא"א בקיאין הצריכו בדיקה ברור לע"ד דאין כוונתו דמשום דא"א בקיאין כלל דא"כ אכתי יקשה לדידי' ד' הב"ח שכ' דהבדיקה הוא משום חומרא ולא מדינא ואי דאין אנו בקיאין כלל א"כ הבדיקה יברר דמיעך בנחת דרוב מבצבצת א"כ הבדיקה מדינא. ועוד א"כ אמאי לא מהני ג"כ ניענוע משום דאין אנו בקיאין הא מ"מ יתברר ע"י בדיקת פושרין דאי הניענוע הי' בחוזק רוב פעמים קורע העור ומבצבץ. א"כ יתברר גם בניענוע ע"י רוב. א"ו כיון דהו"ל ספק אי ניתקה לא מהני בדיקת נפיחה א"כ מה"ט אי אין אנו בקיאין במיעוך ושמא היה בחוזק ג"כ לא מהני בדיקת נפיחה. א"ו דכוונת התבו"ש דכיון דקולא

גדולה היא דהא הרבה ראשונים ובראשם הרשב"א צווחו ככרוכיא ע"ז. היה לנו לחוש דלמא כהרשב"א דאין אנו בקיאין במיעוך דאין כל האצבעות שוות וכמ"ש הרשב"א ולא מהני אח"כ בדיקת נפיחה כמו בניענוע דכיון דאין אנו בקיאין בניענוע לא מהני לסמוך אבדיקת פושרין ה"נ הי' לנו לחוש דאין אנו בקיאין וממילא לא היה מהני בדיקת פושרין רק משום דחק וצורך גדול בזה במדינות אלו סמכו על ד' מהרי"ו דמיעוך קיל מניענוע ונהי דבניענוע אין אנו בקיאין אבל בזה בקיאין ובכ"ז בצירוף הבדיקה לבסוף והבו דלא לוסיף דתרי קולי לא מקלינן כמ"ש הט"ז ביו"ד (סוס"י צ"א) יע"ש. ע"כ מ"ש מעכ"ת נ"י דלתירוץ הראשון של הב"ח אם נאבד כשירה ולתירוץ הב' אי נאבד טריפה למש"כ אין שום הוכחה מב' התירוצים ממ"נ אי נאמר דחששא דשמא ניתק בחוזק הוא חומרא ורק אי חזינן דביצבץ אחר מיעוך טריפה אבל כ"כ דלא חזינן לא חיישי' בדיעבד שמא ניתק בחוזק. א"כ מה"ט יש לומר בתירוץ הב' ג"כ נהי דאי נמצאה נקובה חיישי' שמא סירכא בת יומא שלא הוגלד הנקב עדיין. אבל נאבדה לא חיישי' להכי בדיעבד משום רובא כמ"ש ואינו אסור בדיעבד ואי דלתירוץ הב' מעכב בדיעבד משום חשש דסירכא ב"י ה"נ לתירוץ הא' י"ל הכי דחיישי' שמא ניתק בחוזק. אבל לקושטא דמילתא הוא כדכתיבנא דבין לתי' הא' ובין לתי' הב' של הב"ח אינו אלא חששא. וכן מצאתי בבית אפרים (סי' ל"ט ס"ק ל"ב) שכ' להדיא דחששא דסירכא בת יומא ולא הוגלד אינו אלא חומרא ולא מדינא יע"ש להדיא וע"כ כמ"ש משום דרוב סירכות ההולכים במיעוך אינו אלא משום צמאון כמ"ש הר"י הלבן בהגבהת אצבע ה"נ ס"ל להמקילים במיעוך א"כ ד' השמ"ח מחוורים ורב תבואות בכח שור. והיינו בדלא חזינן נקב אבל כשחזינן נקב ועברה ע"י מיעוך הו"ל ס' השקול שמא לא נתקשה עדיין הסירכא א"כ מש"כ מעכ"ת דלתי' ב' של הב"ח הוא אפי' דיעבד אסור לע"ד אינו דכ"כ לא חזינן נקב אזלי' בתר רובא דע"י צמאון כמ"ש משא"כ כדחזינן נקב הו"ל ס' השקול כמ"ש:

סעיף ג

וביסוד האי דינא דהתבו"ש (סי' ל"ט ס"ק י"ז) במ"ש דבסירכא כסידרן ועברה ע"י מיעוך ובצבצה דטריפה אפי' לשיטת רש"י וכ"ש לשיטת תוס' יע"ש ולע"ד יש לדון בזה והוא דנחזי אנן בסירכא כסדרן אם הסיר בלא מיעוך הסירכא ומצא נקב מחיים מה דינו הנה דבר זה מבואר בב"י בשם בטל העיטור דכ' דכשר משום דהו"ל כחלב טהור שסותם הנקב וכשר ה"נ בסירכא כסדרן יע"ש וכ' התבו"ש ס"ק י"ז דד' העיטור עולים רק לשיטת רש"י דס"ל דבכ"מ אין סירכא בל"נ רק דכסדרן הנקב סותם שפיר ואין סופה ליסתור דחברתה מגינה עלי' יע"ש בשמ"ח סוף סעיף ט'. אבל לשיטת תוס' דכ' דלהכי כסדרן

כשירה משום דבכסדרן אין סופן להתפרק או להראב"ד משום דוחק רביצה העלה סירכא ולאו מחמת נקב אבל כד חזינן נקב לא מהני לדידהו סתימה כלל דהו"ל קרום שעלה מחמת מכה אפי' כסדרן לא מהני שום סתימה יע"ש וכ"כ הכרו"פ (סי' ל"ט) לחלק דלשי' רש"י סירכא בכסדרן ויש נקב תחת הסירכא כשירה דסתם בכסדרן סותם הנקב משא"כ לשיטת התוס' והראב"ד דכל עיקר היתר דבכסדרן משום דאין סופן להתפרק ולהתהוות נקב אבל אי חזינן נקב לא מהני שום סתימה יע"ש וכ"כ הפמ"ג בפתיחה לסי' ל"ט יע"ש ומזה הוליד התבו"ש דאם מיעך ובצבץ אחר הנפיחה דטריפה לכל הדעות ולע"ד לא מבעיא לשי' רש"י אלא אפי' לשי' תוס' יש לדון בזה:

והוא דנחזי אנן לשיטת רש"י דטעמא דבכסדרן סותם הנקב משום דהסתימה בטוב ולא יתפרק לעולם דהוא סתימה דמעיקרא לכל הפירושים כידוע בפוסקים. קשה לי טובא לכאורה דעיקר מאי דילפינן לשיטת רש"י דבכסדרן כשירה משום דאע"ג דאין סירכא בל"נ בודאי מ"מ סופו להעלות סירכא חזקה ולא תסתור ולמד הר"ן שם דכמו דריאה שניקבה ודופן סותמתה במקום ריביתי' דכשירה משום דהדופן מגין עלי' ה"נ הסירכא והאונא שאצלה מגין עלי' א"כ כמו דהתם בעינן סביך בבישרא לשיטת רש"י וסייעתו אבל סריך לחוד לא מהני ה"נ לא יהני רק סריך וסביך בבישרא. עכצ"ל דלמש"כ הב"י בסי' ל"ט בשם הר"ד ן' יחייא דהחילוק הוא בין סביך לסריך דסביך הם בחוטים קצרים שבהם תדבוק הריאה לבשר. אבל כשהחוטים דקין מאוד או ארוכים טפחיים לא יועיל דהו"ל סריך יעו"ש (ועיין במש"כ ב"י בשם הרי"ן חביב דדווקא בניקב ממש בעינן סביך אבל בסירכא דאין הנקב נראה להדיא לא בעינן סביך). א"כ לפ"ז צריך לומר דלהכי מהני לשיטת רש"י בכסדרן אע"ג דא"ס בל"נ משום דהו"ל הסירכא בין חיתוך האונות דהסירכות קצרות ודוחק הרביצה זא"ז הו"ל כמו סריך וסביך דאל"כ הא התם ס"ל לרש"י דבריאה שנקבה ודופן סותמתה בעינן סביך וסריך א"ו כדכתיבנא דבכסדרן הו"ל כסביך וסריך משום דהקרום חזק וקצר וגם חברתה מגינה עלי' משום דוחק האונות. וכן משמע מהר"ן הנ"ל דלמד סירכא כסדרן מריאה שניקבה יעו"ש:

ומעתה לדינא דגמ' דריאה שניקבה ודופן סותמתה במקום ריביתי' בסביך וסריך בבשר כשירה משום דהו"ל סתימה דמעיקרא וסירכא לעולם עומדת שלא תתפרק. א"כ מה"ט בסירכא כסידרן למטה מחציין [דנהיגין להקל דמשום דוחק רביצה נתהווה הסירכא וא"צ בדיקה] דכשר ולרש"י אפי' בלמטה מחציין א"ס בל"נ רק משום דשם הוה דוחק האונות ורביצתן א"כ כמו התם בריאה שניקבה ודופן סותמתה וסביך וסריך כשירה לכו"ע מדינא ה"נ הכא בכסידרן למטה מחציין אע"ג דאין סבל"נ מ"מ הכא הו"ל סביך

וסריך דהא מה"ט קי"ל דא"צ בדיקה לרש"י ג"כ כמ"ש הרא"ש דסתם סירכא בכסידרן סותם שפיר אף דהרא"ש ס"ל כשיטת רש"י עיקר כמ"ש לעיל. א"כ לפי"ז הנה התוס' ס"ל ג"כ דמדינא דגמ' דריאה שניקבה ודופן סותמתה או סביך וסריך בבשרא כשירה וכתבו בדקינן בנפיחה כשהריאה מחוברת עם הדופן אי עולה בנפיחה כשירה אפי' אי מחוברת בבשר וצלעות ולא הכריעו או כר"ג או כרש"י יע"ש אבל בדסריך וסביך בבשר כ"ע מודו דמדינא דגמ' כשירה אלא דאנן השתא לא בקיאין בנפיחה כמ"ש הרמ"א (סי' ל"ט) א"כ כיון דכל עיקר ילפותא דכסידרן כשירה לרש"י הוא משום דהו"ל כריאה שניקבה ודופן סותמתה דכשירה וה"נ. א"כ כמו דבריאה שניקבה ודופן סותמתה בדסביך וסריך כשירה ה"נ בכסידרן אי בדיק בנפיחה כשהסירכא הי' בריאה ועלתה בנפיחה ולא בצבצה אע"ג דאח"כ הסיר הסירכא ומצא נקב הנראה מחיים כשירה כיון דהוא למטה מחציין דהו"ל שם דוחק רביצתן וכמ"ש:

וזה שכ' בעל העיטור והביאו הב"י ומסתברא לן דאע"ג דמפקא זיקא כשירה דסתימה מעליא היא כחלב טהור שסותם עכ"ל ודחק התבו"ש דזה רק לשיטת רש"י כמ"ש ולע"ד צ"ע ד' התבו"ש חדא דאיך יסתום הבעל העיטור דבריו דזה תליא במחלוקת אבות העולם דלשיטת תוס' והרבה ראשונים טריפה דלא מהני סתימה כמ"ש התבו"ש והבעל עיטור יכריע בזה ולא יזכור שום דבר מזה ועוד דהרי הבעל העיטור כתב והביאו הב"י (סי' ל"ט) ד"ה והא דדופן סותם כו' בסוה"ד וז"ל כ' בעיטור שדעת רבינו האי כפירש"י ואיכא מ"ד דלא אתא למעוטי אלא נקב מפולש אבל סירכא בין בגרמא בין בבישרא כשירה עכ"ל והנה החילוק שבין נקב לסירכא הוא מבואר דבניקב דבעינן סתימה כ"כ דלא סביך בבישרא לא הוה סתימה משא"כ סירכא דאין ברור שהוא מחמת נקב ורק שלא יתפרק או מחמת דוחק רביצתו כמ"ש הראב"ד (פ"ז מהל' שחיטה) ונלע"ד ברור דהאי מ"ד שכ' בעל העיטור הוא הראב"ד (דפ"ז מהל' שחיטה) הנ"ל וכיון דהיא סמוכה לדופן לא יתפרק דליכא למימר משום דלמא הסירכא מהדופן ושם הנקב מ"מ ספיקא דאורייתא הוא דלמא מהריאה ועוד דיותר יש לתלות הנקב בהריאה וכמ"ש הרא"ש והר"ן והטור והיינו האי מ"ד ס"ל דלא אמרי' דאין סירכא בל"נ בודאי וכ"כ מהרי"ן חביב וכ"כ הב"י להדיא לקמן (סוס"י ל"ט) האי סברא להדיא יע"ש ויעויין בב"ח ובדרו"פ שם עכ"פ דעת העיטור בשם מ"ד לחלק בין נקב לסירכא הוא דלא כשיטת רש"י דלשי' רש"י אין חילוק כלל וכיון דהעיטור גופי' הביא ד' האיכא מ"ד לחלק בין נקב לסירכא מבואר דלא פסיקא לי' לבהע"ט להכריע לגמרי כשי' רש"י דס"ל דאין סבל"נ בודאי. דאדרבא דמשמע להדיא דס"ל כשי' הראב"ד (פ"ז מהל' שחיטה) כמ"ש. או כשי' התוס' דיש סירכא בל"נ ובמק"א

הארכתי בזה ומ"מ כתב סתמא ומסתברא לן דאע"ג דמפקא זיקא כשירה (ר"ל אחר שהסיר הסירכא) משום דהו"ל כחלב טהור שסותם ע"כ לכו"ע הוא והיינו ברור דכוונתו דכמו דריאה שניקבה ודופן סותמתה דכשירה בדסביך וסריך בבישרא והתם אפי' לכו"ע בין לשיטת תוס' ובין לרש"י דהא התם ניקבה להדיא ומ"מ כשירה מדינא דגמ' א"כ ה"נ בחיתוך שבין אונא לאונא למטה מחציין דהו"ל ודאי כסמוך לדופן כשירה לדינא דגמ' כדלא מפקא זיקא בעודו בסירכא כיון שבדק בנפיחה קודם שהסיר הסירכא ועלה בנפיחה אע"ג דמצא נקב הניכר מחיים אחר שהסיר הסירכא הו"ל להתיר כמו ריאה שניקבה שכ' התוס' בשם ר"ג דבדיק עם הסירכא הדבוק בבשר יע"ש וכ"כ הב"י. דסתם סירכות כסידרן סותמין הנקב בצירוף חיתוך האונות כנלע"ד שוב מצאתי זה הסברא כמ"ש בלבוש"ר בע"ה:

ולפי זה בחתך בסכינא דחליש פומי' הסירכא כסידרן והיינו שלא עברה ע"י מיעוך למטה מחציין ומצא נקב וקודם שהסיר הסירכא עלתה בנפיחה אע"ג דהשתא נמצא נקב הניכר מחיים יש לכאורה להתיר לע"ד אפי' לשיטת התוס' דלא גרע מריאה שניקבה ודופן סותמתה וע"ז לא פליגי התוס' כלל מעולם וכמו דהוכחתי מד' בעל העיטור דאדרבא משמע דס"ל כשי' תוס' דיש סירכא בלא נקב מ"מ כתב סתם דאי נמצא נקוב כשירה דהאונא סותמה והיינו ע"י הסירכא והאונא. ואין לומר דלדידן דאין אנו בקיאין בנפיחה א"כ אפי' בריאה הסמוכה לדופן גופא שניקבה דצריך לבדוקי לריאה אי עולה בנפיחה דסותם שפיר לא מהני א"כ מה"ט בסירכא כסידרן דלרש"י אין סירכא בל"נ וכיון דאיכא נקב צריך לנפוחי ואנן אין בקיאין בנפיחה זה אינו דהא אנן קי"ל דא"צ לבדוק בסירכא כסדרן למטה מחציין וכמ"ש הרא"ש משום דבכסידרן סותם שפיר וא"צ בדיקה כלל ועדיף מריאה שניקבה דשם מדינא דגמ' צריך נפיחה אלא דמהני משא"כ בכסדרן אף דודאי ניקבה א"צ בדיקה כלל א"כ עדיף מריאה שניקבה א"כ כמו דהתוס' מודו בריאה שניקבה ודופן סותמתה דמהני סתימה אלא דצריך בדיקה אבל הכא דעדיף מודו דא"צ בדיקה משום דרוב סירכות כסידרן סותמות שפיר ואין כאן שום ריעותא במה דנמצא נקב דמקודם לזה ג"כ הוה ידעי' דיש שם נקב לרש"י ומ"מ לא הוה צריכין לבדוקי כלל ע"כ דרובא דרובא הכי הוה דסותמין א"כ במאי אתרע לן במה שנמצא עתה נקב וגם התוס' לא פליגי ע"ז ואע"ג דהתם בריאה שניקבה ודופן כו' צריך בדיקה מ"מ הכא א"צ דהו"ל יותר סתימה מעליא ונלע"ד דמה"ט כתב בעל העיטור דדמיא כחלב טהור שסותם ולא כ' משום דלא גרע מריאה שניקבה ודופן סותמה כו' משום דהתם צריכין בדיקה כמ"ש התוס' בשם ר"ג כמ"ש משא"כ כאן א"צ שום בדיקה משום דדוחק רביצתן ע"י

החיתוך האונאה סותמה לעולם וסתמן סתימה מעליא וא"צ שום בדיקה כמו בחלב טהור סותם כנלע"ד כוונת בעל העיטור א"כ מד' בעל העיטור ראי' אע"ג דמשמע להדיח דס"ל כדעת תוס' ג"כ כמ"ש. מ"מ ס"ל דאע"ג דמפקא זיקא כשירה משום דהסתימה מעליא וכמו דופן סותמתה אלא דהתם צריך בדיקה משא"כ הכא דהוי"ל כמו חלב טהור שסותם. וא"כ לפי דברינו כיון דהתבו"ש בעצמו הודה דלא מצינו להפוסקים דחולקים על בעל העיטור וביטל דעתו נגד דעת העיטור במה שרצה לדחות שברת בעל העיטור. אלא שכתב דדברי בעל העיטור הוא רק לשיטת רש"י יע"ש. ולע"ד למה שהוכחתי מד' בעל העיטור דס"ל כשיטת תוס' ומ"מ כ' כאן סתמא דאי מפקא זיקא (ר"ל אמר שהסיר הסירכא) כשירה ש"מ דלכו"ע היא ומטעמא דכתיבנא ע"כ בעניי לא ידעתי היכן מצאו האחרונים ז"ל לומר דסירכא כסידרן אף למטה מחציין והסיר הסירכא בלא מיעוך ונמצא נקב דטריפה משום חשש שיטת תוס' דהא אדרבה מבעל העיטור משמע להדיא דאף לשיטת תוס' כשירה לא גרע מריאה שניקבה כו' כמ"ש. וכ"ז דלא כהבית אפרים (סי' ל"ט סעיף ל' ל"א) ע"ש. ומצאתי בתבו"ש (סי' ל"ט ס"ק ע"ב) דסירכא כסידרן לא בעי סביך. וסריך לחוד שגי ועדיף מאונא הסרוכה לדופן דהא חזינן דהתם לא מהני בדיקה לדידן ואסור והכא אפי' בדיקה א"צ יע"ש. א"כ כ"ש כיון דבריאה הס' לדופן לתוס' מותר מדינא דגמ' הכא מודו ועדיף כמ"ש וראי' בע"ה לדברי כנלע"ד להעיר בכ"ז:

סעיף ד

ויש לחקור לפי מה שהעלינו דאם הסירכא הי' קשה ולא עברה במיעוך וחתך בסכינא דתלש פומי' סמוך לזה ואף אם מצא נקב והסירכא כסידרן למטה מחציין דכשירה אף לשי' תוס' כמו שהוכחתי מבעל העיטור והוכחה גדולה מריאה שניקבה ודופן סותמה. א"כ יש לנו לדעת אי אזלה במיעוך ומשמוש ונמצא נקב ויש להסתפק שמא הנקב נעשה ע"י המיעוך מה דינו. והנה משמע מד' התבו"ש דכ"ש דטריפה דחזינן דלא סתמה הנקב ואף לשי' רש"י טריפה וכמ"ש שם לע"ד יש לדון גם בזה והוא דהר"ן פא"ע הקשה לשי' רש"י דבכסידרן ג"כ אין סירכא בל"נ בודאי רק משום דבכסידרן הסתימה טוב הוא כמ"ש אפי' נמצא נקב בלא סירכא כלל יהא כשירה משום דיעלה סתימה לאחר זמן. ותירץ דיש נקבים בריאה דאינן מעלין סתימה כלל ויש נקבים המעלין סתימה והדבר מסור למי שאמר והי' העולם כו' א"כ הו"ל ספיקא אבל כשחזינן סירכא א"כ אתברר דהאי נקב הדרא בריא ומהנקבים המעלים סתימה יע"ש א"כ מעתה. בסירכא כסידרן למטה מחציין אי עברה ע"י מיעוך ומשמוש ונמצא נקב הו"ל כאן ספיקא אי האי סירכא הוא רק ריר ולא להעלות סתימה משום דשמא האי נקב מהנקבים דאינן מעלות סתימה.

או שמא סירכא בת יומא הוה והיום ניקבה ועדיין לא נגמרה הסירכא עד ג' ימים דהוא זמן להגליד פי המכה ולסתום. ע"י סירכא כמבואר ביו"ד (סי' פ"א) ובאמת האי סירכא בעוד ג' ימים יתהוה לסירכא גמורה וסתימה מעלי יהא תהוי. א"כ הו"ל ספק השקול או ריר והפשטת ליחה או סירכא גמורה שעדיין רכה וסופו להתקשות. עוד ספק שאינו שקול דלמא המיעוך הי' בחוזק ולהכי ניתקה הסירכא ונעשה נקב ע"י הניתוק שהמיעוך לא היתה כדין ולהכי עברה ע"י המיעוך ונעשה נקב עתה. וזה הספק אינו ס' השקול משום דרוב בקיאין הן למעך כדין כמ"ש לעיל ומ"מ מיעוטא איכא דאין בקיאין דמה"ט הצריכו בדיקה אא"כ כמ"ש לעיל א"כ מעתה לולא דמסתפינא הייתי אומר דבר מחודש דיש להקל לכאורה לע"ד בין לשיטת רש"י דאין סירכא בל"נ ובין לשיטת תוס' דכתבתי לעיל דמודים בנמצא נקב. והוא:

גרסינן בנדה (ד' י"ח) חנן התם שליא בבית הבית טמא כו' שאין שליא בלא ולד ט' ופירש"י ושרפינן עלי' את התרומה אלמא דרוב שליות אינם בלי ולד ומחזקינן לי' בטומאה ודאית עכ"ל. והתוס' שם בד"ה שליא בבית כתבו פי' הקונטרס דרוב שליות יש להם ולד וקשה דתנן בפ' בהמה המקשה שליא שיצאה מקצתה אסורה באכילה ואי יש שליא בלא ולד הו"ל למשרי משום דסמוך מיעוטא דשליות דאין בה ולד לפלגא שלא יצא רוב הולד והו"ל האי מחצה דיצאה רוב הולד מיעוטא דסתם שליא שיצאה מקצתה ויש בה ולד מחצה יש בהן רוב ולד ומחנה אין בהן רוב ולד כדמוכח בפ"ק דב"ק וכה"ג אמר התם בחולין (ד' ע"ז) סמוך מיעוטא דנדמה למחצה דנקיבות וכן בבכורות (ד' כ') סמוך מיעוטא דמפילות למחצה דנקיבות ויש ליישב פ"ה כו' יעו"ש בתוס'. הנה מבואר מזה אע"ג דס' א' מב' הספיקות אינו ספק השקול אמרי' סמוך מיעוטא לפלגא וה"ל רוב וה"נ יש לומר סמוך מיעוטא דניתק בחזקה והו"ל סתימה מעליא [בכסדרן למטה מחציין] לפלגא דשמא סירכא בת יומא הוה ולא הפשטת ליחה ובסוף ג' ימים נתהווה סירכה גמורה וסתימה חזקה דהא יש נקבים המעלים סתימה מעליא כמ"ש הר"ן כמ"ש אע"ג דהס' הראשון דלמא חזקה הי' הסירכה וניתק אינו ס' השקול דהא התם נמי הס' הראשון דלמא אין בשליא זו ולד הוי מיעוט מ"מ משום סמוך מיעוטא לפלגא אמרי' דהו"ל רובא להקל והי"נ הו"ל רובא להקל סמוך מיעוטא דניתק בחזקה לפלגא דסופו להעלות סתימה דנקבים נקבים יש כמ"ש הר"ן ולפי זה יסוד ד' הש"ך ביו"ד (סי' ק"י) כללי ס"ס שכ' בשם התוס' כתובות (ד' ט') דהיכא דא' מן הספיקות אין שקולין לא מצטרף המיעוט לפלגא דלהוי ס"ס צ"ע הא התוס' בנדה כתבו להדיא דמטעם סמוך

הו"ל רובא להיתר א"כ סתירה להשי"ך כמ"ש ולפי דברי תוס' נדה הנזכר יש לצדד בנידון התבו"ש הנזכר להקל כמו שכתבתי:

וראיתי להסדרי טהרה ביו"ד (סי' קפ"ז ס"ק ט"ו) שכתב בד"ה אמנם וז"ל אמנם בת' שאלה כתבתי דליתא להאי כללא [דהש"ך] הגם שבתו' כתובות (ד' ע') מונח דס"ל הכי אמנם בנדה (ד' י"ח) בתוס' ד"ה שליא כתבו דהוה ס"ם כה"ג משום סמוך מיעוטא לפלגא כו' וזהו הטעם של הרוקח הביאו הש"ך (סי' שע"א) אשת כהן שמעוברת מותרת ליכנס באוהל המת דס"ס הוא ס' נפל כו' אע"ג דרוב יולדות בני קיימא מ"מ סמוך מיעוטא דנפלים לפלגא דנקיבות וא"כ בנ"ד [בדין של הרמ"א שם קפ"ז] נמי אפשר לומר הכי כיון דהוא ס' השקול אם הוא מן המכה או לא סמוך מיעוטא דמן הצדדין לפלגא להך פלגא דמכה וא"כ הוה רובא להתירא הגם שבתוס' כתובות לא ס"ל כן מ"מ דבריהם שבנדה מוכרחים מהראיות שהביאו מש"ס כה"ג דהוה ס"ס ובפני יהושע בכתובות הרגיש על דבריהם שם אמאי לא נימא סמוך מיעוטא לפלגא כו' ונעלם ממנו שקושיא זו נאמרה בתשובת הריב"ש (סי' שע"ב) ומ"ש הריב"ש לחלק בין הך פלגא דמחצה זכרים ומחצה נקיבות דהו"ל פלגא בודאי דהוא פלגא בטבע דכן יסד מלכו של עולם משא"כ בין שאר פלגא דס' השקול מאן לימא לן דהו"ל פלגא בודאי כיון דאינו בטבע א"כ להכי לא אמרי' סמוך מיעוטא לפלגא דס' השקול יע"ש בריב"ש והוא סותר ד' התוס' בנדה שכ' דאף בס' השקול דעלמא דלאו בטבע ג"כ אמרי' סמוך עכתו"ד הס"ט. א"כ לפי ד' הריב"ש בנ"ד ג"כ הו"ל כמו פלגא בטבע דהא הר"ן כתב דיש נקבים המעלים סתימה והדבר מסור למי שאמר והי' העולם כמ"ש א"כ הו"ל פלגא בטבע דהטבע מעלות סתימה משום קיום המין ולא דמיא לפלגא דלא יצא רוב הולד דאינו אלא במקרה ולא בטבע משא"כ בנ"ד דה"ל בטבע א"כ לפי"ז בנ"ד אף התוס' כתובות והש"ך מודו בנ"ד דמטעם סמוך הו"ל רובא דהאי פלגא דיש נקבים המעלים סתימה הו"ל בטבע ולא במקרה [אך יש לומר דע"כ לא ס"ל להריב"ש דהיכא דלאו במקרה רק בטבע אמרי' סמוך היינו דגם המיעוט הוא בטבע כמו מיעוט דנפלים משא"כ בנ"ד דהמיעוט דבחוזק לאו בטבע ועיין]. אבל לע"ד דבלא"ה ד' הריב"ש יש לי לדון בזה ולהוכיח מד' התוס' בהרבה מקומות דלא ס"ל האי כללא דהריב"ש והוא:

יסוד ד' הריב"ש תמוהים לע"ד דהתוס' בעירובין (ד' ו'.) בשם הר"ר שמעי' שכ' דמצינן למימר דבידי אדם נמי א"א לצמצם והא דפרוץ כעומד מותר משום דהו"ל כעין ספק ספיקא דלמא עומד נפיש ואפי' לא נפיש ושווי כהדדי מותר יעו"ש וע"כ כוונת תוס' דמטעם סמוך הוא דנסמוך מיעוטא דשוין לפלגא דלמא עומד מרובה א"כ מבואר דאע"ג

דהאי ס' השקול דלמא עומד נפיש במחצה שם לא הו"ל בטבע דכן יסד מלכו של עולם מ"מ ס"ל לתוס' בפשיטות דאמרי' סמוך והיינו דמ"מ רוב צדדים להתיר וה"נ דהו"ל רוב צדדים להתיר וראי' דלא כהריב"ש:

עונ"ל להביא ראי' דלא כהריב"ש מד' התוס' פסחים (ד' ז'.) גבי מעות שנמצאו לפני סוחרי בהמה לעולם מעשר משום דרוב אוכלי בשר בירושלים ממעות מעשר הן וכ' רש"י ואע"ג דאיכא למימר דמיד המוכר נפלו וחולין ספק איסורא לחומרא והקשו תוס' דאכתי נימא סמוך מיעוטא דחולין דשאר מעות לפלגא דשמא מיד המוכר נפלו והו"ל רובא להתיר יע"ש אלמא להדיא דס"ל לתוס' בפשיטות דלא כהריב"ש:

עונ"ל להביא ראי' מד' התוס' בכורות (ד' ט'.) ד"ה זכר כו' שהקשו נימא סמוך מיעוטא דבת אחת יצאו לפלגא דנקיבה קודמת והו"ל זכרים מיעוטא כו' יע"ש והנה האי פלגא דנקבה קודמת לאו בטבע אלא במקרה דלאו לקיום המין הוא הא דנקבה קודמת רק במקרה דלפעמים נקבה קודמ' ופעמים זכרים קודמים וה"ל ממש כפלגא דס' השקול דיצא רוב הולד גבי שליא דהו"ל במקרה וה"נ כן הוא דדווקא בפלגא או זכרים או נקיבות הנולדות בעולם הו"ל שפיר בטבע לקיום המין משא"כ האי פלגא אי נקיבה יצאה קודמת אינו אלא במקרה דהא אינו בהכרח בטבע. ומ"מ כתבו תוס' דאמרי' בכה"ג סמוך מיעוטא דיצאו בבת אחת לפלגא דס' השקול דתרווייהו לאו בטבע רק במקרה ודלא כהריב"ש ועיין בברכות (ד' נ"ג.) גבי היה מהלך חוץ לכרך יע"ש ואכמ"ל:

והשתא דהוכחנו מד' תוס' נדה ומד' תוס' עירובין ומד' תוס' פסחים ומד' תוס' בכורות דאפי' ספק א' אינו ס' השקול ולאו בטבע ג"כ מהני מטעם סמוך. אפי' ספק במקרה. א"כ בנידון התבו"ש דסירכא כסדרן ומנהגינו למטה מחציין דווקא א"כ חד ספק השקול דלמא הסירכא הוא לאו הפשטת ליחה רק סירכא גמורה שהתחילה להתהוות דהיום ניקבה דיש נקבים שמעלים סירכא ואם היינו יודעים איזה נקב המעלה סירכא וסתימה הוה באמת כשירה אפי' לא סתמה עדיין כמ"ש הר"ן א"כ שפיר הו"ל ספק דלמא סירכא בת יומא וסופה בג' ימים להתקשות ומיעוט דאינן בקיאין במיעוך וניתקה בחזקה אע"ג דרוב בקיאין הן מ"מ מיעוטא דאינן בקיאין הוה דאל"כ לא מצטרך בדיקה אחר כך כמ"ש לעיל א"כ הו"ל סמוך מיעוטא לפלגא והו"ל רובא ואף שד' תוס' כתובות (ד' ט') והש"ך מבואר דס' א' שאינו שקול אינו מצטרף לס"ס מ"מ כיון דהרבה מקומות בתוס' לא ס"ל האי כללא והסכים הס"ט לזה יש להקל [ולא הוה ס' חסרון ידיעה דכיון דהדבר מסור למי שאמר והיה העולם כמ"ש הר"ן א"כ ליכא בעולם יודע להבחין אי האי סירכא מאותן סירכות דהפשטת ליחה וכה"ג כ' בבית אפרים ס"ק ל"ב]:

אמנם ראיתי להשיטה מקובצת לכתובות (ד' ט'.) שהקשה קושיית הריב"ש הנזכר על תוס' כתובות הנ"ל אמאי לא נימא סמוך מיעוטא דאונס לפלגא דאינה תחתיו והו"ל רובא כמ"ש הריב"ש והפני יהושע ותירץ השיטה מקובצת דע"כ לא אמרי' סמוך לפלגא היינו היכא דהמיעוט עם הפלגא הם מענין א' ע"כ ראוי להצטרף עם הפלגא דרך משל סמוך מיעוטא דמפילות לפלגא דנקיבות ממילא המחצה דזכרים אינו אלא מיעוט וכן בנדמה ונקיבות דכל הני לאו זכרים נינהו וכן בשליא מיעוט שליות בלא ולד כלל ומחצה שליות דלא יצא רוב הולד. משא"כ בהך דכתובות אין שייכות כלל המיעוט עם הפלגא דס' השקול דס' השקול אם תחתיו זינתה או אינו תחתיו והמיעוט הוא באונס דאונס עם אינו תחתיו אינם דומין זה לזה וכיון דאינן דומין זה לזה לאצטרופי ממילא מיעוטא דאונס בטל לי' לגבי' רוב דרצון משא"כ כשדומין זה לזה דזה אינו זכר וזה אינו זכר משא"כ אינו תחתיו דגם באינו תחתיו רוב ברצון נגד המיעוט דאונס א"כ אינו בסוג אחד דזה המיעוט הוא סוג אונס וזה המחצה סוג אינו תחתיו וכיון דאינם דומין בסוגין לא מצטרפי יעו"ש בש"מ. וכן כיון לזה הסברא בח' הגרע"א (סי' פ"ה) ועוד (סי' ק"ו) כסברת השיטה מקובצת יעו"ש א"כ לפי זה לא פליגי דברי תוס' נדה וד' תוס' פסחים ועירובין ובכורות עם תוס' כתובות והש"ך הנזכר דכולהו שניהם בסוג אחד כמו בפסחים מיעוטא דאוכלי חולין בירושלים לפלגא מיד המוכר דשניהם חולין והו"ל קודש מיעוט וכמו כן בעירובין גבי פרוץ כעומד דרוב לא הו"ל פרוץ מרובה או דיותר עומד או שוה וכן בבכורות פלגא דזכר יצא ראשון הו"ל מיעוטא דהני תרתי מיעוט ופלגא שניהם אין זכרים קודם:

והא דכתבו התוס' בבכורות (ד' כ':) בשם ר"ת דאמרי' סמוך מיעוטא דחולבות אעפ"י שאינם יולדות לחזקה דלא ילדה וכן הקשו שם אמאי לא נימא סמוך מיעוטא דאינם מומחין לחזקה דאינה זבוחה וכן הרא"ש שם וכן הרא"ש בפ"ק דחולין והר"ן בפ"ק דחולין יעו"ש אלמא אע"ג דהמיעוט אינו בסוג עם החזקה דהמיעוט בדבר אחר והחזקה בדבר א' אע"ג דפלגא עם מיעוט עדיף מחזקה עם מיעוט דהא פלגא עם מיעוט הו"ל רוב וחזקה עם מיעוט הו"ל פלגא ופלגא כדאמר בחולין (ד' פ"ו) יע"ש מ"מ אמרי' סמוך מיעוט דאינו דומה לחזקה להצטרף כ"ש בפלגא עם מיעוט אעפ"י שאינם דומין. מ"מ לא פליגי אד' שיטה מקובצת דהתם בבכורות גבי חלב או סמוך מיעוטא דאינם מומחין לחזקה דאינה זבוחה הו"ל לחומרא שפיר אמרי' סמוך אפי' לא דמיא משא"כ להקל כמו מיעוט אונס לפלגא דאינו תחתיו לא אמרי' כה"ג סמוך מיעוטא דאינו בסוג אחד וכ"כ התוס' שם בבכורות לחלק בין לקולא לחומרא יע"ש ועיין ביאור הגר"א ביו"ד (סי'

שע"ז ס"ק ה') ובביאור הגר"א ביו"ד (סי' א' ס"ק ד') יעו"ש ויעויין בס' מחנה אפרים (פ"ג מהל' יבום וחליצה) המעיין בדבריו ז"ל יראה שגם הוא כיון לשי' המקובצת ויעויין שם שכ' דאפי' להחמיר לא אמרי' האי סברא כיון דאינם בסוג אחד וכוונת המחנה אפרים אחר העיון בדבריו ז"ל סברתו ממש דמיא לסברת השיטה מקובצת ובזה התוס' והרא"ש חולקין כמ"ש. וכתב עוד דאפי' סמוך מיעוטא לפלגא ג"כ לא אמרי' אפי' בדומין הסוגין ג"כ רק לר"מ אבל לא לרבנן יע"ש ויעויין בשער המלך (פ"ג מהל' יבום וחליצה) מה שהקשה עליו ז"ל יע"ש ואכמ"ל עכ"פ הנתבאר מד' השיטה מקובצת (והמחנה אפרים פ"ג מהל' יבום הנ"ל) דע"כ לא אמרי' סמוך מיעוטא לפלגא היינו דהמיעוט שהוא נגד הרוב שוה להפלגא בחד סוג ששניהם נגד הרוב והמיעוט דמיא לפלגא הו"ל כמצא מין את מינו וניעור. משא"כ במיעוט בסוג אחר והפלגא הוא בסוג אחר דהפלגא אינו נגד הרוב כמו המיעוט וכמו כן במיעוט וחזקה היינו מיעוט אינם מומחין אצל שחיטה אף דלהמיעוט ממילא לא נשחט מ"מ כיון דהמיעוט בסוג אינם מומחה והחזקה הוא בסוג אינה זבוחה או אבר מן החי דהמיעוט לבד נגד הרוב דמומחין והחזקה אינו סותר הרוב כמו המיעוט לא חשיבי לאצטרופי להקל לכו"ע אלא דלהמח"א הנ"ל אפי' להחמיר אבל היכא דהמיעוט עם הפלגא הוא בסוג אחד היינו דכמו דהמיעוט נגד הרוב ה"נ הפלגא דהמיעוט עם הפלגא שניהם סוג אחד חשיבי לאצטרופי כמ"ש השמ"מ והמח"א ולפי דברינו השיטה מקובצת עם המחנה אפרים לא פליגי אהדדי ומר מודה להאי ומר מודה להאי ודו"ק היטב:

ובזה יתיישב היטב קושיית הגאון ר"ע איגר ז"ל בתשובה (סי' ס"ב) שהקשה אמה שכתב הסדרי טהרה (סי' קפ"ג) דבדיקת עד בלי הרגשה וספק אי מעלמא אתא הו"ל ס"ס דאמרי' סמוך מיעוטא דלא בהרגשה לפלגא דלמא מעלמא אע"ג דהס' דלמא לא בהרגשה לא הוה ספק השקול דרק מיעוט חזיא בלא הרגשה ורוב פעמים חזי' בהרגשה אלא דסברה הרגשת עד הוא מ"מ אמרי' סמוך מיעוטא דלא ארגשה לפלגא דמעלמא יע"ש בס"ט והקשה הגרע"א ז"ל מהא דנדה (ד' י"ב) דקא מבעיא ליה אשה מהו שתבדוק אחר תשמיש לחייב בעלה אשם תלוי כו' ומסקינן דלא תבדוק ולשיטת הס"ט דאמרי' סמוך מיעוטא דלא ארגשה לפלגא א"כ ה"נ ע"כ בלא ארגשה א"כ נימא סמוך מיעוטא דלא ארגשה לספיקא שמא אחר תשמיש יעו"ש שדחה בזה ד' הס"ט ולמש"כ השיטה מקובצת א"ש דע"כ לא כתב הס"ט דאמרי' סמוך מיעוטא לפלגא היינו התם דהמיעוט והפלגא שניהם בחד סוג כמו מיעוט דלא ארגשה ופלגא דמעלמא. דודאי לא ארגשה אי מעלמא אתא להכי שניהם המיעוט והפלגא מצטרפין יחד. דמ"מ דהרגשה הו"ל מיעוט

לגבי הני תרתי משא"כ התם בנדה (ד' י"ב) דהמיעוט הוא בלא הרגשה והפלגא הוא אחר תשמיש דאינם מענין אחד ולא חזיא לאצטרופי למהוי רובא דהא האי מיעוטא דבלא הרגשה בטל ליה לגבי רובא דבהרגשה והפלגא דאחר תשמיש הוא מענין אחר דהמיעוט וא"ש:

ומעתה לפי ד' השיטה מקובצת והמחנה אפרים א"כ בנדון דידן דהיכא דמיעך ומשמש בכסדרן למטה מחציין ונמצא נקב וניכר שהוא מחיים א"כ המיעוט הוא דלמא אינו מומחה ולא מיעך כדין וניתק בחזקה א"כ הו"ל סתימה מעיקרא כמ"ש והפלגא שמא סירכא בת יומא וסופה להעלות סתימה לפי ד' השיטה מקובצת אין המיעוט והפלגא בסוג אחד דהמיעוט הוא באינו מומחה אע"ג דממילא הוא דהו"ל סירכא חזקה מ"מ עצם המיעוט הוא בגברי ולא בסירכא כמו מיעוט אינם מומחין אצל שחיטה דכ' המחנה אפרים דלא דמיא להחזקה כלל וכן מיעוט טריפות לחזקה דאוקי גברא בחזקת טמא גבי פרה אדומה (יע"ש במחנה אפרים) דהמיעוט הוא בענין טריפות שהוא נגד הרוב והחזקה הוא בענין טומאה דאינם דומין זה לזה א"כ ה"נ המיעוט הוא דלמא אינו מומחה והפלגא הוא שסירכא בת יומא וסופו להעלות סתימה אין שניהם בסוג אחד כלל לא מצטרפינן להקל לכו"ע אלא דלהמח"א אף להחמיר א"כ היכא דמיעך ומשמש ונמצא נקב הניכר מחיים בכסדרן למטה מחציין ג"כ טריפה כנלע"ד והארכתי בזה בפלפול עצום בעז"ה להרב הנ"ל ואכמ"ל:

אך כל זה בניכר שהוא מחיים אבל היכא דאיכא א לאסתפוקי שמא ניקב לאחר שחיטה ע"י המיעוך הו"ל ספק השקול דע"כ לא אמרינן דע"י המיעוך לא תלינן במשמוש ידא דטבחא היינו דלא הוי רובא להיתר דכיון דלא ניתק בכח ליכא רובא להיתר כמ"ש לעיל דטעמא דתלינן במשמוש ידא דטבחא משום רובא להיתר דרוב פעמים מבצבצין אבל לא ניתק בחזקה רק מיעוך ומשמוש נהי דרובא ליכא למיתלי כמ"ש מ"מ פלגא מיהא הוה שמא מ"מ ניקב ע"י הטבח במשמוש ומיעוך א"כ כאן איכא ס"ס דלמא ניקב אחר שחיטה ואת"ל מחיים שמא הסירכא בת יומא וסופה להעלות סתימה אחר ג' ימים אע"ג דהס' הא' דלמא אחר שחיטה הוא ספק חסרון ידיעה דאם יבוא חכם ובקי יבין אי אחר שחיטה או מחיים וס' חסרון ידיעה לא חשיב ספיקא כמבואר ביו"ד (סי' צ"ח) יע"ש זה אינו דבס"ס מהני ספק חסרון ידיעה לאצטרופי למהוי ס"ס אפי' כשב' הספיקות הם חסרון ידיעה כמבואר בש"ך (סוס"י נ"ג) ובש"ך (סי' נ"ה) וברמ"א (סי' ק"י) גבי נשבר הגף דבהפ"מ יש להתיר ואינו מזיק בס"ס ס' חסרון ידיעה וכ"כ המ"ב יע"ש וכן דעת הב"ח (סי' נ"ג) ואכמ"ל א"כ יש להתיר בס"ס במקום הפסד מרובה בנד"ד ובפרט דלשי'

הסוברים דהיכא דלא איתרע מחיים אמרי' בס' השקול אוקי אחזקה כמבואר בש"ך (סי' נו"ן) א"כ הכא דלמטה מחציין לא הוה הסירכא שום ריעותא מחיים כמבואר בט"ז סי' ל"ט ס"ק י"ג ובשמ"ח סעי' מ"ד יע"ש והנקב איכא לאסתפוקי שמא אחר שחיטה בודאי יש להקל כנ"ל ואע"ג דלשיטת רש"י אין סירכא בל"נ אפי' כסדרן שאני הכא דחזינן דעברה ע"י מיעוך א"כ הו"ל ס"ס להתירא דלמא הסירכא הי' הפשטת ליחה בעלמא ולא הי' נקב כלל מחיים ואת"ל מחיים דלמא סירכא בת יומא וסופו להעלות סתימה מעליא ולא דמיא לריאה שניקבה ודופן סותמתה במקום ריביתא דאי לא סתמה שפיר לא אמרי' סופו להעלות סתימה שאני התם דחזינן דיש כאן נקב בריאה ואינה אלא חדא ספיקא. ואפי' למנהגינו דאפי' בסרוכה לדופן לחוד בלי נקב ג"כ טריפה שאני התם דכיון דשם מדינא צריך בדיקה דאינו סתימה כ"כ ואין אנו בקיאין בנפיחה או מטעם דאין אנו בקיאין בסביך כמ"ש המרדכי בשם ר"ב והובא בתבו"ש (סי' ל"ט ס"ק ע"ב) יע"ש או כמ"ש התבו"ש טעם שלו דאין אנו בקיאין מקום רביתא יע"ש משא"כ בסירכא כסדרן למטה מחציין דליכא כל הני טעמא דלעניין חשש נפיחה קי"ל דבכסדרן א"צ בדיקה כלל ומטעם סביך ג"כ לא שייך דהא בכסדרן א"צ סביך אפי' לרש"י וכמ"ש התבו"ש שם וכן ספק מקום רביתא לא שייך דלמטה מחציין איפסק הלכתא דהוא מקום רביתא בלי ספיקא. משא"כ התם בסרוכה לדופן בין לשיטת רש"י ובין לשיטת תוס' אינו אלא חדא ספיקא כיון דאינו עוברת ע"י מיעוך. וליכא למימר כאן סמוך מיעוטא דמדופן דכ' הרא"ש והר"ן והטור דאם סרוכה תלינן יותר בריאה מ"מ נימא סמוך מיעוטא דמדופן הוה הנקב לפלגא דס' השקול דשמא סביך כמ"ש לעיל זה אינו דאף מיעוטא דמדופן ג"כ חששא שמא תתפרק אי לא סביך א"כ אינו אלא חדא ספיקא ועוד דהו"ל ס' חסרון ידיעה וכאן ליכא ס"ס ודו"ק] א"כ אי לא סביך סופו להתפרק ולא ס"ל סברת בעל העיטור שכ' דסירכא לא בעי סביך. ויעשה נקב או לרש"י לא נסתם הנקב או אפי' לרש"י סופו להתפרק ויעשה נקב בריאה דרש"י ג"כ מודה לסברת תוס' כמ"ש התבו"ש (ס"ק ט"ז). א"כ לפי"ז בריאה הסרוכה לדופן כיון דאין בקיאין בסביך וכ"כ דלא סביך בבישרא סופו להתפרק מריאה ותעשה נקב אפי' אי הנקב בדופן ולא הוה ס"ס כלל ועוד דאיכא ס"ס להיפוך להחמיר כיון דאין בקיאין במקום רביתא א"כ הו"ל ס"ס להחמיר דלמא אינו מקום רביתא ואת"ל מקום רביתא דלמא לא סביך ואפי' ידעינן דהסירכא מהדופן לריאה כיון דלאו מקום רביתא ולא סביך תתפרק [וצ"ע לפ"ז ד' הר"ן שכ' דר"נ ס"ל דהו"ל ס' נקב והו"ל ס"ס הא כיון דלאו במקום ריביתא א"כ חיי' שמא תתפרק ודו"ק וצ"ע כעת] משא"כ בכסדרן למטה מחציין כל הני חששא ליתא כמ"ש א"כ שפיר איכא ס"ס להקל

כמ"ש ובפרט לשי' הסוברים דבס' השקול ג"כ אמרי' נשחטה הותרה כל היכא דליכא ריעותא וכסדרן למטה מחציין לא הוה ריעותא כשעברה ע"י מיעוך יש לומר דאחר שחיטה נעשה ואם נאמר דכיון דמיעך ונעשה נקב מוכח דמיעך בחוזק כ"ש דכשירה משום סתימה מעליא ובפרט אי נצרף מיעוט דבחוזק כנלע"ד להעיר בכ"ז ולא למעשה:

סעיף ה

והשתא פש גבן לברורי בענין מחלוקת התבו"ש והפמ"ג בסירכא של"כ ועברה ע"י מיעוך ומשמוש ונאבדה בלי בדיקה דפושרין הן אמת דראיית התבו"ש מהב"ח אינו ראי' כלל וכמ"ש הפמ"ג ואינו אלא סברא בעלמא דהבו דלא לוסיף עלה ולמש"כ גם התבו"ש מודה דגם השתא רוב בקיאין הן דאל"כ אכתי קשה מאי מהני בדיקת פושרין אפי' אי היינו בקיאין בבדיקת פושרין שמא קרום עלה ונסתם כמו שהוכחתי ועוד דאכתי קשה מהב"ח שהקיל בבדיקת רוק דלא כהדרישה משום דאינו אלא חומרא ואי להתבו"ש אכתי הוא מדינא. וגם מדינא לא יועיל וע"כ כמ"ש לעיל (סעי' ב') באורך. ועוד הוכחה מניענוע כמ"ש שם א"ו דגם התבו"ש מודה דאינו אלא חומרא ולא מדינא וכמו שהוכחתי מד' השמ"ח. בעצמו כמ"ש לעיל (סעי' ב') וגם מד' הב"ח שהביא מעכ"ת (סי' ל"ט סעי' ט"ו) ג"כ אינו ראיה כמ"ש לעיל (סעי' ב') באורך זולת שיש לי לחקור חקירה חדשה להחמיר לכאורה כהתבו"ש והוא:

גרסי' בב"ב (ד' צ"ב.) אתמר המוכר שור לחבירו ונמצא נגחן רב אמר ה"ז מקח טעות כו' ושמואל אמר יכול לומר לשחיטה כו' ומפרש דרב ס"ל דגם בממונא אזלינן בתר רובא ושמואל סבר כי אזלי' בת"ר דווקא באיסורא אבל בממונא לא וכו' ופריך תו התם מהא דתנן שור שנגח את הפרה ונמצא עוברה בצידה אינו ידוע כו' ואמאי לימא רוב פרות מתעברות ויולדות והא ודאי מחמת נגיחה הפילה ומשני התם משום דמספקא לן דאיכא למימר מביעתותא הפילה (והו"ל רק גרמא דהשור דאפי' באדם כה"ג פטור מדיני אדם) ואיכא למימר מאחורי' אתא הו"ל ספק וממון המוטל בס' חולקין ופי' התוס' דסמוך מיעוטא דמפילות למיעוטא דמקמא הו"ל פלגא ופלגא:

ובקידושין פ' ע"י (ד' ע"ג.) אמר התם אמר רבא דבר תורה אסופי כשר מ"ט א"א בבעלה תולה (ואינה משליכה לשוק) מאי איכא למימר מיעוט ארוסות ומיעוט שהלך בעליהן למדינת הים כיון דאיכא פנוי' ואיכא נמי מחמת רעבון הו"ל פלגא ופלגא והתורה אמרה ממזר ודאי לא יבוא ס' ממזר יבוא ומ"ט אמרו כו':

והר"ן בחולין (ד' ס"ג) בסוגיא דלוקחין בצים כו' כ' סמוך מיעוט בצים נבילות וטריפות למיעוט בצים טמאות הו"ל פלגא ופלגא יע"ש א"כ נמצינו למדין מזה בבירור דתרי

מיעוטי מצטרפי למהוי פלגא מה"ת דאל"כ אמאי הו"ל ממון המוטל בספק וכן בקידושין דהו"ל ס' ממזר כמ"ש א"כ הכא בסירכא שלא כסידרן ועברה ע"י מיעוך דכ' התבו"ש דאיכא תרי חששות א' שמא לא נזהר למעך בנחת וחשש ב' שמא סירכא בת יומא אע"ג דכל א' בפני עצמו אינו אלא מיעוטא וכמ"ש וכן הוכחתי מהשמ"ח שכ' אעפ"י שנראה דבדיקה זו אינו עיקר כו' מ"מ למאי דמבואר מכל הני סוגיות דתרי מיעוטי מצטרפי למהוי פלגא ופלגא ואפי' בממון חשיבי למהוי ממון המוטל בס' א"כ הו"ל ס' איסורא לחומרא כשלא בדק אח"כ בפושרין כגון שנאבדה א"כ ראיה מבוארת לכאורה כשי' התבו"ש מטעם אחר ועי' ברכות (ד' נ"ג):

ונ"ל אחר העיון דאינו ראיה כלל דביבמות (ד' קי"ט:) בסוגיא דחמות אמר התם סמוך מיעוטא דמפילות לפלגא דנקיבות והו"ל זכרים מיעוטא יע"ש והקשה הרשב"א בחידושיו והנמוק"י אמאי לא קאמר בכל הסוגיא שם סמוך מיעוטא דאין מתעברות למיעוטא דמפילות ותירץ הרשב"א דדווקא מיעוט דמפילות דהוא ממעט חלק הרוב דמתעברות דבהרוב שמתעברות יש חלק ממנו שמפילות אבל מיעוט שאינן מתעברות אינו ממעט חלק הרוב ואינו מגרע כחו של הרוב ממש אלא שהמיעוט עומד בפני עצמו וממעט הרוב לגמרי מיעוט כזה אינו חשוב להצטרף כלל עכ"ד הרשב"א והריטב"א תי' והביאו נמוק"י דמיעוט שאינן מתעברות גרוע הוא ובכלל מיעוט דמפילות חשבינן לי' דלהוי תרווייהו מיעוט שלם ע"כ. א"כ להרשב"א כיון דהמיעוט עומד נגד הרוב לגמרי בטיל לי' המיעוט לגמרי וכ"כ הרשב"א בתוה"ב והביאו השעה"מ (פ"ג מהל' יבום) לישב הקושיות אמאי דלא נימא סמוך מיעוטא דאינו מומחין לחזקה דאינה זבוחה וכן הא דילפינן מפרה אדומה דאזלי' בתר רובא ולא חיישי' שמא טריפה סמוך מיעוטא דטריפות לחזקה דחזקת טמא ותירץ ג"כ כמ"ש כאן דכיון דהמיעוט אינם מומחין הוא אינו בכלל הרוב להחלישו רק עומד נגד הרוב לגמרי בטיל ליה המיעוט דאינו מומחין לגמרי גבי רובא וכן מיעוט טריפות עומד נגד הרוב לגמרי בטיל ליה משא"כ מפילות הוא אינו נגד הרוב אלא דבכלל הרוב הוא אלא שממעט חלק הרוב א"כ לפי"ז בנ"ד להרשב"א לא מצינן לצרף מיעוטא דאינם מומחין במיעוך ושמא ניתק בחזקה למיעוט דניקב וסירכא בת יומא דהא המיעוט דסירכא בת יומא ג"כ נגד הרוב לגמרי דרוב בהמות כשירות או רוב סירכות ע"י צמאון. דגם המיעוט דאינן מומחין במיעוך בטיל לי' לגבי רובא דמומחין א"כ ממ"נ כל מיעוט ומיעוט בטיל לי' לגבי' רובא דילי' לגמרי כיון דמנגד להרוב שלו משא"כ בהא דב"ב (ד' צ"ב) דהתם אמרי' סמוך מיעוטא דמפילות ע"י בעתותא למיעוטא דמחמת עצמן דהוי תרי מיעוטי אינם נגד הרוב דמתעברות

ויולדות אלא דממעטים חלק הרוב אי נמי דגם הרשב"א מודה דהיכא דשניהם שוין בסוג אחד אפי' מתנגדים להרוב לגמרי מ"מ מצטרפי משום דמאי איכפת לן דהם מתנגדים להרוב סוף סוף שניהם ביחד דשם אחד הוא והו"ל כחדא מילתא דמצא מין את מינו א"כ מפילות מחמת ביעתותא ומפילות מחמת עצמן הו"ל כחדא מילתא משא"כ מיעוט מפילות ומיעוט אין מתעברות אין דומין קצת זה לזה לאחשובי למהוי פלגא והא דקידושין (ד' ע"ג) דמצטרפי למהוי פלגא ס"ל אע"ג דכל מיעוט ומיעוט מתנגד להרוב דילי י"ל ג"כ כמו שכתבתי בתי' הב' דמ"מ שניהם מזנים ומשליכים בניהם בשוק הו"ל כחד מילתא וחשיבי לאצטרופי למהוי פלגא אי נמי דכמו דאמרי' שם בב"ב (צ"ב) ובכתובות רוב הנשאות בתולות יש לה קול כו' (והבאתי לעיל) והאי הואיל דל"ל קול איתרע לה רובא וה"נ רוב נשים בבעליהן תולין (ואין משליכין בשוק) וע"כ ממיעוט הוא או ממיעוט פסולין או ממיעוט כשירים א"כ להכי הו"ל פלגא ופלגא דע"כ ממיעוט הוא א"כ אין שום ראיה לא מב"ב ולא מקידושין לנ"ד להחמיר וכמ"ש. וכן ממ"ש הר"ן בחולין הנ"ל י"ל ג"כ כיון דב' המיעוטים דמיא להדדי מה לי מיעוט נבילות וטריפות ומה לי מיעוט בצים טמאים שניהם בצים של איסור הם חשיבי לאצטרופי למהוי פלגא משא"כ בנ"ד דהתבו"ש והפמ"ג דמיעוט אין בקיאין במיעוך הוא בגברי ומיעוט דסירכא בת יומא הוא בבהמה אין המיעוטים שוים וגם הם נגד הרוב לגמרי בטלי במיעוט כמ"ש הרשב"א ואף למש"כ התוס' בבכורות (ד' כ':) ד"ה מחוורתא דאמרי' סמוך מיעוטא דאין מתעברות לחזקה דלא ילדה אלמא דאפי' מיעוט העומד נגד הרוב גם כן מצטרף וכ"כ התוס' שם דמיעוט שאינן מומחין הוה מצרפינן לחזקה דאינה זבוחה אם לא משום דמיעוט שאין מומחין הו"ל מיעוטא דמיעוטא ובשלמא מיעוט דאין מתעברות לחזקה דלא ילדה אפשר משום דהו"ל בחד סוג אבל מיעוט אינם מומחין דהוא אינו בסוג עם החזקה כמ"ש לעיל ומ"מ ס"ל להחמיר דמצטרפי וכן ס"ל להרבה ראשונים יעויין בשעה"מ (פ"ג מהל' יבום וחליצה) י"ל דשאני הכא דאיכא תרי רובא רוב כשירות הן ורוב מומחין וכן רוב כשירות ורוב ע"י צמאון בטיל ליה כל מיעוט דהו"ל כל מיעוט מיעוטא דמיעוטא א"כ נמצינו למדין דלהרשב"א בוודאי אי נאבדה כשירה משום דכל מיעוט נגד הרוב ואפי' לשי' תוס' בכורות ג"כ משום דבצירוף רוב כשירות הו"ל כל מיעוט כמיעוטא דמיעוטא [זולת הסברא דהו"ל תרי קולי ולא מקלינן כמ"ש לעיל סעי' ב') ובמק"א הארכת בזה להרב הנ"ל] ויתר הדברים הארכתי בתשובה במק"א כ"ד הדוש"ת באהבה:

סימן ט
שאלה

ריאה שנמצא בתוכה תולעים והעור לא ניקב מבחוץ רק שהעור במקום התולעים אדום כמין נקודות אדומות ותחת הנקודות נמצא נקבים ובתוכם תולעים אכל העור מבחוץ שלם רק נקודות אדומות כמ"ש. וכשנופחין הריאה יוצאין המורני דרך הנקבים מה דינו אי יש לחוש שמא ניקבו התולעים בחיי הבהמה וקרום שעלה מחמת מכה הוא אי לאו: **תשובה** בע"ה הבית אפרים (סי' ל"ו סעיף נ"ח) כתב וז"ל אם נמצאו נקודות שחורות בריאה ויש תולעים תחתיהן טריפה ויראה לי שאף אם יש נקודות אדומות ואנו בודקין במקום הנקודות ומוצאים שיש נקבים במקום הנקודות ובתוכם תולעים אעפ"י שהתולעים יוצאין משם ע"י שנופחין הריאה יש להטריף שנראה שהתולעים עשו כאן נקבים מחיים ועי"ז באו נקודות אלו שיש כאן קרום מחמת מכה ומה שיצאו תולעים דרך שם ע"י נפיחת הריאה לפי שהקרום שמחמת מכה נסתר מחמת הנפיחה ומצאו להם מקום לצאת עכ"ל ובראי"פ כ' וז"ל ויראה לי כו' בשפ"ד (סוף ס"ק י"ח) כ' וז"ל פ"א בא אלי ריאה מליאה נקודות שחורות הרבה ואמר הבודק כי מחמת מורני שיש תחתיהן והראה בחוש שכן הוא ואמר שכשירה היא ואני אומר דטריפה דתלי' שניקבו מחיי' וקרום שעלה מחמת מכה הוא או מראה פסולה כו' מ"מ מראין הדברים שתולע ניקב וקרום העלה או דליקוי כ"כ וסופו ליפסוק א"כ אין להאמין לבודק ההוא שאמר שכן דרך כל הריאות וכבר ידעת מש"כ הרשב"א בתשובה כי שקר בימינם כו' עכ"ל והדין עמו כי דבר פשוט הוא לע"ד דטריפה ואפי' בנקודות אדומות כה"ג יש להטריף ונפלאתי על מה שכ' בזבחי טובי' וז"ל ועוד סימן שיש לריאה נקודות חברבורות אדומות ונקבים בתוכם ומעשה בא לידי בק' ליסא ואמרתי לנפח הריאה היטב היטב ויצאו מן הריאה הרבה תולעים והכשרתי עם הסכמת מוהר"ר יצחק אב"ד דק' הנ"ל עכ"ל והביאו באוהל ישראל ופשטות הדברים שלא היו נקבים פתוחים רק שבמקום הנקודות פתחו ומצאו תחת הנקודות נקבים ותולעים בתוכם ובזה לא ידעתי טעם ההיתר כלל כו' ואין לומר כיון שאין נקב לפנינו הנקודות האדומות לבד אין מטריפין דמראה אדומה מראה כשירה הוא דזה אינו דבכה"ג שיש נקב תחת הנקודה עם תולע גרע טפי ממכה בדופן כנגדו ורגלים לדבר שהתולע ניקב מחיים ועלה קרום מחמת כה ומחמת זה באו הנקודות אדומות או שהתולע התחיל לנקוב בו ונלקה מחמת זה וסופו לרקוב ולנקוב ואין האדמימות בתולדה ופשוט הוא שאין זה מועיל מה שיצאו כשנופחין הריאה דכיון שאין הנקב פתוח ע"כ שלא נתחדש לאחר שחיטה ולע"ד זה גרע ממכה שבצלעות עכ"ל הראש אפרים:

ומפני שזה הפסד ממון ישראל וגם שאלתי לבודקים מובהקים ואמרו שלא שאלו ע"ז מעולם לרב ומורה ומנהגם פשוט להתיר כי כמה פעמים בא מעשה כזה לידם דנמצא נקודות אדומות אומרים שזה סימן שיש מורני תחתיהן ונופחין הריאה והתולעים יוצאין מהנקודות ולא שאלו ע"ז מעולם כי הדבר להם בפשיטות להתיר ע"כ אמרתי לעיין בהך מילתא מאין יצא הדבר להתיר וכ"ז רק להעיר לב המעיין:

סעיף א

גרסינן בחולין (ד' מ"ע:) אינקבא ריאה במקום משמוש ידא דטבחא תלינן או לא תלינן ר"א בר נתן אומר תלינן מר זוטרא אמר לא תלינן והלכתא תלינן כו' דהא תלינן בזאב מורני פליגי ריב"ד ורבנן חד אמר קודם שחיטה פירש וחד אמר לאחר שחיטה פירש והלכתא לאחר שחיטה פירש עכ"ד הגמ' ויש לתמוה מה דנקיט הגמ' גבי אינקב במקום משמוש ידא דטבחא לישנא דתלינן בין בהפלוגתא ובין בהלכתא הכל בלשון ספיקא רק משום דתלינן וגבי מורני לא אמר בהאי לישנא ושני בלישנא ונקיט בין בפלוגתא ובין בפסק הלכה לשון לאחר שחיטה פירש ולא לישנא דתלינן:

ע"כ נלע"ד להוכיח מד' הגמ' דקים להו לחז"ל דא"א לתולע לנקוב מחיים מאיזה טעם שיהי' כמו שיתבאר לקמן אי"ה וודאי לאחר שחיטה פירש ולית בה שום ספיקא וספק ספיקא כלל וכלל ולע"ד מזה יצא להרמב"ם ז' ז"ל (פ"ז מה"ל שחיטה) שכ' תולעת כו' חזקתה לאחר שחיטה תינקוב ותצא עכ"ל וגבי נקב במשמוש ידא דטבחא כתב הרמב"ם וז"ל תולין בידו ואומרים מיד הטבח ניקבה ע"כ. והיינו כמ"ש דגבי משמוש ידא דטבחא אמר הגמ' לישנא דתלינן ואינו אלא משום אומדנא דמוכח ורגלים לדבר וגבי מורני שינה הגמ' בלישנא ואמר לאחר שחיטה פירש היינו דהו"ל ודאי בלי שום אומדנא דמוכח רק דהכין הויין בודאי והש"ך ביו"ד (סי' ל"ו) כתב וז"ל מד' הט"ו משמע לכאורה דספיקא הוה אלא דתלינן להקל דלאחר שחיטה פירש אבל הרמב"ם (פ"ז מהל' שחי') והכלבו ואו"ה כתבו חזקה לאחר שחיטה פירש וכן ראב"ן כתב ודאי לאחר שחיטה פירש וכן משמע מד' הפוסקים עכ"ל הש"ך ולע"ד לא ידעתי הלא מגמ' מוכח להדיא דה"ל ודאי וכמ"ש אחר כותבי זה מצאתי בע"ה להב"ח שדקדק מהגמ' כמ"ש ותלי"ת:

וטעמא דמילתא דאמרי' בתולעים לאחר שחיטה פירש. כתב הב"י בשם הכלבו ב' טעמים ע"ז. א' שאנו אומרים שכשהרגישו התולעים שחום הטבעי אפס במות הבהמה דחקו לצאת וניקבו לבקש חמימות טעם ב' דבעוד שהבהמה חי' א"א לתולעת לנקוב מתוך טרדות הריאה שמרחפת תמיד בלי הפסק עיי"ש בב"י ומעתה לפי מה שהוכחנו ודקדקנו מהגמ' לב' הטעמים מוכרח דלאו ספיקא ואומדנא הוא אלא דהכין הוי קושטא

דמילתא דקים להו לחז"ל דודאי לאחר שחיטה פי' או מטעם א' או מטעם ב' או מב' הטעמים ביחד ולאו מטעם רובא אתינן עלה וכדכתיבנא:

ועוד דהא הראב"ן ס"ל בעצמו והביאו הש"ך (ס"ק י"ז) דגם בכרס ודקין נמי אמרי' דלאחר שחיטה פירש וניקב אע"ג דמינח נייחי אלמא דלא ס"ל להראב"ן הטעם דמרחפת כו' אלא עיקר הטעם דמשום דהתולעים הרגישו החום הטבעי כו' ומ"מ כתב הראב"ן בעצמו דודאי לאחר שחיטה פירש ולית בה ספיקא כלל אלמא דלב' הטעמים אמרי' דודאי לאחר שחיטה פירש ואף שלפי שאכתוב אי"ה לקמן יש לסתור הוכחה זו ממה דס"ל להראב"ן גבי כרס ודקין מ"מ קושטא דמילתא דמוכח מהגמ' כמ"ש דגבי מורני לא קאמר לישנא דתלינן כמ"ש אלמא דלב' הטעמים הו"ל ודאי ובלי ספק כלל:.

והשתא לפי מש"כ להוכיח מהגמ' הנזכר דלב' שם הטעמים הו"ל ודאי לאחר שחיטה ולא מטעם רובא אתינן עלה דבחיי הבהמה א"א להם לינקב כלל אי מהאי טעמא או מה"ט א"כ איפשט שאילתא הדין דליכא לספוקי כלל דהני מורני שניקבו מחיים ועלה בה קרום ונסתם מחמת מכה וכהחשש של בית אפרים זה אינו כלל דהא מוכרח מהגמ' דהיכא דנמצא נקב מהמורני והיינו שהתולעים בתוך הנקבים וניקבו לחוץ לא חיישי' כלל דקודם שחיטה ניקבו אלא לאחר שחיטה פירש בודאי ומטעמי דכ' הב"י א"כ מה"ט בנ"ד נמי א"א למיחש שמא ניקבו התולעים בחיי הבהמה דא"א להם לנקוב כלל. או מטעם דמרחפת כו' או מטעם דהרגישו חום הטבעי כו' קים להו לחז"ל דאין מנקבים כלל בחיי הבהמה דמה להם לנקוב בעודה בחיים חיותה דהיא בתוקף חומה וודאי דהני נקודות אדומות לא באו מתולעים כלל אלא דלא נבלע בה הדם דאפי' במקצתה ג"כ אמרי' דלא נבלע בה דם כמבו' בחולין (דמ"ו ב') דקאמר אלא לא שנא ופירש"י ושאר ראשונים לא שנא כולה ולא שנא מקצתה כשירה כדאמרי' אדומה כשירה מדר"נ ע"ש וכיון דאין התולעים נוקבים מחיים בודאי כלל כמ"ש א"כ אידחי לה הדמיון של הבית אפרים מהא דנמצא מכה בדופן והריאה אדומה אפי' במקצתה דהו"ל רגלים לדבר דמחמת הכאה שבדופן נלקה הריאה וה"נ רגלים לדבר דמחמת תולעים באו הנקודות האדומות שניקבו מחיים והעלה קרום. זה אינו לפמ"ש דכאן א"א למיחש דכיון דא"א להם לנקוב מחיים וכמ"ש וע"כ מה שהנקודות אדומות הוא' משום דלא נבלע בה הדם וכמ"ש:

והרשב"א בתוה"ב כתב וז"ל מורנא והם תולעים הנמצאים לאחר שחיטה בריאה שניקבו ויצאו כו' כשירה חזקה דלאחר שחיטה פירש וה"ז כבא זאב ונטל כו' עכ"ל ומדכתב דה"ז כבא זאב משמע דהא דמורני דאמרי' לאחר שחיטה פירש היינו רק מטעם רובא ולאו דודאי כך הוא והיינו שכ' חזקה דהו"ל חזקה הבא מכח רוב מדמדמה הרשב"א

מורני לבא זאב משמע דבחדא שיאטה שאייטי אמנם לקמן אי"ה יתבאר ד' הרשב"א לפי ענ"ד על נכון:

ולמש"כ מש"כ הש"ך בכוונת רגמ"ה שכ' דאם אין יוצאין מחום השמש כו' דטריפה כו' הטעם דאמרי' דנקבים אלו נעשו מהתולעים מחיים צ"ע דמבואר מגמ' לב' הטעמים דא"א לפרוש מחיים רק דעיקר הטעם בכוונת רגמ"ה דאמרינן דנקבים אלו לא נעשו מהתולעים כלל אלא דניקב מענין אחר והתולעים באו בהנקבים שמכבר וכמ"ש הש"ך בתי' הב' וכן מש"כ הפמ"ג דנקודות שחורות ותחתיהן תולעים חיישי' דמחיים פירשו זה אינו כדכתיבנא רק החשש שמחמת לקותא היא דמראה שחורה לקותא היא כמבואר (סי' ל"ח) ומה"ט אין להקשות דנימא דלאחר שחיטה נעשה שחור כיון דשחור אדום הוא אלא שלקה ואמאי לא נימא דמתחילה הי' אדומה היינו בחיי' ואחר שחיטה לקתה ונעשה שחור זה אינו דא"כ אמאי קי"ל דמראה שחורה לקותא הוא נימא דבחי' היתה אדומה. ואחר שחיטה נתהוה שחור מחמת האדמימות שבחיי' אלא ודאי דקים להו לחז"ל דמראה אדומה דכשירה אין בטבען ודרכן ללקות אחר שחיטה לשחור ומדהוה שחור אחר שחיטה ש"מ שמחיים הוה שחור ואי נמי אפילו אם הי' אדומה הו"ל אדומה מחמת לקותא ולא משום דלא נבלע הדם דאי הוה משום דלא נבלע הדם היה אדומה אף לאחר שחיטה וכן באמת נמצא מראות אדומות בריאה אף לאחר שחיטה ולא נתהוים שחור. ע"כ ממ"נ או דבחיי' הי' שחור ונלקה מחיים או דסופו ללקות והיינו דהאי אדומה דחזינן דלאחר שחיטה הוה שחור משום דבחיי' הי' אדומה מחמת מכה שסופו ללקות להיות שחור ועיין לקמן (סוס"י נ"ה) אם מקום המכה שחור בידוע שנעשה מחיים ע"ש (וכמו שראינו במראה שחור שקורין בראנד ר"ל דבחיי' היא אדומה ואחר מיתה נתהוה לשחור והיינו דמחיים הו"ל לקותא וכידוע לרופאים וד"ל):

סעיף ב

איברא דאכתי יש לדון בזה דלכאורה יש לומר לע"ד דהאי הוכחה מהגמ' תליא באשלי רברבי דלחד שיטה מהראשונים ראייתנו אינו ראי' ולחד שיטה הו"ל ראיה מקויימת והוא בע"ה. דהנה הר"ן ברפ"ק דחולין הביא בשם הר"ר יונה וכן דע הרשב"א בחידושיו לחולין ובתשובה וכ"פ בה"ג וכ"כ או"ה והביאם הש"ך (בסי' נו"ן) סוברים דהא דתלינן בזאב ומשמוש ידא דטבחא הוא משום דשכיח להיתר יותר מלאיסור דהו"ל רגלים לדבר ומוכח מילתא דנתהוה מחמתייהו לאחר שחיטה ולא מחיים אבל בספק השקול מחיים או לאחר שחיטה אסור מספק ולא אמרי' אוקי בהמה בחזקת היתר יעו"ש ולדידהו הא דקאמר דתלינן בזאב ומשמוש ידא דטבחא היינו דבהנקב גופא איכא רובא להיתר

וכמ"ש ומ"מ קאמר רק לישנא דתלינן אלמא דבדבר דאיכא רובא לומר דהנקב נעשה אחר שחיטה קאמר לישנא דתלינן א"כ מינה גבי מורנא דלא קאמר לישנא דתלינן אלא לאחר שחיטה פירש משמע להדיא דעדיף מרובא דלאחר שחיטה ניקב אלא דודאי לאחר שחיטה ניקב וכדכתיבנא א"כ לשיטת הראשונים אלו מוכח שפיר דבמורני ודאי לאחר שחיטה פירש ולא מטעם רובא אתינן עלה וכמ"ש אבל לשיטת התוס' בחולין (ד' מ"ג) גבי ישב לו קוץ בוושט וכן ביבמות (ד' ל"א) ע"ש דבס' השקול מוקמינן אחזקה רק היכא דשכיח לאיסור טפי מלהיתר וכ"נ להדיא שיטת הרא"ש בפא"ט (סי' ד') שהסכים להתוס' ע"ש וכן דעת הראב"ן שם ברא"ש וכן דעת סה"ת וסמ"ג והגהת ש"ד והביאם הש"ך סי' נ' דבספק השקול מוקמינן אחזקה דרוב בהמות כשירות זולת היכא דשכיח לאיסור יעו"ש א"כ לשי' התוס' והרא"ש והראב"ן וסה"ת וסמ"ג והגש"ד יקשה הא דקאמר בגמ' אינקבא ריאה במקום משמוש ידא דטבחא דתלינן דלאחר שחיטה ניקב ואמאי צריך לומר דווקא במקום משמוש כו' דתלינן תיפוק לי' דאפי' בלא משמוש ידא דטבחא דהו"ל ספק השקול בהאי נקב אי ניקב מחיים או לאחר שחיטה ג"כ הו"ל לומר אוקי בהמה בחזקת כשירות דרוב בהמות כשירות לדידהו:

וצ"ל כמ"ש הש"ך (סוס"י נ"ה) דכיון דאין במה לתלות לאחר שחיטה היינו דליכא למיתלי במשמוש ידא דטבחא וכדומה יותר שכיח לאיסור מלהיתר ועינינו רואות דמסתבר יותר דנעשה מחיים יע"ש וכ"כ הפמ"ג (בפתיחה להל' טריפות) ובסי' נו"ן בשפ"ד דאי לאו סברא דתלינן בזאב ומשמוש ידא דטבחא הוה מצוי טפי לאיסור לתלות יותר דנעשה הנקב מחיים דהולכת אנה ואנה מלאחר שחיטה דאין במה לתלות אבל בבא זאב כו' ומשמוש ידא דטבחא דיש לתלות ג"כ אחר שחיטה כמו מחיים א"כ בזה הסברא דיש במה לתלות הו"ל בהאי נקב ספק השקול ומכריע לן החזקה דרוב בהמות כשירות יעו"ש בפמ"ג א"כ לפ"ז אין הכרח מהגמ' להוכיח דבמורני הו"ל ודאי לאחר שחיטה פירש. אלא דלעולם אינו אלא רובא דרוב תולעים לאחר שחיטה פרשי ולהכי שני הגמ' בלישנא דבמשמוש ידא דטבחא קאמר לישנא דתלינן ובמורני לאחר שחיטה פירש משום דבמשמוש ידא דטבחא אינו אלא ספק השקול בהאי סברא דיש במה לתלות ורק משום דחזקה דרוב בהמות כשרות להכי קאמר לישנא דתלינן משום דבהנקב גופא אינו אלא ספק השקול משא"כ במורני איכא בהנקב גופא רובא להיתר והיינו דרוב תולעים לאחר שחיטה פרשי:

ועונלע"ד לשיטת רש"י דאין סירכא בל"נ וא"כ ליון דקי"ל דסירכות הריאה מצוי וצריך לבדוק אחר סירכות מטעם דהו"ל מיעוט המצוי וכמ"ש הראשונים בשם הירושלמי

דביצה פא"צ ובר"ן רפ"ק דחולין ויעויין בש"ך (רס"י ל"ט) יע"ש א"כ לשיטת רש"י חשש נקב מצוי יותר מחיים מלאחר שחיטה דכיון דאין סירכא בלא נקב וחזינן דהצריכו חז"ל לבדוק הריאה מטעם זה ש"מ שמצוי נקב מחיים א"כ בוודאי לשי' רש"י מצוי יותר נקב מחיים מלאחר שחיטה דאין במה לתלות לא"ש ומחיים מצוי כיון שמצוי סירכות ואין סבל"נ לרש"י וא"כ לרש"י הא דתלינן בזאב ומשמוש ידא דטבחא היינו דנהוי ספק השקול בהאי סברא דאיכא במה לתלות. א"כ מוכח דגם לשי' רש"י דאין סירכא בל"נ יש לסתור הוכחה דילן מהגמ' וכמ"ש דע"כ לשיטת רש"י ג"כ מוכרח דהא דתלינן בזאב ומשמוש ידא דטבחא משום דלהוי בהאי נקב ספק השקול ולהכי קאמר לישנא דתלינן והיינו מספיקא ורק מטעם דרוב בהמות כשירות מכשרינן אבל במורני איכא בנקב גופא רובא להיתר דרוב תולעים לאחר שחיטה פרשי אבל מ"מ מיעוט איכא דפרשי מחיים להכי לא קאמר לישנא דתלינן דמשום דהו"ל רובא בהאי נקב להיתר ונסתר ראיותינו מהגמ' וכדכתיבנא והשתא לפי מה דלא ברירא לן ולא מוכרע לן הלכתא אי בספק השקול מוקמינן אחזקה או לא וכן לא מוכרע כשי' התוס' דיש סירכא בל"נ ורק משום דסופו להתפרק אלא אדרבא גדולי הראשונים ס"ל כשי' רש"י דאין סירכא בל"נ א"כ נסתר הוכחה דילן מהגמ' וכמ"ש:

שוב התבוננתי דאדרבא דלשיטת רש"י דאין סירכא בל"נ יהיה מוכרח מהגמ' כמ"ש דבמורני ודאי לאחר שחיטה פירש וראייתינו קמה וגם נצבה והוא. דביסוד שיטת רש"י דס"ל דאין סירכא בל"נ ק"ל טובא. דכיון דלשיטת רש"י דאין סירכא בל"נ ובדקינן אחר סירכות דמצוי. א"כ מה"ט אפי' ריאה דלא משכח בה סירכא ליצרוכי לנפוחי משום נקב דלמא ניקב מחיים דשכיח לאנקובי מחיים לרש"י והא דלא נתהווה סירכא משום דנתהווה תוך ג' ימים דלא הוגלד פי המכה כמבואר בחולין (ד' נו"ן) וכתובות (ד' ע"ו) ואפי' בסרכות אמרי' תוך ג' ימים כמבואר ביו"ד (סי' פ"א):

ובאמת אנן קי"ל ביו"ד (רסי' ל"ט) דכשלא נמצא בה ריעותא מדינא לא צריך לאנפוחי וכן מבואר ברמב"ם (פי"א מהל' שחיטה) והמרדכי וראיית המרדכי מגמ' (דף מ"ח) במחטא דאשתכח בחיתוכה דריאה כו' דקאמר דלמא אי הוה ריאה קמן מינקבה אלמא דלא נפחוה וכן משמע מהגמ' (ד' מ"ז) גבי אטום וגבי ריאה דאוושא דנפחינן הא לא"ה לא נפחינן ואמאי הא לשיטת רש"י דאין סירכא בל"נ ומצרכינן לבדוק אחר סירכות דמצוי הוא א"כ ממילא מצוי נקבים בריאה ומה דלא העלה סירכא משום דנתהווה תוך ג' ימים:

אך צ"ל לשיטת רש"י ליישב זה עפ"י מש"כ הב"ח (בסי' ל"ט) גבי מיעוך דלהכי צריך נפיחה אחר שנתמעך הסירכא משום דחיישי' לסירכא בת יומא היינו שהעלה הנקב

סירכא ביומו ולא נתחזקה עדיין ולהכי נתמעך ניקבה היום הי' ג"כ סירכא אלא דלאחר ג' ימים נתחזקת הסירכא א"כ א"ש דלהכי לא מצרכינן לנפוחי לריאה כשלא נמצא בה סירכא ולא חיישי' שמא איכא נקב ולא העלה עדיין סירכא משום דסתם נקבים מעלים סירכא ביומו וזה הריאה שלא נמצא בה סירכא כלל אפי' סירכא בת יומא ש"מ דליכא נקב כלל כנלע"ד:

והשתא אדרבא לפ"ז מוכח דרש"י ס"ל דהא דתלינן במשמוש ידא דטבחא היינו מטעם דאיכא רובא להיתר בהאי נקב גופא. דהא לפמש"כ לרש"י בנמצא נקב שלא במקום משמוש ידא דטבחא כמו דליכא לתלות בלאחר שחיטה דהא לא הוה במקום משמוש ידא דטבחא כמו כן ליכא למיתלי במחיים משום דלרש"י ע"כ סתם נקבים מחיים היו מעלים סירכא כל דהו דאל"כ אמאי לא צריך נפיחה וכמ"ש א"כ בנמצא נקב שלא במקום משמוש ידא דטבחא דאסרי' ע"כ דהו"ל ספק השקול דהא כמו דלא מצינן למיתלי בלאחר שחיטה ה"נ א"א לתלות במחיים וכמ"ש ומינה דבמשמוש ידא דטבחא דתלינן להקל ע"כ משום דהשתא הו"ל רובא להיתר בהאי נקב דלאחר שחיטה ניקב. א"כ לפ"ז מוכרח לרש"י דס"ל דאסבל"נ דבמשמוש ידא דטבחא הו"ל בהאי נקב רובא להיתר לבד רובא דרוב בהמות כשירות ומ"מ קאמר לישנא דתלינן ומינה דבמורני לא קאמר לישנא דתלינן ש"מ דודאי לאחר שחיטה ניקב. א"כ מוכרח דאדרבא דלשי' רש"י דאסבל"נ דבמורני ודאי לאחר שחיטה ניקב כנלע"ד.

סעיף ג

אלא דלמש"כ יסתער לנו קושיא חזקה דהרא"ש יסתור א"ע והוא דהנה הרא"ש ברפא"ט (סי' ד') הסכים לסברת התוס' והראב"ן דבס' השקול מוקמינן אחזקה והא דחיישי' לספק דרוסה משום דשכיח לאיסור יע"ש והוא דעת היש מכשירין בישב לו קוץ בוושט שהביא הרמ"א ביו"ד (סי' ל"ג) יעו"ש והרא"ש בעצמו ס"ל כשיטת רש"י דאין סירכא בל"נ כמבואר ברא"ש פא"ט (סי' י"ד) וכיון דס"ל אין סבל"נ א"כ יקשה אמאי לא בדקינן אחר נקב מדינא דגמ' וע"כ דסתם נקבים מעלים במשמוש ידא דטבחא יע"ש. א"כ מבואר דאפי' אי סירכא כמ"ש וא"כ תיקשי כד חזינן נקב וליכא סתימה וסירכא כל דהו מסתמא לאחר שחיטה ואמאי בעינן במקום משמוש ידא דטבחא הא ע"כ נעשה אחר שחיטה דסתם נקבים מעלים סירכא ומדלא נמצא סירכא אפי' בן יומו ש"מ דלאחר שחיטה נעשה ואף דלאחר שחיטה לא שכיח וליכא במה לתלות הא מחיים נמי לא שכיח וליכא במה לתלות וע"כ דס"ל להרא"ש דכיון דהו"ל ספק השקול אי מחיים או לאחר שחיטה מטעם דכתיבנא דכמו דא"א לאחר שחיטה ה"נ מחיים כמ"ש. לא מוקמינן אחזקה ובעינן

במקום משמוש ידא דטבחא דלהוי רובא דלאחר שחיטה א"כ מוכח דהרא"ש דס"ל דאין סבל"נ כרש"י ס"ל דבס' השקול לא מוקמי' אחזקה אם לא ברובא להיתר והרא"ש בעצמו ס"ל דבס' השקול מוקמינן אחזקה אם לא בשכיח לאיסור אפי' בריעותא מחיים כמ"ש מהא דפסק כעולא דישב לו קוץ בוושט אין חוששין שמא הבריא וכתב דדרוסה שאני דשכיח ורגלים לדבר וכמ"ש וכן מבואר בתשובת הרא"ש (כלל ך' דין י"א) דבכל ספק שאירע בי"ח טריפות מוקמינן אחזקת היתר יעו"ש. וא"כ תיקשי דברי הרא"ש אהדדי וצ"ע:

ונראה ליישב דהנה הש"ך (בסוס"י נ"ה) כתב בשם הגהש"ד בשם סה"ת דהיכא דנשבר העצם או נשמט במקום שהוא נטרף ולא ידע אי מחיים או לאחר שחיטה זימנין סגיאין מצינן לברורי כגון אם הושחר פי המכה כו' ולא אמרי' נשחטה הותרה כמו בזאב דהכא הספק הוא תלוי בחסרון חכמה ואם היה בקי יכול להבחין כו' עכ"ל מבואר מזה דבס' השקול התלוי בחסרון חכמה לא מהני לכו"ע וכ"כ הש"ך (בסי' נו"ן) דהיינו טעמא דלא מהני בס' השקול היכא דהו"ל ספק חסרון ידיעה ועיין בט"ז (סי' צ"ח ס"ק וא"ו) יע"ש דבס' לכל העולם להרשב"א הו"ל חסרון ידיעה ולא מיחשב לספיקא ולהרא"ש מיחשב לספיקא אבל בס' דלאו לכל העולם הו"ל ספק חסרון ידיעה יעו"ש (ובסי' פ"א בט"ז ס"ק ד' יע"ש). א"כ לפ"ז יש לומר דבאמת בנמצא ניקב שלא במקום משמוש ידא דטבחא לא הו"ל ספק לכל העולם רק ליחיד והו"ל שפיר ספק חסרון ידיעה דלא מהני למיחשב לספיקא ולהכי בעינן במקום משמוש ידא דטבחא דתלינן ואפי' ספק חסרון ידיעה מהני ויש להקשות הא בס"ס בחסרון ידיעה כמו בנמצא הגף שבור ואינו ידוע אם קודם שחיטה או אחר שחיטה דהו"ל ס"ס ספק לאחר שחיטה ואת"ל מחיים שמא לא ניקבה הריאה ולהמחבר בסוס"י נ"ג טריפה ולהרמ"א רק בהפסד מרובה יעו"ש והו"ל ס"ס בחסרון ידיעה וכמ"ש הש"ך שם ס"ק ט"ו. אלמא דבס"ס בחסרון ידיעה להמחבר טריפה וקי"ל דס"ס עדיף מרוב וראיה לזה דהא ר"מ חייש למיעוטא בכ"מ ומ"מ בס"ס מקיל כמבואר בנדה (ד' נ"ט) גבי ס"ס ספק מן האיש ומן האשה כו' יע"ש אלמא דס"ס עדיף מרוב א"כ כיון דבס"ס לא מהני חסרון ידיעה כ"ש ברובא. א"כ הכא במקום משמוש ידא דטבחא דהו"ל רק רובא להיתר ומ"ט דמהני הא הו"ל חסרון ידיעה אלא ודאי דהו"ל ספק חסרון ידיעה לכל העולם או דלא הו"ל ספק חסרון ידיעה כלל א"כ הדרא קושיא לדוכתי' ואין לומר דהו"ל תרי רובי רוב בהמות כשירות ורוב במשמוש ידא דטבחא זה אינו דהתם נמי גבי נשבר הגף הו"ל תרי רובי רוב בהמות כשירות וס"ס דעדיף מרוב ולא גרע מתרי רובי ומ"מ לא מהני בחסרון ידיעה דלא מצטרף לספיקא דדעת שוטים היא

זו וא"כ אי הוה באינקב ריאה שלא במקום משמוש ידא דטבחא ספק חסרון ידיעה לא מהני רובא דמשמוש ידא דטבחא וכדכתיבנא. ויש לומר דבאמת להרא"ש בעצמו ס"ל דבס"ס בחסרון ידיעה מהני ודלא כהמחבר סי' נ"ג ולהמחבר באמת הא דמהני במקום משמוש ידא היינו דס"ל דלא הוה ספק חסרון ידיעה כלל:

ועוד יש לומר דלהכי בעינן במשמוש ידא דטבחא היינו דבשלא במקום משמוש ידא דטבחא בעינן לברורי ולדמוי' ולאקופי כמבואר בחולין (ד' נו"ן.) וביו"ד (סי' ל"ו ובסי' נו"ן) והכא במשמוש ידא דטבחא לא בעינן לאקופי והיינו דהו"ל תרי רובי להיתר לא בעינן לאקופי ולהרא"ש באמת אי נאבד היכא דאינקב שלא במקום משמוש יד"ט ולא הספיק לאדמויי ולאקופי כשירה דלהרא"ש בס' השקול מוקמי' אחזקה וס"ל להרא"ש דבס"ס ג"כ לא צריך לברורי ועיין ביו"ד (סי' ק"י) יעו"ש ואכמ"ל ואי אקפי ולא היה שוה ש"מ דיותר שכיח ומסתבר דמחיים נעשה וטריפה:

ולפ"ז מוכרח דרש"י והרא"ש דס"ל דאין סירכא בלא נקב למש"כ ע"כ בנמצא נקב שלא במקום משמוש ידא דטבחא הו"ל ספק השקול ובמקום משמוש ידא דטבחא מהני דהו"ל רובא בהאי נקב ומאי דלא מהני להרא"ש לטעמי' דס"ל דבס' השקול מוקמינן אחזקה היינו חד מתרי טעמי דכתיבנא או דמשום דהו"ל ספק חסרון ידיעה ולא מצטרף לספק וכמ"ש ומאי דמהני במקום משמוש ידא דטבחא היינו דס"ל להרא"ש דמהני ס"ס בחסרון ידיעה וכדעת או"ה וכפסק הרמ"א יו"ד (סי' ק"י) וכמו דמהני בס"ס חסרון ידיעה ה"נ מהני ברוב דבהאי נקב במקום משמוש ידא דטבחא הו"ל רובא להיתר וכמ"ש או כמ"ש לעיל דס"ל להרא"ש באמת דאפי' שלא במקום משמוש ידא דטבחא אי לא הוה ס' חסרון ידיעה אוקמי' אחזקה אלא דכיון דאפשר לאקופי ולדמויי ולברר אי דמיא לנקב שעושין אחר שחיטה בודאי הו"ל לאחר שחיטה ואי לא דמיא מסתמא מחיים כיון דלא דמיא א"כ שלא במקום משמוש ידא דטבחא צריכין לאקופי ולדמויי דהא קי"ל ברובא דאיתא קמן צריך לברר (ודלא כהמג"א (סי' תל"ז) שכ' דבשאר טריפות לא בעי' לברר ברובא ולקמן יתבאר עוד] והכא אע"ג דרוב בהמות כשירות כיון דאפשר לברר צריכין לברר ובאמת אי נאבד בלי בדיקה כשירה להתוס' והרא"ש דס"ל דבס' השקול מוקמי' אחזקה אבל במקום משמוש ידא דטבחא דהו"ל תרי רובי רוב בהמות כשירות ורובא בהאי נקב דרגלים לדבר דנעשה מכח הטבח אז לא צריכינן לברורי כדמשמע מד' הגמ' והפוסקים (סי' נ"ו וסי' נו"ן) דבמקום משמוש ידא דטבחא לא צריכין אנו לאקופי ולדמויי משום דהו"ל תרי רובי וכמו בס"ס לקמן (סי' ק"י) אין צריך לברר לדעת התה"ד יעו"ש ואכמ"ל:

נמצא לשי' הסוברים דבס' השקול לא מוקמי' אחזקה רק דבמקום משמוש ידא דטבחא דהו"ל רובא בהאי נקב גופי' וכן לשי' רש"י והרא"ש וסייעתם דאין סירכא בל"נ מוכרח ג"כ דבלא מקום משמוש ידא דטבחא הו"ל ספק השקול בנמצא נקב וכמ"ש ורק במקום משמוש ידא דטבחא הו"ל רובא להיתר ומ"מ קאמר לישנא דתלינן. ומינה דבמורני לא קאמר כהאי לישנא דתלינן בלישנא דספיקא רק בלשון ודאי לאחר שחיטה פירש ש"מ דהו"ל ודאי דהכין קים להו לחז"ל מהני טעמי דכתב הב"י וכמ"ש לעיל אבל לשיטת הסוברים דבס' השקול מוקמי' אחזקה ולא ס"ל דאין סירכא בל"נ א"כ אין הכרח דבמקום משמוש ידא דטבחא הו"ל רובא ולאוכוחי דמינה במורני הו"ל ודאי דיש לומר כמ"ש הש"ך סוס"י נ"ה והפמ"ג בפתיחה להל' טריפות ובסי' נו"ן בשפ"ד דלולא הסברא דמשמוש ידא דטבחא הו"ל רובא לאיסור דמחיים דהולכת אנה ואנה אבל במקום משמוש ידא דטבחא הו"ל ספק השקול ומוקמי' אחזקה וכמ"ש הפמ"ג וכמ"ש לעיל א"כ לפ"ז אין הכרח מהגמ' דבמורני ודאי לאחר שחיטה דלעולם יש לומר דאינו אלא רובא לאחר שחיטה פירש אבל מיעוט תולעים איכא דפרשי מחיים ומה דלא קאמר לישנא דתלינן במורני. משום דבמקום משמוש ידא דטבחא אינו אלא ספק השקול וכמ"ש קאמר לישנא דתלינן דהו"ל ספיקא משא"כ בתולעים דהו"ל רובא דלאחר שחיטה קאמר לאחר שחיטה פירש ולא קאמר תלינן אבל מ"מ יש לומר דמיעוט תולעים דפרשי מחיים. וכיון דמיעוט תולעים פרשי מחיים לפי"ז יש פנים לדברי הבית אפרים בהלכה. דאע"ג דרוב תולעים פרשי לאחר שחיטה הכא כיון דנמצא נקודות אדומות ותחתיהן תולעים הו"ל רגלים לדבר דהני תולעים מחיים פרשי כיון דאיכא מיעוט תולעים דפרשי מחיים דאין הכרח מהגמ' דודאי לאחר שחיטה פירש ומה דכתב הרמב"ם חזקה לאחר שחיטה פירש היינו דהו"ל חזקה הבא מכת רוב וכמו חזקה דמן הפרוזדור בנדה (ד' י"ח) דתנן התם במתני' ומפרש בגמ' דהו"ל רוב דרוב דמים מן המקור וקתני לישנא דחזקה אבל לא ודאי והיינו די"ל דהרמב"ם ס"ל כשי' התוס' וסייעתם דבס' השקול מוקמי' אחזקה ולדידהו כבר כתבתי דאין הכרח מהגמ' דהו"ל ודאי וכדכתיבנא וכן משמע מהש"ך סי' ל"ו שכ' בטעמא דרגמ"ה דאם אינן יוצאין מחום השמש ש"מ דהני תולעים פרשי וניקבו מחיים יע"ש אלמא דס"ל להש"ך דאיכא תולעים דפרשי מחיים ולקמן יתבאר דכן דעת המהרש"ל ביש"ש דאיכא תולעים דפרשי מחיים וא"כ לפ"ז לכאורה ד' הבית אפרים אין לדחות בשתי ידים וזולת דעת הראב"ן דס"ל דהו"ל ודאי לאחר שחיטה וכיון דמהרש"ל והש"ך בתראי ולא ס"ל לודאי לכאורה שיש להחמיר כדעת הבית אפרים:

סעיף ד

ועוד נראה לע"ד להוכיח דהמהרש"ל ביש"ש ובהגהת בדיקות מהרש"ל דס"ל דאיכא תולעים דפרשי מחיים והוא דהנה היש"ש (בסי' נ"א) כתב וז"ל מצאתי כתוב בליקוטים של הלכות בדיקות שמעתי אני הקטן שיש מקומות שנוהגין שמיד אחר שחיטה בודקין בדיקת פנים בעוד שהבהמה שוכבת על הארץ טרם שמפשיטין אותה וגם בודקין הריאה בדיקת חוץ וכוונתם לחומרא בשביל אותן התולעים עכ"ל היש"ש ובהגהת בדיקת מהרש"ל (והביאם הכנה"ג והבית אפרים ס"ק ע"א) מבואר יותר שכ' וז"ל וכוונתם לחומרא בשביל אותן התולעים שאם אז נמצא מוכח מילתא שבעוד שהיא חי' פירשה וטריפה לאפוקי נפשין מס' איסור דאורייתא כי לשם שכיחי אותן התולעים עכ"ל מהרש"ל מבואר מדברי מהרש"ל להדיא דהא דקאמר דמורני לאחר שחיטה פירש דלא כהראב"ן דהו"ל ודאי אלא דאיכא מיעוט תולעים דפרשי מחיים ורובא דאפשר לברר צריך לברר כדאמר בריש חולין בדאיכא קמן צריכין למיבדקי' אי יודע הל' שחיטה ולע"ד דס"ל למהרש"ל דלא כהמגן אברהם (סי' תל"ז) דס"ל דדווקא בחזקת איסור שאינה זבוחה צריך לברר ברובא. אבל בשאר טריפות לא בעינן לברר אפי' היכא דאפשר לברר יע"ש במג"א ומהרש"ל לא ס"ל הכי דאי דס"ל למהרש"ל דלהכי צריכין כאן לבדוק ולברר דהני תולעים מחיים פירשו משום דהו"ל ספק השקול ומדינא אוקמי' אחזקה אלא דלחומרא בדקינן זה אינו דא"כ אמאי אמרי' דמורני לאחר שחיטה פירש ומהרש"ל בעצמו ס"ל דבס' השקול לא מוקמי' אחזקה אם לא דשכיח להיתר והביאם הש"ך (סוס"י נ"ג סוס"ק ט"ו) והט"ז שם (ס"ק ט') שכ' וז"ל כתב רש"ל דאם יש לו איזה דבר לתלות שנעשה אחר שחיטה תלינן בו ומביא ראי' מד' הר"ן פ"ק דחולין כו' עכ"ל והוא מד' מהרש"ל באו"ש (סי' מ"ה) וכן כתב היש"ש (בסי' נ"א) וז"ל ומ"מ נראה היכא דליכא לבטל הטריפות במה לתלות הוא דמחמרינן אבל היכא שנראה בעינים לתלות בענין שנעשה לאחר השחיטה תלינן בה וכ"כ הר"ן בריש חולין בשם הר"ר יונה עכ"ל היש"ש. מבואר מדברי המהרש"ל באו"ש וביש"ש דס"ל כשי' הסוברים דבספק השקול אסור מספיקא ולא מוקמי' אחזקה א"כ ע"כ במורני דקאמר לאחר שחיטה דהיינו דאיכא רובא להיתר דרוב תולעים לאחר שחיטה פרשי ומיעוט תולעים מחיים וס"ל למהרש"ל דרובא דאפשר בקל לברר מבררינן ודלא כהמג"א (וכבר הארכתי בד' המג"א אלו בתשובה אחת ואכמ"ל) עכ"פ מבואר מד' המהרש"ל דס"ל להדיא דלא כהראב"ן דס"ל דודאי לאחר שחיטה פירש אלא דרובא הכי הוה. אבל איכא מיעוט תולעים דפרשי מחיים [וצ"ע

דבלא"ה צריכין בדיקת פנים כמבואר בסי' ל"ט סעי' י"ג וצ"ל דהא דבעי' מיד משום תולעים]

ובזה יתבאר לן מחלוקת מהרש"ל ביש"ש סי' נ"א ומהר"ם לובלין והביאם הש"ך (סי' ל"ו ס"ק או על הנקב שמוכח שהנקב בא מהתולעת שניקבה וצריך למצוא דווקא בכל נקב ונקב או עליו ולא רחוק מהנקב יע"ש ומהר"ם לובלין חולק אכל זה ומסיק דאפי' אם נמצא התולעים בחוץ על הריאה יש להכשיר וא"צ לדקדק שיהיה התולעים נמצאים דווקא על הנקב או בסמוך לו ממש כי מי יוכל לצמצם כזה אלא כיון שאנו מוצאין התולעים בפנינו על הריאה יש הוכחה גלוי' שהנקבים ע"י מורנא כו' וכתב הש"ך ראיה ממאי דכתבו הפוסקים דבזאב אפי' שלא במקום שיניו תלינן כולהו בזאב. ונלע"ד דפלוגתת מהרש"ל ומהר"ם לובלין תליא בהכי דמהרש"ל לטעמי' דס"ל דלאו ודאי לאחר שחיטה פירש:

וכיון דאיכא מיעוט תולעים דפרשי מחיים א"כ לא דמיא לזאב דבזאב אי נימא דכל הנקבים באו ע"י זאב הו"ל ודאי אחר שחיטה משא"כ במורני דהו"ל כעין ס"ס להחמיר דלמא הני נקבים לאו ממורנא באו וא"כ בודאי מחיים וכמו שיתבאר בסמוך ואת"ל ממורני הלא במורני גופא איכא מיעוט תולעים דפרשי מחיים וא"כ נימא סמוך מיעוטא לפלגא והו"ל רובא לאיסור והיינו דנימא סמוך מיעוט תולעים דפרשי מחיים לפלגא דספק השקול דהני נקבים לאו ממורני ואי לאו ממורני הו"ל ודאי מחיים וא"כ הו"ל כעין ס"ס להחמיר וכה"ג כתבו התוס' בנדה (ד' י"ח.) גבי שליא בבית יע"ש ודלא כהריב"ש בת' סי' שע"ב דס"ל דלא אמרי' סמוך מיעוטא לפלגא אלא היכא הוא דהפלגא הוא בטבע אבל לא בס' השקול דהוא במקרה יע"ש ובסדרי טהרה (סי' קפ"ז) יעו"ש וכבר הבאתי ראיות ברורות מכמה מקומות מד' התוס' בש"ס דלא ס"ל להתוס' האי סברא דהריב"ש והארכתי לעיל (סי' ח') יע"ש. ועוד נ"ל ברור דאף לשיטת הריב"ש הנזכר דלא מצרפינן מיעוטא לפלגא דספק השקול למהוי רובא היינו להקל אבל להחמיר בודאי מצרפינן דהא בודאי לא הוה ספק השקול ולמימר נשחטה בחזקת היתר עומדת דהא בהאי צירופא מ"מ מיחשב שכיח לאיסור טפי וכל היכא דשכיח לאיסור לא מוקמינן אחזקה לכו"ע ט"ז) דמהרש"ל פסק דדווקא שנמצא התולע בתוך הנקב א"כ להכי ס"ל למהרש"ל דבעינן התולע בנקב או בסמוך לו דהו"ל הוכחה גלוי' ומבוארת דהנקבים נעשים ע"י מורני וסמכי' ארובא דלא"ש פירש. אבל אי רחוק מהנקב א"כ הו"ל כעין ס"ס להחמיר דסמכינן מיעוט דמחיים פרשי לפלגא דס' השקול דלמא הני נקבים שלא מחמת מורני והו"ל שכיח לאיסור עכ"פ. ואין לומר דאיכא רובא להיתר דלמא הני נקבים

מתולעים מרובא דלאחר שחיטה פרשי ואפי' אי נימא דהני נקבים שלא מחמת מורני דלמא לאחר שחיטה ניקב זה אינו דהא הפוסקים יהבי סימנא בנקבים שע"י תולעים דג"כ הם פתוחים ועגולים ואדומים סביב דבכה"ג ליכא למיתלי בנקבים לאחר שחיטה בלא תולעים יע"ש וכמבואר בתשובת הב"ח והובא באחרונים א"כ הכא הו"ל רובא לאיסור וכעין ס"ס להחמיר וכדכתיבנא כנלע"ד לדעת מהרש"ל:

ומהר"ם לובלין ס"ל דבמורני ודאי לאחר שחיטה פירש וכמ"ש לעיל א"כ ליכא מיעוטא דתולעים דמחיים כלל והכא שנמצא התולעים רחוק מהנקב עכ"ז איכא למיתלי במורני כדתלינן בזאב דכמו דבזאב אי תלינן בזאב הו"ל ודאי לאחר שחיטה ניקב ה"נ אי תלינן במורני ג"כ הו"ל ודאי לאחר שחיטה ניקב ושפיר מדמה לה המהר"ם לובלין והש"ך לזאב דכמו דהתם אי תלינן בזאב הו"ל ודאי לאחר שחיטה ה"נ במורני דודאי לאחר שחיטה ניקב ע"י מורני וכדכתיבנא והשתא לפ"ז נראה לכאורה דפלוגתת מהרש"ל ומהר"ם לובלין אי רחוקים מהנקב תליא בזה אי אמרי' במורנא ודאי לאחר שחיטה פירש אי לאו דמהרש"ל ס"ל דמיעוט תולעי' פרשי מחיי' ולהכי היכא דנמצא תולעים רחוק מהנקב הו"ל רובא לאסור דסמכינן מיעוטא דמחיים פרשי לפלגא דס' השקול דלמא ניקב מחיים שלא ע"י תולעים דהא לאחר שחיטה א"א להיות הנקב פתוח ועגול ואדום וכמבואר ברמ"א (סי' ל"ו) וא"כ הו"ל פלגא דס' השקול אי ממורני ומרוב תולעים דלאחר שחיטה פרשי. או דלמא שמא הני נקבים מחיים שלא ע"י מורנא וסמכינן לזה מיעוטא דתולעים דמחיים פירשו והו"ל רובא לאסור. ומהר"ם לובלין ס"ל דאי ממורני הו"ל ודאי לא"ש פירש ותלינן במורני כמו דתלינן בזאב אפי' שלא במקום שיניו וכדכתיבנא ולקמן יתבאר עוד פלוגתת מהרש"ל ומהר"ם לובלין:

סעיף ה

וראיתי להחת"ם סופר חיו"ד (סי' מ"ד) שתמה על מהר"ם לובלין והש"ך דמדמה לה לזאב דתלינן אפי' שלא במקום שיניו וה"נ במורני דתלינן דהני נקבים ממורני שנמצא על הריאה אפי' אי יש נקבים יותר מתולעים דאמרי' ניקב וחזר וניקב מי דמי זה לזאב דבשלמא בזאב אמרי' דניקב וחזר וניקב אבל במורני מה להם לנקוב ולחזור ולנקוב כשהם על הריאה דבשלמא כשהם בהנקבים ופי התולעים לחוץ אמרי' דניקבו לחפש חום הטבעי אבל כשהם על הריאה כבר ליכא הך סברא דהם ינקבו עוד הפעם דכבר כלה חום הטבעי יע"ש ועיין בתבו"ש שכ' דאם נמצא פי התולעת בפנים דכה"ג אין סברא דלבקש חמימות יעו"ש ובאמת אני תמה על התבו"ש דהוא ז"ל הסכים להטעם דמבקש חמימות ולפי זה כשפי התולעת לפנים לא שייך דניקב לחפש חום הטבעי דמה

לו לינקוב לפנים אחר שיצא על הריאה וכמ"ש בעצמו ומ"מ הסכים לדעת המהר"ם לובלין דאפי' נמצא תולעים ע"ג הריאה ונמצא נקבים יותר מתולעים תלינן כל הנקבים בתולעים ואולי משום דתלי' דנאבדו במשמוש ידא דטבחא:

ע"כ נלע"ד ליישב קושיית החת"ם סופר דהנה נחזי אנן דלטעם הב' של הב"י דלהכי אמרי' דמורני לאחר שחיטה ניקב משום דמרחפת ומחיים א"א לתולע לינקוב ולהכי אמרי' דלאחר שחיטה פירש מוכח דס"ל להאי טעמא דדרכן של תולעים לינקוב אפי' בלא חום הטבעי דהא ס"ל דלהכי לא אמרי' דמחיים ניקבו משום דא"א דמרחפת. אבל לולא זאת הי' אמרי' דמנקב אפי' מחיים דמחיים ליכא לחפש אחר חום הטבעי ומה לו לינקוב. אלא ודאי דס"ל דדרכן של תולעים לינקוב בלא שום סיבה וטעם דחום הטבעי רק למצוץ דם לאכילה וכדומה א"כ לפ"ז אפי' כשפי התולעת כלפי פנים אמרי' דהתולעת ניקב וחזר לפנים וכמ"ש התבו"ש להדיא דלזה הטעם אמרי' דניקב ויחזור וינקוב יע"ש א"כ לפ"ז הטעם דמרחפת דרכן של תולעים לינקוב ולחזור ולינקוב ודמיא לזאב ממש משא"כ להטעם דלהכי אמרי' דלאחר שחיטה פירש משום דטעמא מאי דמנקב דמחפש חום הטבעי ומחיים א"צ ומה לו לינקוב. א"כ מה"ט כשפי התולעת לפנים וכן כשהתולעים ע"ג הריאה דכבר אפם חום הטבעי לא תלינן הנקבים במורני דמה להם לינקוב ולחזור ולינקוב וכמ"ש החת"ם סופר ז"ל:

ולפ"ז פלוגתת המהרש"ל ומהר"ם לובלין אם יש נקבים יותר מתולעים תליא בב' הטעמים דהמהרש"ל ס"ל לעיקר כטעם דמחפש חום הטבעי וכיון דמחפש חום הטבעי לא שייך אלא כשהתולעים בנקב הריאה או קרוב לנקב ובכה"ג מיירי הגמ' דאמר דלאחר שחיטה פירש. אבל כשהם רחוקים מהנקב ויש נקבים יותר מתולעים לא מצינן למיתלי במורני דמה להם לנקוב ולחזור ולנקוב וכקושיית הח"ס הנ"ל וא"כ לא דמיא לזאב דאמרי' דנקב וחזר וניקב. משא"כ במורני להאי טעמא דחום הטבעי וכדכתיבנא אבל מהר"ם לובלין ס"ל לעיקר הטעם דמרחפת להכי לא אמרי' דמחיים ניקבו. אבל לולא זאת דרכן של תולעים לנקוב ולחזור ולנקוב למצוץ דם וכדומה. א"כ דמיא ממש לזאב דניקב וחזר וניקב א"כ להכי ס"ל למהר"ם לובלין דגם כשהתולעים ע"ג הריאה ויש נקבים הרבה יותר תלינן בהו כדתלינן בזאב דדרכן של תולעים לנקוב ולחזור ולנקוב להטעם דמרחפת:

ומה שהקשה התבו"ש והכריח דלא קי"ל כטעם הב' של הב"י דמרחפת מהא דמבואר (בסי' מ"ט) דגבי קורקבן דמינח נייחי ג"כ אמרי' דלאחר שחיטה פירש אלמא דלדידן לא קי"ל כהטעם דמרחפת. נלע"ד דאין ראי' כלל ואדרבא יש להביא ראיה דקי"ל כהטעם

דמרחפת. דהנה הש"ך (בסי' ל"א) כתב בשם הדרישה ליישב קושיית הדרכי משה דמ"ש בריאה אמרי' לאחר שחיטה פירש ובמוח חיישי' שמא קודם שחיטה פירש וניקב וכתב הש"ך בשם הדרישה ליישב דבריאה שאני דבעוד שהבהמה חי' א"א לתולעת לנקוב מתוך טרדות הריאה שמרחפת תמיד בלי הפסק וכן בקורקבן (סוס"י מ"ט) כיון שקרומיו קשים ועבים לא חיישי' שמחיים ניקבו משא"כ במוח עכ"ד וצריך לומר לפ"ז דבכרס ודקין ג"כ אמרי' הכי דקשין ועבים יותר מקרומי המוח דאל"כ יסתור ד' הש"ך שבסי' ל"ו שהסכים דבכרס ודקין נמי אמרי' לאחר שחיטה פירש [וראיתי להדג"מ שהניח בסתירה] ומעתה לפמש"כ הדרישה אין כאן סתירה כלל (מסוס"י מ"ט). דבאמת בריאה הטעם דמרחפת כו' וקורקבן וכרס כו' משום דעבים יותר משא"כ בקרומי המוח דתרתי לגריעותא דמינח נייחי וקרומיו דקים חיישי' שמא מחיים פירשו ואדרבא יש להביא ראי' דקי"ל כהטעם דמרחפת דאל"כ ומשום חום הטבעי א"כ במוח נמי נימא לאחר שחיטה פירש אמנם אף דראי' ברורה ליכא מזה להטטם דמרחפת דלעולם יש לומר הטעם דחום הטבעי ומה דחיישי' במוח הוא טעמא אחרינא דבאמת יש לומר דדווקא במורני דריאה דמינה קא גביל שייך לומר דמחפשים חום הטבעי משא"כ בתולעים הבאים מעלמא וכ"כ הב"ח (סי' ל"א וסי' ל"ו) ובמוח חיישינן שמא מעלמא אתא ובקורקבן הם בתולעים הידועים דמיני' קא רבי יע"ש בב"ח. אבל לפי מש"כ הדרישה בודאי אין שום סתירה מסי' מ"ט להטעם דמרחפת וכמ"ש דקורקבן שאני דקרומיו קשים ובריאה הטעם דמרחפת וכדכתיבנא:

והשתא שפיר יש לומר דהמהרש"ל ס"ל כסברת דחום הטבעי א"כ כ"ז שייך כשניכר שהתולע בתוך הנקב אמרי' דמחמת חום הטבעי שהתחיל לבקש חמימות אבל כשיש נקבים הרבה יותר מהתולעים אין להכשיר דמה לו לנקוב ולחזור ולנקוב א"כ לא דמיא לזאב כלל דהתם שפיר אמרי' דניקב וחזר וניקב ואמרי דהנקבים מחיים ניקבו מחמת ד"א ולהכי דמיין הנקבים להדדי וכמ"ש לעיל אבל מהר"ם לובלין ס"ל להטעם דמרחפת עיקר אבל לולא זאת דרכן של תולעים לנקוב ולחזור ולנקוב בדליכא האי טעמא דמרחפת כשקרומיו רכים וחלושים ושפיר דמיא לזאב דאמרינן דניקב וחזר וניקב ה"נ בתולעים. וזהו שכ' המהר"ם לובלין דהו"ל הוכחה גלוי' וכדכתיבנא:

ולמש"כ נסתר ההוכחה שכ' לעיל (סעי' א') להוכיח דהראב"ן ס"ל כטעם הא' שכ' בב"י דלהכי אמרי' במורני דלאחר שחיטה פירש משום דמחפשים חום הטבעי כו' דאי ס"ל הטעם דמרחפת א"כ תיקשי הא הראב"ן ס"ל דבכרס ודקין נמי אמרי' דלאחר שחיטה פירש זה אינו דיש לומר דבאמת ס"ל להראב"ן כהטעם דמרחפת והא דתיקשי מכרס

ודקין י"ל כמ"ש הדרישה דלהכי אמרי' בקורקבן דלא"ש פירש משום דקרומיו קשים א"כ לדידי' ה"ה נמי בכרס ודקין קרומיו קשים יותר מקרום של מוח וכמ"ש לעיל:

ולפי דברינו שכ' לעיל להוכיח דלשי' הסוברים דבס' השקול לא אמרי' אוקי אחזקה רק היכא דשכיח להיתר מוכח דס"ל דבמורני ודאי לאחר שחיטה פירש וכמ"ש לעיל (סעי' ב') תיקשי לן דברי הרשב"א בתוה"ב שכתבתי לעיל (סוסע"י א') שכ' הרשב"א ז"ל תולעים היוצאים מן הריאה כו' כשירה חזקה לאחר שחיטה פירש וה"ז כבא זאב ונטל בני מעיים והקשה התבו"ש דהרשב"א סותר א"ע דמתחילה כתב ה"ז חזקה משמע ודאי דלאחר שחיטה פירש ומסיים ה"ז דומה לבא זאב כו' דמשמע דהו"ל ספק ולעיל כתבתי (סוסע"י א') דהא דכ' חזקה ר"ל חזקה הבא מכח רוב כמו חזקה דמן הפרוזדור אבל למש"כ לעיל (סעי' ב') דלשי' הסוברים היינו הרשב"א וסייעתו דס"ל דבס' השקול לא מוקמי' אחזקה מוכח דס"ל דבמורני ודאי לאחר שחיטה פירש א"כ הדרא קושיית התבו"ש על הרשב"א לדוכתי' עכנלע"ד דמזה יהיה ראיה לשי' המהר"ם לובלין דס"ל דאפי' נמצאין תולעים רחוק מן הנקבים ג"כ תלינן כדתלינן בזאב אפי' שלא במקום שיניו וכמ"ש הש"ך. וזהו שכ' הרשב"א בתחילה תולעים היוצאין מן הריאה כו' ה"ז חזקה דלא"ש פירש היינו כשנמצאים בתוך הנקבים דהו"ל ודאי. ואח"כ כתב ה שב"א וה"ז דומה לבא זאב לאורויי דדמיא ממש לזאב דכמו דבזאב תלינן אפי' שלא במקום שיניו דהו"ל הוכחה גלוי' ה"נ במורני דמיא ממש לזאב אפי' רחוקים מהנקבים וכסברת המהר"ם לובלין וא"ש ד' הרשב"א מקושיית התבו"ש כנלע"ד:

אלא דאכתי תיקשי לן ד' המהרש"ל אהדדי למש"כ דלשי' הסוברים דבס' השקול לא מוקמי' אחזקה ע"כ דס"ל דבמורני ודאי לאחר שחיטה מכח ההוכחה שבגמ' הנ"ל וכהוכחת הב"ח וכמ"ש לעיל (סעי' א') א"כ תיקשי ד' המהרש"ל שהסכים לדינא כשי' הסוברים דבס' השקול לא מוקמי' אחזקה וכמ"ש לעיל (סעי' ד') ומ"מ כתב באו"ש וביש"ש ד' הגהת בדיקות לבדוק תומ"י קודם שמפשיטין אותה כדי להחמיר שמא ימצא תולעים יוצאין מן הריאה באופן שלא יהא שהות לינקוב יהי' הוכחה דניקבו התולעים מחיים ולמש"כ א"א לתולעים לנקוב מחיים ועדיף מרובא וא"צ כלל לברר דודאי לא"ש פירש ואמאי צריכין לברר שמא הני תולעים קודם שחיטה פירש. יש לומר דלמש"כ הב"ח (סי' ל"א) דבתולעים דלאו מינה קא רבי חיישי' שמא מחיים פירשו יע"ש וכ"כ בסי' ל"ו. א"כ להכי בדקו להוכיח שהני תולעים מעלמא אתו ובדידהו חיישי' שמא מחיים פירשו והיינו שיש כמה מיני תולעים בריאה שבאים מעלמא. ולהכי חייש מהרש"ל בהגהת בדיקות והיינו שמכירין השוחטים דהני דמעלמא אתו אבל כשהם

מיני תולעים שמכירין הבודקים דמינה קא רבי כידוע לבודקים וכמבואר בבית אפרים (ס"ק ע"ב) באמת ס"ל למהרש"ל דודאי לא"ש פירש והיינו דמהרש"ל לשיטתו דס"ל דדווקא כשנמצאים בתוך הנקב כו' ולמש"כ משום דס"ל למהרש"ל דמחפש חום הטבעי וכמו שכתבתי לעיל וזה הסברא לחלק לא שייך רק להטעם דחום הטבעי אבל להטעם דמרחפת אין חילוק בין תולעים דמינה קארבי ובין תולעים דמעלמא אתי וכדמוכח מדברי הב"ח (סוס"י ל"א) שכתב לחלק בין תולעים דמעלמא לתולעים דמיני' קארבי דאמרינן לא"ש פירש היינו משום דמחפש חום הטבעי יע"ש. אבל להטעם דמרחפת אין חילוק דסוף סוף איך יכול לינקוב בעודה בחייה שהריאה מרחפת ומה חילוק יש בזה בין תולעים דמעלמא אתו לתולעים דמינה קארבו א"כ למש"כ לעיל דהסכימו גדולי האחרונים במקום הפסד להקל כשיטת מהר"ם לובלין דאפילו נמצאים נקבים יותר ולמש"כ ע"כ דסמכינן על הטעם דמרחפת דאי להטעם דחום הטבעי אין להתיר כלל ולא דמיא לזאב כלל וכקושיית החת"ם סופר וגם הבאתי סמוכין מהא (דסי' ל"א) גבי מוח דאי כסברת הב"ח דוחק גדול לאוקמיה ההיא (דסי' מ"ט) דקורקבן דמיירי דווקא בתולעים דמינה קארבי דמיסתם סתמו הפוסקים וכל כהאי מילתא הו"ל לבעלי השו"ע לפרש דלא תיפוק מיניה חורבא א"ו דמיירי אפילו בתולעים דאתו מעלמא ג"כ אמרינן דלאחר שחיטה פירש אפי' להטעם דמחפש חום הטבעי דאחרי שהורגלו בחמימות דהרגל עושה טבע שני כמאמר החוקר וכן משמע מד' הט"ז להדיא דלא כהב"ח דביו"ד (סי' מ"ח סעי' ב') כתב הרמ"א וז"ל תולעים שנמצאו בכרס כשר דמן הפרש הן גדלים או הבהמה אכלה אותן עכ"ל הרמ"א וכתב הט"ז שם ס"ק ג' וז"ל ואם יוצאין לחוץ ואינו ידוע אם יצאו קודם שחיטה נראה דדינם כמו בריאה עכ"ל הט"ז וכ"כ הש"ך בסי' ל"ו בשם גדולי הפוסקים ואי כסברת הב"ח דבתולעים דמעלמא אתו לא אמרינן דלאחר שחיטה פירש א"כ בכרס דשכיח תולעים דמעלמא אתו כמ"ש הרמ"א א"כ אמאי אמרי' דלא"ש פירש אלא ודאי דלא כהב"ח וכן הסכים הש"ך (סי' ל"ו) דלא כהב"ח אבל ליישב דברי מהרש"ל אפשר לומר דס"ל למהרש"ל לחלק בין תולעים דמיניה קארבי לתולעים דמעלמא דחיישינן בהו שמא מחיים פירשו ולמ"ש א"ש הכל כנלע"ד. אם כן לדידן דקי"ל דבכרס ודקין נמי אמרינן לא"ש פירש אע"ג דשייך בהוא לומר דשמא מעלמא א"כ ממ"נ או דקיי"ל כעיקר הטעם דמרחפת או דאפי' להטעם דחום הטבעי אין חילוק דלא כהב"ח ומהרש"ל א"כ בנידון דידן אפי' אי אין מכירין הבודקין ג"כ אמרי' דודאי לא"ש פירש וכמ"ש דאין חילוק בין דאתו מעלמא לבין דמיניה קארבי כנלע"ד:

סעיף ו

תבנא לדינא דלמש"כ לשיטת הסוברים דבס' השקול לא מוקמינן אחזקה א"כ מוכח מהגמ' דבמורני ודאי לאחר שחיטה פירש בלא שום ספיקא כלל וכן לשיטת רש"י והרא"ש וסייעתם דאין סירכא בל"נ מוכח ג"כ דמורני ודאי לאחר שחיטה פירש. אבל לשיטת הסוברים דבס' השקול מוקמינן אחזקה ואמרי' רוב בהמות כשירות הן אפי' איכא ספיקא בהאי נקב אין הכרח מהגמ' דמורני ודאי לאחר שחיטה פירש וכמ"ש לעיל (סעי' ב' וסי' ג') באורך. וא"כ לפי"ז אי נימא דמיעוט תולעים פרשי מחיים א"כ אין לדחות ד' הבית אפרים דהו"ל רגלים לדבר וכמ"ש:

ואחר העיון שבתי ונחמתי וראיתי כי דברי הבית אפרים דחויים המה ממ"נ אבל ד' הפמ"ג בנמצא נקודות שחורות טריפה משא"כ בנדון הבית אפרים ממ"נ כשירה וכמ"ש אי"ה והוא דהנה יסוד דברי הבית אפרים לאסור למדה מהא (דסי' ל"ח) דהאדימה הריאה נגד מכה בדופן דטריפה. כ"ש הכא דהו"ל יותר רגלים לדבר יע"ש בב"א ולענ"ד לא דמי כלל מהא (דסי' ל"ח) הנ"ל וכמו שאבאר בע"ה ממ"נ לשיטת הסוברים דבס' השקול לא מוקמינן אחזקה הא כבר מוכח מהגמ' דהו"ל במורני ודאי לאחר שחיטה פירש וכמ"ש לעיל ואלא לשיטת הסוברים דבס' מוקמינן אחזקה א"כ לא מוכח מהגמ' דמורני ודאי לא"ש פירש. וכמ"ש. אבל לדידהו מטעם אחר מוכח בנ"ד בנמצא נקודות אדומות ותחתיהן תולעים דכשירה. והוא דהנה עיקר יסוד הבית אפרים מהא דסי' ל"ח דהאדימה הריאה נגד מכה בדופן דטריפה והכי נמי הו"ל רגלים לדבר שמחמת התולעים נקבו כמו דאמרינן דהאדימה הריאה מחמת לקותא שבדופן ובאמת לא דמיא כלל לשיטת הסוברים דבס' השקול מוקמי' אחזקה דהנה התבו"ש כ' (סי' ל"ח סעי' י"ג) וז"ל בשמ"ח היה בריאה אדמימות אפי' כל שהוא ויש מכה בדופן כנגדה טריפה דרגלים לדבר דהמכה הזאת שלטה גם בריאה ולקותא שסופה לינקב יעו"ש בתבו"ש באורך וכתב הפמ"ג במשבצות ס"ק ד' דגם להרבינו אפרים ג"כ הו"ל ספיקא יע"ש ובלבושי שרד כ' דבלא"ה הו"ל ספיקא משום דשמא לא שלטה המכה שבדופן בריאה והאדמימות בא מדר' נתן ואף דכ' השמ"ח לשון רגלים לדבר מ"מ בשביל זה לא נעשה ודאי עכ"ד הלבוש"ר. ולע"ד נראה להוכיח דאע"ג דהו"ל רגלים לדבר מ"מ אינו אלא ספק טריפה עפ"י מה דאמרי' ביבמות (ד' ל"ז) ובכמה דוכתיה כה"ג רוב נשים לתשעה ילדן ומיעוט: לז' ורוב נשים ניכר עוברה לשליש ימיה והאי דלא הוכר עוברה לשליש ימיה איתרע לה רובא והו"ל ספק בן תשעה לראשון ובן ז' לאחרון יע"ש וכה"ג בכתובות (דף ט"ז) גבי רוב הנשאות בתולות יש להן קול וכן בנדה (ד' כ"ט) גבי רוב בהמות מטנפות כו'

ובחולין פא"ט (ד' נ"ג) גבי רוב אריות דורסים כו' יע"ש הו"ל ספק דממ"נ יצא מהרוב וע"כ ממיעוט הוא וה"נ מכה בדופן והאדימה הריאה דאיכא רובא להדי רובא רוב בהמות שירות הן ואדומה תלינן מדר"נ. ורוב מכה בדופן ואדומה כנגדה הו"ל רגלים לדבר שמחמת המכה הוא וע"כ האי אדומה הו"ל ספיקא או מרובא דכשירות ואדמימותה הוא מדר"נ או מרוב דמכה בדופן ואדמימות מחמת המכה והכא דאוקי רובא להדי רובא והו"ל ס' השקול ואיתרע לה רובא דרוב בהמות כשירות משום דאיכא רובא להיפוך א"כ אינו אלא ספק השקול ואין לומר דרגלים לדבר הו"ל ודאי דמחמת הלקותא בא האדמימות ועדיף מרובא. זה אינו דכל היכא דאמרי' רגלים לדבר לא הו"ל ודאי ואינו אלא ספק ואבוהון דכולהון נלע"ד מהא דיבמות (די"א) דמסיק דספק סוטה חולצת דקאמר אמר לך רב אמינא לך אנא סוטה ודאי ואת אמרת סוטה ספק והנה ספק סוטה הו"ל רגלים לדבר שהרי קינא לה ונסתרה וכדאמרי' בריש סוטה (דף ב' ג') ובנדה (ד' ג') מ"מ אמרינן דחולצת מספק ומשום דאינו אלא ספק אע"ג דאיכא חזקה דכשרות כיון דקינא לה ונסתרה איתרע לה החזקה וכמ"ש התוס' בחולין (ד' יוד). וכ"כ התוס' ביבמות שם (ד' י"א) להדיא דספק סוטה הו"ל ספק ולא ודאי דלהחמיר עשאה הכתוב לודאי ולא להקל לפוטרה מחליצה יע"ש ושם ע"ב וכ"כ התוס' בסוטה (ד' כ"ח) ד"ה אינו דין כו' וז"ל וי"ל דסתירה ע"י קינוי בסוטה הו"ל כספק מגע שרץ כו' יע"ש דמבואר להדיא דרגלים לדבר אינו ודאי אלא או רוב או ספיקא ואכמ"ל אלמא דכל היכא דאיכא רגלים לדבר לא הו"ל ודאי א"כ מעתה אפי' אם נאמר דהו"ל רוב דהאדמימות בא מחמת לקותא היינו היכא דליכא רובא להיפוך אבל הכא איכא רובא להיפוך דרוב בהמות כשירות ואדמימות מדר"נ. א"כ איכא רובא להדי רובא וה"ל ס' השקול כנלע"ד ברור,. וראיתי להגר"א ז"ל (סי' ל"ט סעי' ט') בהג"ה וכל סירכא תלוי' כו' שיש מכה בדופן כנגדה טריפה שכ' בס"ק כ"ג דהו"ל ודאי צ"ע דאינו אלא רגלים לדבר]:

ומעתה כל זה בהאדימה הריאה ואיכא מכה בדופן דאיתרע לה רובא דכשרות משום דכנגד רובא דכשרות איכא רובא דמדופן אתא דרגלים לדבר כמ"ש. אבל ברגלים לדבר דנ"ד היינו דנמצא נקודות אדומות ותחתיהן תולעים דכ' הבית אפרים דאיכא רגלים לדבר דמחמת התולעים באו אכתי איכא רובא המכריע והוא דאפי' אם נאמר דאיכא מיעוט תולעים המנקבים בחיים ומחיים פירשו ואיתרע לה רובא דרוב תולעים דלאחר שחיטה פירש דכנגד רובא דתולעים דלאחר שחיטה פירשו איכא רובא דרגלים לדבר דהני תולעים ממיעוט תולעים דמחיים פירשו וגם יש לומר דאדומה הו"ל ריעותא וכמ"ש הנוב"י מה"ק חיו"ד אלא דכשירה היא א"כ מאי חזית דהאי אדומה הו"ל מדר"נ דלמא

מהתולעים דמחיים פירשו דאוקי רובא להדי רובא. אבל מ"מ לבד הרוב דתולעים לאחר שחיטה פירשו. איכא נמי רוב בהמות כשירות הן וא"כ אפי' אם נאמר אוקי רובא דרוב תולעים לאחר שחיטה פרשי להדי רובא דרגלים לדבר דנמצא תולעים תחת האדמימות דמחמת התולעים נתהוה שניקבו והעלו קרום והו"ל ספיקא אבל איכא רובא בלא"ה דרוב בהמות כשירות ולשיטת הסוברים דבס' השקול מוקמינן אחזקה דרוב בהמות כשירות א"כ אע"ג דרגלים לדבר ה"ל רובא נגד רובא דרוב תולעים לאחר שחיטה פירשו והו"ל ספיקא ולדידהו מוקמינן אחזקת רוב בהמות כשירות בס' השקול ואע"ג דגבי נמצא ציפורן בגבו דהו"ל ספק השקול דאוקי רובא להדי רובא כדאמרי' בחולין (ד' נ"ג) ולא אוקמינן אחזקה כבר כ' התוס' (ד' מ"ג) דדרוסה שכיח יע"ש ולא דמיא כלל להאדימה כנגד מכה בדופן דליכא רוב המכריע לומר אוקי אחזקת כשרות דכנגד רוב דכשרות גופא איכא רובא להיפוך דרגלים לדבר משא"כ בנ"ד דאפי' אם נאמר אוקי רובא להדי רובא והו"ל ספק השקול עכ"ז איכא רובא דבהמות כשירות ולשיטת הסוברים דבס' השקול מוקמינן אחזקה ה"נ מוקמינן אחזקה א"כ ממ"נ לשיטת הסוברים דבס' השקול לא מוקמי' אחזקה הא כבר מוכח מהגמ' דבתולעים בודאי לאחר שחיטה פרשי וכמ"ש לעיל באורך. ולשיטת הסוברים דבס' השקול מוקמי' אחזקה וליכא הוכחה מגמ' הנ"ל אז לדידהו בלא"ה איכא בנ"ד ספק השקול ואוקי אחזקה ומכ"ש למה שהעידו הבודקים דאורחא דמילתא כ"מ שנמצאים מורנא בתחלה רואין בחוש שהתולעים מנקבין ועושין רושם אדום בעור ואח"כ יוצאין וע"ז הבודקים נאמנין דאין זה נגד הסברא דע"כ לא כ' הרשב"א בתשובה דאין להאמין להבודקין דהיינו בדבר שאינו מבורר וגם נגד הסברא אבל בנ"ד אדרבא החוש מעיד ע"ז כדבריהם בוודאי נאמנין א"כ הו"ל שכיח ורובא להיתר ומה"ט ג"כ לא הו"ל תרתי לריעותא כלל ועוד דהפמ"ג ביו"ד (סי' מ"ו) כתב בשם חוט השני דנקודות אדומות לא הוי לקותא ול"א קרום עלה כו' אבל ד' הפמ"ג בנמצא נקודות שחורות נכונים דשם טריפה משא"כ דברי בית אפרים ממ"נ כשירה. ובצירוף לשיט' הסוברים דבס' השקול לא מוקמינן אחזקה א"כ מוכח מהגמ' דהו"ל לא"ש פירש וגם מד' מהרש"ל אין סתירה וכמ"ש דס"ל כסברת הב"ח (סי' ל"א) ואנן לא קי"ל כהב"ח ובשגם דהראב"ן ס"ל להדיא דהו"ל ודאי. כנלע"ד. וראיתי תשובה מגאון א' מגאוני הדור נ"י שהורה להתיר בפשיטות מטעמיו ונימוקיו בחריפותו ובקיאותו באורך]:

סימן י

שאלה בהמה החולבת עם דם אי מהני ששים לבטל ובו יבואר אי"ה ענינים מחודשים:

תשובה בע"ה. הפ"ת ביו"ד (סי' פ"א ס"ק ז') הביא בשם תשובת נ"ש (סי' כ') בענין פרה החולבת שיצא דם ממנה עם החלב החלב אסור והכלים שעמדו בו מעל"ע אסור וכן בת' חנוך ב"י (סי' ל"ח) פסק לאיסור משום דדם נעכר ונעשה חלב וכיון שיש דם בחלב או אדמימות מוכח דלא נשתנה לגמרי הדם להיות חלב ע"כ יש לאסור משום דם ממש עכ"ל ולע"ד שיש לי לדון בזה להקל:

סעיף א

דברי האחרונים אלו לע"ד תמוה דהא האי סברא דדם נעכר ונעשה חלב אינו אלא דברי יחידאה דעת ר' מאיר בנדה (ד' ט'.) דס"ל דדם נעכר ונעשה חלב אבל רבנן היינו ר' יוסי ור"ש ור"י פליגי עלי' התם וס"ל דאיברי' מתפרקין ונעשה חלב וכ"פ הרמב"ם פ"ט מהל' איסורי ביאה ופ"ט מהל' משכב ומושב וכ"פ הרשב"א בתוה"ב והביאו ב"י ביו"ד (סי' קפ"ט) וכ"פ בשו"ע שם וכמו כן בבהמה לר"מ דם נעכר ונ"ח. ולרבנן אברי' מתפרקין כמבואר בבכורות (ד' ו':) יע"ש א"כ ממילא בנ"ד בנחלב ונמצא דם או אדמימות אין שום חשש משום דם נעכר ונע"ח. ואמרי' דמכה הוא שנמצא בגופה שממנה הדם יוצא:

איברא דהמג"א (סי' תצ"ד ס"ק ו') כתב בפשיטות דדם נעכר ונע"ח יע"ש באמת כבר תמה עליו בפמ"ג באשל אברהם דהא אנן לא קי"ל הכי רק דאמרי' דאברי' מתפרקין יע"ש שהניח בצ"ע:

ולע"ד נראה ליישב ד' המג"א עפ"י מ"ש בתוס' חדשים פ"א דנדה (מ"ב) בראיות ברורות עפ"י הטבע מפורסם דלכו"ע החלב מתהווה מאותן הליחות שדרכן להתהוות מהם הדם אלא דבהא פליגי דר' מאיר ס"ל דמתחילה נעשה מהליחות דם ושוב נעכר ונע"ח והוה טהור מטמא ולרבנן לא נתהווה דם מעולם אלא דבימי הנקה אותן ליחות שהיו ראויין להתהוות מהם הדם מיד מתהווים לחלב ולהכי הו"ל לרבנן טהור מטהור וכמבואר בנדה יע"ש והח"ס חיו"ד (סי' ע') הסכים לד' התו"ח אלו וקלסם. ע"ש. א"כ י"ל דכוונת המג"א דלכו"ע דהחלב נתהווה מהליחות שראויין להיות דם ויע"ש במג"א ומיושב תמיהת הפמ"ג:

והמג"א (סי' רט"ז ס"ק ג) הקשה לשי' הר"ר יונה דס"ל דגבי מוסק בתר השתא אזלי' אע"ג דמעיקרא הי' דם צרור א"כ קשה מהא דבכורות (ד' ו') דחלב חידוש דדם נעכר ונעשה חלב אבל בלא"ה הי' אסור משום דם אלמא דבתר מעיקרא אזלי' וכ"ת נילוף מחלב זה אינו דחלב חידוש ומחי' לא ילפינן יע"ש ובנוב"י מה"ת חיו"ד (סי' ל"ה) והארכתי בד' נוב"י במק"א ואכמ"ל:

יסוד דברי המג"א דדחה דלא מצינן למילף מחלב דחידוש הוא אבל בעלמא בתר מעיקרא אזלי' צ"ע לע"ד דהא לשי' הסוברים דדם שבישלו לאו דאורייתא ופסקו כזעירי במנחות (ד' כ"א.) דדם שבישלו אינו עובר עליו דאינו ראוי לכתרה. א"כ כ"ש חלב בודאי לא מצינן לחיובא משום דם דבודאי לא חשיב דם למזבח. א"כ חלב לא הוה חידוש כלל והא דאמר בבכורות דלמ"ד דם נעכר ונ"ח הו"ל חלב חידוש הוא דלא כזעירי כמ"ש בנוב"י מה"ת חיו"ד (סי' ל"ו) יע"ש א"כ אין קושיא על הר"ר יונה דבאמת ילפינן מחלב דבכ"מ אזלי' בתר השתא דחלב לאו חידוש הוא וכמו כן במוסק דהא טעמא דחושש הרז"ה במוסק משום חשש דם הנצרר בחי'. א"כ בדם שבישלו דליכא איסור דם משום דאינו ראוי למזבח ומה"ט בחלב. א"כ מה"ט במוסק דהדם נצרר ולא גרע מהא דקפאו באור דלא הדר דאינו עובר עליו כדאמר שם במנחות (ד' כ"א). ואין לומר דמ"מ נאסור מדרבנן כמו בדם שבשלו דמ"מ אסור מדרבנן. זה אינו דהא השתא אינו ניכר בהמוסק הדם ולא מיחליף בדם משום דבדם שבישלו מיחליף בדם חי משא"כ בדם המוסק הצרור דלא מיחליף לא גזרי' וכמו בחלב לא גזרי' אטו דם אפי' לר"מ דס"ל דדם נעכר ונ"ח משום דלא מיחליף וה"נ במוסק. ואף דלמש"כ הט"ז באו"ח (סי' תקפ"ח) וביו"ד (סי' קי"ז) ובחו"מ (סי' ב') דכ"מ שהתירה תורה בפי' לא מצו חז"ל לאסור א"כ אין כ"כ ראי' מחלב למוסק מ"מ מפקפקין האחרונים על ד' הט"ז [ועיין בבאר יעקב חיו"ד (סי' קי"ז) מ"ש בד' הט"ז יע"ש ועיין ת' חת"ם סופר חיו"ד (סי' ק"ז) ויעויין בחגיגה (ד' י"ז ב') ותוס' שם (ד' י"ח.) ד"ה חולו של מועד ועיין תוס' פסחים (ד' ע"ד.) ד"ה כבולעו וצ"ע ואכמ"ל] ואין סתירה לר' יונה מד' הט"ז ועיין ברמב"ם (פ"א מהל' כלי המקדש הל' ג') ובראב"ד שם ובת' חת"ם סופר חאו"ח (סי' ל"ט) ומבואר דהרמב"ם ס"ל כשי' הר"ר יונה יעו"ש ועיין בשלטי הגבורים בע"ג (ד' ס"ו:) בסוגיא דבת תיהא שהאריך בדין המוסק בראיות ברורות דמותר כהר"ר יונה והביא ג"כ ד' הרמב"ם אלו יע"ש:

ומה שהקשה המג"א לסברת רבינו יונה דס"ל דמוסק הוה עפרא בעלמא וראיית רבינו יונה מהא בשר בדבש דשרי' משום דנתהפך לדבש א"כ בבשר בדבש מאי איכא למימר דהתם לא שייך הסברא דכי גביל נעשה עפרא בעלמא תמיהני דהא הרמב"ם פ"ז מהל' מא"ס (הל' כ"ב כ"ג) כתב דבשר בדבש או בשמן הו"ל פוגם ומסריחו וכ"פ ביו"ד (סי' ק"ג) וכ' הב"י שם דטעמו של הרמב"ם דמפרש הא דאמר בע"ג (ד' ל"ט) גבי דבש ושמן אי משום איערובי מיסרי סרי היינו דאי יערב העו"ג בשר בדבש יסריח ולא חיישי' להכי ולא כפירש"י דקאי איין יע"ש אלמא דסוברים דבשר בדבש פוגם ומסריח א"כ קודם לכן בודאי הו"ל מוסרח ומסתמא לכי גביל עפרא בעלמא הוא ועוד דכבר השיגו הגר"א ז"ל

והפר"ח על המג"א שכ' דנעלם ממנו דברי הר"ן בע"ג (ד' ל"ט) שכ' בשם י"מ דהא דקאמר אי משום איערובי מיסרי סרי ה"פ דאי משום איערובי דדרך הוא לערוב בדבש דברים אחרים ונימוחו בתוכו וחוזרין לדבש ליכא למיחש להכי לפי שהנתערב עד שלא נימוח מסריח ומותר כדאמרי' בתמורה (ד' ל"א) אפרוח ביצת טריפה מותר דאימת קא גביל לכי מסרח ולכי מסרח עפרא בעלמא הוא עכ"ד הר"ן. וא"כ בשר בדבש לכי מתערב הו"ל מסריח מקודם והו"ל עפרא בעלמא. א"כ א"ש דברי ר"י:

ובזה נלע"ד ליישב קושיית הח"י (סי' תס"ז ס"ק ט"ז) שהקשה על ד' רבינו יונה מד' הירושלמי סו"פ כל שעה (סוף הל' ז') והביאו הרא"ש פ"ב דפסחים (סי' י"ג) דאיתא התם ר"ח ברי' דר"ח הו"ל דבש מזוייף בסולת שאיל לר' מנא א"ל צריך לבער ולד' הר"ר יונה דאזלי' בתר השתא א"כ אמאי צריך לבער הא לא גרע מבשר נבילה שנתערב בדבש דשריא דאזלי' בתר השתא:

והחליט הח"י דדברי הר"ר יונה הוא נגד ד' הירושלמי יע"ש. ולמש"כ א"ש ואין סתירה דדווקא בדבש שנתערב בה בשר דקודם שנתהפך לדבש מסרי סרי וכפסק הרמב"ם והשו"ע (סי' ק"ג) דבשר בדבש מסריח א"כ להכי כי נתהפך אח"כ לדבש אמרי' דכי גביל עפרא בעלמא:

אבל בסולת בדבש דהו"ל טעם לשבח בודאי לא אמרי' דלכי גביל עפרא בעלמא וגם הר"ר יונה מודה דצריך לבער ואין סתירה מירושלמי לדברי הר"ר יונה ומיושב קושיית הח"י:

ומש"כ הרא"ש בתשובה (כלל כ"ד) והביאו ב"י (סי' תס"ז) והח"י שם וז"ל ואם באנו לאסור דבש משום חשש תערובות קמח. נאסור כל השנה די"א שנותנין לתוכו בשר נבילה ומתהפך לדבש. והר"ר יונה כ' שאפי' נותנין בו בשר נבילה כיון דנמוח ונתהפך לדבש מותר דבתר השתא אזלינן עכ"ל ולפמ"ש מאי ראי' הוא מבשר נבילה לקמח דבבשר שפיר מתיר הר"ר יונה משום דבשר בדבש טעל"פ ומסריח וכי גביל עפרא בעלמא. משא"כ בקמח י"ל דהרא"ש לטעמי' ברכות (ד' מ"ג) גבי מוסק לא ס"ל האי סברא דבשר בדבש מסריח דהא כ' על ראיית הר"ר יונה מבשר בדבש. דראייתו צריך ראי' ואי דס"ל דבשר בדבש מסריח וכי גביל עפרא בעלמא וכפי' הרמב"ם והמחבר דהא דאמר בגמ' דאי משום איערובי בשר בדבש מיסרי סרי דנוט"לפ א"כ הלא דברי הרר"י גמ' ערוכה א"כ ראיית הר"ר יונה מבשר בדבש ראי' נכונה. א"ו דס"ל להרא"ש דבשר בדבש הו"ל טעם לשבח כשי' המרדכי פ"ב דביצה ומהרי"ל והרמ"א ביו"ד (סי' ק"ג). ומ"מ מתיר הר"ר יונה משום דסבירא ליה דבתר השתא אזלינן והא דקאמר אי משום איערובי מסרי סרי היינו כפירש"י דקאי איין בדבש ומשום חשש יי"נ וקאמר דיין בדבש

מסרי סרי וכמ"ש הב"י (סי' ק"ג) יע"ש. א"כ שפיר מדמה הרא"ש סולת בדבש לבשר בדבש דאידי ואידי לשבח ומ"מ מתיר הר"ר יונה אבל באמת הר"ר יונה בעצמו י"ל דס"ל דבשר בדבש מסריח וכי גביל עפרא כו' ומה"ט במוסק דהשתא עפרא בעלמא וכמ"ש הכ"מ (בפ"א מהל' כלי המקדש) א"כ אין סתירה מירושלמי דפסחים לשי' הר"ר יונה ומיושב בע"ה קושיית החק יעקב:

סעיף ב

אמנם מה שיש לחקור בנ"ד בתערובות דם בחלב לפי מש"כ המרדכי בסוף חולין (סי' תשל"ז) בשם רבינו משולם לחלק דע"כ לא שייך ביטול ברוב אלא בדבר שהי' ניכר כל אחד ואחד בפני עצמו ואחר כך נתערב אבל בדבר שתחילת ביאתו לעולם בתערובות כההיא דב"ק וההיא דיבמות לא שייך ביטול וההיא דפ' המפלת (ד' כ"ז) גבי שליא בבית כו' דר"ש מטהר ומסיק משום ביטול ברוב נגעו בה שהולד נימוק ובטל ברוב דם י"ל דהתם הי' ניכר מקודם הולד בפ"ע קודם שנימוח יע"ש:

והמל"מ פ"א מהל' משכב ומושב (הל' י"ד) הביא ראי' לדבריו מהא דחולין (ד' ס"ט.) דקא מבעי' לי' מהו לגמוע חלבו של בהמה שיש בה אבר דאיסור יוצא ועלתה בתיקו ופסק הרמב"ם (בפ"ה מהל' מא"ס) דאסור לשתותו מספק דהו"ל כחלב טריפה שנתערב בכשירה וקשה הא מדאורייתא חד בתרי בטיל ומדרבנן בעי' ששים והו"ל כנשפך ואינו יודע אי איכא ששים דמבואר ביו"ד (סי' צ"ח) דמותר מטעם סד"ר. ואמאי פסק לחומרא א"ו כיון דתחילת ביאתו לעולם בתערובות לא מהני ביטול ותמה אחכמי אשכנז הט"ז והב"ח ביו"ד (סי' י"ד) דפסקו גבי איסור יוצא אי איכא ששים נגד האבר האסור מותר ולד' המרדכי וכן מוכח מד' הרמב"ם שפסק לחומרא כמ"ש לא מהני ביטול בכה"ג:

והנוב"י מה"ת חיו"ד (סי' נ"ד) כ' ליישב ד' האחרונים מתמיהת המל"מ דלק"מ. דע"כ לא כתב המרדכי דדבר המעורב מתחילת ביאתו לעולם לא מהני ביטול היינו ביטול ברוב משום דביטול ברוב ילפינן מסנהדרין דאחרי רבים להטות א"כ בעינן דומיא דסנהדרין דהם אינן מעורבין. ולהכי ביבמה שרקקה דם וכן זב שראה קרי דלא מהני ביטול ברוב אבל דבר המתבטל בששים במין באינו מינו דלא מהני ביטול משום טע"כ מ"מ בדאיכא ששים מותר א"כ לאו משום ביטול ברוב נגע בה רק דאין כאן טעם כלל אם כן מה לי אי הי' ניכר מתחילת ביאתו לעולם אי לאו כיון דליכא טעמא כלל א"כ לאו משום ביטול דסנהדרין הוא יעו"ש בנוב"י:

ויש לתמוה ע"ד הנוב"י דהא חזינן דלר' יהודה דס"ל דמין במינו לא בטיל אפי' באלף ויליף לה מדם הפר ודם השעיר דקרי לי' רחמנא דם השעיר. ולד' הנוב"י מנ"ל למילף

מזה דאפי' באלף לא בטיל דלמא הא דלא בטיל דם השעיר היינו ברוב אבל בדאיכא ששים דלא משום ביטול אתינן עלה ואמאי לא מהני. א"ו כיון דאמרה תורה דמין במינו לא מהני בטול לר"י אע"ג דאיכא ששים משום דהו"ל כקבוע וכמחצה ע"מ דמי והו"ל כמו שניכר האיסור בדוכתי' דמי וכמ"ש התוס' גבי קבוע בחולין (ד' צ"ה.) ד"ה ספיקו כו' יע"ש. וה"נ לר' יודא דס"ל דמין במינו לא בטיל וגזירת הכתוב הוא א"כ ממילא הו"ל כקבוע וממילא הו"ל כניכר האיסור בדוכתי' דמי. וה"נ מה"ט להר"ר משולם כיון דכל היכא דלא ניכר האיסור בפ"ע לעולם דלא בטיל מה"ת א"כ ממילא הו"ל כקבוע וכניכר האיסור בדוכתי דמי. וכן מצאתי בע"ה אח"ז רב בתבו"ש (סי' י"ד) שכ' ג"כ כמ"ש דכיון דלהמרדכי לא מהני ביטול בכה"ג הו"ל כקבוע וכמע"מ דמי ולא מהני אפי' ששים. אך שלא הביא ראי' ע"ז יע"ש:

ויש לחלק למש"כ הר"ן בנדרים (ד' נ"ב.) טעמא דר' יהודה דס"ל דמין במינו לא בטיל משום דכ"ד שהוא דומה לחבירו לא די דאינו מחלישו ומבטלו אלא דאדרבא דמעמידו ומחזקו ולהכי לר"י מב"מ לא בטיל יע"ש וכן הביאו הט"ז ביו"ד (סי' ק"ב) יע"ש. א"כ י"ל דדווקא מב"מ לר"י להכי לא בטיל אפי' באלף משום דסוף סוף מעמידו ומחזקו מפני השיווי משא"כ בדבר שלא הוכר האיסור בתחילת ביאתו דלא בטיל משום דבעינן דומי' דסנהדרין א"כ כ"ז לא שייך אלא בדבר שצריכין אנו לדין ביטול היינו ברוב אבל בדאיכא ששים לא בעי' דומי' דסנהדרין וא"ש ד' הנוב"י:

אמנם ביסוד ד' הר"ן אלו הקשו האחרונים דלמש"כ התוס' ביבמות (ד' פ"ב) דהא דאמר ר' יהודה מין במינו לא בטיל אלא בלח בלח דומי' דדם הפר ודם השעיר כו' אבל ביבש ביבש מודה ר' יהודה דבטיל דגזיה"כ הוא דומי' דדם הפר כו' וראייתם מהא דליטרא קציעות דעולה בא' ומאה לר' יהודה יע"ש א"כ לפי סברת הר"ן בדשיל"מ לא בטיל לא שייך אלא בלח בלח. משא"כ ביבש ביבש דגם ר' יהודה מודה דבטיל א"כ ממילא ה"ה בדשיל"מ דמטעם מין במינו אתינן עלה להר"ן בטיל יבש ביבש א"כ קשה מפ"ק דביצה (ד' ג') דאמר דביצה שנתערבה אפי' באלף לא בטיל משום דשיל"מ הא הו"ל יבש ביבש ויעויין בנוב"י מה"ת חיו"ד (סי' נ"ג) והנוב"י תי' דהר"ן אינו משועבד לסברת תוס' ביבמות אלא דס"ל להר"ן דאפי' ביבש ביבש ג"כ ס"ל לר' יודא דלא בטיל וה"ה להיתר בהיתר לרבנן וכמ"כ בדשיל"מ יע"ש ויעויין בת' הגרע"א (סי' ר"ח):

ונלע"ד דספיקות של רבינו הנוב"י כך ודאין אעכ"ו דמספקא לי' אי הר"ן ס"ל כסברת תוס' דביבש ביבש מודה אי לאו ודחויי קא מדחי לע"ד ראי' ברורה דהר"ן פליג על תוס' להדיא. ואפי' יב ביבש ס"ל לר' יהודה דלא בטיל. וכדעת ר"ת שבתוס' זבחים (ד' ע"ג.)

ובתוס' מנחות (ד' כ"ב:) אחר שחזר בו ר"ת יע"ש. והוא דהר"ן בפ' בתרא דע"ג הקשה אהא דאמרי' שם (ד' ע"ג) דטבל אוסר במשהו משום דכהתירו כך איסורו ל"ל להאי טעמא תיפוק לי' דהו"ל דשיל"מ כדאמרי' בנדרים (ד' נ"ח) וכן הקשו תוס' שם ותירץ הר"ן דמיירי דאין לו טבל ממקום אחר להפריש ואי דיפריש מיני' ובי' זה אינו דהא אמרי' בר"ה (ד י"ג) לכל אין בילה חוץ מיין ושמן א"כ חיישי' כשיפריש יהי' מהפטור על החיוב ואין לו תקנה וה"ל ד' שאין לו מתירין יע"ש. ולפ"ז מוכרח דס"ל דקמח הו"ל יבש ביבש דאי הו"ל לח בלח א"כ הו"ל נבלל יפה וכמ"ש התוס' ביבמות (ד' פ"ב) דלר' יודא דס"ל דמב"מ לא בטיל היינו בלח דנבלל יפה דהו"ל דומיא דדם הפר כו' וקמח הו"ל לח בלח יעו"ש. ואי דס"ל להר"ן כסברת תוס' אם כן הו"ל קמח דומיא דדם הפר ונבלל יפה א"כ גם בקמח יש בילה ומותר להפריש מיני' ובי' וכמ"ש הרא"ש בהל' חלה (סי' ו') וביו"ד (סי' ש"ל סעי' ג') דקמח ה"ל לח בלח ויש בילה ויכול להפריש מיני' ובי' יע"ש ובביאורי הגר"א ז"ל ובמק"א הארכתי בד' הגר"א ז"ל ואכמ"ל]. ומעתה לפמ"ש להוכיח דקמח בקמח יש בילה והיינו כשמערב יפה דאי אינו מערב אפי' ביין אין בילה כדאמר במכות (ד' ד'.) חבית מלאה יין שנפל לים הגדול הטובל שם לא עלתה לו טבילה דחיישי' לג' לוגין שאובין במקום א' דים הגדול קוו וקיימי עיי"ש אלמא דכל שאינו מערב בידים אפי' ביין דיש בילה מ"מ אינו נבלל כשאינו מערב בידים אבל כשמערב בידים מהני ידם וקמח ומי חטאת ואפר פרה וכדמוכח ביומא (ד' נ"ח.) וכמ"ש התבו"ש (סי' כ"ח) דאף דם דסמיך אי מערב בידים מתערב יפה יע"ש והשתא דכיון דקמח בקמח יש בילה אי מערב יפה כמו דם דהתוס' מדמי להדדי ובדם יש בילה אי מערב בידים. א"כ מאי מתרץ הר"ן דא"א לתרום מינה ובה משום דאין בילה הא קמח בקמח הו"ל כמו דם בדם דמהני עירוב בידים וה"נ קמח בקמח להתוס' הנ"ל א"ו דס"ל להר"ן דקמח הו"ל יבש ביבש וכסברת ר"ת אחר שחזר בו ולא מהני בילה דחיישי' שלא תרם מכפי החשבון דתרומה צריכה שיעור ושמא יפריש גם מן הפטור ולא יהיה כולה מן החיוב ולהכי צריך הגמ' לטעמא דכהתירו כך איסורו כדשמואל דחטה א' פוטרת כו' א"כ הא דקאמר דטבל לא הו"ל דשיל"מ מיירי בתרומה טהורה בזה"ב דנאכל לכהנים א"כ חיישי' שמא לא יעלה לפי החשבון דצריכה שיעור משא"כ בתרומה בזה"ז דאינה צריכה שיעור כמבואר ביו"ד (סי' של"א סעי' י"ט) דעומדת לשריפה ושיעורה בכ"ש א"כ ממילא יכול להפריש מינה ובה דכ"ש ודאי יעלה ושפיר הו"ל דשיל"מ וכמ"ש רש"י בר"ה (ד' י"ג:) דאפי' ביבש דאין בילה מ"מ כ"ש ודאי יעלה אלא דחיישי' שמא ליכא לפי חשבון יעו"ש. אלמא דס"ל

להר"ן דקמח הו"ל יבש ביבש וכמ"ש. וכן דעת הרמב"ם פי"ג מהל"ת דקמח הו"ל יבש ביבש וכמ"ש המל"מ פ"א ממשכב ומושב (הל' י"ד):

ומעתה שהוכחנו דהר"ן ס"ל דקמח הו"ל יבש ביבש ממילא מוכח דהר"ן ס"ל דגם ביבש ביבש ס"ל לר' יהודה דלא בטיל ולא בעי' דומי' דדם הפר כו' דאל"כ תיקשי קושיית תוס' דזבחים (ע"ג) ובמנחות (ד' כ"ב) מהא דקאמר בביצה (ד' ל"ח) דחטין בחטין לר' יהודה לא בטיל וע"כ דמיירי בקמח והר"ן דס"ל דקמח הו"ל יבש א"כ ממילא מוכח דלהר"ן דלר' יהודא דאף ביבש לא בטיל א"כ מיושב קושיית נוב"י הנ"ל:

וביסוד פסק האחרונים ביו"ד (סי' י"ד) דפסקו דאי יש ששים בבשר גידין ועצמות נגד האבר האסור דאיסור יוצא מותר החלב דנגד חלב האסור איכא ס' יש להק' אכתי קושיית המל"מ פ"א מהל' משכב ומושב קושיא אלימתא מד' הרמב"ם שפסק בפ"ה מהל' מא"ס דכיון דעלתה בתיקו בחולין (ד' ס"ט) דהחלב, של הבהמה שיש בה אבר דאיסור יוצא אסור מספק וגם תירוץ הנוב"י הנ"ל אינו עולה מזור דכיון דששים מהני אף להמרדכי וכמ"ש הנוב"י הנ"ל ואין עולה תירוצו אלא לתרץ מדברי המרדכי אבל מדברי הרמב"ם אכתי קשה דאם כן אמאי פסק הרמב"ם דאסור לשתותו מספק הא הו"ל ספק ספיקא דלמא איכא ששים ולכו"ע מותר אף להמרדכי וכמ"ש הנוב"י ואפי' את"ל ליכא ששים דלמא כחלב דעלמא דמי דהא עלתה בתיקו ואיבעי' דלא אפשטא הו"ל ספיקא מעלי' וכמ"ש הפוסקים נהי דאי בודאי ליכא ששים לא מהני מטעם דהו"ל גילגול דרבנן ולא מהני מטעם ספיקא דרבנן וכמ"ש הדרכי משה (סי' נ"ז) ובאחרונים (סי' ק"י) כמו ספק טריפה שנתערבה בדבר דלא בטיל כמו בע"ח וכהר"ל וכדומה לא אמרי' ספק דרבנן לקולא כיון דהאיסור של תורה הו"ל כוודאי וממילא לא בטל:

ובמק"א הבאתי ראי' ברורה לזה ממשנה ערוכה פ"ד דטהרות (משנה ט') ספק משקין ליטמא טמא כיצד טמא שפשט את רגלו לבין משקין טהורין ספק נגע ספק לא נגע ספיקו טמא (דטומאת עצמן דאורייי' והו"ל ספק טומאה ברה"י) ולטמא (אחרים) טהור כיצד היתה מקל בידו ובראשה משקין טמאין וזרקה לבין ככרות טהורים ספק נגע ספק לא נגע ספיקו טהור עכ"ל המשנה ומפרש בפסחים (ד' ט"ז) דלטמא אחרים לאו דאורייתא וטומאת עצמן דאורייתא ופירש"י דספק משקין ליטמא הו"ל ספיקא דאורייתא לחומרא יע"ש וקשה אמאי הוצרך מתני' לצייר דספק משקין לטמא אחרים כגון דזרק מקל ובראשו משקין וספק נגע בככרות כו' הא איכא לאשכוחי בהאי גוונא דאמר ברישא כיצד טמא שפשט רגלו ספק נגע במשקין כו' א"כ המשקין בעצמן טמאין מספק משום דטומאת עצמן יש להן מדאורייתא א"כ אי נגע המשקין אלו דהו"ל ספק טמא לככרות

ולטמא אחרים הו"ל דרבנן להכי הו"ל ספיקו טהור ואמאי איצטריך לאשכוחי לטמא אחרים בזרק מקל ובראשו משקין. א"ו דכיון דהמשקין עצמן טמאין מספק ופירש"י דהו"ל ספיקא דאורייתא ממילא הו"ל כודאי ואין כאן ספיקא דרבנן אלמא דסד"א גילגול דרבנן לא אמרי' סד"ר לקולא איברא דכ"ז אי נאמר דספק טומאה ברה"י דספיקו טמא לאו ודאי הוא אלא דטמא מספק ככל ספיקא דאורייתא שפיר הוה ראייתינו ראי' אבל אי נאמר דהא דספק טומאה ברה"י כודאי שויי' רחמנא א"כ אין ראיה מספק טומאה ברה"י דלהכי ל"א כאן סד"ר לקולא משום דהו"ל ס"ט ברה"י דהטמא שפשט רגליו וספק נגע הו"ל כודאי טמא אבל בעלמא בספד"א דאינו אלא מספיקא לחומרא ולא מטעם ודאי אפשר דאמרי' ע"י גלגול סד"ר לקולא ובאמת תליא זה באשלי רברבי דלדעת התוס' בשבועות (ד' י"ט.) ד"ה הלך בראשון כו' מבואר דס"ל דאספק טומאה ברה"י ונכנס למקדש הי' לוקה יע"ש אלמא דס"ל דהו"ל כוודאי אבל דעת רש"י שם בפסחים (ד' ט"ז.) דכתב דהו"ל ספיקא דאורייתא ולחומרא מבואר דאינו אלא ספיקא ולא ודאי טמא וככל סד"א הוי וכן נראה ד' רש"י בחולין (ד' ט'.) וכן משמע להדיא מד' רש"י בסוטה (ד' כ"ח:) ד"ה מגיד כו' וכן משמע להדיא מד' תוס' שם בסוטה ד"ה מה ת"ל כו' וכן משמע מד' תוס' יבמות (ד' י"א.) ד"ה מאי נסתרה כו' וכן דעת הרמב"ם להדיא (סופ"ט מהל' טומאות מת הלי"ב) ובפט"ז מהל' אבות הטומאה (הל' א') יע"ש ויעויין בירושלמי פסחים (סו"פ האשה) יע"ש [ועיין במהרי"ט אלגזי בבכורות (פ"ה) ביאור בד' ירושלמי אלו ועיין בירושלמי פ"ב דשבועות (הל' א') ואכמ"ל]. א"כ להני רבוותא דס"ל דספק טומאה הו"ל ככל ספיקא דאורייתא שפיר ראייתינו ראי' ברורה וכמ"ש. א"כ כ"ז אי בודאי לא הי' ששים נגד האבר האסור לא מקלינן מטעם גילגול דרבנן אבל הכא דספק אי איכא ששים שפיר הו"ל ס"ס דלמא אפי' חלב האבר האסור מותר ככל חלב דעלמא. ואת"ל אסור דלא מהני לי' שחיטה דלמא איכא ששים ובטל א"כ לתירוץ הנוב"י קשה אמאי פסק דאסור לשתותו מספק הא הו"ל שפיר ס"ס א"ו דלא כהנוב"י וס"ל להרמב"ם דאפי' ששים לא מהני היכא דלא באו בפ"ע ומעולם הי' בתערובות ואין לומר דהרמב"ם מיירי באבר גדול דליכא ששים זה אינו דהרמב"ם מיסתם סתם לה בכל גווני ועוד דלעולם איכא ספק אי איכא ס' דמאן לימא לן דמהאי אבר חלב יותר וכסברת הט"ז וש"ך:

וי"ל מילתא חדתא ליישב והוא. דהנה ביו"ד (סי' פ"א) הובא מחלוקת הפוסקים במימי חלב אי מותר משום אבמ"ה אי לאו דהר"ש מתיר דהו"ל בכלל חלב לענין זרעים בחולין (ד' קי"ד) והרא"מ אוסר וכ' הרא"ש (פ' כל הבשר) דטעמו דכמו דמי חלב לא הוה בכלל

חלב לענין בב"ח ה"נ לענין היתר מה"ח וכ' ע"ז ואל תתמה שהרי מותר עם החלב וכשפי' מן החלב אסור דהכי אשכחן בדם האברים דכשהוא מובלע בבשר מותר וכשפירש אסור וכ' הש"ך שם לדחות סברת הרא"מ דבשלמא בדם האברים כ"ז שלא פירש לא נאסר מעולם אבל הכא שנאסר משום אבמ"ה אם נאמר שבפ"ע אסור משום אבמה"ח א"כ גם כשהוא עם החלב יאסר ומדהתירה תורה חלב אף על פי שמימי חלב מעורב בה א"כ ממילא דהו"ה דמימי חלב בפ"ע נמי מותר ע"ש. באמת קושיית הש"ך על הרא"מ תמי' עצומה:

ע"כ נלע"ד לכאורה דהרא"מ ס"ל דלא כהמרדכי אלא כשי' התוס' והרמב"ם שיתבאר אי"ה לקמן דכל שנתערב אפי' שמעולם הי' בתערובות ג"כ בטיל א"כ הא דהתירה תורה חלב אע"ג דמעורב במימי חלב היינו מטעם ביטול ברוב אבל אחר שפירש באמת אסור כיון דלא הוה בכלל היתר דחלב. וממילא כשפירש הו"ל בכלל איסור דפי' מה"ח ומדמה לה לדם בדוגמא בעלמא דכמו דדם דכל זמן שמובלע בבשר מותר ה"נ כ"ז שנתערבו בחלב מותר מטעם ביטול אבל הש"ך דמקשה על הרא"מ דכיון דאח"כ אסור כשפירש הו"ל לאסור נמי כשהם מעורבים עם החלב היינו ע"כ דס"ל כסברת המרדכי דלא מהני ביטול בכה"ג ולהכי מקשה הש"ך שפיר אבל הרא"מ ע"כ ס"ל דלא כהמרדכי כנלע"ד:

ומעתה י"ל שפיר דלהכי פסק הרמב"ם דאסור לשתותו מספק והוא דהנה הרשב"א בחידושיו לחולין (ד' ס"ט.) כתב דאבר של איסור יוצא לאו דהו"ל איסור טריפה אלא משום דאין לו סימנין להתירו בשחיטה דכל הבהמה כמו דמנחא בדיקולא וזה האבר נשאר חי יע"ש וכ"כ הר"ן שם וכ"כ הש"ך (סי' י"ד ס"ק י"א) יע"ש א"כ חלב של איסור יוצא הו"ל מטעם בא מה"ח ומעתה י"ל דהרמב"ם ס"ל כשי' הרא"מ דמימי חלב אסור כשפירש משום אבמ"ה ומה שמותר כשהם עם החלב היינו מטעם ביטול ברוב ואדרבא דס"ל דלא כהמרדכי וכמ"ש. א"כ כ"ז בבהמה דעלמא שפיר איכא רוב נגד המימי חלב האסור משא"כ באבר דאיסור יוצא דאיכא בחלב גופי' חלק איסור דבא מה"ח דאבר איסור יוצא ולגבי תרי איסורי היינו נגד המימי חלב דאיסורו משום בא מה"ח ונגד החלב דאבר דאיסור יוצא דאיסורו ג"כ משום בא מה"ח וכמ"ש בודאי ליכא שיעור ביטול ולא שייך כאן לומר איסורין מבטלין זא"ז כהא דזבחים (ד' ע"ה) דאיסורין מבטלין זא"ז דהא תרווייהו חדא שמא דאיסורא דזה וזה משום איסור דמה"ח וכמ"ש. א"כ נגד תרתי ליכא בחלב שיעור ביטול דהיתר ואינו אלא חדא ספיקא אי האי חלב דאיסור יוצא כחלב דעלמא כדעלתה בתיקו ולהכי כתב הרמב"ם דאסור לשתותו מספק דודאי ליכא ששים דהיתר ואינו אלא חדא ספיקא וע"י גילגול לא אמרי' סד"ר לקולא וכמ"ש להוכיח לעיל

ואפשר דרובא נמי ליכא. משא"כ לדידן דקי"ל דמימי חלב מותר כמ"ש הרמ"א (סי' פ"א) דהמנהג כסברא ראשונה א"כ המימי חלב היתר גמור כחלב ממש א"כ שפיר נגד האבר האסור איכא לאיסתפוקי דלמא איכא ששים נגדו דאיכא לאיצטרופי המימי חלב לבטל החלב דאבר האסור. א"כ לדידן שפיר איכא ס"ס דלמא חלב דאבר יוצא כחלב דעלמא דמי ואפי' את"ל דאסור דלמא איכא ששים וכל היכא דאיכא ששים מותר אפי' להמרדכי וכסברת הנוב"י לעיל מוכח מזה דהש"ך ס"ל להדי' כסברת המרדכי ומוכח כסברת הנוב"י ומיושב קושיית המל"מ:

אמנם י"ל דכיון שאפשר להוציא האיסור ממנו לא בטיל כיון דאפשר להפריד האיסור כמבואר ביו"ד (סי' צ"ח סעי' ד') דהו"ל כמו שהוכר האיסור ויעויין בש"ך ביו"ד (סי' ק"ב ס"ק ז') שכ' ג"כ הכי בשם הרשב"א יע"ש א"כ נסתר זה דה"נ אפשר להכיר האיסור ע"י שיעמיד החלב ויוציא המימי חלב. ובה"נ ד' רש"י בב"מ (ד' קי"ח:) ד"ה לדברינו כו' דקשה ליבטל הני ד' זוזי יע"ש א"ו דכיון דאפשר ליטול ולברר לא בטל כמ"ש המל"מ פ"ז מהל' מעילה הל' ג') יע"ש ואין ראי' דהרא"מ לא ס"ל כהמרדכי וצ"ע:

ובזה יתיישב לע"ד ד' הרמב"ם פ"ד מהלכות איסורי מזבח הל' י"ז) שכ' שני שותפין שחלקו א' נטל יו"ד טלאים ואחד נטל ט' וכלב אם יש באותו יו"ד א' מהם שדמיו כדמי הכלב מוציאו כו' והשאר מותרין והקשה המג"א (סי' קנ"ג ס"ק מ"ז) וכן הקשה הלח"מ פ"ו מהל' בכורות (הל' יו"ד) הא בגמ' בכורות (ד' נ"ו) אמרי' כן רק למ"ד יש ברירה אבל למ"ד אין ברירה לא מהני מה שיברור א"כ הרמב"ם דפסק בפ"ו מהל' מעשר דאין ברירה כר"י ור"נ דאין אומרים זהו חלקו המגיעו משעה ראשונה ופטורין ממעשר בהמה דהו"ל לקוח א"כ אמאי פסק הכא גבי מחיר כלב דמוציא א' והשאר מותר כיון דאין ברירה והניחו הגאונים הנ"ל בצ"ע:

ולמש"כ א"ש בע"ה. דבשלמא בב' לוגין שאני עתיד להפריש כו' כיון דאי מפריש אח"כ הו"ל תרומה וכמ"ש הרמב"ם (פ"ז מהל' מעשר) והוא כתי' הא' שבתוס' עירובין (ד' ל"ז:) ד"ה אלא מעתה כו' והו"ל אפשר להכיר האיסור ולא בטל והו"ל איקבע איסורא דאורייתא ולהכי אמרי' אין ברירה בדאורייתא וכ"ש לשיטת תוס' עירובין (ד' ל"ז) דלמ"ד אין ברירה בב' לוגין לא חייל התרומה כלל יע"ש בתי' הב' בשם מהר"י. משא"כ בההיא דמחיר כלב כיון דמדאורייתא אין ברירה א"כ ממילא א"א להכיר האיסור דהא אפי' שיוציא א' מן העדר נגד הכלב אזי בדאורייתא אין ברירה א"כ ממילא א"א להכיר האיסור וא"כ כיון דאי אפשר להכיר האיסור ממילא מדאורייתא חד בתרי בטל ואינו אלא איסורא דרבנן דבע"ח לא בטלי א"כ שוב נתהפך לדרבנן ובדרבנן יש ברירה

כמ"ש הרמב"ם (בפ"ה מהל' יו"ט). משא"כ בפ"ו מהל' מעשר גבי מעשר בהמה דהתם לאו מטעם ביטול הוא אלא דחיישי' שמא הוחלפו חלקיהם כיון דאין ברירה והו"ל לקוח להכי פסק שם הרמב"ם דפטורין ממעשר בהמה ואם יבוא בע"ד לחלוק ולומר דלהרמב"ם לשיטתו דס"ל דסד"א מדרבנן ל חומרא ולא מה"ת א"כ ממילא גבי ברירה דקי"ל דבדאורייתא אין ברירה וכ' הר"ן משום דהו"ל ספיקא דאורייתא וכמ"ש א"כ ממילא להרמב"ם הא דאין ברירה בדאורייתא ג"כ אינו אלא מדרבנן א"כ ממילא מה"ת אפשר להכיר האיסור גבי מחיר כלב ג"כ ע"י ברירה א"כ ממילא מה"ת לא בטיל וכסברת המל"מ. א"כ היא הנותנת. אף אנו נאמר דנהפוך הוא כיון דסוף סוף מה"ת יש ברירה א"כ ממילא מה"ת מותר להוציא א' מהן ואמרי' זהו המחיר כלב מאי אמרת דרבנן אמרו דאין זה המחיר כלב א"כ אדרבא מה"ט גופי' א"א להכיר האיסור א"כ ממילא הדרי' לכללא דחד בתרי בטיל מה"ת ואינו אלא דרבנן דבע"ח לא בטלי א"כ ממילא שוב הו"ל דרבנן ובדרבנן יש ברירה:

ואין להקשות לפי מש"כ א"כ מאי פריך בבכורות (ד' נ"ו) למ"ד יש ברירה מהא דמחיר כלב דא"א יש ברירה נברור חד מינייהו כו' משמע דלר' יוחנן דס"ל התם אין ברירה א"ש: ולמש"כ אפי' למ"ד אין ברירה ג"כ קשה לברור חד מינייהו מטעם דמה"ת חד בתרי בטיל ובדרבנן יש ברירה לק"מ דהא לר' יוחנן לשיטתו א"ש דס"ל בביצה (ד' ל"ח) דאפי' בדרבנן אין ברירה א"כ שפיר לא אמרי' נברור חד מינייהו כו' דמ"מ איסורא דרבנן איכא דבע"ח לא בטלי. מה שא"כ לדידן דקי"ל כר' אושעי' דבדרבנן יש ברירה בביצה (ד' ל"ח] שפיר אמרי' דברור חד מינייהו ומיושב פסק הרמב"ם בע"ה [ומכאן אין סתירה גם להמרדכי דאיך מה"ת בטיל חד בתרי. זה אינו דהכא אדרבא כולו היתר הי' קודם שחלקו ובכה"ג אפי' המרדכי ס"ל הכי דאפי' בדשיל"מ בטיל כה"ג כמבואר באו"ח (סי' ש"כ) וביו"ד (סי' ק"ב) ויעויין בפלתי שם ובנוב"י מה"ת חיו"ד (סי' נ"ה) יעוי"ש ויעויין בר"ש (פ"ט דשביעית משנה ה') יעו"ש ויעויין תוס' פסחים (ד' נ"ב.) ד"ה הכובש ג' כבשים יע"ש ואכמ"ל]:

סעיף ג

ויש להוכיח מדברי הרמב"ם דס"ל כשי' המרדכי הנ"ל דבנדה (ד' ס"ז) איתא הרואה דם מחמת מכה אפי' תוך ימי נידתה טהורה ד' רשב"ג ר' אומר אם יש לה ווסת חוששת לווסתה ופירש"י כלומר כשאין לה ווסת קבוע מודינא לך שאעפ"י שעברה עונתה תולה במכה אבל אי יש לה ווסת קבוע וראתה ביום וסתה אפי' מחמת מכה שבמקור חיישי' שמא טיפת דם נידה מעורבת בה עכ"ל ויעוי' תוס' שם והנה דעת הרי"ף (פ"ב דשבועות)

והרמב"ם פ"ד מהל' איסורי ביאה (הל' ט') דאפי' למ"ד ווסתות דאורייתא לאו ודאי נידה היא משום חזקה דאורח בזמנו בא אלא דספיקא היא דהרי"ף והרמב"ם השמיטו הך מימרא דר' יוחנן (ד' ט"ו:) דאשה שיש לה ווסת בעלה מחשב ימי ווסתה ובא עלי' כו' וכ' הר"ן שם בפ"ב דשבועות והרב המגיד שם משום דס"ל דר' יוחנן ס"ל דווסתות דאורייתא להכי צריך לחשוב ימי ווסת וז' ימים שיעור טבילה אבל לדידן דקי"ל דווסתות דרבנן א"צ שיעור שראוי לטבילה וע"ש בר"ן והה"מ ומעתה מוכח דס"ל להרי"ף והרמב"ם דלמ"ד ווסתות דאורייתא אינו אלא ספק דהא הגמ' קאמר לר' יוחנן אטו ודאי ראתה קאמר ר' יוחנן אימר דאמר ר' יוחנן ספק ראתה ואת"ל ראתה דלמא טבלה כו' יע"ש אלמא דלהרי"ף ורמב"ם דס"ל דר"י ס"ל דווסתות דאורייתא אינו אלא ספיקא ולא ודאי. וכ"כ רש"י להדיא דכ' (ד' ט"ו.) ד"ה ווסתות דאורייתא וז"ל הללמ"מ דמחזיקינן לי' בטומאת ספק עכ"ל מבואר מד' רש"י דס"ל דלמ"ד ווסד"א ס"ל דאינו אלא ספק אמנם דעת תוס' שם ד"ה אפי' הגיע כו' דר' יוחנן ס"ל דווסתות דרבנן להכי הו"ל ספק ראתה אבל למ"ד ווסתות דאורייתא חזקה אורח בזמנו בא ודאי. וכן דעת הרא"ש ברפ"ק דנדה יע"ש:

והשתא להרמב"ם לשיטתו דפסק (סופ"ח מהל' אבוה"ט) דבהמה ששפעה חררת דם אינה מטמאה לא במגע ולא במשא ובנבילה בשחוטה פסק דלענין טומאת משא לא בטלה ותי' הכ"מ בשם הר"י קורקוס משום דס"ל להרמב"ם רלח בלח בטיל ברוב דטומאה כמאן דליתא דמי משא"כ ביבש ביבש דטומאה מיהא איתא דהטומאה עומד בפ"ע משא"כ בלח בלח יעו"ש ויעויין מל"מ פ"א מהל' משכב ומושב (הל' י"ד) ויעויין בפמ"ג באשל אברהם בפתיחה לה' פסח (סי' תמ"ב) דכ' דלהרמב"ם דכמו דלענין טומאת משא לא בטיל הו"ה לענין בל יראה ביבש ביבש לא בטיל דמ"מ החמץ בביתו ויעויין במג"א (רסי' תמ"ב ס"ק א') יע"ש. והיינו משום דדמי' לטומאת משא וכמ"ש רש"י בבכורות (ד' כ"ג.) והרא"ש בחולין פנה"נ (סי' ל"ז) דמ"מ נושא הטומאה יע"ש וה"נ דמ"מ החמץ בביתו. וכ"כ המג"א סי' תמ"ז (ס"ק י"א) דבלח בלח דנתערב בששים קודם הפסח מותר לכו"ע לקיימו בפסח אבל יבש ביבש חד בתרי אסור לקיימו דמ"מ החמץ בעין זולת להרא"ש דס"ל דהאיסור נהפך להיתר יע"ש.

ולפי"ז בטומאת ראיי' דזב ונדה להרמב"ם דס"ל דלח בלח בטיל גם לענין טומאת משא דכמאן דליתא דמי' ממילא לענין ראיית זב ונדה כמו נדה דרואה דם מחמת מכה בזמן ווסת דחיישי' שמא טיפת דם נדה מעורבת בו דמיא לטומאת משא וכמו דלענין משא לח בלח בטיל דכמאן דליתא ה"נ לענין ראיי' דטומאת ראי' כמאן דליתא דמי דבטיל ברוב דם מכה. וכן נראה להדיא מד' התוס' בנדה (ד' כב.) ד"ה לפי שא"א כו' שכ' בזב

שראה קרי דסותר יום א' מחמת צחצוחי זיבה מגזיה"כ דלהכי איצטריך קרא דאי לאו הכי הו"א דכיון דמיירי בלא ראה בו ביום וליכא ציחצוחי זיבה בעין לא הוה סותר אפי' יום א' משום דבטיל ברוב ש"ז יע"ש אלמא דס"ל דאי בטיל אפי' לענין ראיי' נמי בטיל משום דהתוס' לשיטתייהו בבכורות (ד' כ"ג) דמדאורייתא אפילו לענין טומאת משא נמי בטיל כמו באיסורין ואינו אלא מדרבנן יע"ש. אלמא דכל היכא דבטיל לענין משא ה"נ בטיל לענין ראי' דלא מיחשב ראי' בכך דבטיל ברוב. וה"נ לשי' הרמב"ם דס"ל בלח בלח טומאה כמאן דליתא דמי דבטיל ברוב לענין טומאת משא ה"נ לענין ראי' וזה ברור לע"ד:

ומעתה לדעת הרמב"ם דס"ל דלמ"ד ווסתות דאורייתא אינו אלא ספיקא דלמא ראתה בזמנו. ולהרמב"ם לשיטתו דס"ל דלח בלח בטיל ברוב לענין טומאת משא ג"כ וממילא הו"ה לענין טומאת ראי' וכמ"ש. א"כ קשה אמאי קאמר רבי בראתה דם מחמת מכה דווסתות דאורייתא אשה טמאה נדה משום דלמא טיפת דם נדה מעורבת בו וכמ"ש רש"י ותוס' שם הא הו"ל ספק ספיקא דלמא לא ראתה דאפי' אי ווסתות דאור' ג"כ אינו אלא ספיקא להרמב"ם ואת"ל ראתה דלמא דם מכה רבה על דם הנדה ובטיל ברוב לענין ראי' ג"כ. א"ו דהרמב"ם ס"ל כשי' המרדכי דכל שמעולם בתערובות לא בטיל:

ולכאורה גם לרש"י תיקשי קושי' הנ"ל ולהוכיח דס"ל כהמרדכי דהא רש"י ס"ל ג"כ דלמ"ד ווסתות דאורייתא אינו אלא ספק א"כ תיקשי למש"כ הש"ך ביו"ד (סי' פ"ג) דהיכא דלענין דאוריי' הו"ל ס"ס ולענין דרבנן חד ס' הו"ל סד"ר לקולא יע"ש וה"נ לענין דאורייתא הו"ל ס"ס דלמא לא ראתה ואת"ל ראתה דלמא דם מכה רבה על הטיפת דם נדה וכמ"ש. ואי משום די"ל דרש"י ס"ל כשי' התוס' בבכורות (ד' כ"ג.) דאפי' בלח בלח ג"כ טומאת משא לא בטיל כדמוכח מד' התוס' שם דמוקי לה בנימוח יע"ש מ"מ הא התוס' כתבו שם דאינו אלא מדרבנן ומדאורייתא בטיל אף לענין משא יע"ש א"כ הו"ל לענין דאורייתא ס"ס ולענין דרבנן חד ספיקא דלמא לא ראתה לרש"י לשיטתו וכמ"ש א"ו דגם רש"י ס"ל כשי' המרדכי זה אינו ראי' די"ל דרש"י ס"ל דלענין טומאת משא מדאורייתא לא בטיל וכן משמע להדיא בירושלמי נזיר פ' ג' מינין (הל' א') דלא כהתוס' בכורות דס"ל דלענין טומאת משא דלא בטיל אינו אלא מדרבנן יע"ש בקרע בתוספותיו א"כ לשיטת הרמב"ם דס"ל דלח בלח בטיל אף לענין טומאת משא דטומאה כמאן דליתא וא"כ כמו כן לענין טומאת ראי' וכמ"ש א"כ קשה הא הו"ל ס"ס דלמא לא ראתה דם נדה כלל ואת"ל ראתה דלמא בטיל ברוב ואפי' דאין הספק הראשון מתיר יותר מחבירו כיון דהספק הראשון דלמא ליכא ריעותא כלל וכמ"ש החוו"ד (סי' ק"י) ועוד דהא הרמב"ם לשיטתו (פ"ג מהל' איסורי ביאה הל' ב') דס"ס דשם אונס חד הוא ג"כ הו"ל ס"ס מעלי'

וכמ"ש הרב המגיד יע"ש. א"ו דס"ל להרמב"ם כהמרדכי דכל שנתהוה בתערובות לא בטיל:

וי"ל דהתוס' במנחות (ד' כ"ב) ובכ"ד כ' גבי נבילה אי בטילה בשחוטה דבאמת רב חסדא ור' חנינא לא פליגי אלא אליבא דר' חי' דס"ל דמב"מ לא בטיל וסבר או בתר מבטל לרח"ס אי בתר בטיל לר' חנינא. אבל ר"י בעצמו ס"ל לעולם דלא בעיל אפי' היכא דאין המתבטל או המבטל אפשר להיות שוים ג"כ הו"ל מב"מ יע"ש והנה מצינו בחולין בשמעתא דטיפת חלב (ד' ק"ט) דס"ל לר' דמב"מ לא בטיל והתם ע"כ מוכח דס"ל לר' כר' יודא ממש ולא כר' חיי' דהתם המתבטל הרוטב בשר הנאסר א"א להיות כמבטל ואי משום דנסרח כדאמר במנחות (ד' כ"ב) זה אינו דמשקה סרוח לאו משקה והרוטב הוא משקה וכמ"ש התוס' שם במנחות (ד' כ"ב). וכן המבטל א"א לו להיות כבטיל להיות נאסר וליעשות נבילה ומ"מ ס"ל לר' דמב"מ לא בטיל. א"כ רבי לא ס"ל כר' חייא בין אליבא דרב חסדא ובין אליבא דר' חנינא אלא כר' יודא לגמרי דמב"מ לא בטיל. א"כ ה"נ הדם נדה עם דם מכה הו"ל מב"מ וכמ"ש ואין ראי' דהרמב"ם ס"ל כהמרדכי:

ועוי"ל דבנדה (ד' כ"ז:) קאמר ר' יוחנן דמודה ר"ש (דאף דס"ל דמיחוי הולד בטיל בדם נדה ברוב ואינו מטמא באוהל) מ"מ מטמא טומאת לידה דכתיב אשה כי תזריע וילדה כו' אפי' לא ילדה אלא כעין שהזריע יע"ש אלמא דלענין לידה לא מהני ביטול ברוב ולקמן שם (ד' ל"ז:) מקשי' לידה לנדה לענין סיפורין יע"ש וכיון דקיי"ל בנדרים (ד' ז'.) דאין היקש למחצה וה"נ מקשי' נדה ללידה דכמו דבלידה לא בטיל ברוב ה"נ בנדה דלא בטיל דם נדה בדם מכה וכה"ג אמרי' אין היקש למחצה ג"כ כדאמרי' בב"מ (ד' צ"ה.) דמהקישא דוכי ישאל כו' מקשי' שואל לשו"ש ושו"ש לשואל לענין שמירה בבעלים וכן בקידושין (ד' ה'.) דמקשי' הוי ליציאה ופריך ולקיש נמי יציאה להוי' ומשום דאין היקש למחצה ויעויין תוס' שם (ד' ד':) ד"ה מעיקרא דדינא כו' וה"נ דכמו דמקשי' לידה לנדה לענין סיפורין ה"נ מקשי' נדה ללידה לענין ביטול ברוב דלא בטיל. [ועיין במהרי"ט אלגזי (בפ"ד מהלכות בכורות) בדין אין היקש למחצה] ואין ראי' מהרמב"ם דס"ל כהמרדכי:

ונראה להביא ראי' דהתוס' חולקים על המרדכי דהתוספות בנדה (ד' כ"ב ע"א) ד"ה לפי שאי אפשר כו' הקשו דמ"ש דהתם בנדה מצריך קרא דש"ז של זב סותר בראי' ומטעמא ג"כ דא"א לש"ז בלי צחצוחי זיבה ור' יהושע לא מצריך קרא לענין דש"ז של זב מטמא במשא וסגי לי' בטעמא דא"א בלי צחצוחי זיבה לחוד. ותירצו דר' יהושע מיירי כשרואה זיבות בו ביום א"כ א"א בלי צ"ז בעין משא"כ הכא איצטריך קרא דאי לא"ה לא הוה סותר אפי' יום א' יע"ש בתוס' וכוונתם ברור דהיינו דמשום דהו"א דבטיל ברוב ש"ז כיון

דליכא זיבה בעין והיינו דהתוס' שיטתייהו בבכורות (ד' כ"ג.) דמה"ת בטיל מכל וכל אפי' לענין משא יע"ש וראיה נמי כמשא דמי וכמ"ש א"כ ראיה מד' התוס' דס"ל דלא כהמרדכי דאי כהמרדכי קו' תוס' לק"מ דאדרבא דאי לאו קרא דש"ז של זב סותר יום א' הו"א דסותר כל שבעה מטעם המרדכי דמה"ת לא בטיל ואפי' לא ראה בו ביום וליכא זיבה בעין ג"כ לא בטיל א"ו דהתוס' לא ס"ל כהמרדכי:

ונ"ל להביא ראי' ברורה מד' הרמב"ם דלא כהמרדכי והוא דבב"ב (ד' כ"ז:) פריך לעולא דאמר דאילן הסמוך למיצר גזלן הוא ואין מביאין ממנו ביכורים דבתוך ט"ז אמה יונק משדה חבירו מהא דאילן מקצתו בארץ ומקצתו בחו"ל טבל וחולין מעורבין זב"ז ד' רבי רשב"ג אומר הגדל בחיוב חייב והגדל בפטור פטור ע"כ לא פליגי אלא דמ"ם יש ברירה ור' סבר אין ברירה אבל הגדל בפטור לכו"ע פטור ופירש"י שאם הי' כל שרשיו בחו"ל פטור אפי' עומד האילן תוך ט"ז אמה כו' עכ"ל ומשני דמפסיק צונמא כו' ומסיק דכי אתא רבין אר"י א' אילן הסמוך למיצר כו' מביא וקורא דע"מ כן הנחיל יהושע את הארץ: **ויש** להקשות דאכתי לרבין דס"ל דע"מ כן הנחיל יהושע את הארץ תקשי אמאי אי גדל בפטור לכולי עלמא פטור ואין לומר משום דכיון דעל מנת כן הנחיל יהושע לישראל את הארץ הו"ל היניקה הפקר ופטור מתרומה ומעשר כדאיתא בירושלמי (פ"א דמעשרות) דילפינן מדגנך כו' וכ"כ הרמב"ם (בפ"ב מהל' תרומות) וכן בהפקר ב"ד דפטור כדאיתא בירושלמי פ"ה דפיאה (הל' א') א"כ ה"נ הו"ל הפקר ב"ד דיהושע זה אינו דהא מבואר בירושלמי (רפ"ק דמעשרות) וברמב"ם (פ"ב מהל' תרומות) וביו"ד (סי' של"א סעי' ט"ז) דהזורע שדה הפקר חייב בתרומה ומעשר דדגנך קרינן בי' דהדגן יש לו בעלים וה"נ דנהי דהיניקה הפקר אבל כיון דנתהוה לפירי והפירי יש לו בעלים ואמאי פטור ועוד דאם השדה שבא"י ג"כ שלו מא"ל. אך בגמ' יש לומר דבאמת אפי' לרבין מ"מ מוקי לה הברייתא במפסיק צונמא להכי כי גדיל בפטור פטור וכן מתני' (דסופ"ג דמעשרות) אילן שעיקרו בארץ ונופו בחו"ל או עיקרו בחו"ל ונופו בארץ אזלי' בתר העיקר אי גדיל בפטור פטור ואי בחיוב חייב דאזלי' בתר היניקה. ג"כ צ"ל חדא מיגו תרתי או דמיירי דמפסיק צונמא או ברחוק ט"ז אמה מארץ. אבל על הרמב"ם דפסק בסופ"א דתרומות (הל' כ"ד) וסתם המשנה כצורתה שכ' וז"ל אילן שעומד בחו"ל ונופו נוטה לארץ או עומד בארץ ונופו נוטה לחו"ל הכל הולך אחר העיקר הי' מקצת שרשיו בארץ ומקצתן בחו"ל אפי' הי' סלע צחיח כו' הרי טבל וחולין מעורבין זב"ז עכ"ל משמע דברישא באילן שעומד בחו"ל לא מפליג בין עומד בתוך ט"ז אמה אי לא או דמפסיק צונמא אי לאו לעולם פטור [ויעויין ברמב"ם פ"ב דתרומות ובמל"מ ויעויין בשו"ע (סי' של"א) ובביאור הגר"א שם

ס"ק כ"ט] וקשה דא"כ תיקשי קושיית הגמ' דאמאי הגדל בפטור פטור וע"כ כאוקימתא דגמ' במפסיק צונמא. והרמב"ם שהשמיט אוקימתא דגמ' תיקשי קושיית הגמ' לדוכתי': **ע"כ** נראה ברור דהרמב"ם ס"ל דבאמת כיון דהעיקר עומד בחו"ל א"כ רוב יניקתו מחו"ל והיניקה דשל ארץ בטיל ברוב:

והא דפריך אבל הגדל בפטור פטור אמאי הא יונק מארץ ומאי קושיא הא בטל ברוב משא"כ במקצתו בארץ ומקצתו בחו"ל דהמחצה דבארץ הו"ל פלגא ופלגא י"ל דהאי מ"ד דאילן מקצתו בארץ כו' דטבל וחולין מעורבין כו' הוא רבי ור' לטעמי' דס"ל בחולין (ד' ק"ט:) דמב"מ לא בטיל ולהכי פריך שפיר אמאי כי גדל כולו בפטור פטור לרבי ומשום ביטול ברוב נגע בה הא ר' לטעמי' דמב"מ לא בטיל א"ו דלא כעולא אלא דאינו יונק מרחוק אלא מחו"ל לחוד. ומשני לרבי דמיירי במפסיק צונמא משא"כ לדידן דס"ל דמב"מ בטיל ברוב א"כ אפילו לא מפסיק צונמא אי גדל כולו בפטור אפי' תוך ט"ז אמה פטור דבטל ברוב יניקה דפטור ואין לומר דטבל אפי' משהו לא בטיל כדאמר בע"ג (ד' ע"ג) ז"א דכ"כ דלא תלשו וראה פני הבית לא חייל איסור טבל:

ובהכי ניחא לע"ד דפריך מברייתא דאילן דמקצתו בארץ כו' אמאי לא פריך יותר ממשנה ערוכה (דפ"ג דמעשרות) דאילן שעיקרו בח"ל ונופו נוטה בארץ דפטור ומסתמא תוך ט"ז אמה ולאוקמי' במפסיק צונמא אבל למש"כ ניחא דמתני' י"ל כרבנן דפליגי עלי' דר' יודא ור' וס"ל דמב"מ בטיל אבל מברייתא פריך שפיר משום דדווקא אליבא דר' פריך דהא לר' דס"ל דמב"מ לא בטיל ליכא לשנויי ושפיר מקשה לעולא. א"כ מוכרת מזה דהרמב"ם דפסק דאפי' לא מפסיק צונמא ואפי' בתוך ט"ז אמה פטור מתרומה וע"כ דמב"מ בטיל אע"ג דתחילת ביאתו הי' בתערובות וראי' דלא כהמרדכי [ועיין ב"ב (ד' כ"ו:) גבי אילן של הקדש כו' וברמב"ם פ"ה מהל' מעילה (הל' ו') ובמעילה (ד' י"ח:) גבי אין מעילה במחובר כו' יע"ש וברשב"ם ב"ב (ד' ע"ט) ובתוס' שם ובב"ק (ד' ו':) ד"ה שור רעהו ע"ש ואכמ"ל:

[**ובעיוני** בסוגיא דנדה דדם נעכר ונע"ח אמרתי להעתיק מש"כ בחידושי דיש להקשות לשי' רש"י והתוס' בשבת (דף קמ"ד.) דס"ל דטעמייהו דרבנן דר"ע דס"ל דחלב אשה מטמא שלא לרצון דדם מגפתה טמא היינו משום דדם נעכר ונ"ח והתוס' בנדה (ד' יט:) הוכיחו דלשי' רש"י בשבת הא דאמרי' דם נעכר ונ"ח מעיקר דם שבגוף ולא מדם נדה יע"ש בתוס':

ויש להקשות דהא בנדה (ד' ט'.) דקאמר דר"מ יליף דדם נעכר ונ"ח דכתיב מי יתן טהור מטמא לא אחד היינו חלב דנעכר מדם. ופריך לרבנן דס"ל דאיברי' מתפרקין מאי טהור

מטמא איכא כו' יע"ש ולשי' רש"י ולפי' תוס' לשיטתו דהא דדם נעכר ונ"ח היינו דם הגוף ולא דם נדה א"כ לר"מ נמי לאו טהור מטמא דדם הגוף לאו טמא בשלמא לפירש"י בבכורות (ד' וא"ו:) דמדם נדה בא החלב א"ש דהו"ל טהור מטמא ממש. וע"כ דכיון דדם אסור איקרי טמא בלשון הכתוב וכמ"ש הר"ן בנדרים (ד' יו"ד:) ד"ה לחולין כו' דבלשון הכתוב איסור והיתר איקרי טמא וטהור כמו כל ציפור טהורה תאכלו ובעדיות (פ"ח) איל קמצא דכן וה"נ דבא מאיסור דם איקרי טהור מטמא. וקשה הא קי"ל בכריתות (ד' כ"א) דדם מהלכי שתים מותר מה"ת ויעויין בר"ן בכתובות (פ' אעפ"י) וביו"ד (סי' פ"א) וע"כ בבהמה קא מיירי קרא דהו"ל חלב מדם בהמה היתר מאיסור וזהו טהור מטמא וקשה מאי פריך לרבנן מאי טהור מטמא הא לרבנן נמי היתר מאיסור דלדידהו (היתר מאיסור) החלב בא מצירן דמן החי דילפינן בחולין (ד' ק"כ) ובבכורות שם מריבויי' דהטמאים א"כ כמו דלר"מ היתר מאיסור ה"נ לרבנן ואין לומר דהמקשה והמתרץ שם בנדה הוא ר' יוחנן [ויעויין בתוס' ביצה (ד' ל"ט) וב"מ (ד' כ"א:) וב"ב (ד' כ"ב)] ור' יוחנן לטעמי' מקשה שפיר דבחולין (ד' ק"ג) קאמר רבא דר' יוחנן ס"ל דבהמה בחי' לאו לאברים עומדת ומחיים לא חייל איסור אבמ"ה וכ"ש בשר מה"ח לא חייל מחיים כמ"ש התוס' שם ד"ה שאין בו כזית כו' בסוה"ד. א"כ ממילא בחלב למ"ד דאברי' מתפרקין דאינו אלא כצירן ומחיים ליכא איסור כלל אפי' קודם שנתהווה לחלב. ומחיים ליכא אלא איסור דאינו זבוחה אבל משום הבא מן החי ליכא איסור כ"ז שהם בתוך הבהמה אלא כשפירש. א"כ ליכא למיליף מקרא דהטמאים דהתם איכא איסור מלקות. א"כ החלב דנתהווה שם בבהמה הו"ל טהור מטהור כ"ז שלא פירש זה א"ש דהא אנן לרש"י קיימינן ורש"י לשיטתו ס"ל שם בחולין דאפי' למ"ד לאו לאבר מה"ח עומדת בחיי' מ"מ תודה דלבשר מה"ח עומדת א"כ הצירן דבא מבשר החי מחיים חייל איסור בשר מה"ח והו"ל כציר דבשר מה"ח א"כ שפיר הו"ל טהור מטמא אף לרבנן כמו לר"מ היתר מאיסור ובזה יש ליישב קושיית תוס' בביצה (ד' כ"ה) ובשבועות (ד' כ"ד) ד"ה האוכל נבילה כו' שהקשו למ"ד דבחיי' לאו לאברים עומדת א"כ אמאי לא חייל איסור יוה"כ בנתנבלה ביוה"כ דבחיי' ליכא איסור אבמ"ה וכן לרב הונא דאמר בהמה בחיי' בחזקת איסור עומדת היינו אבמ"ה לפירש"י הא למ"ד בחיי' לאו לאברים עומדת ליכא מחיים אבמ"ה ולרש"י לשיטתו לק"מ דכו"ע מודו דלחתיכת בשר עומדת ומחיים חייל איסור בשר מה"ח ומיושב קושיית תוס' עכ"פ קושייתינו בהא דנדה קשה דלרבנן נמי טהור מטמא היתר מאיסור כמו לר"מ ומאי פריך וכמ"ש:

ונראה לתרץ דהש"ך ביו"ד (סי' פ"א ס"ק י"ב) הקשה לדברי הסוברים דכמו דמי חלב מותר ה"נ מימי חלב הא למאי דקי"ל ביו"ד (סי' פ"ז) דהמבשל במימי חלב פטור משום דלאו חלב הוא א"כ מה"ט נמי ליתנהו בהיתר חלב דהתירה תורה דלית בהו משום פורש מן החי ותירץ הש"ך דע"כ לא בעינן לאשכוחי היתר בחלב אלא כדי דלא להוי בכלל בשר מה"ח. אבל בתר דגילתה תורה דחלב מותר א"כ ש"מ הא דכתבה תורה אזהרה לבשמה"ח דווקא בשר הפורש מגוף הבהמה ולא חלב א"כ מה"ע למימי חלב יע"ש בש"ך ויעויין בכורות (ד' ט"ו) בשר ולא חלב] והקשה הפלתי לסברת הש"ך א"כ תיקשי מהא דחולין (ד' ס"ט.) דקא מבעי' לי' בחלב איסור יוצא מי אמרי' חלב דעלמא לאו כאבמ"ה ושרי' ה"נ ל"ש או דלמא התם אית לי' לחלב תקנתא בשחיטה אבל באיסור ל"ל תקנתא בשחיטה ועלתה בתיקו ולהש"ך מאי קאמיבעי' לי' הא השתא דגילתה תורה דדווקא דבר הפורש מגוף החי אסור אבל דבר שאין מגוף החי לא הוה בכלל איסור הבא מן החי. א"כ ה"נ בחלב איסור יוצא. דבשלמא אי אמרי' דחלב חידוש א"כ לא מצינו למיליף מחלב דעלמא לחלב דאיסור יוצא דבחלב דעלמא אית לי' תקנתא בשחיטה אבל לסברת הש"ך דאחר דגילתה תורה כל דבר שאינו מגוף החי לא הוי בכלל דבר הפורש מה"ח קשה. והניח בקושיא ותירץ הפמ"ג. דכוונת הש"ך דבוודאי דחלב לא הוה אלא כציר והו"א דחלב אסור משום ציר דאבמ"ה וחידשה תורה דחלב שריא וליכא משום ציר אבמ"ה כיון דאינו מגוף החי וא"כ הו"א דה"ה דחלב טמא ליכא משום ציר דטמא. לכך איצטריך גמל הגמל לאסור חלב טמא ומהשתא איכא למימר דהתורה לא מיעטה אלא בחלב דעלמא דיש היתר לאיסורו ולא דמי' לריבוי' דהטמאים דילפינן מינה לצירן דהתם ל"ל היתר לאיסורן א"כ מה"ט איסור יוצא דל"ל נמי היתר לאיסורו הו"ל בכלל ריבוי' דהטמאים לאסור צירן ושפיר קא מיבעי' לי' ולפי דברי הש"ך בצירן דאבמ"ה לא אסרה תורה דיש לו תקנתא לאיסורא בשחיטה ע"כ דהפמ"ג [אך מש"כ הפמ"ג בצירן דאבמ"ה אית לי' תקנתא לאיסורו בשחיטה צ"ע דהא האבמ"ה אחר שפירש מהבהמה ל"ל להאבר תקנתא בשחיטה א"כ מה"ט להציר שלו וצ"ל דכוונת פמ"ג הציר שיוצא מבהמ' בחיי' למ"ד לאברים עומדת אמנם לפ"ז מש"כ הפמ"ג דלא קי"ל כהש"ך בזה אין שום ראי' וצ"ע בזה ד' פמ"ג] א"כ לשי' הש"ך דאחר דגילתה תורה דחלב מותר א"כ ה"ה לציר הבהמה היוצא מגופה בחי' לית בה משום ציר אבמ"ה דהא יש לה תקנתא לאיסורא בשחיטה ולא מצינן למילף מריבוי' דהטמאים וכמ"ש הש"ך ופמ"ג א"כ לפ"ז שפיר פריך לרבנן דס"ל דאבריה מתפרקין ובא החלב מציר הבהמה. מאי טהור מטמא איכא דהא הו"ל היתר מהיתר דהציר קודם שנתהווה לחלב ג"כ לית בי' משום איסור אבמ"ה ובשמה"ח:

דהו"ל כמו מימי חלב וכסברת הש"ך. אבל לר"מ ניחא דבא מאיסור דם הו"ל טהור מטמא היתר מאיסור כנלע"ד לישב לשי' רש"י בשבת]:

היוצא לנו מכל דברינו הנ"ל בנ"ד דאחר דכל הפוסקים לא ס"ל דדם נעכר ונע"ח דד' יחידאה הוא וכמ"ש ואינו בנ"ד לחקור אלא מטעם סברת המרדכי דסוף חולין כמ"ש דכל דבר שנתהוו בתערובות ומעולם לא הי' בפ"ע לא מהני ביטול ולפמש"כ הו"ל ספק ספיקא דלמא כשיטת התוס' שהוכחנו דס"ל דלא כהמרדכי וכמ"ש והוכחתי דכן דעת הרמב"ם כמ"ש. וגם פשטות ד' התוס' דזבחים (ד' כ"ו.) ד"ה שחט ואח"כ חתך כו' משמע דלא כהמרדכי וכמ"ש מהר"י אלפאנדרי והביאו המל"מ שם ומש"כ המל"מ לדחות זה דוחק והאמת נראה דהתוס' לשיטתייהו בנדה שכ' לעיל דס"ל דלא כהמרדכי ואת"ל כהמרדכי דלמא כסברת הנוב"י שכתבתי לעיל דבלח בלח ואיכא ששים אף המרדכי מודה דבטיל וכמ"ש לעיל ליישב ד' הנוב"י שם ומעתה לפי הנ"ל בנ"ד אי איכא ס' בהחלב נגד הדם יש להתיר והארכתי עוד ואכמ"ל כנלע"ד: